

รายงานการวิจัย

รายงานการวิจัยย่อยที่ ๒ เรื่อง

เสริมสร้างความเข้มแข็งของเศรษฐกิจฐานราก ยกกระดับเศรษฐกิจ สังคม
และสร้างความมั่นคงทางรายได้

Strengthening Economic Foundations to Enhance the Economy,
Society and to Secure Income

ภายใต้แผนงานวิจัย เรื่อง

กลไกการขับเคลื่อนเศรษฐกิจและสังคมในการพัฒนาศักยภาพทุนทางทรัพยากร
และทุนทางวัฒนธรรมไทย

Economic and Social Propulsion Mechanism for the Development
of Resources and Thai Cultural Capital

โดย

พระครูใบฎีกาอภิชาติ พรสุทธิชัยพงศ์, ดร.

พระมหาอานนท์ ศรีชาติ

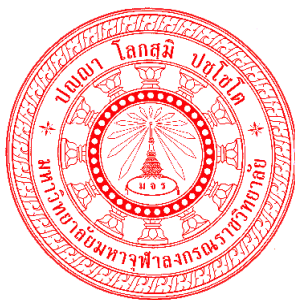
พระมหาสุรชัย พุดชู, ดร.

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์พุทธปัญญาศรีทวารวดี

พ.ศ. ๒๕๖๓

ได้รับทุนอุดหนุนการวิจัยจากมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

MCURS 800763005

รายงานการวิจัยฉบับร่างสมบูรณ์

รายงานการวิจัยย่อยที่ ๒ เรื่อง

เสริมสร้างความเข้มแข็งของเศรษฐกิจฐานราก ยกกระดับเศรษฐกิจ สังคม
และสร้างความมั่นคงทางรายได้

Strengthening Economic Foundations to Enhance the Economy,
Society and to Secure Income

ภายใต้แผนงานวิจัย เรื่อง

กลไกการขับเคลื่อนเศรษฐกิจและสังคมในการพัฒนาศักยภาพทุนทางทรัพยากร
และทุนทางวัฒนธรรมไทย

Economic and Social Propulsion Mechanism for the Development
of Resources and Thai Cultural Capital

โดย

พระครูใบฎีกาอภิชาติ พรสุทธิชัยพงศ์, ดร.

พระมหาอนนท์ ศรีชาติ

พระมหาสุรชัย พุดชู, ดร.

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์พุทธปัญญาศรีทวารวดี

พ.ศ. ๒๕๖๓

ได้รับทุนอุดหนุนการวิจัยจากมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

MCURS 800763005

(ลิขสิทธิ์เป็นของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย)

Research Report

Sub - Research Report 2

Strengthening Economic Foundations to Enhance the Economy,
Society and to Secure Income

Under Research plan

Economic and Social Propulsion Mechanism for the Development
of Resources and Thai cultural capital

by

Phrakhрубaidika Aphichat Pornsuttichaipong, Dr.

Phramaha Arnon Srichad

Phramaha Surachai Phutchu

Mahachulalongkornrajavidyalaya University

Buddhapanya Sri Thawarawadee Buddhist College

B.E. 2563

Research Project Funded by Mahachulalongkornrajavidyalaya

University

MCURS 800763005

(Copyright Mahachulalongkornrajavidyalaya University)

ชื่อรายงานการวิจัย:	เสริมสร้างความเข้มแข็งของเศรษฐกิจฐานราก ยกระดับเศรษฐกิจ สังคม และสร้างความมั่นคงทางรายได้
ผู้วิจัย:	พระครูใบฎีกาอภิชาติ พรสุทธิชัยพงศ์ และคณะ
ส่วนงาน:	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์พุทธปัญญาศรีทวารวดี
ปีงบประมาณ:	๒๕๖๓
ทุนอุดหนุนการวิจัย:	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

บทคัดย่อ

การศึกษาค้นคว้าครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ ๑) เพื่อศึกษาการมีส่วนร่วมในเสริมสร้างความเข้มแข็งของเศรษฐกิจฐานราก ยกระดับเศรษฐกิจ สังคม และสร้างความมั่นคงทางรายได้ ๒) เพื่อสร้างเครือข่ายการเสริมสร้างความเข้มแข็งของเศรษฐกิจฐานราก ยกระดับเศรษฐกิจ สังคม และสร้างความมั่นคงทางรายได้ ๓) เพื่อวิเคราะห์รูปแบบการเสริมสร้างความเข้มแข็งของเศรษฐกิจฐานราก ยกระดับเศรษฐกิจ สังคม และสร้างความมั่นคงทางรายได้ กลุ่มตัวอย่าง และผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ได้แก่ กลุ่มประชาชนในชุมชน กลุ่มผู้ค้าและผู้ผลิต และกลุ่มครุภูมิปัญญาท้องถิ่น จำนวน ๓๐ คน โดยใช้วิธีการวิจัยเชิงปฏิบัติการ (Action Research Methodology) โดยการวิจัยแบบมีส่วนร่วม และการวิจัยเชิงปฏิบัติการ ผสมผสานเข้าด้วยกัน

ผลการวิจัยพบว่า

๑. การมีส่วนร่วมในเสริมสร้างความเข้มแข็งของเศรษฐกิจฐานราก ยกระดับเศรษฐกิจ สังคม และสร้างความมั่นคงทางรายได้ พบว่า การพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากนี้ได้้นำแนวคิดการมีส่วนร่วมในการพัฒนาภายใต้ความร่วมมือของภาคีภาครัฐหลายฝ่าย ผนึกกำลังกัน ประกอบด้วย ๓ ภาคี ๑) ภาคีภาครัฐ ได้แก่ พัฒนาชุมชนจังหวัด เกษตรจังหวัด สาธารณสุขจังหวัด ๒) ภาคีภาคเอกชน ได้แก่ องค์กรธุรกิจอุตสาหกรรมจังหวัด และ ๓) ภาคีภาคประชาสังคม ได้แก่ วิสาหกิจชุมชนเกษตรอินทรีย์ กลุ่มผู้ผลิตข้าว-ผักอินทรีย์ ในการขับเคลื่อนการสร้างโซ่คุณค่าของการผลิตอาหารปลอดภัยในตำบลหนองลู อำเภอสังขละบุรี จังหวัดกาญจนบุรี ทำให้เกิดเป็นพื้นที่แห่งการเรียนรู้ของชุมชนและสังคมโดยการร่วมกันขับเคลื่อนการพัฒนาอย่างบูรณาการในการพัฒนาเศรษฐกิจระดับฐานรากในพื้นที่ตำบลหนองลู อำเภอสังขละบุรี จังหวัดกาญจนบุรี และพัฒนาให้เกิดกลไกการทำงานที่สามารถยกระดับเศรษฐกิจของชุมชนได้อย่างเป็นรูปธรรม ด้วยการขับเคลื่อนกระบวนการพัฒนาโซ่แห่งคุณค่าของอาหารปลอดภัยเชื่อมโยงทั้งในระดับตำบล โดยกำหนดกลุ่มเป้าหมายการขับเคลื่อนในเชิงพื้นที่ตำบลหนองลู อำเภอสังขละบุรี จังหวัดกาญจนบุรี ได้แก่ กลุ่มเกษตรอินทรีย์ กลุ่มวิสาหกิจชุมชนผู้ผลิตข้าวหอมมะลิและเครือข่ายเพื่อเป็นต้นแบบ

(ข)

ในการการพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากด้วยการสานพลังภาคีภาครัฐ ภาคเอกชน และภาคประชาสังคมในการขับเคลื่อนการพัฒนาเศรษฐกิจฐานราก และความมั่นคงทางรายได้

๒. เครือข่ายการเสริมสร้างความเข้มแข็งของเศรษฐกิจฐานราก ยกระดับเศรษฐกิจ สังคม และสร้างความมั่นคงทางรายได้ เกิดจากหลักการและวิถีชีวิตการปฏิบัติได้มีการขยายขอบเขตไปสู่การดำเนินการในมิติต่าง ๆ เพิ่มมากขึ้น ทั้งในด้านสังคม เศรษฐกิจชุมชน ทรัพยากรชุมชน และการบริหารจัดการชุมชน เพื่อพัฒนาหลักคุณภาพชีวิต เนื่องจากสภาพสังคมในปัจจุบันมีความซับซ้อนทางสังคมวิถีชีวิตมากขึ้น มีการแสวงหาความพึงพอใจที่เป็นลักษณะเฉพาะเพื่อตอบสนองความต้องการของตน และกลุ่มบุคคล จากความหลากหลาย และความต้องการทางสังคม

๓. รูปแบบการเสริมสร้างความเข้มแข็งของเศรษฐกิจฐานราก ยกระดับเศรษฐกิจ สังคม และสร้างความมั่นคงทางรายได้ พบว่า การพัฒนาและการจัดการโดยชุมชนท้องถิ่น ให้ครบวงจรมากที่สุด มีการสร้างทุนและกองทุนที่เข้มแข็ง มีการผลิตพื้นฐาน การแปรรูป การบริการ การตลาดการผลิตอาหาร และความจำเป็นพื้นฐานเพื่อการดำรงชีวิต การอยู่ร่วมกัน สำหรับคนในพื้นที่อย่างพอเพียง และพัฒนาเป็นวิสาหกิจเพื่อสังคมหรือธุรกิจของชุมชน (ในมิติของการเกื้อกูล เอื้อเพื่อ การมีส่วนร่วมของคนในตำบล) ต่าง ๆ ทั้งขนาดย่อมหรือขนาดใหญ่ขึ้น โดยใช้ทั้งความรู้ที่สั่งสมในพื้นที่ หรือที่เป็นเอกลักษณ์วัฒนธรรมของพื้นที่ และมีการพัฒนาให้ทันสมัย พร้อมกับมีเทคนิค วิทยาการและความรู้ เทคโนโลยี มาพัฒนาเพิ่มเติมให้เหมาะสมกับตลาด หรือสังคมเศรษฐกิจที่เปลี่ยนแปลงไป ทำให้ผู้คนและชุมชนท้องถิ่นโดยรวมสามารถพึ่งตนเอง มีรายได้มากกว่ารายจ่าย และสามารถพัฒนาเป็นผู้ผลิต ผู้สร้างงานบริการต่างๆ จากท้องถิ่นที่เข้มแข็ง สร้างสรรค์ หลากหลาย มีเอกลักษณ์ ทันสมัย และเชื่อมโยงกับระบบตลาดอย่างมีประสิทธิภาพ

Research Title: Strengthening Economic Foundations to Enhance the Economy, Society and to Secure Income

Researchers: Phrakhrubaidika Aphichat Pornsuttichaipong, Dr., Phramaha Arnon Srichad and Phramaha Surachai Phutchu

Department: Mahachulalongkornrajavidyalaya University
Buddhapanya Sri Thawarawadee Buddhist College

Fiscal Year: 2563/2021

Research Scholarship Sponsor: Mahachulalongkornrajavidyalaya University

ABSTRACT

The objectives of this study are 1) to study participation in the strengthening of the foundation economy. Enhance the social economy and create income stability 2) To build a network for strengthening the foundation economy Enhance the social economy and create income stability. Enhance the social economy and create income stability. Sample group And key informants are people in the community Traders and manufacturers And a group of 30 local wisdom teachers using Action Research Methodology by participatory research. And action research Blend together

The research results revealed that:

1. Participating in the strengthening of the foundation economy. Enhancing the social economy and creating income stability, it was found that this fundamental economic development brought the concept of participation in development under the cooperation of several governmental parties. Provincial Community Development, Provincial Agriculture, Provincial Public Health, 2) Private sector partners including provincial industrial business organizations and 3) Civil society partners including community enterprises, organic agriculture Rice Producers - Organic Vegetables In driving the creation of the value chain for safe food production in Nong Lu Sangkhlaburi District Kanchanaburi Making it a learning area for the community and society by working together to drive the integrated development in the foundation-level economic

development in Nong Lu Sub-district. Sangkhlaburi District Kanchanaburi And develop a mechanism that can effectively raise the community's economy By driving the process of developing food value chains, linking both at the sub-district By targeting the target groups in the area of Nong Lu District Sangkhlaburi District Kanchanaburi province, including organic agriculture Community enterprises, rice producers and networks to be a model for the development of the foundation economy by empowering government, private and civil society partners to drive the development of the foundation economy. And income security

2. Network for strengthening the foundation economy Enhance the social economy and create income stability. Caused by the principles and the way of life, practice has been expanded to operate in various dimensions more, both in society. Community economy Community resources And community management To develop the principle of quality of life As the present social conditions have become more socially complex and way of life. There is a unique pursuit of satisfaction to meet one's needs. And group of people From variety And social needs

3. Model for strengthening the foundation economy To enhance the social economy and create income stability, it was found that development and management by local communities As full as possible Strong capital and funds are built. There are basic production, processing, service, marketing, food production. And basic necessities for living Cohabitation Sufficient for local people And develop it into a social enterprise or community business (In the dimension of encouraging the participation of people in the district), both small or larger. Using both the knowledge accumulated in the area Or that is unique to the culture of the area And has been developed to be up to date With a technique Science and technology knowledge to develop further to suit the market Or changing economic society Making people and the local community as a whole can be self-sufficient. Have more income than expenses And can develop into a manufacturer Service builders From local strong, creative, diverse, unique, modern and effectively linked to the market system

สารบัญ

เรื่อง	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย.....	ก
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ.....	ค
สารบัญ.....	จ
บทที่ ๑ บทนำ.....	๑
๑.๑ ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา.....	๑
๑.๒ วัตถุประสงค์การวิจัย.....	๔
๑.๓ ปัญหาการวิจัย.....	๔
๑.๔ ขอบเขตการวิจัย.....	๕
๑.๕ นิยามศัพท์ในการวิจัย.....	๖
๑.๖ กรอบแนวคิดการวิจัย.....	๗
๑.๗ ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ.....	๗
บทที่ ๒ แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	๘
๒.๑ แนวคิด และหลักการเกี่ยวกับความเข้มแข็งทางเศรษฐกิจ.....	๘
๒.๒ แนวคิด เกี่ยวกับเศรษฐกิจฐานราก.....	๑๔
๒.๓ แนวคิดเกี่ยวกับการสร้างความมั่นคงทางรายได้.....	๒๙
๒.๔ แนวคิด ทฤษฎีเกี่ยวกับการพัฒนาสังคม.....	๔๔
๒.๕ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	๗๑
บทที่ ๓ วิธีการดำเนินการวิจัย.....	๗๗
๓.๑ รูปแบบการวิจัย.....	๗๗
๓.๒ พื้นที่การวิจัย.....	๗๗
๓.๓ กลุ่มตัวอย่างและผู้ให้ข้อมูลสำคัญ.....	๗๘
๓.๔ เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย.....	๗๘
๓.๕ การเก็บรวบรวมข้อมูล.....	๗๙
๓.๖ การวิเคราะห์ข้อมูล.....	๘๑
๓.๗ สรุประบวนการวิจัย.....	๘๒

บทที่ ๔ ผลการวิจัย.....	๘๔
๔.๑ การมีส่วนร่วมในเสริมสร้างความเข้มแข็งของเศรษฐกิจฐานราก ยกกระดับเศรษฐกิจ สังคม และสร้างความมั่นคงทางรายได้.....	๘๔
๔.๒ เครือข่ายการเสริมสร้างความเข้มแข็งของเศรษฐกิจฐานราก ยกกระดับเศรษฐกิจ สังคม และสร้างความมั่นคงทางรายได้.....	๙๒
๔.๓ วิเคราะห์รูปแบบการเสริมสร้างความเข้มแข็งของเศรษฐกิจฐานราก ยกกระดับเศรษฐกิจ สังคม และสร้างความมั่นคงทางรายได้.....	๙๘
๔.๔ องค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัย.....	๑๐๒
บทที่ ๕ สรุปผลการวิจัย อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ.....	๑๐๔
๕.๑ สรุปผลการวิจัย.....	๑๐๔
๕.๒ อภิปรายผล.....	๑๑๔
๕.๓ ข้อเสนอแนะ.....	๑๒๔
บรรณานุกรม.....	๑๒๕
ภาคผนวก.....	๑๒๙
ภาคผนวก ก บทความวิจัย.....	๑๓๐
ภาคผนวก ข กิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการนำผลจากโครงการวิจัยไปใช้ประโยชน์....	๑๓๑
ภาคผนวก ค ตารางเปรียบเทียบวัตถุประสงค์.....	๑๓๓
ภาคผนวก ง ตัวอย่างแบบสอบถาม.....	๑๓๖
ภาคผนวก จ แบบสรุปโครงการวิจัย.....	๑๔๒
ภาคผนวก ฉ ประเมินภาพกิจกรรม.....	๑๔๖
ประวัติคณะผู้วิจัย.....	๑๔๙

บทที่ ๑

บทนำ

๑.๑ ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

แนวทางในการพัฒนาเศรษฐกิจและการขับเคลื่อนนโยบายที่ผ่านมา สะท้อนให้เห็นถึงปัญหาเรื่องเศรษฐกิจและรายได้ของชาวบ้านในระดับฐานราก เป็นปัญหาที่ถูกสังขมและได้มีการแสวงหามาตรการและกลไกมาโดยตลอด อย่างไรก็ตามแม้ว่าจะมีการกระตุ้นการพัฒนาเศรษฐกิจภาพรวมเพียงใดแต่ก็ยังไม่สามารถแก้ไขปัญหาเศรษฐกิจในระดับพื้นที่ได้ ภาพสะท้อนดังกล่าวนี้สอดคล้องกับข้อมูลจากสำนักงานสถิติแห่งชาติ ปี ๒๕๖๐ ที่แสดงข้อมูลครัวเรือนจำนวน ๒๑ ล้านครัวเรือน มีรายได้เฉลี่ยต่อครัวเรือนเดือนละ ๒๖,๙๗๓ บาท มีค่าใช้จ่ายเดือนละ ๒๑,๘๙๗ บาท มีหนี้สินเฉลี่ยครัวเรือนละ ๑๗๗,๑๒๘ บาท โดยมีภาวะการหนี้ในระดับครัวเรือนที่มีแนวโน้มเพิ่มขึ้นจากร้อยละ ๔๙.๑ ในปี ๒๕๕๘ เป็นร้อยละ ๕๑.๐ ในปี ๒๕๖๐ โดยส่วนใหญ่เป็นหนี้ในระบบอย่างเดียวย้อยละ ๘๙.๒ และหนี้นอกระบบอย่างเดียวย้อยละ ๖.๒ การกระจายรายได้ของครัวเรือนในประเทศลดลง ปรากฏการณ์ดังกล่าวแสดงให้เห็นถึงปริมาณของรายรับและรายจ่ายมีความใกล้เคียงกันมาก สะท้อนถึงภาวะของการออมทุนในครัวเรือน นอกจากนี้ยังมีหนี้สินโดยเฉลี่ยอยู่ในปริมาณค่อนข้างสูง แม้ว่าหนี้สินส่วนหนึ่งจะเชื่อมโยงกับการลงทุนในอาชีพของครอบครัว แต่ปฏิเสธไม่ได้ว่า ประชาชนโดยภาพรวมยังคงติดอยู่ในกับดักและวังวนของการไม่สามารถพัฒนารายได้ให้มีจำนวนมากกว่ารายจ่ายจนเกิดเงินออมที่ไม่สามารถจะนำมาดูแลชีวิตของตนและครอบครัวได้มากนัก

นอกจากนี้สัดส่วนของรายได้ระหว่างคนรวยและคนจน จากการรวบรวมและรายงานโดย BBC (ปี ๒๕๖๐) พบว่า มหาเศรษฐี ๕๐ คนแรก มีทรัพย์สินเป็น ๓๐% ของจีดีพี คนรวย ๑๐% นอกจากมีรายได้ เป็น ๓๕ เท่าของคนจน ๑๐% ยังมีทรัพย์สินเป็น ๗๙% ของประเทศ สำนักงานคณะกรรมการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (สศช.) เคยระบุว่า ปัญหาความเหลื่อมล้ำในสังคมไทยยังมีความรุนแรง โดยคนรวย ๐.๑% หรือ ๖๕,๐๐๐ คน จากประชากรทั้งหมด ๖๕ ล้านคน มีเงินฝากเท่ากับ ๔๙% ของเงินฝากทั้งระบบ และสถาบันการเงินเครดิตสวิส รายงานความมั่งคั่งของโลก (Global Wealth Report ๒๐๑๖) เมื่อปีที่แล้ว (๒๕๖๐) ระบุว่า ไทยเป็นประเทศที่มีความเหลื่อมล้ำเป็นอันดับ ๓ ของโลก รองจากรัสเซียและอินเดีย โดยคนรวย ที่มีสัดส่วน ๑% ของประชากรครอบครองความมั่งคั่งสูงถึง ๕๘% ของระบบเศรษฐกิจ และข้อมูลล่าสุดที่กล่าวถึงสถานการณ์คนจนคือการเปิดลงทะเบียนผู้มีรายได้น้อย ที่หมายถึงผู้ที่มีรายได้น้อยถึง ๑ แสนบาทต่อปี มา "ลงทะเบียนคน

จน" เพื่อรับสวัสดิการจากภาครัฐ ได้จบสิ้นไปในเดือน พฤษภาคม ๒๕๖๐ ที่ผ่านมา ผลปรากฏว่ามีผู้มาลงทะเบียนถึง ๑๔ ล้านคนจากจำนวน ๖๖.๒๓ ล้านคน มีสัดส่วนสูงถึงร้อยละ ๒๑.๓ และการเปิดลงทะเบียนคนจนยังมีการดำเนินการต่อเนื่องในเฟส ๒ ซึ่งหมายถึงจำนวน ๑๔ ล้านคนข้างต้นยังไม่ใช่จำนวนคนจนสุทธิที่มีในประเทศ ไม่นับคนที่ไม่สามารถเข้าถึงการลงทะเบียนได้ จากข้อมูลดังกล่าวแสดงให้เห็นช่องว่างระหว่างคนรวยและคนจนที่ถูกถ่างกว้าง และนำไปสู่ความเหลื่อมล้ำด้านรายได้ และเป็นภาพสะท้อนของความเหลื่อมล้ำในด้านอื่นๆ ตามมา อาทิ เช่น ความเหลื่อมล้ำในการดูแลสุขภาพ การศึกษา และด้านอื่นๆ เพราะข้อจำกัดด้านรายได้ทำให้เข้าไม่ถึงหลักประกันและการบริการด้านต่างๆ ทางสังคม

แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ ๑๒ ได้กำหนดเป้าหมายในการพัฒนาประเทศไว้ ๕ ข้อ คือ ๑) ประเทศไทยหลุดพ้นจากกับดักประเทศรายได้ปานกลางสู่รายได้สูง ๒) การพัฒนาศักยภาพคนให้สนับสนุนการเจริญเติบโตของประเทศและการสร้างสังคม สูงวัยอย่างมีคุณภาพ ๓) การลดความเหลื่อมล้ำในสังคม ๔) การสร้างการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจและสังคมที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม และ ๕) การบริหารราชการแผ่นดินที่มีประสิทธิภาพ และกระทรวง เกษตรและสหกรณ์ ได้กำหนดยุทธศาสตร์และแนวทางการพัฒนาการเกษตรเพื่อรองรับการพัฒนาในช่วง ของแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ ๑๒ ไว้ ๔ ยุทธศาสตร์ ๒๑ แนวทางการพัฒนา โดยประเด็นยุทธศาสตร์ที่ ๒ คือ การเพิ่มประสิทธิภาพการบริหารจัดการสินค้าการเกษตรตลอดโซ่อุปทาน และมีแนวทางการดำเนินการ ได้แก่ ๑) ส่งเสริมการผลิตสินค้าเกษตรที่มีคุณภาพ มีเอกลักษณ์ และมีมูลค่าสูงตามความต้องการของตลาดเฉพาะกลุ่ม (Niche Market) ยกระดับราคาสินค้าเกษตรปลอดภัยและเกษตรอินทรีย์ด้วยการสร้างตราสินค้า สร้างศูนย์จำหน่ายสินค้าสำหรับตลาดเฉพาะกลุ่มที่เน้นขายกลุ่มลูกค้าที่มีกำลังซื้อสูง ส่งเสริมการขึ้นทะเบียนการคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ (Geographical Indications: GI) และเพิ่มมูลค่าสินค้าเกษตรด้วยเศรษฐกิจดิจิทัล (Digital Economy) เช่น การซื้อขายผ่านระบบออนไลน์ ๒) พัฒนานวัตกรรมโดยใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นในการแปรรูปเพื่อเพิ่มมูลค่าสินค้าเกษตรและประชาสัมพันธ์สินค้าเกษตรที่เกิดจากภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อสร้างความได้เปรียบทางการแข่งขัน และสร้างเอกลักษณ์ของแต่ละพื้นที่ ๓) สร้างมูลค่าเพิ่มให้กับสินค้าเกษตรด้วยแนวคิดเกษตรสร้างสรรค์หรือเกษตรประณีตตลอดโซ่อุปทานสินค้าเกษตร ตั้งแต่การผลิตจนถึงการแปรรูปเป็นผลิตภัณฑ์ต่างๆ โดยใช้เทคโนโลยี เช่น การใช้นวัตกรรมออกแบบบรรจุภัณฑ์ให้คงความสดของสินค้าเกษตร การเปลี่ยนรูปร่างผลผลิตทางการเกษตรและการสร้างเอกลักษณ์หรือเรื่องราวแหล่งกำเนิดให้กับสินค้าเกษตร เป็นต้น^๑ ซึ่งจะส่งผลต่อการเพิ่มมูลค่าสินค้าเกษตรและสร้างความเชื่อมั่นให้แก่ผู้บริโภคทั้งในและต่างประเทศ และ ๔) ส่งเสริมและสนับสนุนการท่องเที่ยวเชิงเกษตร

^๑ สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, **แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ ๑๒ (พ.ศ. ๒๕๖๐ - ๒๕๖๔)**, (กรุงเทพมหานคร: สำนักนายกรัฐมนตรี, ๒๕๖๐), หน้า ๓ - ๖.

โดยพัฒนาให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวที่นักท่องเที่ยวสามารถทำกิจกรรมร่วมกับชุมชนได้ ส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงเกษตรสุขภาพ พัฒนาเครือข่ายแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตร สร้างมาตรฐานแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตร รวมทั้งประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยวเชิงเกษตรอย่างเป็นระบบด้วยความร่วมมือจากภาครัฐ ภาคเอกชน และผู้นำชุมชนเพื่อสร้างรายได้เข้าสู่ชุมชน^๒

แผนพัฒนาจังหวัดกาญจนบุรี (พ.ศ. ๒๕๖๑-๒๕๖๔) ได้กำหนดแนวทางในการดำเนินการเพื่อให้บรรลุยุทธศาสตร์การเพิ่มประสิทธิภาพการผลิตและความสามารถในการแข่งขันไว้ ๔ แนวทาง ได้แก่ ๑) พัฒนาความเข้มแข็งของเศรษฐกิจชุมชนและเครือข่ายเศรษฐกิจในท้องถิ่น โดยส่งเสริมการพัฒนาความรู้ทั้งการผลิตที่ได้มาตรฐานตามความต้องการของตลาดเพื่อการสร้างรายได้และความเข้มแข็งของเศรษฐกิจในท้องถิ่น ๒) ยกระดับการพัฒนาด้านการเกษตร มีเป้าหมายเป็นเมืองเกษตรสีเขียว และเพิ่มมูลค่าผลิตภัณฑ์มวลรวมในภาคเกษตร โดยการพัฒนามาตรฐานการผลิต ใช้นวัตกรรม ภูมิปัญญา และเทคโนโลยีที่เหมาะสม ในการสร้างคุณค่าและเอกลักษณ์ของสินค้า ส่งเสริม smart farmer เพื่อการใช้นวัตกรรมในการผลิต ให้ความรู้และส่งเสริมการใช้สารชีวภาพทดแทนการใช้สารเคมีของเกษตรกร พัฒนาระบบควบคุมคุณภาพภาคการเกษตร ผลิตภัณฑ์ชุมชนจากผู้ผลิตจนถึงตลาดและผู้บริโภค ทั้งนี้เพื่อสร้างความสามารถในการแข่งขันและการส่งออกสำหรับผลิตภัณฑ์การเกษตรของจังหวัดกาญจนบุรี ๓) สนับสนุนการศึกษาวิจัย การใช้ภูมิปัญญา เทคโนโลยี การคิดค้นนวัตกรรมที่มีคุณค่า และพัฒนาเครื่องมือและอุปกรณ์ เพื่อสนับสนุนกระบวนการผลิต หรือพัฒนาสินค้าใหม่ในการสร้างมูลค่าทางเศรษฐกิจโดยการร่วมมือกับเกษตรกร ผู้ประกอบการ สถาบันการศึกษา และกระทรวง/กรมที่เกี่ยวข้อง และ ๔) ด้านการตลาด ดำเนินการเปิดช่องทางการค้ามากขึ้น โดยการแสวงหาความร่วมมือกับภาคการตลาดต่าง ๆ ในการเพิ่มช่องทางการจำหน่ายของจังหวัดทั้งในและต่างประเทศ^๓

“เศรษฐกิจฐานราก คือระบบเศรษฐกิจของชุมชนท้องถิ่น ที่สามารถพึ่งตนเอง มีการช่วยเหลือเอื้อเพื่อซึ่งกันและกัน มีคุณธรรม และเป็นระบบเศรษฐกิจที่เอื้อให้เกิดการพัฒนาต่างๆ ในพื้นที่ ทั้งสังคม ผู้คน ชุมชน วัฒนธรรม สิ่งแวดล้อม ทรัพยากรธรรมชาติ อย่างเข้มแข็งและยั่งยืน นอกจากนี้เศรษฐกิจฐานรากจะต้องมีแนวทางการพัฒนาและการจัดการโดยชุมชนท้องถิ่นให้ครบวงจรมากที่สุด มีการสร้างทุนและกองทุนที่เข้มแข็ง มีการผลิตพื้นฐาน การแปรรูป การบริการ การตลาด การผลิตอาหาร และความจำเป็นพื้นฐานต่างๆสำหรับคนในพื้นที่อย่างพอเพียง และพัฒนาเป็นวิสาหกิจเพื่อสังคม หรือเป็นธุรกิจของชุมชน” แต่อย่างไรก็ตาม โครงสร้างเศรษฐกิจนั้นมีความ

^๒ กระทรวงเกษตรและสหกรณ์, แผนพัฒนาการเกษตร, (กรุงเทพมหานคร: กระทรวงเกษตรและสหกรณ์, ๒๕๕๙), หน้า ๔๔-๕๘.

^๓ สำนักงานจังหวัดกาญจนบุรี, แผนพัฒนาจังหวัดกาญจนบุรี (พ.ศ. ๒๕๖๑-๒๕๖๔), (กาญจนบุรี: สำนักงานจังหวัดกาญจนบุรี, ๒๕๖๐), หน้า ๒-๓.

เชื่อมโยงกับเศรษฐกิจและสังคมโลกมากขึ้น จึงทำให้มีความอ่อนไหวและผันผวนตามปัจจัยภายนอก ในขณะที่ความสามารถในการแข่งขันปรับตัวช้า เนื่องจากการยกระดับห่วงโซ่มูลค่าการผลิตเกษตร อุตสาหกรรม และบริการสู่การใช้องค์ความรู้ วิทยาศาสตร์ เทคโนโลยีและนวัตกรรมยังดำเนินการได้น้อย ทำให้ฐานการผลิตเกษตร อุตสาหกรรม และบริการมีผลิตภาพการผลิตต่ำประกอบกับปัญหาคุณภาพในเกือบทุกด้าน ได้แก่ คุณภาพคน คุณภาพ การศึกษา คุณภาพบริการสาธารณะและบริการสาธารณสุข ยังมีความเหลื่อมล้ำสูง ก่อให้เกิดความอ่อนแอของเศรษฐกิจฐานราก

จากที่กล่าวมาข้างต้น ในการเสริมสร้างความเข้มแข็งของเศรษฐกิจฐานราก ยกกระดับเศรษฐกิจ สังคม และสร้างความมั่นคงทางรายได้ โดยการมีส่วนร่วมของเกษตรกรในการเสริมสร้างความเข้มแข็ง และการสร้างเครือข่าย เพื่อเพิ่มมูลค่าสินค้าด้านเกษตรปลอดภัย และเป็นส่วนหนึ่งของกลไกในการขับเคลื่อนเศรษฐกิจฐานราก ทำให้ชุมชนเข้มแข็งมีการช่วยเหลือเอื้อเฟื้อซึ่งกันและกัน มีคุณธรรม และเป็นระบบเศรษฐกิจที่เอื้อให้เกิดการพัฒนาเป็นวิสาหกิจเพื่อสังคม หรือเป็นธุรกิจของชุมชนต่อไป

๑.๒ วัตถุประสงค์การวิจัย

๑.๒.๑ เพื่อศึกษาการมีส่วนร่วมในเสริมสร้างความเข้มแข็งของเศรษฐกิจฐานราก ยกกระดับเศรษฐกิจ สังคม และสร้างความมั่นคงทางรายได้

๑.๒.๒ เพื่อสร้างเครือข่ายการเสริมสร้างความเข้มแข็งของเศรษฐกิจฐานราก ยกกระดับเศรษฐกิจ สังคม และสร้างความมั่นคงทางรายได้

๑.๒.๓ เพื่อวิเคราะห์รูปแบบการเสริมสร้างความเข้มแข็งของเศรษฐกิจฐานราก ยกกระดับเศรษฐกิจ สังคม และสร้างความมั่นคงทางรายได้

๑.๓ ปัญหาการวิจัย

๑.๓.๑ การมีส่วนร่วมในเสริมสร้างความเข้มแข็งของเศรษฐกิจฐานราก ยกกระดับเศรษฐกิจ สังคม และสร้างความมั่นคงทางรายได้ เป็นอย่างไร

๑.๓.๒ เครือข่ายการเสริมสร้างความเข้มแข็งของเศรษฐกิจฐานรากยกกระดับเศรษฐกิจ สังคม และสร้างความมั่นคงทางรายได้ เป็นอย่างไร

๑.๓.๓ รูปแบบการเสริมสร้างความเข้มแข็งของเศรษฐกิจฐานราก ยกกระดับเศรษฐกิจ สังคม และสร้างความมั่นคงทางรายได้ เป็นอย่างไร

๑.๔ ขอบเขตการวิจัย

๑.๔.๑ ขอบเขตด้านเนื้อหา

คณะผู้วิจัยมุ่งศึกษาเนื้อหาเกี่ยวกับการเสริมสร้างความเข้มแข็งของเศรษฐกิจฐานราก ยกระดับเศรษฐกิจ สังคม และสร้างความมั่นคงทางรายได้ของเกษตรกร เสริมสร้างความเข้มแข็งของเศรษฐกิจฐานราก ยกระดับเศรษฐกิจ สังคม และสร้างความมั่นคงทางรายได้ และสร้างเครือข่ายการยกระดับเศรษฐกิจ สังคม การเพิ่มมูลค่าสินค้าด้านเกษตรปลอดภัย และสร้างความมั่นคงทางรายได้ของเกษตรกร สู่การพัฒนาสมัยใหม่ ผนวกกับองค์ความรู้ที่ได้รับจากการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ และการฝึกปฏิบัติของชุมชน จึงเกิดปัจจัยแห่งความสำเร็จในการขับเคลื่อนการพัฒนาในระดับชุมชน เกิดการสนับสนุนงานหน่วยงานในท้องถิ่นเพื่อพัฒนาการกระจายรายได้ในชุมชน

๑.๔.๒ ขอบเขตด้านพื้นที่

พื้นที่ที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ คณะผู้วิจัยมุ่งที่จะศึกษาเฉพาะ กลุ่มเกษตรกรผู้ผลิตสินค้าเกษตรปลอดภัยในอำเภอสังขบุรี จังหวัดกาญจนบุรี

๑.๔.๓ ขอบเขตด้านประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

๑) คณะผู้วิจัยได้ศึกษาเอกสารเกี่ยวกับแนวคิดเกี่ยวกับแนวคิด และหลักการเกี่ยวกับความเข้มแข็งทางเศรษฐกิจ แนวคิด เกี่ยวกับเศรษฐกิจฐานราก และแนวคิดเกี่ยวกับการสร้างความมั่นคงทางรายได้ เพื่อทราบถึงเสริมสร้างความเข้มแข็งของเศรษฐกิจฐานราก ยกระดับเศรษฐกิจ สังคม และสร้างความมั่นคงทางรายได้

๒) คณะผู้วิจัยได้สัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) โดยผู้ให้ข้อมูลสำคัญในการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) โดยใช้เกณฑ์การคัดเลือกจากผู้มีส่วนได้เสีย (Stakeholders) คือ

๒.๑ ประชาชนในชุมชน จำนวน ๑๐ ท่าน

๒.๒ กลุ่มผู้ค้าและผู้ผลิต จำนวน ๑๐ ท่าน

๒.๓ กลุ่มครูภูมิปัญญาท้องถิ่น จำนวน ๑๐ ท่าน

รวมทั้งหมด จำนวน ๓๐ ท่าน

๓) ผู้ให้ข้อมูลสำคัญในการสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group Discussion) โดยใช้เกณฑ์การคัดเลือกแบบเจาะจง ซึ่งคณะผู้วิจัยคัดเลือกแบบเจาะจง (purposive sampling) เพื่อขอความร่วมมือในการสนทนากลุ่ม โดยการสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group Discussion) พร้อมชี้แจงรายละเอียด วัตถุประสงค์ ขั้นตอน กระบวนการ สถานที่ วัน และเวลา ในการสนทนากลุ่ม รวมทั้งสิ้น ๓๐ ท่าน

๔) ผู้วิจัยกำหนดกิจกรรมการพัฒนากลุ่มผู้ค้าและผู้ผลิต เพื่อสร้างผลผลิตที่เป็นสินค้าชุมชน ซึ่งผู้วิจัยจะเป็นผู้พิจารณาว่าดีและเหมาะสมแล้ว นำกิจกรรมมาทดลองปฏิบัติการว่าใช้ได้หรือไม่ตามแนวคิด ทฤษฎี จากการศึกษาของผู้วิจัย โดยผู้วิจัยจะกำหนดเกณฑ์ในการติดตามและประเมินผล ตลอดจนควบคุมแนวทางการปฏิบัติและนำผลนั้นมาปรับปรุงรูปแบบกิจกรรมการดำเนินงาน แล้วนำไปทดลองใช้ใหม่จนกว่าจะได้ผลที่ผู้วิจัยพึงพอใจ จากนั้นไปใช้และเผยแพร่ต่อไป ซึ่งการวิจัยเชิงปฏิบัติการนี้อาจมีส่วนร่วมหรือไม่มีส่วนร่วมก็ได้

๑.๕ นิยามศัพท์เฉพาะที่ใช้ในการวิจัย

การเสริมสร้างความเข้มแข็ง หมายถึง ชุมชนที่มีขีดความสามารถในการจัดการปัญหาของตนเองได้ในระดับหนึ่ง ด้วยการมีผู้นำที่มีความสามารถ มีการเรียนรู้ร่วมกันอย่างต่อเนื่อง บนพื้นฐานวัฒนธรรม ความเชื่อ คุณค่าดั้งเดิม ศาสนา และเศรษฐกิจชุมชนที่พึ่งพาเอื้อต่อกันและกัน โดยแต่ละชุมชนได้ใช้ศักยภาพของตนเองเข้าคลี่คลายและจัดการปัญหาได้ด้วยตนเองภายใต้ความร่วมมือและสนับสนุนจากองค์กรภายนอก

เศรษฐกิจฐานราก หมายถึง ระบบเศรษฐกิจของชุมชนท้องถิ่น ที่สามารถพึ่งตนเอง มีการช่วยเหลือเอื้อเพื่อซึ่งกันและกัน มีคุณธรรม และเป็นระบบเศรษฐกิจที่เอื้อให้เกิดการพัฒนาด้านต่างๆ ในพื้นที่ ทั้งสังคม ผู้คน ชุมชน วัฒนธรรม สิ่งแวดล้อม ทรัพยากรธรรมชาติอย่างเข้มแข็งและยั่งยืน นอกจากนี้เศรษฐกิจฐานรากจะต้องมีแนวทางการพัฒนาและการจัดการโดยชุมชนท้องถิ่นให้ครบวงจรมากที่สุดมีการสร้างทุนและกองทุนที่เข้มแข็ง มีการผลิตพื้นฐาน การแปรรูปการบริการ การตลาด การผลิตอาหาร และความจำเป็นพื้นฐานต่างๆ สำหรับคนในพื้นที่อย่างพอเพียง และพัฒนาเป็นวิสาหกิจเพื่อสังคมหรือเป็นธุรกิจของชุมชน

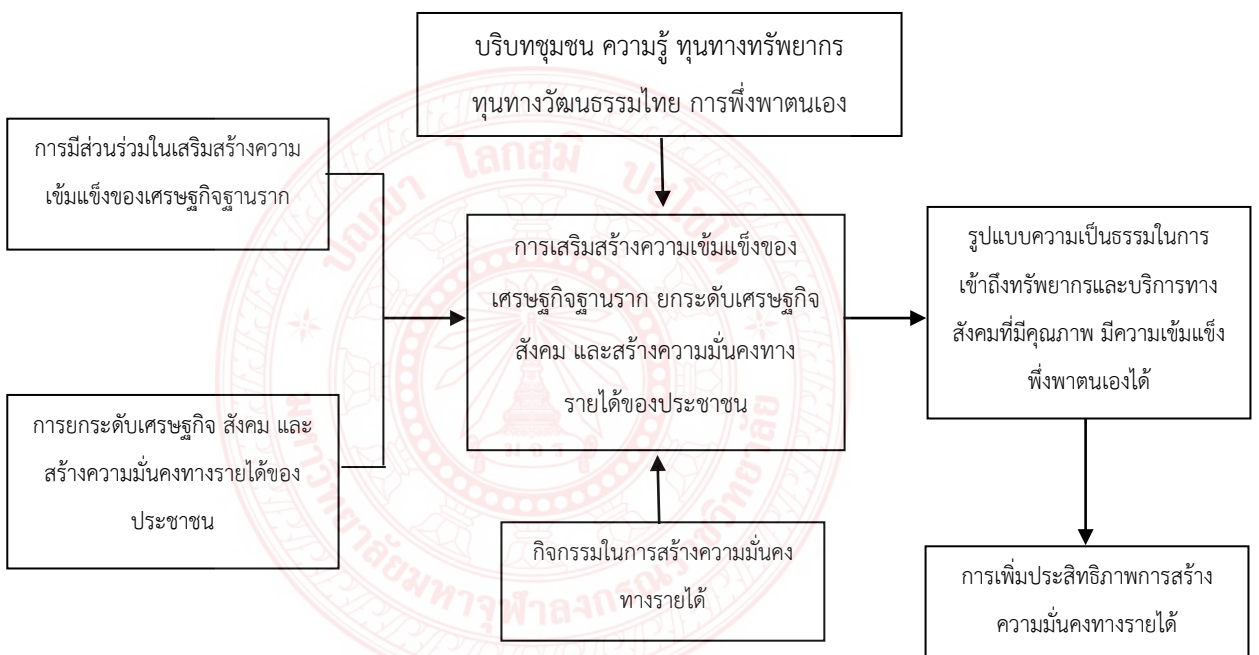
การยกระดับเศรษฐกิจและสังคม หมายถึง กิจกรรมทางเศรษฐกิจต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นการผลิตการบริโภค การจำหน่ายจ่ายแจกที่คนในท้องถิ่นชุมชนได้มีส่วนร่วมคิดร่วมทำร่วมรับประโยชน์ของประชาชน และร่วมกันเป็นเจ้าของ การยกระดับเศรษฐกิจและสังคมมีรากฐานมาจากศักยภาพของชุมชน ภูมิปัญญาของชุมชน หรือทุนในชุมชน อาทิวัฒนธรรม ประเพณี สภาพภูมิประเทศ ความหลากหลายทางทรัพยากรที่มีอยู่ โดยมีครอบครัวเป็นหน่วยการผลิต แรงงานของสมาชิกในครอบครัวเป็นปัจจัยที่สำคัญที่สุด เป็นปัจจัยที่สำคัญต่อการอยู่รอดของครอบครัวต่อความพอเพียง และต่อความสามารถในการพึ่งตนเอง ตามแนวคิดเศรษฐกิจชุมชน ชุมชนเป็นตัวของตัวเอง มีพลวัต และสามารถที่จะอยู่รอดด้วยตัวเองได้ พัฒนาเคียงคู่ไปกับพัฒนาการของระบบทุนนิยม

สร้างความมั่นคงทางรายได้ หมายถึง การวางแผนการใช้จ่ายให้เหมาะสมกับรายรับ โดยพิจารณารายการค่าใช้จ่ายที่จำเป็น แล้วกันรายรับส่วนหนึ่งไว้สำหรับเงินออมและค่าใช้จ่ายที่

จำเป็นก่อน หากพบว่ารายรับไม่เพียงพอก็ควรหาทางลดรายจ่ายหรือเพิ่มรายได้ ควรเตรียมรับมือกับความไม่แน่นอน

๑.๖ กรอบแนวคิดการวิจัย

การศึกษาเรื่อง “เสริมสร้างความเข้มแข็งของเศรษฐกิจฐานราก ยกระดับเศรษฐกิจ สังคม และสร้างความมั่นคงทางรายได้” ผู้วิจัยใช้วิธีการศึกษาเชิงทฤษฎี หลักการ แนวคิด จากเอกสาร หนังสือและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง โดยนำมากำหนดเป็นกรอบแนวคิดการวิจัย (Conceptual Framework) ได้ดังนี้

๑.๗ ประโยชน์ที่ได้รับจากการวิจัย

๑.๗.๑ ทำให้ทราบการมีส่วนร่วมในเสริมสร้างความเข้มแข็งของเศรษฐกิจฐานราก ยกระดับเศรษฐกิจ สังคม และสร้างความมั่นคงทางรายได้

๑.๗.๒ ได้รูปแบบการเสริมสร้างความเข้มแข็งของเศรษฐกิจฐานราก ยกระดับเศรษฐกิจ สังคม และสร้างความมั่นคงทางรายได้

๑.๗.๓ ก่อให้เกิดเครือข่ายการยกระดับเศรษฐกิจ สังคม การเพิ่มมูลค่าสินค้าด้านเกษตรปลอดภัย และสร้างความมั่นคงทางรายได้

บทที่ ๒

แนวคิด ทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การศึกษาวิจัยเรื่อง “เสริมสร้างความเข้มแข็งของเศรษฐกิจฐานราก ยกกระดับเศรษฐกิจ สังคม และสร้างความมั่นคงทางรายได้” ผู้วิจัยได้ทำการศึกษาค้นคว้า แนวคิด ทฤษฎี เอกสารและ ผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ดังนี้

- ๒.๑ แนวคิด และหลักการเกี่ยวกับความเข้มแข็งทางเศรษฐกิจ
- ๒.๒ แนวคิด เกี่ยวกับเศรษฐกิจฐานราก
- ๒.๓ แนวคิดเกี่ยวกับการสร้างความมั่นคงทางรายได้
- ๒.๔ แนวคิด ทฤษฎีเกี่ยวกับการพัฒนาสังคม
- ๒.๕ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ผู้วิจัยได้ ศึกษา ค้นคว้า แนวคิด ทฤษฎี ที่มีความเกี่ยวข้องกับ การวิจัย เรื่อง แนวคิด ทฤษฎี เกี่ยวกับความเข้มแข็งทางเศรษฐกิจฐานราก และแนวคิด เกี่ยวกับการสร้างความมั่นคงทางรายได้ มี รายละเอียดดังต่อไปนี้

๒.๑ แนวคิด และหลักการเกี่ยวกับความเข้มแข็งทางเศรษฐกิจ

๒.๑.๑. ที่มาของแนวคิด ความเข้มแข็งทางเศรษฐกิจ

เกิดจากแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่สิบสอง พ.ศ. ๒๕๖๐ - ๒๕๖๔ ใน ส่วนที่ ๔ ยุทธศาสตร์การพัฒนาประเทศ โดยแผนพัฒนายุทธศาสตร์ที่ ๓ การสร้างความเข้มแข็งทาง เศรษฐกิจและแข่งขันได้อย่างยั่งยืน โดยเนื้อหาของแผนพัฒนายุทธศาสตร์ได้กล่าวถึงเศรษฐกิจโลกยัง อยู่ในช่วงของการฟื้นตัวจากปัญหาวิกฤตต่าง ๆ การแข่งขันในตลาดโลกจะรุนแรงขึ้นโดยที่ประเทศ ต่าง ๆ มุ่งเน้นการนำนวัตกรรมมาเพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขัน ในขณะที่เศรษฐกิจไทยขยายตัว ต่ำกว่าศักยภาพมาต่อเนื่องหลายปีทั้งจากผลกระทบของเศรษฐกิจโลกซบเซาและข้อจำกัด ภายในประเทศเองที่เป็นอุปสรรคต่อการเพิ่มผลิตภาพและขีดความสามารถในการแข่งขันรวมทั้ง ฐานเศรษฐกิจภายในประเทศขยายตัวช้า ๕ ปีต่อจากนี้ไปจึงเป็นช่วงเวลาของการฟื้นฟูเศรษฐกิจไทย ให้กลับมาขยายตัวได้สูงขึ้นโดยการเร่งการลงทุนในโครงสร้างพื้นฐานและระบบโลจิสติกส์ตามแผนที่ วางไว้และสร้างบรรยากาศการลงทุนที่จูงใจให้ภาคเอกชนขยายการลงทุนโดยเฉพาะอย่างยิ่งในสาขา

เป้าหมายสำคัญ และขณะเดียวกัน ๕ ปีต่อจากนี้เป็นช่วงของการปฏิรูปเศรษฐกิจในหลายด้านเพื่อวางพื้นฐานให้สามารถพัฒนาต่อยอดให้ประเทศไทยเป็นประเทศรายได้สูงได้ภายในปี ๒๕๗๐ ตามกรอบยุทธศาสตร์ชาติ ๒๐ ปี โดยการใช้นวัตกรรม คุณภาพคน และการปรับปรุงด้านกฎระเบียบและการบริหารจัดการที่ดีเป็นปัจจัยนำในการสร้างความเข้มแข็งของเศรษฐกิจ ยุทธศาสตร์การสร้าง ความเข้มแข็งทางเศรษฐกิจและแข่งขันได้อย่างยั่งยืนให้ความสำคัญกับการบริหารเศรษฐกิจมหภาคให้มีเสถียรภาพ เพิ่มประสิทธิภาพภาคการเงิน และดูแลวินัยทางการเงินการคลัง ควบคู่กับการดำเนินยุทธศาสตร์สร้างความเข้มแข็งให้กับเศรษฐกิจรายสาขาทั้งภาคเกษตร อุตสาหกรรม และบริการที่เป็นฐานรายได้เดิมและขยายสาขาการผลิตและบริการใหม่ๆ สำหรับอนาคต

การขับเคลื่อนให้เศรษฐกิจเจริญเติบโตในช่วงแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ ๑๒ จะเน้นการพัฒนาและใช้วิทยาศาสตร์ เทคโนโลยีและนวัตกรรมขึ้นก้าวหน้าที่เข้มข้นมากขึ้น การพัฒนาเศรษฐกิจดิจิทัล การพัฒนาและยกระดับคุณภาพของกำลังคน และความคิดสร้างสรรค์ในการขยายฐานเศรษฐกิจและฐานรายได้ใหม่ควบคู่กับการเพิ่มผลิตภาพของฐานการผลิตและบริการเดิมรวมทั้งการต่อยอดการผลิตและบริการเดิมโดยใช้ดิจิทัลและเทคโนโลยีอัจฉริยะ นอกจากนี้ จะให้ความสำคัญกับการใช้ศักยภาพของทรัพยากรชีวภาพ การส่งเสริมการเชื่อมโยงตลอดห่วงโซ่มูลค่าอย่างมีประสิทธิภาพ การพัฒนาพื้นที่เศรษฐกิจใหม่และการพัฒนาตามแนวระเบียงเศรษฐกิจ การผสมผสานภาคบริการเข้ากับการค้า และการเตรียมความพร้อมของภาคบริการให้สามารถรองรับการแข่งขันที่เสรีขึ้น การเสริมสร้างศักยภาพการแข่งขันให้กับวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อม รวมทั้งการสร้างสังคมผู้ประกอบการที่ผลิตได้ขายเป็น โดยพิจารณาการเปลี่ยนแปลงความต้องการของผู้บริโภคอย่างรวดเร็วและมาตรฐานสากลของสินค้าและบริการที่สูงขึ้นรวมถึงมาตรฐานด้านสิ่งแวดล้อมรวมทั้งพัฒนาระบบและกลไก ตลอดจนการพัฒนาเชิงพื้นที่เพื่อกระจายโอกาสเศรษฐกิจให้คนในชุมชนและท้องถิ่นและแบ่งปันผลประโยชน์อย่างเป็นธรรมเพื่อลดความเหลื่อมล้ำทางเศรษฐกิจ^๑

๒.๑.๒. ความหมายเกี่ยวกับความเข้มแข็งทางเศรษฐกิจ

การพัฒนาเศรษฐกิจตามแนวทางของยุทธศาสตร์ชาติด้านการสร้างโอกาสและความเสมอภาคทางสังคมได้กำหนดประเด็นยุทธศาสตร์ เน้นตอบโจทย์การสร้างความเป็นธรรมและลดความเหลื่อมล้ำ ทางเศรษฐกิจและสังคมของประเทศ เพื่อให้การเติบโตของประเทศเป็นการเติบโตที่ยั่งยืนผ่านการส่งเสริมเศรษฐกิจระดับชุมชนท้องถิ่นให้มีความเข้มแข็ง มีศักยภาพในการแข่งขัน สามารถพึ่งพาตนเองได้ ซึ่งจะช่วยก่อให้เกิดการยกระดับมาตรฐานการครองชีพและความเป็นอยู่ของประชาชนในชุมชนให้ดีขึ้น โดยทุกคนได้รับประโยชน์อย่างทั่วถึงและเป็นธรรม โดยแผนแม่บทภายใต้

^๑สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ สำนักนายกรัฐมนตรี, แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่สิบสอง พ.ศ. ๒๕๖๐ - ๒๕๖๔, <http://plan.bru.ac.th/wp-content/uploads/2018/12/แผนพัฒนา-12-.pdf>, หน้า ๘๒.

ยุทธศาสตร์ชาติ ประเด็น เศรษฐกิจฐานราก มีความสอดคล้องกับเป้าหมายการพัฒนาและประเด็นยุทธศาสตร์ของยุทธศาสตร์ชาติด้านที่เกี่ยวข้อง ดังนี้

๑. เป้าหมายการพัฒนาตามยุทธศาสตร์ชาติ ยุทธศาสตร์ชาติด้านการสร้างความสามารถในการแข่งขัน

๑. ประเทศไทยเป็นประเทศที่พัฒนา เศรษฐกิจเติบโตอย่างมีเสถียรภาพและยั่งยืน
๒. ประเทศไทยมีขีดความสามารถในการแข่งขันสูงขึ้น

ยุทธศาสตร์ชาติด้านการสร้างโอกาสและความเสมอภาคทางสังคม

๑. สร้างความเป็นธรรม และลดความเหลื่อมล้ำในทุกมิติ
๒. กระจายศูนย์กลางความเจริญทางเศรษฐกิจและสังคม เพิ่มโอกาสให้ทุกภาคส่วนเข้ามา เป็นกำลังของการพัฒนาประเทศในทุกกระดับ
๓. เพิ่มขีดความสามารถของชุมชนท้องถิ่นในการพัฒนา การพึ่งตนเองและการจัดการตนเองเพื่อสร้างสังคมคุณภาพ

๒. ประเด็นภายใต้ยุทธศาสตร์ชาติ ยุทธศาสตร์ชาติด้านการสร้างความสามารถในการแข่งขัน

๑. การเกษตรสร้างมูลค่า
๒. เกษตรอัตลักษณ์พื้นถิ่น
๓. เกษตรแปรรูป
๔. พัฒนาเศรษฐกิจบนพื้นฐานผู้ประกอบการยุคใหม่
๕. สร้างโอกาสเข้าถึงตลาด

ยุทธศาสตร์ชาติด้านการสร้างโอกาสและความเสมอภาคทางสังคม

๑. การลดความเหลื่อมล้ำ สร้างความเป็นธรรมในทุกมิติ
๒. ปรับโครงสร้างเศรษฐกิจฐานราก
๓. กระจายการถือครองที่ดินและการเข้าถึงทรัพยากร
๔. การกระจายศูนย์กลางความเจริญทางเศรษฐกิจ สังคม และเทคโนโลยี
๕. การพัฒนากำลังแรงงานในพื้นที่^๒

มงคล ตำนานินทร์ ได้กล่าวว่า แนวคิดของเศรษฐกิจชุมชน ได้แก่

^๒ แผนแม่บทภายใต้ยุทธศาสตร์ชาติ, เศรษฐกิจฐานราก (พ.ศ. ๒๕๖๑-๒๕๘๐), หน้า ๑-๘.

๑. ปณิธาน หมายถึง เศรษฐกิจชุมชนเป็นส่วนหนึ่งของเศรษฐกิจชาติ ผู้ที่เกี่ยวข้องจึงต้องดำเนินการด้วยความมุ่งมั่น ต้องสัมพันธ์กับ การเมือง การปกครอง การศึกษา และวัฒนธรรมของคนทั้งประเทศ การดำเนินการเศรษฐกิจใด ๆ จะไม่ช่วยให้บรรลุปณิธานได้

๒. ทำอะไร หมายถึง ทำงานเพื่อดำรงชีพในแนวสัมมาชีพ เพื่ออยู่ร่วมกับเพื่อนมนุษย์อื่น ๆ ในชุมชน เช่น การเพาะปลูก เลี้ยงสัตว์ แปรรูปผลผลิต ตัดเย็บเสื้อผ้า ปลูกพืชสมุนไพร บริการท่องเที่ยว เป็นต้น

๓. ทำกับใคร หมายถึง ชาวบ้านรวมกลุ่มกันเองอย่างไม่เป็นทางการ ไม่เป็นนิติบุคคล เช่น สหกรณ์ สมาคมหรือรวมกลุ่มกับนักพัฒนาเอกชน เจ้าหน้าที่ของรัฐ หรือนักวิชาการ

๔. ทำอย่างไร เมื่อรวมกลุ่มแล้วก็ทำการผลิตสินค้า แปรรูป และซื้อขายแลกเปลี่ยนสินค้า

๕. ทำไปทำไม เนื่องจากชาวบ้านมีระดับการทำความเข้าใจต่างกัน การรวมกลุ่มจะช่วยให้เกิดความพออยู่พอกิน เกิดความพึงพอใจ เพื่อจะเกิดความคุ้มค่ากับการลงทุน และเพื่อทำ

๖. เพื่ออะไร เป็นการรวมตัวของชุมชนในระดับล่างสุดของสังคม เพื่อร่วมกันทำงานให้คนมีความสุข และชุมชนมีความเข้มแข็ง^๓

Ratanasajatham, R. et al., ได้อธิบายว่า การขับเคลื่อนเศรษฐกิจของชาติ จำเป็นต้องเริ่มตั้งแต่การวางนโยบายเชิงกลยุทธ์ ไปจนถึงขยายผลของการทำงาน โดยเฉพาะอย่างยิ่งการส่งเสริมเศรษฐกิจระดับชุมชนท้องถิ่น ซึ่งถือเป็นเศรษฐกิจฐานใหญ่ของประเทศ หรือที่เรียกว่า “เศรษฐกิจฐานราก” ซึ่งรัฐบาลปัจจุบันมีนโยบายเพื่อกระตุ้นเศรษฐกิจของประเทศ โดยได้พยายามส่งเสริมสนับสนุนให้ชุมชนสามารถพึ่งพาตนเองได้ และส่งเสริมสนับสนุนให้ชุมชนเข้าร่วมในการสร้างเศรษฐกิจของประเทศให้มีความมั่นคงอย่างสมดุลและยั่งยืนนั้น ถือว่าเป็นทิศทางการพัฒนาที่ให้ความสำคัญกับชุมชนและฐานรากของประเทศเป็นสำคัญ ที่จะก่อให้เกิดการพัฒนา ถาวร มั่นคงมั่นคงและยั่งยืนอย่างแท้จริงตลอดไป^๔

Sornphaisan ได้อธิบายไว้ว่า การที่รัฐบาลให้ความสำคัญกับเศรษฐกิจฐานรากนับว่าเป็นทิศทางที่ดี ทั้งนี้เพราะปัจจุบันระบบเศรษฐกิจฐานรากอยู่ในสภาวะอ่อนแออย่างยิ่ง ทำให้ประชาชนขาดกำลังซื้ออาจเกิดจากปัจจัยหลายสาเหตุย่อมส่งผลต่อความเติบโตทางเศรษฐกิจโดยรวมเช่นกัน วันที่ ๒๖ มกราคม ๒๕๕๙ ที่ประชุมคณะรัฐมนตรี มีมติเห็นชอบโครงการเพิ่มความเข้มแข็งของเศรษฐกิจฐานรากตามแนวทางประชารัฐ เพื่อเพิ่มปริมาณการลงทุนในระดับชุมชนผ่านกองทุน

^๓ มงคล ด้านธานินทร์, เศรษฐกิจชุมชนพึ่งตนเอง : แนวความคิดและยุทธศาสตร์, (กรุงเทพมหานคร: กรมการปกครอง กระทรวงมหาดไทย, ๒๕๔๑), หน้า ๔๐.

^๔ Ratanasajatham, R. et al. Documentation of preparation Community University Laboratory, Banpu Heal Spa Resort. ๖ September. Chon Buri, Burapa University, ๒๐๐๓.

หมู่บ้านและชุมชนเมือง จำนวน ๗๙,๕๕๖ กองทุน ผ่านสำนักงานกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมือง แห่งชาติ (สทบ.) กองทุนละไม่เกิน ๕๐๐,๐๐๐ บาท เพื่อใช้ในการลงทุนด้านโครงสร้างพื้นฐานใน ชุมชน เช่น ยุ้งฉางชุมชน โรงตากพืชผลทางการเกษตร โรงสีชุมชนโรงงานผลิตปุ๋ยประจำชุมชน การ จัดทำแหล่งเก็บน้ำชุมชน และเครื่องจักรสำหรับแปรรูปผลผลิตทางการเกษตร^๕

สรุป ความเข้มแข็งของเศรษฐกิจฐานรากตามแนวทางประชารัฐ คือต้องสามารถต่อยอด และขยายผลให้เศรษฐกิจฐานรากเกิดความเข้มแข็งยั่งยืนอย่างแท้จริงให้ได้ โดยการทำตามนโยบาย ไม่กลายเป็นนโยบายกระตุ้นเศรษฐกิจเพียงในระยะสั้นๆ ต้องมีการจัดสรรงบประมาณ มีวัตถุประสงค์ เกี่ยวกับการเพิ่มศักยภาพการแปรรูป การตลาด ซึ่งไม่ใช่เรื่องง่ายที่ชุมชนจะสามารถพัฒนาต่อยอดให้ งบประมาณที่จัดสรรไปให้มันไม่สูญเปล่า กล่าวได้ว่าเศรษฐกิจฐานรากเป็นสิ่งสำคัญต่อระบบเศรษฐกิจ โดยรวม

๒.๑.๓. หลักการสำคัญ

การสร้างความเข้มแข็งทางเศรษฐกิจมีหลักการดังนี้

- ๑.๑ สร้างความเข้มแข็งให้เศรษฐกิจขยายตัวอย่างมีเสถียรภาพและยั่งยืน ดังนี้
 - ๑.๑.๑ สร้างความเข้มแข็งของแรงขับเคลื่อนทางเศรษฐกิจให้สนับสนุนเป้าหมาย การเพิ่มรายได้ต่อหัว
 - ๑.๑.๒ เพิ่มศักยภาพของฐานการผลิตและฐานรายได้เดิมและสร้างฐานการผลิต และรายได้ใหม่
 - ๑.๑.๓ สนับสนุนการกระจายการขยายตัวของกิจกรรมทางเศรษฐกิจและการ แบ่งปันผลประโยชน์อย่างเป็นธรรม และสนับสนุนเศรษฐกิจที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม
 - ๑.๑.๔ รักษาเสถียรภาพทางเศรษฐกิจ สร้างความเข้มแข็งและรักษาวินัยทาง การเงิน การคลัง และพัฒนาเครื่องมือทางการเงินที่สนับสนุนการระดมทุนที่มีประสิทธิภาพ
- ๑.๒ สร้างความเข้มแข็งให้กับเศรษฐกิจรายสาขา เพื่อยกระดับขีดความสามารถในการ แข่งขันของภาคเกษตร อุตสาหกรรม บริการ และการค้าการลงทุน ดังนี้
 - ๑.๒.๑ ส่งเสริมการพัฒนานวัตกรรมในการสร้างมูลค่าและเพิ่มประสิทธิภาพการ ผลิตของสินค้าและบริการ
 - ๑.๒.๒ ส่งเสริมและพัฒนาเศรษฐกิจชีวภาพให้เป็นฐานรายได้ใหม่ที่สำคัญ พัฒนา ระบบ การบริหารจัดการความเสี่ยงและมีการปรับตัวให้พร้อมรับการเปลี่ยนแปลงของสภาพ ภูมิอากาศเพื่อให้ฐาน การผลิตภาคเกษตรและรายได้เกษตรกรมีความมั่นคง

^๕ Sornphaisan, Pracharat for the people and for the state. Manager Online. Search ๙ June ๒๐๑๗, form: <https://mgronline.com/mualfund/detail/๙๕๘๐๐๐๑๐๖๘๙๐>, ๒๐๑๗.

๑.๒.๓ เร่งผลักดันให้สินค้าเกษตรและอาหารของไทยมีความโดดเด่นในด้าน

คุณภาพ มาตรฐานและความปลอดภัยในตลาดโลก

๑.๒.๔ เพิ่มศักยภาพของอุตสาหกรรมสำคัญเดิมให้สามารถต่อยอดสู่อุตสาหกรรมแห่งอนาคตที่ใช้เทคโนโลยีสมัยใหม่อย่างเข้มข้น และสร้างรากฐานการพัฒนาอุตสาหกรรมใหม่บนฐานของความเป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม

๑.๒.๕ เพิ่มศักยภาพของฐานบริการเดิมและขยายฐานบริการใหม่ในการปรับตัวสู่เศรษฐกิจฐานบริการที่เข้มแข็งขึ้น รวมทั้งพัฒนาอุตสาหกรรมท่องเที่ยวให้เติบโตอย่างสมดุลและยั่งยืน

๑.๒.๖ พัฒนาปัจจัยสนับสนุนและอำนวยความสะดวกทางการค้าและการลงทุนให้สนับสนุนการเพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขันของผู้ประกอบการไทย รวมทั้งพัฒนาสังคมผู้ประกอบการ

๑.๒.๗ พัฒนาระบบการเงินของประเทศให้สนับสนุนการเพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขันของภาคการผลิตและบริการ การค้า และการลงทุน

๑.๒.๘ สร้างความเข้มแข็งขององค์กรการเงินฐานรากและระบบสหกรณ์ให้สนับสนุนบริการทางการเงินในระดับฐานรากและเกษตรกรรายย่อย การสร้างความเข้มแข็งทางเศรษฐกิจได้อย่างยั่งยืน มีแนวทางการพัฒนา ดังนี้

๑. การบริหารจัดการเศรษฐกิจส่วนรวม ได้แก่

๑.๑) การพัฒนาด้านการคลัง โดยเพิ่มประสิทธิภาพการจัดแผนงานโครงการ การจัดสรรงบประมาณ การบริหารและการตรวจสอบกระบวนการงบประมาณของประเทศ เพิ่มประสิทธิภาพการจัดเก็บรายได้ภาครัฐและขยายฐานภาษีให้ครอบคลุม ใช้เครื่องมือทางภาษีเพื่อสร้างแรงจูงใจให้เกิดการผลิตและการบริโภคที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม รวมทั้งเพื่อเป็นช่องทางการเพิ่มรายได้ภาครัฐ

๑.๒) การพัฒนาภาคการเงิน โดยเพิ่มประสิทธิภาพของระบบการเงินและสถาบันการเงินทั้งในตลาดเงินและตลาดทุน ขยายการเข้าถึงบริการทางการเงิน พัฒนานวัตกรรมทางการเงินรูปแบบใหม่ๆ เพิ่มประสิทธิภาพและเสถียรภาพของสถาบันการเงินเฉพาะกิจ

๒. การเสริมสร้างและพัฒนาขีดความสามารถในการแข่งขันของภาคการผลิตและบริการ ได้แก่

๒.๑) การพัฒนาภาคการเกษตร โดยเสริมสร้างฐานการผลิตภาคการเกษตรให้เข้มแข็งและยั่งยืน สร้างและถ่ายทอดองค์ความรู้ทางวิชาการ วิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี และนวัตกรรม และภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านการเกษตรแบบมีส่วนร่วม

๒.๒) การพัฒนาภาคอุตสาหกรรม โดยพัฒนาต่อยอดความเข้มแข็งของอุตสาหกรรมที่มีศักยภาพปัจจุบันเพื่อยกระดับไปสู่อุตสาหกรรมที่ใช้เทคโนโลยีขั้นสูง

๒.๓) การพัฒนาภาคบริการและการท่องเที่ยว โดยเสริมสร้างขีดความสามารถการแข่งขันในเชิงธุรกิจของภาคบริการ

๒.๔) การพัฒนาภาคการค้าและการลงทุน โดยส่งเสริมการทำตลาดเชิงรุก พัฒนาการอำนวยความสะดวกทางการค้าให้ได้มาตรฐานสากล สนับสนุนผู้ประกอบการลงทุนในระบบเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร ส่งเสริมวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อม^๖

๒.๒ แนวคิด เกี่ยวกับเศรษฐกิจฐานราก

๒.๒.๑ แนวคิดเกี่ยวกับเศรษฐกิจฐานราก

เศรษฐกิจฐานราก ในฐานะที่เป็นแนวนโยบายหนึ่งของภาครัฐที่มุ่งเสริมสร้างความเข้มแข็งทางเศรษฐกิจให้กับชุมชน ซึ่งที่จริงแล้วก็เป็นการพัฒนาถึงรูปแบบเศรษฐกิจชุมชนแบบหนึ่งที่เน้น การสร้างสรรค์อาชีพและการกระจายรายได้ลงไปสู่ชุมชน

“เศรษฐกิจฐานราก” คือ ระบบเศรษฐกิจของชุมชนท้องถิ่น ที่สามารถพึ่งตนเองภายใต้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงที่มีการช่วยเหลือเอื้อเฟื้อซึ่งกันและกัน มีคุณธรรม และเป็นระบบเศรษฐกิจที่เอื้อให้เกิดการพัฒนาด้านอื่นๆ ในพื้นที่ ทั้งเศรษฐกิจ สังคม ผู้คน ชุมชนวัฒนธรรม สิ่งแวดล้อม ทรัพยากรธรรมชาติอย่างเข้มแข็งและยั่งยืน เป็นระบบเศรษฐกิจแนวราบที่ส่งผลและสร้างความสัมพันธ์ทั้งทางเศรษฐกิจและสังคมระหว่างผู้คนในชุมชนท้องถิ่น ทำให้เกิดความร่วมมือ เกิดโอกาสและความสัมพันธ์ที่ดี ระหว่างเศรษฐกิจร่วมของชุมชนกับเศรษฐกิจของปัจเจก เป็นระบบเศรษฐกิจที่มีลักษณะความร่วมมือเป็นหุ้นส่วนสร้างความสัมพันธ์ทั้งในชุมชนท้องถิ่นและในระดับที่กว้างขวางอื่นๆ และภายนอกระบบเศรษฐกิจฐานราก จะต้องมีแนวทางการพัฒนาและการจัดการโดยชุมชนท้องถิ่น ให้ครบวงจรมากที่สุด มีการสร้างทุนและกองทุนที่เข้มแข็ง มีการผลิตพื้นฐาน การแปรรูป การบริการ การตลาดการผลิตอาหาร และความจำเป็นพื้นฐานเพื่อการดำรงชีวิต การอยู่ร่วมกันสำหรับคนในพื้นที่อย่างพอเพียง และพัฒนาเป็นวิสาหกิจเพื่อสังคมหรือธุรกิจของชุมชน (ในมิติของการถือกุศล เอื้อเฟื้อ การมีส่วนร่วมของคนในตำบล) ต่างๆ ทั้งขนาดย่อมหรือขนาดใหญ่ขึ้น โดยใช้ทั้งความรู้ที่สั่งสมในพื้นที่ หรือที่เป็นเอกลักษณ์วัฒนธรรมของพื้นที่และมีการพัฒนาให้ทันสมัย พร้อมกับมีเทคนิค วิทยาการและความรู้เทคโนโลยีมาพัฒนาเพิ่มเติมให้เหมาะสมกับตลาด หรือสังคมเศรษฐกิจที่เปลี่ยนแปลงไป ทาให้ผู้คนและชุมชนท้องถิ่นโดยรวมสามารถพึ่งตนเอง มีรายได้มากกว่ารายจ่าย และสามารถพัฒนาเป็นผู้ผลิตผู้สร้างงานบริการต่างๆ จากท้องถิ่นที่เข้มแข็ง สร้างสรรค์หลากหลายมีเอกลักษณ์ทันสมัย และเชื่อมโยงกับระบบตลาดอย่างมีประสิทธิภาพระบบเศรษฐกิจฐานราก จะต้องมี

^๖สำนักงานพัฒนาวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งชาติ สวทช. , <https://www.nstda.or.th/th/nstda-knowledge/11426-strategy-3>. ๗ มีนาคม ๒๕๖๓.

ความหลากหลาย พอเพียงเพื่อเปิดโอกาสและแบ่งปันให้คนทุกกลุ่มทุกวัยสามารถมีพื้นที่และมีโอกาสในการร่วมพัฒนาได้อย่างผสมผสานและสร้างสรรค์รวมทั้งสามารถเชื่อมโยงกับระบบเศรษฐกิจอื่นๆ ได้อย่างดีอย่างมีฉันทมิตรเป็นธรรม และมีความสัมพันธ์อย่างเท่าเทียม

๒.๒ ความหมายเกี่ยวกับเศรษฐกิจฐานราก

“เศรษฐกิจฐานราก” คือระบบเศรษฐกิจของชุมชนท้องถิ่น ที่สามารถพึ่งตนเอง มีการช่วยเหลือเอื้อเฟื้อซึ่งกันและกัน มีคุณธรรม และเป็นระบบเศรษฐกิจที่เอื้อให้เกิดการพัฒนาในด้านอื่น ๆ ในพื้นที่ ทั้งเศรษฐกิจ สังคม ผู้คน ชุมชน วัฒนธรรม สิ่งแวดล้อม ทรัพยากรธรรมชาติ อย่างเข้มแข็งและยั่งยืน ระบบเศรษฐกิจฐานรากหรือเศรษฐกิจชุมชน เป็นระบบเศรษฐกิจแนวราบที่ส่งผลและสร้างความสัมพันธ์ทั้งทางเศรษฐกิจและสังคมระหว่างผู้คนในชุมชนท้องถิ่น มิใช่เป็นเฉพาะเศรษฐกิจแนวตั้งแบบปัจเจกแต่สามารถทำให้เกิดความร่วมมือ เกิดโอกาสและความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างเศรษฐกิจรวมของชุมชนกับเศรษฐกิจของปัจเจก เป็นระบบเศรษฐกิจที่มีลักษณะความร่วมมือเป็นหุ้นส่วนสร้างความสัมพันธ์ทั้งในชุมชนท้องถิ่นและในระดับที่กว้างขวางอื่นภายนอก

ระบบเศรษฐกิจฐานราก จะต้องมีความหลากหลายและการจัดการโดยชุมชนท้องถิ่น ให้ครบวงจรมากที่สุด มีการสร้างทุนและกองทุนที่เข้มแข็ง มีการผลิตพื้นฐาน การแปรรูป การบริการ การตลาด การผลิตอาหาร และความจำเป็นพื้นฐานเพื่อการดำรงชีวิตต่าง ๆ สำหรับคนในพื้นที่อย่างพอเพียง และพัฒนาเป็นวิสาหกิจเพื่อสังคมหรือธุรกิจของชุมชน (ในมิติของการเกื้อกูล เอื้อเฟื้อ การมีส่วนร่วมของคนในตำบล) ต่าง ๆ ทั้งขนาดย่อมหรือขนาดใหญ่ขึ้น โดยใช้ทั้งความรู้ในที่ตั้งสมในพื้นที่หรือที่เป็นเอกลักษณ์วัฒนธรรมของพื้นที่ และมีการพัฒนาให้ทันสมัย พร้อมกับมีเทคนิค วิทยาการและความรู้ เทคโนโลยี มาพัฒนาเพิ่มเติมให้เหมาะสมกับตลาด หรือสังคมเศรษฐกิจที่เปลี่ยนแปลงไป ทำให้ผู้คนและชุมชนท้องถิ่นโดยรวมสามารถพึ่งตนเอง มีรายได้มากกว่ารายจ่าย และสามารถพัฒนาเป็นผู้ผลิต ผู้สร้างงานบริการต่าง ๆ จากท้องถิ่นที่เข้มแข็ง สร้างสรรค์ หลากหลาย มีเอกลักษณ์ทันสมัย และเชื่อมโยงกับระบบตลาดอย่างมีประสิทธิภาพ^๗

ระบบเศรษฐกิจฐานราก จะต้องมีความหลากหลาย เพื่อเปิดโอกาสและแบ่งปันให้คนทุกกลุ่มทุกวัยสามารถมีพื้นที่ และมีโอกาสในการร่วมพัฒนาได้อย่างผสมผสานและสร้างสรรค์ รวมทั้งสามารถเชื่อมโยงกับระบบเศรษฐกิจอื่น ๆ ได้อย่างดี อย่างมีฉันทมิตร เป็นธรรมและมีความสัมพันธ์อย่างเท่าเทียม ๒ องค์ประกอบ สำคัญของเศรษฐกิจฐานรากที่เข้มแข็ง

๑. มีการรวมกลุ่ม เพื่อสร้างพลังในการทำงานร่วมกัน ความสามารถที่จะเจรจาต่อรองและประสานงานทั้งภายในและกับภายนอกอย่างมีประสิทธิภาพ

^๗ “เศรษฐกิจฐานราก”, [ออนไลน์], แหล่งที่มา. http://www.codi.or.th/attachments/article/๑๕๐๕๘/Guide_economic_๒๘๐๙๕๙.pdf ๑๐ มีนาคม ๒๕๖๓.

๒. มีการจัดการระบบการเงินของชุมชน การบูรณาการทุนร่วมกัน มีกองทุนของชุมชนที่เข้มแข็ง สามารถเป็นกลไกการเงินของชุมชนในการพัฒนาทั้งเศรษฐกิจสังคม อาชีพ วัฒนธรรม สิ่งแวดล้อมของชุมชน และของคนในชุมชน

๓. มีการจัดการทุนชุมชนที่ไม่ใช่เฉพาะทุนเงินตรา แต่รวมถึงทุนทางสังคมที่มีอยู่ พื้นฟูทรัพยากร วิถีวัฒนธรรมภูมิปัญญา อัตลักษณ์ของชุมชนท้องถิ่น ประวัติศาสตร์

๔. มีระบบข้อมูลที่ทันสมัยรอบด้านทั้งภายในและภายนอก เพื่อการวิเคราะห์ระบบของท้องถิ่น อาชีพ รายได้รายจ่าย การผลิต ฐานเศรษฐกิจ ที่ดิน ความเป็นอยู่ของคนในชุมชน ข้อมูลความรู้ระบบเศรษฐกิจเกี่ยวข้องภายนอก เป็นฐานสำคัญในการวางแผนชุมชน การวางแผนเพื่อการตัดสินใจ การติดตาม วัดผลและรายงานผล

๕. มีระบบการผลิตของชุมชนทั้งขั้นพื้นฐานและก้าวหน้า ที่ได้มาตรฐาน มีมูลค่าเพิ่ม และสามารถเชื่อมโยงระบบเศรษฐกิจภายนอกได้

๖. สร้างความร่วมมือในทุกระดับและทุกมิติ เพื่อให้เกิดความร่วมมือให้บรรลุเป้าหมายและสัมพันธภาพที่ดี ทั้งระดับกลุ่มต่อกลุ่ม กลุ่มกับชุมชน ตำบล อำเภอ จังหวัด ภูมิภาค ภูมินิเวศน์ หรือรวมตัวกันเป็นเครือข่ายประเด็นต่าง ๆ ได้ เช่น เครือข่ายเกษตรอินทรีย์ เครือข่ายข้าว เครือข่ายประมงพื้นบ้าน เครือข่ายท่องเที่ยวชุมชน เครือข่ายภูมินิเวศน์วิถีวัฒนธรรม หรือการสร้างความร่วมมือระหว่างชุมชนกับหน่วยงานต่าง ๆ เป็นต้น

๗. มีระบบการอยู่ร่วมกัน หรือเคารพกติกา จารีตประเพณีในการอยู่ร่วมกัน ระบบสวัสดิการการดูแลซึ่งกันและกันและการอยู่ร่วมกับธรรมชาติและสังคมใหญ่อย่างสร้างสรรค์ และเกื้อกูล

๘. มีคุณธรรม จริยธรรมในการทำกิจกรรม การประกอบกิจการ ทั้งด้านเศรษฐกิจและสังคม หรือการดำรงชีวิต

๙. มีความเป็นเจ้าของร่วมกัน โดยคนในชุมชนร่วมทุนร่วมกิจกรรมหรือกิจการ ในการพัฒนาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในชุมชน มีสำนึกถึงความเป็นเจ้าของร่วมกัน

๑๐. คนในพื้นที่หรือสมาชิกของชุมชนสามารถมีส่วนร่วม มีความรู้เรื่องราวการพัฒนาในพื้นที่รวมทั้งความรู้ในสังคมอื่น ๆ มีคุณภาพ มีความมั่นใจที่จะให้ความรู้ความเห็น ร่วมคิดร่วมทำ ตื่นรู้ มีความสร้างสรรค์ มีคุณธรรมจริยธรรมพื้นฐาน ครอบครัวมีความเข้มแข็ง และสามารถพึ่งตนเองทางเศรษฐกิจได้มากที่สุด

๒.๑.๓ แนวทางการพัฒนาเศรษฐกิจฐานราก

๑. การพัฒนาเศรษฐกิจฐานราก เป็นเป้าหมายสำคัญประการหนึ่งตามนโยบายรัฐบาลปัจจุบัน ปัญหาความเหลื่อมล้ำในสังคมไทยหลายเรื่อง มาจากผลพวงวิธีการพัฒนาที่ผ่านมา ทั้งในด้านรายได้ โอกาสทางการศึกษา การมีงานทำ ความมั่นคงในอาชีพ ที่อยู่อาศัยและการใช้ประโยชน์

ที่ดิน สาธารณสุข ยาเสพติด ความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน ความอบอุ่นในครอบครัว ทั้งหมดผูกพันเป็นลูกโซ่จนยากที่จะหาจุดเริ่มต้นแก้ไข ปัญหาอย่างหนึ่งอย่างใดแบบแยกส่วนคิดได้

อย่างไรก็ดี เป็นที่ยอมรับว่าปัญหาเศรษฐกิจครัวเรือนของสมาชิกสังคมกลุ่มใหญ่ที่สุดคือ คนส่วนใหญ่เป็นเกษตรกรและอาศัยอยู่ในชนบท ส่วนหนึ่งอพยพมารับจ้าง หรือค้าขายเล็ก ๆ น้อย ๆ อยู่ในเมืองหรือใช้แรงงานอยู่ในย่านอุตสาหกรรม ซึ่งในภาพทั่วไป คือ มีอาชีพที่ให้รายได้น้อย ไม่มั่นคง ขาดการออมและมีหนี้สินที่สะสมเรื้อรัง การพัฒนาเศรษฐกิจฐานราก จึงเป็นความคาดหวัง ความพยายามของรัฐบาลในการที่จะคิดหาวิธีจัดการแก้ไขอย่างถูกต้อง และมีความยั่งยืน หรืออาจกล่าวสรุปว่าเป็นการสร้าง “ความมั่นคง มั่งคั่ง ที่ยั่งยืน” ในระดับชุมชน คณะทำงานการพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากและประชารัฐ ได้น้อมนำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง กับหลักการทรงงานของพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช มาเป็นหลักคิดในการดำเนินงาน ทั้งการคิดพิจารณา ระบุปัญหา คิดค้นแนวทางที่จะแก้ไขจนถึงขั้นการปฏิบัติ การสรุปประเมินผล เรียนรู้ข้อเท็จจริงจากภูมิสังคม คิดอย่างรอบคอบ นำไปใช้ปฏิบัติอย่างระมัดระวัง มีการทบทวนเรียนรู้และปรับแก้ให้เหมาะสมยิ่งขึ้น ผ่านการสื่อสารสร้างความเข้าใจ เรียนรู้สภาพปัญหา การแก้ปัญหาด้านข้อมูล ข้อเท็จจริง เหตุผล ใช้หลักคิดพอประมาณตามสมควร นำไปสู่การมีหรือการสร้างภูมิคุ้มกันในตัวที่ดี กับการเตรียมบุคลากรที่เกี่ยวข้อง ทั้งทีมขับเคลื่อน และชุมชนที่คัดเลือก ผู้ประกอบการกลุ่มเป้าหมายที่ร่วมงานกันในกระบวนการพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากด้านวัตถุประสงค์การดำเนินงาน นอกเหนือจากวัตถุประสงค์ของการดำเนินงานสานพลังประชารัฐ คือ การลดความเหลื่อมล้ำ พัฒนาคุณภาพคน และเพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขันของประเทศแล้ว คณะทำงานพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากและประชารัฐยังมีการกำหนดเป้าหมายเฉพาะที่ชัดเจน คือ เศรษฐกิจชุมชนเข้มแข็ง ประชาชนมีรายได้เพิ่มขึ้น และมีความสุข

๒. เศรษฐกิจชุมชนในความคาดหวัง หมายถึง ชุมชนพึ่งตนเองได้ในทางเศรษฐกิจและมีความยั่งยืน โดยเฉพาะเอื้อต่อการพัฒนาที่มุ่งทั้งประโยชน์ของคนหมู่มากในชุมชน การพัฒนาเศรษฐกิจชุมชน ซึ่งเป็นการมองภาพประกอบของปัจจัยความเข้มแข็งทางเศรษฐกิจทุกด้าน หรือเป็นองค์รวม หมายถึง การวัดเชิงเศรษฐกิจกับทุนชุมชนทุกด้าน ซึ่งประกอบไปด้วย

๒.๑ ทุนชุมชนที่เป็นตัวเงิน เช่น กลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต กองทุนแก้ไขปัญหาคความยากจน (กข.คจ.) กองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมือง (กทบ.)

๒.๒ ทุนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เช่น ความอุดมสมบูรณ์ของดิน น้ำ การมีแหล่งท่องเที่ยวตามธรรมชาติ

๒.๓ ทุนวัฒนธรรมและสังคม กลุ่ม องค์กรต่าง ๆ ในชุมชน ทักษะ และความสามารถในการผลิต การจัดการ และอื่น ๆ

๒.๔ ทุมนมนุษย์ ที่หมายถึง นักคิด/นักปฏิบัติที่มุ่งมั่นบริหารชุมชนสู่ความเข้มแข็ง มีความเป็นผู้นำ ความเสียสละ ประชาชนชุมชน ที่สะสมภูมิปัญญา มาพร้อมเรียนรู้สิ่งใหม่ ๆ รอบด้าน นำมาพัฒนาตนเองเพื่อชุมชนส่วนรวม^๕

ทั้งหมดนี้ เป็นกระบวนการพัฒนาเศรษฐกิจฐานราก จะขับเคลื่อนผ่านบริษัทประชารัฐรักสามัคคี มีการบริหารจัดการอย่างเป็นระบบตั้งแต่ต้นทาง กลางทาง ถึงปลายทาง จนก่อให้เกิดรายได้ แล้วนำรายได้นั้นมาต่อยอดพัฒนาเศรษฐกิจของชุมชนให้เข้มแข็งต่อไป

Social Enterprise (SE) หรือวิสาหกิจเพื่อสังคม มีหลักเข้าใจง่าย ๆ ๕ ประการ

(๑) มีเป้าหมายหลักเพื่อสังคมไม่ใช่เพื่อกำไรสูงสุด

(๒) เป็นรูปแบบธุรกิจที่รายได้หลักมาจากการให้คำปรึกษาแก่ธุรกิจชุมชน ไม่ใช่เงินจากรัฐหรือเงินบริจาค

(๓) กาไรต้องนำไปใช้ขยายผล ไม่ใช่เพื่อปันผลเพื่อประโยชน์ส่วนตัว

(๔) บริหารจัดการตามหลักธรรมาภิบาล

(๕) จัดทะเบียนเป็นรูปแบบบริษัท

๓. กลุ่มงานหรือกลุ่มกิจการที่เป็นเป้าหมายการดำเนินงาน เพื่อสร้างรายได้ให้ยั่งยืนตามกรอบคิดของคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากและประชารัฐ และบริษัทประชารัฐรักสามัคคี จากัด มี ๓ กลุ่ม คือ

๑. การเกษตร เป็นการสนับสนุนการสร้างมูลค่าเพิ่มผลผลิตทางการเกษตรของชุมชน อาจเป็นพืชผลจากไร่ นา สวน ผลไม้พันธุ์ประมง ปศุสัตว์ ที่ผูกโยงกับอัตลักษณ์ คุณค่าในทางหนึ่งทางใด เช่น ประวัติศาสตร์ชุมชน หรือวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของคนในชุมชน สายพันธ์ที่เป็นเอกลักษณ์รสชาติที่โดดเด่น เป็นผลิตภัณฑ์ที่ดีต่อสุขภาพ ผลิตภัณฑ์ปลอดภัย ปลูกหรือเลี้ยงด้วยระบบอินทรีย์ การดูแลเป็นพิเศษโดยใส่ใจต่อประโยชน์สูงสุดของผู้บริโภค รวมทั้งการดูแลสิ่งแวดล้อม เป็นต้น สามารถผูกเรื่องเป็นตำนานเรื่องเล่า ให้เห็นคุณค่าที่แตกต่างได้ เพื่อสร้างมูลค่าเพิ่มของผลิตภัณฑ์เกษตรจากระบบคุณภาพต่าง ๆ เช่น มาตรฐานเกษตรอินทรีย์แบบมีส่วนร่วม (PGS : Participatory guarantee System) มาตรฐานเกษตรอินทรีย์ ที่พัฒนาขึ้นโดยสหพันธ์เกษตรอินทรีย์นานาชาติ (IFOAM : International Federation of Organic Agriculture Movements) มาตรฐานการปฏิบัติทางการเกษตรที่ดี (GAP : Good Agriculture Practices) มาตรฐานสินค้าเกษตรและอาหาร (มาตรฐาน “Q”) เป็นต้น รวมถึงการสะสมชื่อเสียงของเกษตรกรในการดูแลผลผลิตของตนเองให้ดีพร้อมในทุกด้านอย่างสม่ำเสมอ

^๕ การพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากและประชารัฐ, สำนักงาน, “คู่มือประชารัฐรักสามัคคี ฉบับที่ ๑”, ไม่ปรากฏปีที่พิมพ์, หน้า ๑-๑๓.

๒. การแปรรูป (SMEs/OTOP) เป็นการส่งเสริมการแปรรูปผลิตภัณฑ์จากวัตถุดิบที่มีอยู่ในพื้นที่ทั้งที่เป็นผลิตภัณฑ์เกษตรทุกกลุ่ม (เกษตร ปศุสัตว์ ประมง) วัตถุดิบจากธรรมชาติอื่นที่มีอยู่ในพื้นที่เพื่อสร้างมูลค่าเพิ่มจากกระบวนการแปรรูป ถนอมอาหารหรือปรับ-ปรุงรสชาติ ในแบบผลิตภัณฑ์เกษตรแปรรูป การผลิตงานฝีมือจากทักษะภูมิปัญญาชุมชน/ปราชญ์ชาวบ้าน เป็นข้าวของเครื่องใช้ประดับตกแต่ง เครื่องแต่งกาย ของฝากของที่ระลึก ซึ่งปรับเปลี่ยนจากผลิตภัณฑ์ชุมชนที่ผลิตเพื่อบริโภค เพื่อใช้ในครัวเรือน ในชุมชนท้องถิ่น ให้เป็นที่ยอมรับของผู้บริโภคจากภายนอก จนสามารถเป็นสินค้าที่มีชื่อเสียง สร้างรายได้แก่คนในชุมชนได้มากขึ้น ตัวอย่างที่เด่นชัด คือ ผลิตภัณฑ์โอท็อป ผลิตภัณฑ์จากผู้ประกอบการ SMEs หลายรายได้เติบโตอย่างมากจากการพัฒนาคุณภาพมาตรฐานการผลิต การทาบรรจุภัณฑ์ การจัดการทางการตลาด ที่เหมาะสม

๓. การท่องเที่ยวโดยชุมชน เป็นการส่งเสริมให้ชุมชนได้ผลประโยชน์จากการจัดการท่องเที่ยวของชุมชนเอง ทั้งที่เป็นการท่องเที่ยวแหล่งท่องเที่ยวตามธรรมชาติที่ชุมชนมีอยู่หรือการท่องเที่ยวที่ชุมชนสร้างขึ้น เชื่อมโยงกับการสืบสานวัฒนธรรม ประเพณี ภูมิปัญญา การประกอบอาชีพวิถีชีวิตพื้นที่เป็นเอกลักษณ์เฉพาะถิ่น เป็นต้น โดยสร้างความเชื่อมโยงกิจกรรมการท่องเที่ยวเข้าด้วยกัน คือ มีแหล่งท่องเที่ยวหรือกิจกรรมท่องเที่ยว มีบริการมัคคุเทศก์นำเที่ยว มีร้านอาหารหรือบริการตามสั่ง มีบริการที่พักและสิ่งอำนวยความสะดวกอื่นที่เหมาะสม เช่น จักรยานหรือเรือให้เช่า มีผลิตภัณฑ์ชุมชนที่น่าสนใจ มีร้านจำหน่ายของฝาก-ของที่ระลึก รวมทั้งระบบการจัดการท่องเที่ยวของชุมชน เช่น โปรแกรมนำเที่ยว ราคา สถานที่ติดต่อ การรักษาความปลอดภัยการรักษายาบาลพื้นฐาน ซึ่งเป็นไปตามศักยภาพของชุมชนและควรต้องมีความพร้อมที่เอื้อต่อการท่องเที่ยวอยู่พอสมควร เพื่อให้มีแรงดึงดูดนักท่องเที่ยวเข้ามาเที่ยว มาใช้บริการและจับจ่ายสร้างรายได้ให้กับชุมชน

กระบวนการที่ดำเนินการ รูปแบบของวิสาหกิจเพื่อสังคมที่บริษัทประชารัฐรักสามัคคี จำกัด ดำเนินการ คือ การเป็นที่ปรึกษาในการพัฒนาตลอดเส้นทางของกระบวนการดำเนินธุรกิจแก่ชุมชนและผู้ประกอบการกลุ่มเป้าหมายจากต้นทาง กลางทาง และปลายทาง รูปธรรมหนึ่ง คือ การพัฒนาแผนธุรกิจ ที่คาดหวังประสิทธิผลในการสร้างรายได้เพิ่มของชุมชนและกิจการทั้ง ๓ กลุ่มงาน ที่บริษัทฯ เข้าไปร่วมพัฒนาครอบครัว การเข้าถึงปัจจัยการผลิต การสร้างองค์ความรู้ การตลาด การสื่อสารเพื่อสร้างการรับรู้ที่ยั่งยืน และการบริหารจัดการ โดยในส่วนของกรขายสินค้าและบริการอาจเป็นไปได้ในกรณีที่เป็นกรสนับสนุนการสร้างเครือข่ายการจัดจำหน่าย และการสนับสนุนตามอำนาจหน้าที่ของคณะกรรมการขับเคลื่อนการพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากและประชารัฐ ระดับจังหวัด

๑. การเข้าถึงปัจจัยการผลิต หมายถึง การเข้าถึงทั้งทางด้านทรัพยากรและโอกาสในการเข้าถึงแหล่งทุน

๒. การสร้างองค์ความรู้ หมายรวมถึง ทั้งความรู้จากในชุมชนและการส่งเสริมความรู้ในการผลิตและพัฒนาธุรกิจเพื่อสร้างประโยชน์ต่อยอด

๓. การตลาด มีวัตถุประสงค์ให้เกิดการพัฒนาแบบบูรณาการ ตั้งแต่การวิเคราะห์ตลาด ไปจนถึงช่องทางการขยายใหม่ๆ

๔. การสื่อสารเพื่อสร้างการรับรู้ที่ยั่งยืน เพื่อส่งเสริมความภาคภูมิใจภูมิปัญญา และความเป็นชุมชน ตัวผลิตภัณฑ์และบริการที่ชุมชนมีอยู่ คนในชุมชนมีส่วนร่วมในการสร้างความยอมรับ โดยเป็นผู้บริโภคและใช้สินค้าที่ผลิตได้ การช่วยสร้างการยอมรับในตราสินค้า (การสร้างแบรนด์ : Branding) และหาช่องทางการประชาสัมพันธ์ผ่านสื่อท้องถิ่นและสื่อระดับประเทศ

๕. การบริหารจัดการ ครอบคลุมทั้งด้านต้นทุน บัญชี และการบริหารความเสี่ยง ในกระบวนการพัฒนาทั้ง ๕ ด้าน เปรียบกระบวนการขับเคลื่อนดังกล่าว เสมือนฟันเฟืองของกลไกการทำงานของเครื่องจักรที่ต้องสอดประสานเกื้อหนุนกัน ส่งผลต่อกันและกัน โดยทั้ง ๕ ฟันเฟือง จะขับเคลื่อนไปด้วยรูปแบบของวิสาหกิจเพื่อสังคม^๔ (Social Enterprise : SE)

การลดความเหลื่อมล้ำ พัฒนาคุณภาพคน และการเพิ่มความสามารถในการแข่งขัน และการพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากและประชารัฐ ซึ่งกลุ่มเป้าหมายส่วนมากอยู่ในชนบทและมีอาชีพพื้นฐานด้านเกษตรกรรม เป้าหมายมุ่งเน้นที่การสร้างอาชีพ รายได้เพิ่มขึ้น และประชาชนมีความสุข จึงยึดถือชุมชนเป็นศูนย์กลางการพัฒนาในการส่งเสริมอาชีพเพื่อสร้างรายได้และการพัฒนาเศรษฐกิจของชุมชน

ประเวศ วะสี ได้กล่าวถึงยุทธศาสตร์ สานพลังประชารัฐเพื่อเศรษฐกิจฐานรากว่า คนไทยต้องรวมตัวกันเพื่อ ให้ประเทศพ้นจากวิกฤตการณ์ ๖ ประการที่มีความเชื่อมโยงกัน อันได้แก่ การเมือง เศรษฐกิจ สังคม สิ่งแวดล้อม ศิลธรรม และการพัฒนาคุณภาพคน ซึ่งเป็นต้นเหตุให้เกิดความวุ่นวายในสังคมและปัญหาดังกล่าวนี้ ไม่มีองค์กรใดสามารถแก้ไขได้โดยลำพัง ทว่าเป็นหน้าที่ของทุกภาคส่วนที่จะร่วมมือกันนำพาให้ประเทศออกจากวิกฤตนี้ให้ได้ ทั้งนี้ หัวใจหลักของการสร้างเศรษฐกิจฐานราก คือ การสร้างสัมมาชีพให้เต็มพื้นที่ วิสาหกิจชุมชน ซึ่งจะต้องมี ๓ ภาคส่วนร่วมมือกัน ไม่ว่าจะ 'ภาคประชาชน' ได้แก่ ปัจเจกบุคคล ชุมชน กลุ่มชมรม มูลนิธิต่างๆ เป็นต้น 'ภาคเอกชน' อย่าง สภาหอการค้าแห่งประเทศไทย สมาคมธนาคารไทย สภาอุตสาหกรรมแห่งประเทศไทย เป็นต้น สุดท้ายคือต้องได้รับความร่วมมือจาก 'ภาครัฐ' ได้แก่ รัฐบาล ระบบราชการ องค์กรอิสระ ของรัฐ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและท้องที่ เหล่านี้เป็นต้น ซึ่งเรียกแนวคิดความร่วมมือดังกล่าวว่า "สามเหลี่ยมเขยื้อนประเทศ" ซึ่งหาก ๓ ภาคส่วนนี้ ร่วมมือกันก็จะเกิดพลังมากพอที่จะเขยื้อนและแก้ไขปัญหาต่างๆ เพื่อพัฒนาประเทศไทยไปได้อย่างบูรณาการเวลาเดียวกับที่ทำการส่งเสริมให้

^๔ การพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากและประชารัฐ, สำนักงาน “สานพลังประชารัฐ คณะทำงานการพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากและประชารัฐ พุทธศักราช ๒๕๕๙” กรุงเทพมหานคร, ๒๕๕๙.

ประชาชนทั้ง ๗๗จังหวัด ๘๐,๐๐๐ หมู่บ้าน ร่วมกันทำแผนพัฒนาชุมชน เพื่อขับเคลื่อนเศรษฐกิจ ก็จะสามารถดึงประเทศออกจากวิกฤตการณ์ทั้ง ๖ ด้าน นี้ได้

สมคิด จาตุศรีพิทักษ์ ได้กล่าวถึงยุทธศาสตร์สามพลังประชารัฐเพื่อเศรษฐกิจฐานรากว่า รัฐบาลได้ให้ความสำคัญกับรายได้ของประชาชนในระดับท้องถิ่น ด้วยการพัฒนาท้องถิ่นอย่าง รอบด้าน ทั้งด้านการท่องเที่ยวชุมชน การสร้างรายได้ และการสร้างอาชีพ อย่างยั่งยืน ผ่านกลไกกองทุนหมู่บ้าน ตำบลละ ๕ ล้านบาท ซึ่งเหล่านี้เป็นการหว่านเมล็ดให้เกิดโครงการที่ยั่งยืน และวางรากฐานที่มั่นคงให้กับเศรษฐกิจไทยในอนาคต โดยไม่ได้มุ่งเน้นที่ตัวเลขการเติบโตทางเศรษฐกิจเพียงอย่างเดียวเท่านั้นซึ่งเขาเชื่อว่า การที่จะทำให้ประเทศสามารถแข่งขันทางการค้าทั้งใน และต่างประเทศได้นั้น ภาครัฐ เอกชนและประชาชน ต้องผสานความร่วมมือกัน วันนี้รัฐบาลประกาศเจตนารมณ์อย่างชัดเจนว่า จะต้องสร้างเศรษฐกิจ ฐานรากให้มั่นคง เพื่อให้เศรษฐกิจประเทศไทยยืนได้ด้วยสองขาของตัวเอง ซึ่งเมื่อพิจารณาดีๆ จะพบว่า ทั้ง ๓ ภาคส่วน ล้วนมีจุดแข็งแตกต่างกันไป แต่จุดมุ่งหมายคือต้องทำให้เกิดการเชื่อมโยงและร่วมกันพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากให้เกิดความมั่นคงต่อไปได้

จุฑามณี หามะ ได้แสดงความเห็นว่า การที่ทุกฝ่ายได้ร่วมประกาศเจตนารมณ์ สนับสนุนนโยบายเศรษฐกิจฐานรากนั้น นับเป็นจุดเริ่มต้นในการพัฒนา คุณภาพชีวิตของพี่น้องประชาชนสำหรับ อบต.แวง ได้ร่วมจัดแสดงผลิตภัณฑ์ ของชุมชน เช่น ส้มโชกุน ชาเจ๊ะเหม ที่เกิดจากความร่วมมือของคนในชุมชนท้องถิ่น และได้รับการสนับสนุนจาก สสส. ซึ่งจากความสำเร็จที่เป็นรูปธรรมนี้ ก่อให้เกิดการสร้างอาชีพ สร้างรายได้ ให้แก่คนในชุมชน ทำให้ผลิตภัณฑ์ชุมชนเป็นที่รู้จักของผู้คนทั่วไป และเยาวชนยังได้ใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์ ซึ่งเหล่านี้ ถือเป็นการสร้างกลไกเศรษฐกิจฐานราก ที่มุ่งเน้นให้ประชาชนมีอาชีพที่มั่นคงบนพื้นที่ของตนเอง หากทุกภาคส่วนได้ร่วมมือกันอย่างจริงจังและต่อเนื่อง ก็จะไปสู่ การเพิ่มขีดความสามารถของสมาชิกในชุมชน ซึ่งเป็นพลังพลเมืองที่สำคัญ ในการสร้างเศรษฐกิจและพัฒนาประเทศชาติอย่างยั่งยืน^{๑๐}

สำนักงานเศรษฐกิจการคลัง^{๑๑} ได้ศึกษา และจัดทำร่างแผนรองรับกระแสโลกาภิวัตน์ด้านเงินทุนเคลื่อนย้ายระหว่างประเทศ ระบุถึงประโยชน์และผลกระทบในเชิงลบตลอดจนพัฒนาแผนการรองรับกระแสโลกาภิวัตน์ด้านเงินทุนเคลื่อนย้ายระหว่างประเทศโดยมีหลักการสำคัญในการรองรับกระแสโลกาภิวัตน์คือ การรักษาเสถียรภาพทางเศรษฐกิจไม่ให้ผันผวนไปกับเงินทุนระยะสั้นและการแก่งกำไร ในขณะที่เดียวกันควรสนับสนุนเงินทุนระยะยาวเพื่อการพัฒนาประเทศและธุรกิจ สำหรับแนวทางในการรองรับแบ่งออกเป็น ๒ แนวทาง คือ แนวทางในการรองรับและแนวทางเชิงรุกสำหรับ

^{๑๐} <https://www.thaihealth.or.th/Content/๒๙๖๓๙-B๔.html> สืบค้นเมื่อ ๑๐ มีนาคม ๒๕๖๓.

^{๑๑} ร่างแผนรองรับกระแสโลกาภิวัตน์ด้านเงินทุนเคลื่อนย้ายระหว่างประเทศ, คณะนักวิจัยสำนักงานเศรษฐกิจการคลัง, (๒๕๕๐).

แนวนโยบายในการรองรับการเคลื่อนย้ายทุนนั้น จำเป็นต้องมีการบริหารเพื่อเตรียมความพร้อมเพื่อรองรับความเสี่ยงที่อาจจะเกิดขึ้น โดยมีเป้าหมายเสถียรภาพเศรษฐกิจในระยะสั้น ได้แก่

๑) ดุลบัญชีเดินสะพัดสมดุลในระยะยาว หากขาดดุลในช่วงการลงทุนโครงการขนาดใหญ่ของภาครัฐ (Mega projects) การขาดดุลสูงสุดไม่ควรเกินร้อยละ ๒.๕ ของผลิตภัณฑ์มวลรวมในประเทศ

๒) เงินสำรองระหว่างประเทศ มากกว่า ๓.๕ เท่าของหนี้ต่างประเทศระยะสั้น

๓) การจัดอันดับความน่าเชื่อถือของประเทศ (Credit rating) ไม่ลด และเพิ่ม ๒ อันดับ

๔) ดุลการคลังสมดุลสำหรับแนวนโยบายเชิงรุกเพื่อดึงประโยชน์จากทุนโลกนั้น มีหลักการสำคัญเพื่อดึงเงินทุนระยะยาวมาสนับสนุนการลงทุนของประเทศ พร้อมปรับโครงสร้างระบบการเงินไปพร้อมกัน

การเพิ่มบทบาทของทุนไทยในการสนับสนุนการค้าและการลงทุนในต่างประเทศและการเพิ่มโอกาสทางการเงินของเศรษฐกิจระดับฐานรากและวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อม ซึ่งเป็นคนส่วนใหญ่ของประเทศ เป้าหมายของเงินทุนจะมุ่งไปที่เงินทุนระยะยาวซึ่งจะช่วยสร้างประโยชน์ทางเศรษฐกิจมากกว่าเงินทุนระยะสั้น โดยมีแนวยุทธศาสตร์เพื่อดึงประโยชน์จากทุนระยะยาว ดังนี้

(๑) การดึงเงินทุนระยะยาวโดยเฉพาะเงินทุนจากเอเชีย

(๒) การเพิ่มบทบาททุนไทยตามการค้าการลงทุนของไทยไปต่างประเทศ

(๓) การปรับปรุงกลไกตลาดเงินและตลาดทุนในประเทศ

(๔) การสร้างกลไกดึงประโยชน์จากทุนสู่เศรษฐกิจฐานราก โดยให้สถาบันการเงินเฉพาะกิจต้องมีศักยภาพในการระดมทุนต่างประเทศเพื่อเพิ่มทุนในการพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากและ SMEs โดยเฉพาะการบริหารความเสี่ยง การมีองค์กรตรวจสอบดูแล

กระทรวงการคลัง^{๑๒} ได้ศึกษาและจัดทำแผนแม่บทการเงินระดับฐานรากโดยมีวัตถุประสงค์ ๓ ประการคือ

๑) กำหนดและเสนอแนวนโยบายที่ชัดเจนในการส่งเสริมให้องค์กรการเงินระดับฐานรากเป็นเครื่องมือหลักของชุมชนในการพัฒนาขีดความสามารถของชุมชน ทั้งในด้านเศรษฐกิจ สังคม และการสืบสานศิลปวัฒนธรรม และขนบธรรมเนียมของท้องถิ่นอันเป็นสิ่งมีคุณค่ายิ่งของชาติ โดยให้ชุมชนเป็นศูนย์กลางและเป็นกำลังสำคัญของการพัฒนา

^{๑๒} กระทรวงการคลัง, แผนแม่บทการเงินระดับฐานราก, (๒๕๕๑).

๒) มีกรอบในการดำเนินงานที่ชัดเจนสำหรับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในการสนับสนุนองค์กรการเงินในระดับฐานรากให้สามารถกำหนดแนวนโยบายในทิศทางที่สอดคล้องกันและลดการทำงานที่ซ้ำซ้อนของภาครัฐ และ

๓) มุ่งส่งเสริมการช่วยเหลือกันระหว่างองค์กรการเงินระดับฐานราก โดยมีจุดประสงค์เพื่อร้อยรัดเครือข่ายความมั่นคงและยั่งยืนระดับชาติในที่สุดทั้งนี้ ปทานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถานได้ให้คำจำกัดความของคำว่าเศรษฐกิจฐานรากไว้ว่า การดำเนินงานพัฒนาเศรษฐกิจชุมชน เพื่อสร้างโอกาส รายได้ และการพึ่งตนเองภายใต้แนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง

แผนแม่บทการเงินระดับฐานรากมีเป้าหมายดังต่อไปนี้

(๑) องค์กรการเงินระดับฐานรากมีคุณภาพและสามารถจัดการระบบการเงินและสวัสดิการชุมชนแก่ชุมชน เป็นกลไกในการรณรงค์ให้ประชาชนมีวินัยในการออมและการบริโภค ตามแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง รวมทั้งการเข้าสู่แหล่งเงินทุนได้อย่างทั่วถึง

(๒) องค์กรการเงินระดับฐานรากสามารถอยู่ได้ด้วยตนเองและบูรณาการด้านการเงินอย่างยั่งยืน

(๓) เกิดการเชื่อมโยงเป็นเครือข่าย เพื่อให้มีการเกื้อกูลกันระหว่างกลุ่มและสู่ระดับชาติในทิศทางที่เหมาะสม

(๔) เครือข่ายองค์กรการเงินระดับฐานรากมีศักยภาพและความเข้มแข็ง

(๕) ระบบการเงินระดับฐานรากมีความมั่นคงก้าวหน้า สามารถเป็นรากฐานและองค์ประกอบให้ระบบเศรษฐกิจและสังคมในภาพรวมมีความเจริญอย่างสมดุลและยั่งยืน

จากการวิเคราะห์จุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส และอุปสรรค สถานะปัจจุบัน รวมทั้งบทบาทของหน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้องกับการส่งเสริมและพัฒนาพบว่า ความต้องการในการพัฒนาการเงินระดับฐานรากของประชาชนนั้นต้องมีการดำเนินการอย่างครบวงจรกล่าวคือควรดำเนินการส่งเสริมจุดแข็งและโอกาสไปพร้อมกับการขจัดและป้องกันจุดอ่อนและอุปสรรคโดยสามารถกำหนดเป็นยุทธศาสตร์ได้ ๓ ยุทธศาสตร์ ดังนี้

(๑) ยุทธศาสตร์การพัฒนาคนและส่งเสริมความเข้มแข็งขององค์กรและระบบการเงินฐานราก

(๒) ยุทธศาสตร์เพื่อบูรณาการการทำงานของภาครัฐ/ภาคีเพื่อส่งเสริมการพัฒนาองค์กรและการเงินระดับฐานราก

(๓) ยุทธศาสตร์การสร้างเครือข่ายการจัดการและขยายผล

กระทรวงการคลัง^{๑๓} ยังได้ศึกษาและจัดทำร่างแผนแม่บทการเงินการคลังเพื่อสังคม มีวัตถุประสงค์ ๒ ประการ คือ

๑) เสนอแนะและกำหนดแนวทางที่ชัดเจนในการส่งเสริมและพัฒนาให้สังคมสามารถพึ่งตนเองได้อย่างยั่งยืน มีภูมิคุ้มกันและมีคุณภาพ ซึ่งเป็นรากฐานสำคัญของระบบเศรษฐกิจและสังคมระดับประเทศ โดยใช้เครื่องมือทางการเงินการคลังรวมทั้ง การมีส่วนร่วมของภาครัฐและภาคีต่าง ๆ

๒) เพื่อให้การดำเนินงานของหน่วยงานและองค์กรที่เกี่ยวข้องในการพัฒนาสังคมเป็นไปในทิศทางเดียวกัน ลดความซ้ำซ้อน และเป็นไปอย่างบูรณาการ

ร่างแผนแม่บทการเงินการคลังเพื่อสังคมมีเป้าหมายดังต่อไปนี้

(๑) เพื่อให้สมาชิกในสังคมสามารถพึ่งตนเองได้มีอาชีพที่สามารถสร้างรายได้เพียงพอที่จะตอบสนองความต้องการขั้นพื้นฐาน และมีขีดความสามารถในการยกระดับคุณภาพชีวิตให้ดีขึ้น

(๒) เพื่อให้สมาชิกในสังคมมีความรู้ ความเข้าใจในการดูแลสุขภาพ และมีหลักประกันที่เหมาะสมพอเพียงในการดำรงชีวิต

(๓) เพื่อให้สังคมเป็นสังคมที่มีคุณธรรมและวัฒนธรรมที่ดี มีธรรมาภิบาล มีศุนย์รวมทางจิตใจที่เข้มแข็ง และครอบครัวมีความอบอุ่น

(๔) เพื่อให้สังคมมีความสมดุล ลดช่องว่างระหว่างสังคมเมืองและสังคมชนบท

(๕) เพื่ออนุรักษ์ฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

(๖) เพื่อให้สังคมเป็นสังคมแห่งการเรียนรู้ มีการใช้องค์ความรู้ในแต่ละท้องถิ่นอย่างมีประสิทธิภาพ

ร่างแผนแม่บทการเงินการคลังเพื่อสังคม ประกอบด้วย วิสัยทัศน์ ๔ ยุทธศาสตร์ ๑๑ กลยุทธ์ดังนี้ วิสัยทัศน์ “สังคมมีความสุข มีภูมิคุ้มกัน และสามารถพึ่งตนเองได้อย่างยั่งยืน”

ยุทธศาสตร์ที่ ๑: การพัฒนาให้เป็นสังคมพึ่งตนเองได้อย่างพอเพียงและยั่งยืน

๑.๑ กลยุทธ์ ส่งเสริมให้เป็นสังคมแห่งการเรียนรู้ (Learning Society) และสังคมฐานความรู้ (Knowledge Based Society)

๑.๒ กลยุทธ์ส่งเสริมการสร้างและพัฒนาอาชีพ รวมทั้งเพิ่มทักษะและความรู้เพื่อยกระดับขีดความสามารถในการประกอบอาชีพ ภายใต้กรอบเศรษฐกิจพอเพียง

ยุทธศาสตร์ที่ ๒: การเสริมสร้างภูมิคุ้มกันให้สังคม

^{๑๓} อ้างแล้ว.

๒.๑ กลยุทธ์ สนับสนุนการเสริมสร้างสุขภาพและสวัสดิการรักษายาบาลของประชาชน

๒.๒ กลยุทธ์ สนับสนุนสวัสดิการสำหรับ ผู้ชราภาพ ผู้ด้อยโอกาส และผู้ใช้แรงงาน รวมถึงผู้ประสพภัยธรรมชาติ

๒.๓ กลยุทธ์ สนับสนุนด้านที่อยู่อาศัยสำหรับผู้มีรายได้น้อย

๒.๔ กลยุทธ์ สนับสนุนการมีส่วนร่วมของสมาชิกและภาคีในสังคม

ยุทธศาสตร์ที่ ๓: การสร้างสรรค์สังคมที่มีวัฒนธรรมที่ดี

๓.๑ กลยุทธ์ เสริมสร้างบรรทัดฐานด้านคุณธรรม จริยธรรม จิตสำนึกและธรรมาภิบาล รวมทั้งอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรม และขนบธรรมเนียมประเพณีท้องถิ่น

๓.๒ กลยุทธ์ ส่งเสริมการสร้างความเข้มแข็งสถาบันที่เป็นศูนย์รวมทางจิตใจ

ยุทธศาสตร์ที่ ๔: การสร้างสังคมสมดุล

๔.๑ กลยุทธ์ ลดความเหลื่อมล้ำด้านรายได้

๔.๒ กลยุทธ์ ลดช่องว่างระหว่างสังคมชนบทและสังคมเมือง

๔.๓ กลยุทธ์ ส่งเสริมการใช้ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างมีคุณภาพและยั่งยืนต่อไป

การพัฒนาเศรษฐกิจฐานราก เป็นเป้าหมายสำคัญประการหนึ่งตามนโยบายรัฐบาลปัจจุบัน ปัญหาความเหลื่อมล้ำในสังคมไทยหลายเรื่อง มาจากผลพวงวิธีการพัฒนาที่ผ่านมา ทั้งในด้านรายได้ โอกาสทางการศึกษาการมีงานทำ ความมั่นคงในอาชีพ ที่อยู่อาศัยและการใช้ประโยชน์ที่ดิน สาธารณสุข ยาเสพติด ความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน ความอบอุ่นในครอบครัว ทั้งหมดผูกพันเป็นลูกโซ่จนยากที่จะหาจุดเริ่มต้นแก้ไข ปัญหาอย่างหนึ่งอย่างใดแบบแยกส่วนคิดได้ อย่างไรก็ตาม เป็นที่ยอมรับว่าปัญหาเศรษฐกิจครัวเรือนของสมาชิกสังคมกลุ่มใหญ่ที่สุด คือ คนส่วนใหญ่ เป็นเกษตรกรและอาศัยอยู่ในชนบท ส่วนหนึ่งอพยพมารับจ้าง หรือค้าขายเล็ก ๆ น้อย ๆ อยู่ในเมืองหรือใช้แรงงานอยู่ในย่านอุตสาหกรรม ซึ่งในภาพทั่วไป คือ มีอาชีพที่ให้รายได้น้อย ไม่มั่นคง ขาดการออม และมีหนี้สินที่สะสมเรื้อรัง การพัฒนาเศรษฐกิจฐานราก จึงเป็นความคาดหวังความพยายามของรัฐบาลในการที่จะคิดหาวิธีจัดการแก้ไขอย่างถูกต้อง และมีความยั่งยืน หรืออาจกล่าวสรุปว่าเป็นการสร้าง “ความมั่นคง มั่งคั่ง ที่ยั่งยืน” ในระดับชุมชน

การพัฒนาเศรษฐกิจฐานราก และประชารัฐ (E๓) ได้น้อมนำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง กับหลักการทรงงานของพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช มาเป็นหลักคิดในการดำเนินงาน ทั้งการคิดพิจารณา ระบุปัญหา คิดค้นแนวทางที่จะแก้ไขจนถึงขั้นการปฏิบัติ การสรุปประเมินผล เรียนรู้ข้อเท็จจริงจากภูมิสังคม คิดอย่างรอบคอบ นำไปใช้ปฏิบัติอย่างระมัดระวัง มีการทบทวนเรียนรู้ และปรับแก้ให้เหมาะสมยิ่งขึ้น ผ่านการสื่อสารสร้างความเข้าใจ เรียนรู้สภาพปัญหา

การแก้ปัญหาด้านข้อมูล ข้อเท็จจริง เหตุผล ใช้หลักคิดพอประมาณตามสมควร น ไปสู่การมีหรือการสร้างภูมิคุ้มกันในตัวที่ดี กับการเตรียมบุคลากรที่เกี่ยวข้อง ทั้งทีมขับเคลื่อน และชุมชนที่คัดเลือกผู้ประกอบการกลุ่มเป้าหมายที่ร่วมงานกันในกระบวนการพัฒนาเศรษฐกิจฐานราก (นายทวีป บุตรโพธิ์, รองอธิบดีกรมการพัฒนาชุมชน)

๒.๑.๔ ความหมายเศรษฐกิจฐานราก

เศรษฐกิจฐานราก คือ ระบบเศรษฐกิจของชุมชนท้องถิ่น ที่สามารถพึ่งตนเอง มีการช่วยเหลือเอื้อเฟื้อซึ่งกันและกัน มีคุณธรรม และเป็นระบบเศรษฐกิจที่เอื้อให้เกิดการพัฒนาในด้านอื่นๆ ในพื้นที่ ทั้งเศรษฐกิจ สังคม ผู้คน ชุมชน วัฒนธรรม สิ่งแวดล้อม ทรัพยากรธรรมชาติ อย่างเข้มแข็งและยั่งยืน ระบบเศรษฐกิจฐานรากหรือเศรษฐกิจชุมชน เป็นระบบเศรษฐกิจแนวราบที่ส่งผลและสร้างความสัมพันธ์ทั้งทางเศรษฐกิจและสังคมระหว่างผู้คนในชุมชนท้องถิ่น มิใช่เป็นเฉพาะเศรษฐกิจแนวตั้งแบบปัจเจกแต่สามารถทำให้เกิดความร่วมมือ เกิดโอกาสและความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างเศรษฐกิจร่วมของชุมชนกับเศรษฐกิจของปัจเจก เป็นระบบเศรษฐกิจที่มีลักษณะความร่วมมือเป็นส่วนสร้างความสัมพันธ์ทั้งในชุมชนท้องถิ่นและในระดับที่กว้างขวางอื่นภายนอก

ระบบเศรษฐกิจฐานราก จะต้องมีแนวทางการพัฒนาและการจัดการโดยชุมชนท้องถิ่น ให้ครบวงจรมากที่สุด มีการสร้างทุนและกองทุนที่เข้มแข็ง มีการผลิตพื้นฐาน การแปรรูป การบริการ การตลาด การผลิตอาหาร และความจำเป็นพื้นฐานเพื่อการดำรงชีวิตต่างๆ สำหรับคนในพื้นที่อย่างพอเพียง และพัฒนาเป็นวิสาหกิจเพื่อสังคมหรือธุรกิจของชุมชน (ในมิติของการเกี่ยวเนื่อง เอื้อเฟื้อ การมีส่วนร่วมของคนในตำบล) ต่างๆ ทั้งขนาดย่อมหรือขนาดใหญ่ขึ้น โดยใช้ทั้งความรู้ในพื้นที่ส่งเสริมในพื้นที่ หรือที่เป็นเอกลักษณ์วัฒนธรรมของพื้นที่ และมีการพัฒนาให้ทันสมัย พร้อมกับมีเทคนิค วิทยาการ และความรู้ เทคโนโลยี มาพัฒนาเพิ่มเติมให้เหมาะสมกับตลาด หรือสังคมเศรษฐกิจที่เปลี่ยนแปลงไป ทำให้ผู้คนและชุมชนท้องถิ่นโดยรวมสามารถพึ่งตนเอง มีรายได้มากกว่ารายจ่าย และสามารถพัฒนาเป็นผู้ผลิต ผู้สร้างงานบริการต่างๆ จากท้องถิ่นที่เข้มแข็ง สร้างสรรค์ หลากหลาย มีเอกลักษณ์ทันสมัย และเชื่อมโยงกับระบบตลาดอย่างมีประสิทธิภาพ

ระบบเศรษฐกิจฐานราก จะต้องมีความหลากหลาย เพื่อเปิดโอกาสและแบ่งปันให้คนทุกกลุ่มทุกวัยสามารถมีพื้นที่ และมีโอกาสในการร่วมพัฒนาได้อย่างผสมผสานและสร้างสรรค์ รวมทั้งสามารถเชื่อมโยงกับระบบเศรษฐกิจอื่นๆ ได้อย่างดี อย่างมีฉันทมิตร เป็นธรรมและมีความสัมพันธ์อย่างเท่าเทียม

๒.๑.๕ องค์ประกอบ สำคัญของเศรษฐกิจฐานรากที่เข้มแข็ง

๑. มีการรวมกลุ่ม เพื่อสร้างพลังในการทำงานร่วมกัน ความสามารถที่จะเจรจาต่อรอง และประสานงานทั้งภายในและกับภายนอกอย่างมีประสิทธิภาพ

๒. มีการจัดการระบบการเงินของชุมชน การบูรณาการทุนร่วมกัน มีกองทุนของชุมชนที่เข้มแข็ง สามารถเป็นกลไกการเงินของชุมชนในการพัฒนาทั้งเศรษฐกิจสังคม อาชีพ วัฒนธรรม สิ่งแวดล้อมของชุมชน และของคนในชุมชน

๓. มีการจัดการทุนชุมชนที่ไม่ใช่เฉพาะทุนเงินตรา แต่รวมถึงทุนทางสังคมที่มีอยู่ พื้นฟูทรัพยากร วิถีวัฒนธรรมภูมิปัญญา อัตลักษณ์ของชุมชนท้องถิ่น ประวัติศาสตร์

๔. มีระบบข้อมูลที่ทันสมัยรอบด้านทั้งภายในและภายนอก เพื่อการวิเคราะห์ระบบของท้องถิ่น อาชีพ รายได้รายจ่าย การผลิต ฐานเศรษฐกิจ ที่ดิน ความเป็นอยู่ของคนในชุมชน ข้อมูลความรู้ระบบเศรษฐกิจเกี่ยวข้องภายนอก เป็นฐานสำคัญในการวางแผนชุมชน การวางแผนเพื่อการตัดสินใจ การติดตาม วัดผลและรายงานผล

๕. มีระบบการผลิตของชุมชนทั้งขั้นพื้นฐานและก้าวหน้า ที่ได้มาตรฐาน มีมูลค่าเพิ่มและสามารถเชื่อมโยงระบบเศรษฐกิจภายนอกได้

๖. สร้างความร่วมมือในทุกระดับและทุกมิติ เพื่อให้เกิดความร่วมมือให้บรรลุเป้าหมายและสัมพันธภาพที่ดี ทั้งระดับกลุ่มต่อกลุ่ม กลุ่มกับชุมชน ตำบล อำเภอ จังหวัด ภูมิภาค ภูมินิเวศน์ หรือรวมตัวกันเป็นเครือข่ายประเด็นต่างๆได้ เช่น เครือข่ายเกษตรอินทรีย์ เครือข่ายข้าว เครือข่ายประมงพื้นบ้าน เครือข่ายท่องเที่ยวชุมชน เครือข่ายภูมินิเวศน์วิถีวัฒนธรรม หรือการสร้างความร่วมมือระหว่างชุมชนกับหน่วยงานต่างๆ เป็นต้น

๗. มีระบบการอยู่ร่วมกัน หรือเคารพกติกา จารีตประเพณีในการอยู่ร่วมกัน ระบบสวัสดิการการดูแลซึ่งกันและกันและการอยู่ร่วมกับธรรมชาติและสังคมใหญ่อย่างสร้างสรรค์และเกื้อกูล

๘. มีคุณธรรม จริยธรรมในการทำกิจกรรม การประกอบกิจการ ทั้งด้านเศรษฐกิจและสังคม หรือการดำรงชีวิต

๙. ความเป็นเจ้าของร่วมกัน โดยคนในชุมชนร่วมทุนร่วมกิจกรรมหรือกิจการ ในการพัฒนาต่างๆที่เกิดขึ้นในชุมชน มีสำนึกถึงความเป็นเจ้าของร่วมกัน

๑๐. คนในพื้นที่หรือสมาชิกของชุมชนสามารถมีส่วนร่วม มีความรู้เรื่องราวการพัฒนาในพื้นที่รวมทั้งความรู้ในสังคมอื่น ๆ มีคุณภาพ มีความมั่นใจที่จะให้ความรู้ความเห็น ร่วมคิดร่วมทำ ตื่นรู้ มีความสร้างสรรค์ มีคุณธรรมจริยธรรมพื้นฐาน ครอบครัวมีความเข้มแข็ง และสามารถพึ่งตนเองทางเศรษฐกิจได้มากที่สุด

ศูนย์บริการส่งเสริมเศรษฐกิจฐานราก หมายถึง ศูนย์กลางการให้บริการทางวิชาการและพัฒนาขีดความสามารถด้านการพัฒนาเศรษฐกิจของชุมชน โดยเป็นช่องทางในการเชื่อมโยงการใช้ทรัพยากรจากแหล่งทุน แหล่งผลิต แหล่งตลาด แหล่งความรู้ทั้งภาครัฐ และภาคเอกชน และเป็นกลไกขับเคลื่อนให้มีการเพิ่มประสิทธิภาพ การบริหารจัดการแหล่งทุน กลุ่มอาชีพ กลุ่มผู้ผลิต/

ผู้ประกอบการหนึ่งตำบล หนึ่งผลิตภัณฑ์ สำหรับการสร้างงานสร้างอาชีพ และสร้างรายได้แก่ชุมชน เพื่อส่งผลต่อประชาชนในหมู่บ้าน ให้มีความมั่นคงทางเศรษฐกิจฐานรากด้วยการสนับสนุนและส่งเสริมเชื่อมโยงการพัฒนาชุมชน ระหว่างภาคีการพัฒนาในระดับอำเภอ การให้บริการของศูนย์ฯ หมายถึง การให้บริการตามภารกิจของศูนย์ฯอย่างใดอย่างหนึ่งหรือหลายอย่าง หรือทุกภารกิจแก่บุคคล/กลุ่มเป้าหมายที่ขอรับบริการของศูนย์ฯตามความต้องการของผู้รับบริการนั้น ๆ ทั้งในเชิงรับ คือ ให้บริการ ณ ที่ตั้งของศูนย์ฯ และเชิงรุก คือ ให้บริการเคลื่อนที่ ตามความต้องการของชุมชนและตามสถานการณ์เร่งด่วน โดยการบริหารจัดการและให้บริการในรูปแบบคณะกรรมการ ประกอบด้วย ผู้แทนเครือข่าย OTOP แกนนำชุมชน ผู้เชี่ยวชาญปราชญ์ชาวบ้าน ผู้ทรงคุณวุฒิ เจ้าหน้าที่พัฒนาชุมชนและภาคีหน่วยงานภาครัฐ

ภาพทิศทางการขับเคลื่อนเศรษฐกิจฐานราก

แผนภาพ ทิศทางการขับเคลื่อนเศรษฐกิจฐานราก^{๑๔}

^{๑๔} https://www.tpsoc.moc.go.th/sites/default/files/ppt_yuththsaastrkaarkhaaephuuesk. thaanraak_esn_rmw_m.kh_๒๐.pdf, ๑๑ มิถุนายน ๒๕๖๓.

๒.๓ แนวคิดเกี่ยวกับการสร้างความมั่นคงทางรายได้

๒.๓.๑ การสร้างความมั่นคงทางรายได้

๑. การสร้างความมั่นคงทางเศรษฐกิจและสังคมให้ทุกคนในสังคมไทยควบคู่กับการเสริมสร้างขีดความสามารถในการจัดการความเสี่ยงและสร้างโอกาสในชีวิตให้แก่ตนเองมุ่งปรับโครงสร้างเศรษฐกิจให้มีฐานการพัฒนาที่ทั่วถึงและยั่งยืน พัฒนาเศรษฐกิจฐานรากที่มีความหลากหลายและแข็งแกร่งมากขึ้น ส่งเสริมการจัดสรรทรัพยากรให้เกิดความเป็นธรรม ปรับโครงสร้างภาษีทั้งระบบให้สนับสนุนการกระจายรายได้และเป็นเครื่องมือสร้างความเป็นธรรมในการจัดสรรทรัพยากรและการถือครองทรัพย์สิน พัฒนาการใช้ประโยชน์เทคโนโลยีสารสนเทศและการเข้าถึงข้อมูลข่าวสารในการพัฒนาอาชีพ ส่งเสริมบทบาทของภาคธุรกิจเอกชนในการเสริมสร้างความมั่นคงทางเศรษฐกิจและสังคมแก่คนในสังคมไทยรวมทั้งยกระดับคุณภาพระบบการคุ้มครองทางสังคมให้ครอบคลุมทุกคนอย่างทั่วถึงสอดคล้องกับความต้องการและความจำเป็น โดยมีแนวทางการพัฒนาตามประเด็นหลัก ๆ ดังนี้^{๑๕}

๑.๑ ปรับโครงสร้างเศรษฐกิจให้มีฐานการพัฒนาที่ครอบคลุมทั่วถึงและยั่งยืนพร้อมทั้งเศรษฐกิจฐานรากให้มีความหลากหลายและแข็งแกร่งมากขึ้น โดยการสร้างโอกาสเพื่อให้เกิดผู้ประกอบการใหม่สนับสนุนวิสาหกิจขนาดกลางขนาดย่อมและวิสาหกิจชุมชน และสร้างโอกาสอย่างเท่าเทียมในการเข้าถึงระบบตลาดในทุกระดับ สร้างงานให้ภาคอุตสาหกรรมและบริการมากขึ้นควบคู่ไปกับการเพิ่มผลิตภาพแรงงานและความสามารถในการคิดสร้างสรรค์เพื่อเป็นฐานในการสร้างรายได้อัตโนมัติและสร้างเสถียรภาพรายได้เกษตรกรรวมทั้งการพัฒนาอาชีพและแนวทางสร้างรายได้เสริมนอกฤดูกาลสนับสนุนการเข้าถึงทรัพยากรและแหล่งทุนในการประกอบอาชีพที่กว้างขวางและกระจายการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานให้ทั่วถึงมากขึ้น ควบคู่กับการพัฒนาทักษะความสามารถทั้งด้านการผลิตและการบริหารจัดการรวมเพื่อเพิ่มโอกาสการประกอบสัมมาชีพที่หลากหลาย

๑.๒ ส่งเสริมการจัดสรรทรัพยากรและสิทธิทางทรัพย์สินให้เกิดความเป็นธรรม โดยส่งเสริมการกระจายสิทธิการถือครองและใช้ประโยชน์ที่ดินสำหรับเกษตรกรไร่นาทำกินและเกษตรกรยากจน ปรับปรุงกฎหมายกฎระเบียบและบังคับใช้กฎหมายให้ชุมชนเข้าถึงและใช้ประโยชน์ทรัพยากรอย่างทั่วถึงรวมทั้งพัฒนาระบบหลักฐานทางทะเบียนและสถานะทางกฎหมายในฐานะผู้ถือ

๑.๓ พัฒนาการใช้ประโยชน์เทคโนโลยีสารสนเทศและสนับสนุนการเข้าถึงข้อมูลข่าวสารในการพัฒนาอาชีพ โดยเปิดช่องทางการเข้าถึงและใช้ประโยชน์เทคโนโลยีสารสนเทศและเทคโนโลยีการผลิตที่หลากหลายและรวดเร็วรวมถึงข้อมูลช่องทางการตลาดที่เหมาะสมกับทักษะและอาชีพให้กับประชาชนเพื่อเป็นการสร้างทางเลือกและเพิ่มโอกาสการสร้างรายได้

^{๑๕} ประจวบ ไชยสาส์น, กระทรวงการต่างประเทศกับการพัฒนานโยบายความมั่นคงแห่งชาติ, (กรุงเทพมหานคร : อมรินทร์พริ้นติ้ง แอนด์ พับลิชชิ่งจำกัด (มหาชน), ๒๕๕๑), หน้า ๕๕.

๑.๔ ส่งเสริมการใช้สิทธิแรงงานขั้นพื้นฐานในสถานประกอบการโดยเฉพาะในด้าน สุขอนามัยและความปลอดภัยชั่วโมงการทำงาน การไม่เลือกปฏิบัติควบคุมการเปิดโอกาสการทำงาน สำหรับผู้สูงอายุสตรีและคนพิการได้ตามศักยภาพมากขึ้น มีการร่วมมือระดับภูมิภาคเพื่อการพัฒนา ทักษะและการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของเยาวชน ผู้สูงอายุสตรีและผู้พิการการมีระบบค่าจ้างและ สวัสดิการแรงงานที่เป็นธรรมการเพิ่มโอกาสทางการศึกษาการฝึกอบรมและการฝึกอบรมซ้ำของ แรงงาน รวมทั้งปรับปรุงและพัฒนากฎเกณฑ์ด้านแรงงานและการบังคับใช้ให้เกิดประสิทธิผลเพื่อ คัดกรองแรงงานบนหลักสิทธิพื้นฐานและการเพิ่มผลิตภาพแรงงาน

๑.๕ ส่งเสริมบทบาทของภาคธุรกิจเอกชนในการเสริมสร้างความมั่นคงทางเศรษฐกิจ และสังคมแก่คนในสังคมไทยโดยการรณรงค์และการให้ผลประโยชน์ทางภาษีสำหรับภาคธุรกิจที่ ดำเนินกิจกรรมเพื่อรับผิดชอบต่อสังคมและวิสาหกิจเพื่อสังคมเป็นการสนับสนุนการสร้างความ เป็นธรรมต่อแรงงานทั้งในด้านค่าจ้างแรงงาน ความปลอดภัยและคุณภาพของชีวิตการทำงานของแรงงาน ในทุกระดับ และการสร้างโอกาสและสนับสนุนการพัฒนาขีดความสามารถสำหรับกลุ่มสตรีผู้สูงอายุ คนพิการและผู้ด้อยโอกาสอื่น ๆ รวมทั้งสร้างความตระหนักถึงความรับผิดชอบต่อสังคมและเป็นธรรมต่อ ผู้บริโภคชุมชน และสังคมส่วนรวม

๑.๖ ปรับโครงสร้างภาษีทั้งระบบให้สนับสนุนการกระจายรายได้และเป็นเครื่องมือใน การเพิ่มประสิทธิภาพการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรและสร้างความเป็นธรรมในการจัดสรรทรัพยากร และถือครองทรัพย์สิน โดยเน้นการจัดเก็บภาษีทางตรงมากขึ้นโดยเฉพาะภาษีที่จัดเก็บจากมูลค่า ทรัพย์สินและฐานรายได้ที่ไม่ใช่ผลตอบแทนจากการทำงาน ปรับปรุงการกำหนดชั้นรายได้และอัตรา ภาษีให้สอดคล้องกับโครงสร้างฐานรายได้ที่เปลี่ยนแปลงไป ปรับปรุงกฎเกณฑ์การให้สิทธิประโยชน์ และการลดหย่อนทางภาษีให้เกิดประโยชน์อย่างแท้จริงต่อประชาชนในระดับฐานล่างและธุรกิจขนาด กลางและขนาดย่อมเร่งรัดการบังคับใช้กฎหมายภาษีสิ่งแวดล้อมเพื่อสะท้อนต้นทุนที่แท้จริงวางระบบ ฐานข้อมูลและพัฒนากลไกในการนำ ภาคนอกทางการทั้งแรงงานและผู้ประกอบการเข้าสู่ระบบภาษี ควบคุมไปกับการปรับระบบการจัดสรรงบประมาณให้สอดคล้องกับความต้องการของพื้นที่และ กลุ่มเป้าหมายนโยบาย^{๑๖}

๑.๗ พัฒนากลไกการให้ความช่วยเหลือประชาชนและผู้ประกอบการที่ได้รับผลกระทบ จากการดำเนินนโยบายตามข้อตกลงการค้าและการลงทุนเสรีระหว่างประเทศ ควบคุมไปกับการสร้าง ภูมิคุ้มกัน โดยการเพิ่มความรู้และทักษะสำหรับแรงงานไทยสร้างโอกาสทางอาชีพและธุรกิจใหม่ๆโดย ความร่วมมือกับภาคธุรกิจเอกชนที่ได้รับผลประโยชน์และให้การสนับสนุนด้านแหล่งเงินทุนที่จำเป็น

^{๑๖} กรมการพัฒนาชุมชน, เกี่ยวกับโครงการ OTOP นวัตกรรมเชื่อมโยงภูมิปัญญา วิถีชุมชน, เข้าถึงได้ จาก <http://nawatwithi.com/about/>, เข้าถึงเมื่อวันที่ ๑๐ เมษายน ๒๕๖๓

ในช่วงของการปรับตัวสู่อาชีพหรือการประกอบกรใหม่ ๆ รวมทั้งการยกระดับด้านเทคโนโลยีเพื่อเพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขันในบริบทใหม่สำหรับธุรกิจขนาดกลางและขนาดย่อม

๑.๘ ยกระดับคุณภาพของระบบการคุ้มครองทางสังคมให้ครอบคลุมทุกคนอย่างทั่วถึง สอดคล้องกับความต้องการและความจำเป็น ด้วยการกำหนดนโยบายมาตรการทางกฎหมายและทางสังคมในการจัดหลักประกันทางสังคมแก่แรงงานทั้งในระบบและนอกระบบอย่างเท่าเทียมและเป็นธรรมมีสวัสดิการแรงงานที่เหมาะสมกับการดำรงชีวิตอย่างมีคุณภาพ ควบคู่กับการพัฒนาระบบข้อมูลการให้ความคุ้มครองทางสังคมให้มีมาตรฐาน สามารถเชื่อมโยงกันได้อย่างมีประสิทธิภาพ

๒. การจัดบริการทางสังคมให้ทุกคนตามสิทธิขั้นพื้นฐาน เน้นการสร้างภูมิคุ้มกันระดับปัจเจกและสร้างการมีส่วนร่วมในกระบวนการตัดสินใจในการพัฒนาประเทศ มุ่งพัฒนาระบบบริการสาธารณะให้มีคุณภาพและมีช่องทางการเข้าถึงอย่างเท่าเทียมและทั่วถึงการจัดหาที่อยู่อาศัยของผู้มีรายได้น้อยการเข้าถึงระบบสาธารณสุขโรค พัฒนาระบบสวัสดิการทางสังคมให้มีคุณภาพและประสิทธิภาพ พัฒนาระบบการเงินฐานรากและระบบการออมที่หลากหลายเสริมสร้างเจตคติด้านความเสมอภาคระหว่างหญิงและชาย และพัฒนาระบบฐานข้อมูลในการคุ้มครองทางสังคมให้ครอบคลุมประชาชนทุกคนตามสิทธิและสามารถเข้าถึงบริการอย่างมีประสิทธิภาพ โดยมีแนวทางการพัฒนาตามประเด็นหลัก ๆ ดังนี้

๒.๑ พัฒนาระบบบริการสาธารณะให้มีคุณภาพและมีช่องทางการเข้าถึงอย่างหลากหลายโดยเฉพาะระบบบริการสาธารณสุขและการศึกษาขั้นพื้นฐาน สวัสดิการสังคมและกระบวนการยุติธรรมเพื่อสร้างโอกาสให้กลุ่มด้อยโอกาสสามารถเข้าถึงบริการสาธารณะที่มีคุณภาพอย่างเท่าเทียมและทั่วถึงรวมทั้งลดความแตกต่างคุณภาพบริการสาธารณะในระหว่างพื้นที่และกลุ่มคนโดยสนับสนุนการกระจายอำนาจสู่ท้องถิ่นตามกรอบที่รัฐธรรมนูญกำหนดทั้งบริการการศึกษา สุขภาพ สวัสดิการสังคมกระบวนการยุติธรรมควบคู่ไปกับการพัฒนาระบบฐานข้อมูลสุขภาพและการศึกษาของประเทศการกระจายทรัพยากรด้านการศึกษาสาธารณสุขและมีระบบการจูงใจให้บุคลากรมีการกระจายที่เหมาะสมภายใต้มาตรการการเงิน การคลังที่ยั่งยืน

๒.๒ สนับสนุนการจัดหาที่อยู่อาศัยของผู้มีรายได้น้อยและการเข้าถึงระบบสาธารณสุขโรค โดยการกำหนดเป็นนโยบายที่อยู่อาศัยแห่งชาติและเมื่องนำอยู่ พัฒนาโครงการที่อยู่อาศัยแก้ปัญหาชุมชนแออัดในเมืองโดยดำเนินการร่วมกับภาคธุรกิจเอกชน รวมทั้งส่งเสริมบทบาทภาคธุรกิจเอกชนให้การช่วยเหลือสังคมด้านที่อยู่อาศัยเช่น การช่วยเหลือแรงงานในมีที่อยู่อาศัย

๒.๓ พัฒนาระบบสวัสดิการทางสังคม โดยจัดระบบความสัมพันธ์ของสวัสดิการทางสังคมทั้ง เกิดแก่ เจ็บ ตายให้มีความเชื่อมโยงกันตั้งแต่ระดับชาติท้องถิ่น และชุมชนโดยมุ่งเน้นการจัดสวัสดิการ ที่มีคุณภาพและยั่งยืน ด้วยบทบาทและการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วน โดยเฉพาะบทบาท

สถาบันครอบครัวชุมชนท้องถิ่น องค์กรเอกชนที่ไม่แสวงหากำไร และภาคเอกชนที่แสดงความรับผิดชอบต่อสังคมและการลงทุนในธุรกิจเพื่อสังคม

๒.๔ พัฒนาระบบการเงินฐานรากและระบบการออมที่หลากหลายเพื่อขยายฐานการให้บริการทางการเงินฐานรากและสนับสนุนการระดมทรัพยากรในชุมชนเพื่อการพัฒนาโดยมีบทบาทร่วมกันของภาครัฐ ภาคชุมชนท้องถิ่น และภาคธุรกิจเอกชน ส่งเสริมการต่อยอดการออมในชุมชนและส่งเสริมการออมเพื่อเป็นหลักประกันความมั่นคงเมื่อชราภาพ

๒.๕ เสริมสร้างเจตคติด้านความเสมอภาคระหว่างหญิงและชายเพื่อให้เด็กเยาวชนและประชาชนทั่วไปทั้งผู้หญิงและผู้ชายมีเจตคติบนพื้นฐานของความเสมอภาคระหว่างหญิงและชาย โดยการประสานความร่วมมือระหว่างครอบครัวสถานศึกษาสถาบันศาสนาและสื่อในการปลูกฝังค่านิยมและเจตคติที่ยอมรับและส่งเสริมความเท่าเทียมระหว่างเพศและการไม่กระทำรุนแรงต่อผู้หญิง เสริมสร้างศักยภาพผู้หญิงให้มีความพร้อมความรู้ความเข้าใจ ปลูกจิตสำนึกอุดมการณ์ค่านิยม จริยธรรมวัฒนธรรมประชาธิปไตยและธรรมาภิบาลเพื่อยกระดับการมีส่วนร่วมของสตรีในกระบวนการตัดสินใจต่างๆ

๒.๖ พัฒนาระบบฐานข้อมูลการให้ความคุ้มครองทางสังคมให้มีประสิทธิภาพ ครอบคลุมประชาชนทุกคนตามสิทธิและเชื่อมโยงระหว่างการคุ้มครองประเภทต่างๆ และกลุ่มเป้าหมายรวมทั้ง เพิ่มขีดความสามารถในการวิเคราะห์และสังเคราะห์ข้อมูลเพื่อใช้เป็นเหตุและผลประกอบในการพัฒนาหรือออกแบบช่องทางและรูปแบบการให้ความช่วยเหลือกลุ่มเป้าหมายให้สามารถเข้าถึงบริการอย่างมีประสิทธิภาพ

๓. การเสริมสร้างพลังให้ทุกภาคส่วนสามารถเพิ่มทางเลือกการใช้ชีวิตในสังคมและมีส่วนร่วมในเชิงเศรษฐกิจสังคม และการเมืองได้อย่างมีคุณค่าและศักดิ์ศรีให้ทุกคนสามารถแสดงออกทางความคิดอย่างสร้างสรรค์เพิ่มศักยภาพและขีดความสามารถของชุมชนในการจัดการปัญหาของชุมชนด้วยตนเองสนับสนุนการรวมกลุ่มอาชีพที่สอดคล้องกับศักยภาพของพื้นที่ส่งเสริมให้ภาคเอกชน ภาคประชาสังคมและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเป็นพลังร่วมในการพัฒนาสังคมพัฒนามาตรฐานระบบการคุ้มครองผู้บริโภคเพิ่มช่องทางการเข้าถึงข้อมูลและองค์ความรู้เกี่ยวกับสิทธิของผู้บริโภคส่งเสริมบทบาทสตรีในระดับการบริหารและการตัดสินใจทั้งในระดับชาติและระดับ^{๑๗}

๓.๑ เสริมสร้างพลังทางสังคมให้ทุกคนสามารถแสดงออกทางความคิดอย่างสร้างสรรค์ โดยเรียนรู้เข้าใจและปฏิบัติหน้าที่ความรับผิดชอบต่อในฐานะพลเมืองที่ดีของประเทศมีค่านิยมไม่ยอมรับการกระทำผิดและการคอร์รัปชัน ส่งเสริมการเปิดพื้นที่ในการแลกเปลี่ยนความรู้และแสดงความคิดเห็น ที่แตกต่างในทางสร้างสรรค์และการเข้ามามีส่วนร่วมในองค์กรเพื่อการพัฒนาในระดับต่างๆ

^{๑๗} กระทรวงมหาดไทย, แผนยุทธศาสตร์เศรษฐกิจชุมชนพึ่งตนเอง, (กรุงเทพมหานคร: บริษัทพิมพ์การพิมพ์, ๒๕๕๑), หน้า ๒๒.

ส่งเสริมการมีส่วนร่วมในกระบวนการพัฒนาประเทศตั้งแต่ร่วมคิดร่วมตัดสินใจการกำหนดแนวทาง และการขับเคลื่อนไปสู่การปฏิบัติและร่วมตรวจสอบการดำเนินงานของภาครัฐและภาคีการพัฒนา ต่างๆรวมทั้งการสร้างโอกาสการมีส่วนร่วมในกิจกรรมต่างๆของกลุ่มเด็กเยาวชนสตรีผู้พิการหรือทุพพลภาพ ผู้สูงอายุผู้ด้อยโอกาส ทางสังคมคนยากจนและผู้อยู่ในพื้นที่ห่างไกล

๓.๒ เพิ่มศักยภาพและขีดความสามารถของชุมชนในการจัดการปัญหาของชุมชนด้วยตนเอง เน้นการกระจายอำนาจให้ชุมชนท้องถิ่น การมีส่วนร่วมในการบริหารงานกับท้องถิ่นการพัฒนา ศักยภาพของชุมชนท้องถิ่นให้เข้มแข็งโดยบทบาทของสถาบันการศึกษาในพื้นที่และการสนับสนุนสิทธิ ชุมชน พร้อมทั้ง ให้มีการเชื่อมโยงแผนแม่บทชุมชนกับแผนระดับต่างๆในพื้นที่และระดับชาติรวมทั้ง ให้ชุมชนท้องถิ่น สามารถเชื่อมโยงทิศทางการพัฒนาให้สอดคล้องกับบริบทการเปลี่ยนแปลงในโลก อาเซียน และอนุภูมิภาคสร้างความใกล้ชิดทางสังคมวัฒนธรรมและปฏิสัมพันธ์กับประเทศในอนุ ภูมิภาค

๓.๓ สนับสนุนการรวมกลุ่มอาชีพที่สอดคล้องกับศักยภาพของพื้นที่และเกิดการใช้ ประโยชน์จากทรัพยากรร่วมกัน โดยเชื่อมโยงภูมิปัญญาและวัฒนธรรมท้องถิ่น พัฒนาต่อยอดสู่ วิสาหกิจชุมชน สนับสนุนการพัฒนากลุ่มอาชีพที่ครบวงจรทั้งห่วงโซ่มูลค่าและยกระดับคุณภาพ มาตรฐานการผลิตและการบริการให้เป็นที่ยอมรับทั้งในประเทศและต่างประเทศ ทั้งนี้โดยจะต้อง ส่งเสริมบทบาทการสนับสนุนและเชื่อมโยงจากองค์กรธุรกิจขนาดใหญ่ พร้อมทั้งการเพิ่มขีด ความสามารถแก่เกษตรกรให้มีผลิตภาพสูงขึ้น สามารถเข้าถึงตลาดได้ดีขึ้น และมีระบบการบริหาร ความเสี่ยงที่เหมาะสม

๓.๔ เพิ่มและปรับปรุงช่องทางให้ประชาชนเข้าถึงข้อมูลข่าวสารการปฏิบัติงานภาครัฐ การดำเนินโครงการขนาดใหญ่การจัดสรรทรัพยากรและมีส่วนร่วมในการตรวจสอบการใช้จ่ายภาครัฐ โดยการพัฒนาระบบสารสนเทศเพื่อเปิดเผยข้อมูลการจัดซื้อจัดจ้าง งบประมาณรายจ่ายโครงการ ภาครัฐรวมทั้งสนับสนุนบทบาทของภาคประชาชนในการติดตามและตรวจสอบการดำเนินงานของ ภาครัฐและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในทุกๆระดับ รวมทั้งภาครัฐให้ข้อมูลข่าวสารที่ถูกต้องและ รวดเร็วมีการเผยแพร่ความรู้เกี่ยวกับสิทธิการเข้าถึงข้อมูลข่าวสารของราชการอย่างจริงจังและต่อเนื่อง

๓.๕ ส่งเสริมให้ภาคเอกชน ภาคประชาสังคม และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเป็น พลังร่วมในการพัฒนาสังคมไทยโดยรณรงค์กระตุ้น สร้างจิตสำนึกในการดำเนินธุรกิจที่รับผิดชอบต่อ สังคมและเป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อมสนับสนุนการสร้าง ความเข้มแข็งชุมชน และคืนประโยชน์กลับสู่ สังคมเพื่อช่วยแก้ปัญหาความยากจนและลดความเหลื่อมล้ำ พร้อมทั้งเสริมสร้างขีดความสามารถ ทางการพัฒนาแก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเพื่อขับเคลื่อนการพัฒนาสู่การปฏิบัติในระดับพื้นที่อย่าง โปร่งใสและมีประสิทธิภาพ ควบคู่ไปกับการส่งเสริมบทบาทภาคเอกชนร่วมกับภาคประชาสังคมใน การตรวจสอบและแก้ไขปัญหาทุจริตคอร์รัปชันในทุกๆระดับ

๓.๖ พัฒนามาตรฐานระบบการคุ้มครองผู้บริโภคเพื่อการคุ้มครองภายในประเทศและรองรับการเคลื่อนย้ายสินค้า บริการและข้อมูลข่าวสารอย่างเสรีในประชาคมอาเซียน โดยการเพิ่มประสิทธิภาพ การบังคับใช้กฎระเบียบด้านมาตรฐานคุณภาพและความปลอดภัยของสินค้าและบริการ การปรับปรุงกฎหมายระเบียบและข้อบังคับที่เกี่ยวข้องโดยที่ครอบคลุมถึงคุณภาพการให้บริการของหน่วยงานภาครัฐการเพิ่มช่องทางการเข้าถึงข้อมูลและองค์ความรู้เกี่ยวกับสิทธิและการคุ้มครองสิทธิ รวมถึงช่องทางการรับข้อร้องเรียน พร้อมทั้งปรับปรุงกลไกเฝ้าระวังคุณภาพมาตรฐาน การตรวจสอบและติดตามความคืบหน้าของการดำเนินการจากการร้องเรียน การเพิ่มสมรรถนะด้านเทคโนโลยีสารสนเทศสนับสนุนการมีส่วนร่วมของประชาชนใน การคุ้มครองสิทธิผู้บริโภคสร้างความตระหนักของผู้บริโภคในการรักษาสิทธิและการดูแลผลกระทบจากการใช้สินค้าและบริการควบคู่ไปกับการกระตุ้นจิตสำนึกความรับผิดชอบต่อสังคมของภาคธุรกิจเอกชน

๓.๗ ส่งเสริมบทบาทสตรีในระดับการบริหารและการตัดสินใจทั้งในระดับชาติและระดับท้องถิ่นเพื่อสนับสนุนการขับเคลื่อนการพัฒนาประเทศ โดยให้ความสำคัญกับการสร้างความเข้าใจและเจตคติใหม่แก่หน่วยงานและสังคมการพัฒนาการกลไกด้านการส่งเสริมความเสมอภาคหญิงชายการพัฒนากฎหมายและระเบียบต่างๆ ที่เกี่ยวข้องเพื่อไม่ให้มีการเลือกปฏิบัติต่อผู้หญิงในทุกรูปแบบ การแก้ไขกฎหมายเพื่อกำหนดองค์ประกอบของคณะกรรมการระดับชาติและระดับท้องถิ่น และการสนับสนุนให้ผู้บริหารด้านการเสริมสร้างบทบาทหญิงชายในหน่วยงานเป็นกลไกสำคัญในการผลักดันเพื่อเพิ่มจำนวนสตรีนักบริหารให้มีสัดส่วนที่เหมาะสมและขยายกลไกดังกล่าวไปสู่รัฐวิสาหกิจองค์การมหาชน และองค์กรอิสระรวมทั้งการส่งเสริมการแลกเปลี่ยนแนวปฏิบัติที่ดีในประชาคมอาเซียน

๔. การสานสร้างความสัมพันธ์ของคนในสังคมให้มีคุณค่าร่วมและตระหนักถึงผลประโยชน์ของสังคม และเสริมสร้างการบริหารราชการแผ่นดินที่มีประสิทธิภาพ โปร่งใสมีระบบตรวจสอบ และการรับผิดชอบต่อที่รุดกุม โดยสร้างค่านิยมใหม่ที่ยอมรับร่วมกันบนฐานของความไว้วางใจและเกื้อกูลกันในสังคมส่งเสริมวัฒนธรรมการเมืองที่มีธรรมาภิบาลนำไปสู่การเป็นประชาธิปไตยที่ถูกต้องและเหมาะสมเสริมสร้างระบบบริหารราชการให้เข้มแข็งมีประสิทธิภาพ^{๑๘}

๔.๑ สร้างค่านิยมใหม่ที่ยอมรับร่วมกันบนฐานของความไว้วางใจและเกื้อกูลกันในสังคม โดยการเสริมสร้างทุนทางสังคมและความสัมพันธ์ของคนในสังคม ปลุกฝังกระบวนการคิดในการเคารพสิทธิซึ่งกันและกัน การอยู่ร่วมกันในสังคมที่มีความเชื่อและวัฒนธรรมที่หลากหลายยอมรับข้อจำกัดความแตกต่างของอัตลักษณ์ในพื้นที่และเคารพในศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์และรู้พื้นที่ค่านิยมที่

^{๑๘} จิรศักดิ์ สุรงค์พิพชรณ์, **ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน**, (กรุงเทพมหานคร: ทริบเพ็ล เอ็ดดูเคชั่น, ๒๕๕๔), หน้า ๕๔.

ดีและสร้างค่านิยมใหม่ที่เป็นที่ยอมรับบนพื้นฐานของความไว้วางใจเกิดความร่วมมือแบ่งปันและเอื้ออาทรกันในสังคม

๔.๒ ส่งเสริมวัฒนธรรมการเมืองที่มีธรรมาภิบาลนำไปสู่การเป็นประชาธิปไตยที่ถูกต้องและเหมาะสม โดยเสริมสร้างจิตสำนึกวัฒนธรรมและวิถีประชาธิปไตยที่ดีให้แก่ประชาชนและนักการเมืองด้วยการปลูกฝังสร้างความรู้ความเข้าใจและส่งเสริมการใช้สิทธิตามกฎหมายและรัฐธรรมนูญ ตลอดจน สร้างวัฒนธรรมที่ยอมรับความแตกต่างหลากหลายในสังคมและวัฒนธรรมประชาธิปไตยโดยรณรงค์ส่งเสริมให้คนไทยมีการปรับเปลี่ยนความคิดความเชื่อค่านิยมและระบบคุณค่าในระดับปัจเจกครอบครัวชุมชน จนถึงระดับชาติให้สอดคล้องกับวัฒนธรรมประชาธิปไตย

๔.๓ พัฒนาข้าราชการให้มีคุณภาพสูง มีคุณธรรม จริยธรรมทางอาชีพ และมีความรับผิดชอบ ควบคู่กับการกำหนดค่าตอบแทนที่เหมาะสมสามารถปฏิบัติงานมุ่งผลสัมฤทธิ์ได้อย่างเต็มที่ป้องกันและปราบปรามการทุจริตประพฤติมิชอบให้เกิดผลอย่างเป็นรูปธรรมให้ความสำคัญกับการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วนในการบริหารราชการแผ่นดิน

๔.๔ เสริมสร้างระบบบริหารราชการให้เข้มแข็งมีประสิทธิภาพ มีระบบถ่วงดุลอำนาจการตรวจสอบที่เข้มงวดและรอบด้าน โดยปรับระบบการปฏิบัติงานของภาครัฐโดยยึดหลักความมีประสิทธิภาพและโปร่งใสที่มุ่งประโยชน์สุขของประชาชน มุ่งเน้นการบูรณาการที่เชื่อมโยงสาขาการพัฒนาพื้นที่และบทบาทของภาคีการพัฒนา รวมทั้งเชื่อมโยงภาคการเมือง ภาครัฐชุมชน และภาคประชาสังคมให้เป็นพลังร่วมในการสร้างประโยชน์แก่สังคมเพิ่มความโปร่งใสและประสิทธิภาพในการใช้งบประมาณแผ่นดิน และยกระดับการประเมินผลการปฏิบัติงานของข้าราชการไปสู่ระบบการประเมินรอบด้านบนพื้นฐาน การถ่วงดุลอำนาจและการสร้างความสมดุลเชิงอำนาจรวมทั้งสนับสนุนการสร้างเครือข่ายการตรวจสอบ ของภาคีต่างๆที่องค์กรอิสระ ภาคประชาสังคม ภาควิชาการและสื่อมวลชน

๔.๕ ปฏิรูปและเสริมสมรรถนะขององค์กรอิสระหรือสถาบันที่ทำหน้าที่ในการตรวจสอบให้เข้ามาเป็นภาคีในการตรวจสอบการบริหารราชการแผ่นดินเพื่อแก้ไขปัญหาคอร์รัปชัน โดยจะต้องดำเนินการอย่างมีบูรณาการเพื่อให้สามารถเชื่อมโยงข้อมูลเชิงลึกและการตรวจสอบที่รอบคอบ รัดกุมโดยมีการแก้กฎหมายและกฎระเบียบที่เกี่ยวข้องรวมทั้งการให้สถาบันการศึกษาทุกระดับสอนเกี่ยวกับธรรมาภิบาลและการต่อต้านการทุจริตคอร์รัปชัน ทั้งนี้เพื่อผลักดันการแก้ปัญหาการคอร์รัปชันและปัญหาความขัดแย้ง ในสังคมที่เป็นผลจากการประพฤติมิชอบของข้าราชการและนักการเมืองให้มีผลในทางปฏิบัติที่เป็นธรรมโปร่งใสและยั่งยืน

๔.๖ สร้างความเท่าเทียมในกระบวนการยุติธรรมในการตราและบังคับใช้กฎหมายให้เป็นไปตามหลักนิติรัฐ นิติธรรม และสร้างระบบการให้ความช่วยเหลือทางกฎหมายที่เข้มแข็งรวมทั้งขยายการให้บริการและให้ความรู้ทางกฎหมายแก่ประชาชน โดยสนับสนุนยุติธรรมกระแสหลักควบคู่

กับยุทธวิธีทางเลือกที่นำไปสู่การเสริมสร้างโอกาสและการเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมของประชาชนอย่างมีบูรณาการตามลำดับขั้นตอนด้วยความโปร่งใสรวมทั้งการหนุนเสริมเครือข่ายยุติธรรมชุมชนให้ชุมชนท้องถิ่น จัดการตนเองในการลดความขัดแย้งในชุมชน และสนับสนุนให้ประชาชนรับรู้สิทธิและหน้าที่และเข้าถึงบริการของหน่วยงานกระบวนการยุติธรรมได้อย่างสะดวกและรวดเร็ว ปรับปรุงระบบหลักฐานทางทะเบียนและสถานะทางกฎหมายและรณรงค์ให้คนรู้จักกฎหมายโดยเน้นที่คนจน

๔.๗ คຸ້ມครองสิทธิและเพิ่มช่องทางในการรับข้อร้องเรียนและให้ความช่วยเหลือเยียวยาแก่ผู้เสียหายและผู้ได้รับผลกระทบจากกระบวนการยุติธรรม โดยให้ความช่วยเหลือประชาชนในด้านกฎหมายการฟ้องร้องการดำเนินคดีการบังคับคดีการคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของผู้ได้รับความเดือดร้อน ผู้ไม่ได้รับความเป็นธรรม หรือผู้ได้รับผลกระทบจากความผิดพลาดของกระบวนการยุติธรรมรวมทั้งวางกลไกในการติดตามความคืบหน้าของการดำเนินการ

๔.๘ ปฏิรูปการเมืองไทยทั้งระบบให้เป็นประชาธิปไตยของมวลชน โดยสร้างความรู้ความเข้าใจและจิตสำนึกที่ถูกต้องแก่เยาวชนและประชาชนในเรื่องสิทธิและหน้าที่ทางการเมืองในระดับชุมชน ท้องถิ่น และประเทศ พัฒนากลไกตรวจสอบการใช้อำนาจรัฐในทุกระดับด้วยการส่งเสริมกระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชนในนโยบายหรือมาตรการสาธารณะ รวมทั้งการใช้จ่ายงบประมาณ พัฒนาศรีธรรมของผู้นำทางการเมืองให้มีความเสียสละ ซื่อสัตย์สุจริต ยึดมั่นผลประโยชน์ส่วนรวมควบคู่กับการสร้างกลไกและมาตรการ ที่เข้มงวดในการดำเนินการกับพรรคและนักการเมืองที่มุ่งแสวงหาประโยชน์ส่วนตนทั้งทางตรงและทางอ้อม

๔.๙ สนับสนุนการใช้สื่อเพื่อสังคมทั้งในระดับประเทศและท้องถิ่น และสังคมออนไลน์ เพื่อเป็นพลังหนุนเสริมในการพัฒนาโดยเป็นช่องทางเข้าถึงผู้คนทุกภาคส่วนของสังคมในการรับรู้ข้อมูลข่าวสารทั้งจากหน่วยงานภาครัฐและแหล่งอื่นที่ถูกต้อง เป็นธรรมและสร้างสรรค์รวมทั้งเป็น

๒.๓.๒ นโยบายการบริหารราชการแผ่นดินของรัฐบาล

นโยบายการบริหารราชการแผ่นดินของรัฐบาลปัจจุบัน ได้กำหนดนโยบายสังคมและคุณภาพชีวิตไว้ในส่วนที่ ๔ โดยมีรายละเอียดดังต่อไปนี้^{๑๙}

๑. นโยบายการศึกษา

๑.๑ เร่งพัฒนาคุณภาพการศึกษา โดยการปฏิรูประบบความรู้ของสังคมไทยด้วยการยกระดับ องค์ความรู้ให้ได้มาตรฐานสากลจัดให้มีโครงการตำราแห่งชาติที่บรรจุความรู้ที่ก้าวหน้าและได้มาตรฐานทั้งความรู้ที่เป็นสากลและภูมิปัญญาท้องถิ่น ส่งเสริมการอ่าน พร้อมทั้งส่งเสริมการเรียนการสอนภาษาต่างประเทศและภาษาถิ่น จัดให้มีระบบการจัดการความรู้ปฏิรูปหลักสูตรการศึกษาทุกระดับให้รองรับการเปลี่ยนแปลงของโลกและทัดเทียมกับมาตรฐานสากลบนความเป็นท้องถิ่นและ

^{๑๙} กระทรวงมหาดไทย, แผนยุทธศาสตร์เศรษฐกิจชุมชนพึ่งตนเอง, (กรุงเทพมหานคร: บริษัทพิมพ์การพิมพ์, ๒๕๖๑) หน้า ๑๒-๒๔.

ความเป็นไทย เพิ่มผลสัมฤทธิ์ของการศึกษาทุกระดับชั้นโดยการวัดผลจากการผ่านการทดสอบมาตรฐานในระดับชาติและนานาชาติจัดให้มีครูดีเพียงพอในทุกห้องเรียน ให้มีโรงเรียนและสถาบันอาชีวศึกษาคุณภาพสูงในทุกพื้นที่พัฒนามหาวิทยาลัยเข้าสู่ระดับโลก พัฒนาระบบการศึกษาให้ผู้เรียนมีความรู้คู่คุณธรรมมุ่งการสร้างจริยธรรมในระดับปัจเจกรวมทั้งสร้างความตระหนักในสิทธิและหน้าที่ความเสมอภาคและดำเนินการให้การศึกษากลายเป็นพื้นฐานของสังคมประชาธิปไตยที่แท้จริง ปรับปรุงโครงสร้างระบบบริหารการศึกษาโดยการกระจายอำนาจสู่พื้นที่ให้เสร็จสมบูรณ์โดยเริ่มจากพื้นที่ที่มีความพร้อม

๑.๒ สร้างโอกาสทางการศึกษากระจายโอกาสทางการศึกษาในสังคมไทยโดยคำนึงถึงการสร้างความเสมอภาคและความเป็นธรรมให้เกิดขึ้นแก่ประชากรทุกกลุ่มซึ่งรวมถึงผู้ยากไร้ ผู้ด้อยโอกาส ผู้พิการ ผู้บกพร่องทางกายและการเรียนรู้รวมทั้งชนกลุ่มน้อย สนับสนุนการจัดการศึกษาตามวัยและพัฒนาการอย่างมีคุณภาพตั้งแต่ก่อนวัยเรียนจนจบการศึกษาขั้นพื้นฐาน จัดให้มีระบบสะสมผลการศึกษาและการเทียบโอนเพื่อขยายโอกาสให้กว้างขวางและลดปัญหาคนออกจากระบบการศึกษา นอกจากนี้จะดำเนินการลดข้อจำกัดของการเข้าถึงการศึกษาระดับอุดมศึกษาและอาชีวศึกษาชั้นสูง โดยจัดให้มี "โครงการเงินกู้เพื่อการศึกษาที่ผูกพันกับรายได้ในอนาคต" พักชำระหนี้แก่ผู้เป็นหนี้กองทุนกู้ยืมเพื่อการศึกษา โดยปรับเปลี่ยนการชำระหนี้เป็นระบบที่ผูกพันกับรายได้ใน

๑.๓ ปฏิรูปครูยกฐานะครูให้เป็นวิชาชีพชั้นสูงอย่างแท้จริง โดยปฏิรูประบบการผลิตครูให้มีคุณภาพทัดเทียมกับนานาชาติสร้างแรงจูงใจให้คนเรียนดีและมีคุณธรรมเข้าสู่วิชาชีพครูปรับปรุงระบบเงินเดือนและค่าตอบแทนครูพัฒนาระบบความก้าวหน้าของครูโดยใช้การประเมินเชิงประจักษ์ที่อิงขีดความสามารถและวัดสัมฤทธิ์ผลของการจัดการศึกษาเป็นหลักจัดระบบการศึกษาและฝึกอบรมเพื่อพัฒนาคุณภาพครูอย่างต่อเนื่องแก้ปัญหาหนี้สินครูโดยการพักชำระหนี้และการปรับโครงสร้างหนี้ตามนโยบายแก้ปัญหาหนี้สินครัวเรือนของรัฐบาล

๑.๔ จัดการศึกษาขั้นอุดมศึกษาและอาชีวศึกษาให้สอดคล้องกับตลาดแรงงานทั้งในเชิงปริมาณและคุณภาพ โดยกระบวนการสร้างประสบการณ์ระหว่างเรียนอย่างเหมาะสมและสนับสนุนการสร้างรายได้ระหว่างเรียน และสนับสนุนให้ผู้สำเร็จการศึกษามีงานทำได้ทันทีโดยความร่วมมือระหว่างแหล่งงานกับสถานศึกษาส่งเสริมให้มีศูนย์อบรมอาชีวศึกษาเพื่อให้นักเรียน นักศึกษาและประชาชนสามารถเรียนรู้หาประสบการณ์ก่อนไปประกอบอาชีพ โดยให้สถาบันอาชีวศึกษาดำเนินการร่วมกับผู้เชี่ยวชาญในแต่ละอาชีพรวมทั้งจัดให้มีศูนย์ซ่อมสร้างประจำชุมชนเพื่อฝึกฝนช่างฝีมือและการสร้างทักษะในการให้บริการแก่ประชาชน

๑.๕ เร่งพัฒนาการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศเพื่อการศึกษาให้ทัดเทียมกับนานาชาติโดยใช้เป็นเครื่องมือในการเร่งยกระดับคุณภาพและการกระจายโอกาสทางการศึกษาจัดให้มีระบบการเรียนแบบอิเล็กทรอนิกส์แห่งชาติเพื่อเป็นกลไกในการเปลี่ยนกระบวนการเรียนรู้ให้เป็นแบบ

ผู้เรียนเป็นศูนย์กลางและเอื้อให้เกิดการเรียนรู้ตลอดชีวิต พัฒนาเครือข่ายระบบสารสนเทศเพื่อการศึกษา พัฒนาระบบ “ไซเบอร์โฮม” ที่สามารถส่งความรู้มายังผู้เรียนโดยระบบอินเทอร์เน็ต ความเร็วสูงส่งเสริมให้นักเรียน ทุกระดับชั้นได้ใช้อุปกรณ์คอมพิวเตอร์แท็บเล็ตเพื่อการศึกษาขยายระบบโทรทัศน์เพื่อการศึกษาให้กว้างขวาง ปรับปรุงห้องเรียนนำร่องให้ได้มาตรฐานห้องเรียนอิเล็กทรอนิกส์รวมทั้งเร่งดำเนินการให้ "กองทุนเพื่อพัฒนาเทคโนโลยีเพื่อการศึกษา" สามารถดำเนินการตามภารกิจได้

๑.๖ สนับสนุนการวิจัยและพัฒนาเพื่อสร้างทุนปัญญาของชาติพัฒนามหาวิทยาลัยให้มุ่งสู่การเป็นมหาวิทยาลัยวิจัยระดับโลกระดมสรรพกำลังเพื่อพัฒนาระบบเครือข่ายการวิจัยแห่งชาติ เพื่อสร้าง ทุนทางปัญญาและนวัตกรรมผลักดันให้ประเทศสามารถพึ่งตนเองได้ทางเทคโนโลยีเพื่อนำไปสู่การสร้างรากฐานใหม่ของเศรษฐกิจฐานนวัตกรรมจัดตั้งศูนย์ความเป็นเลิศเพื่อการวิจัยสำหรับสาขาวิชาที่จำเป็น พัฒนาโครงสร้างการบริหารงานวิจัยของชาติโดยเน้นความสัมพันธ์อย่างเหมาะสมและมีประสิทธิภาพระหว่างองค์กรบริหารงานวิจัยกับสถาบันอุดมศึกษา

๑.๗ เพิ่มขีดความสามารถของทรัพยากรมนุษย์เพื่อรองรับการเปิดเสรีประชาคมอาเซียนโดยร่วมมือกับภาคเอกชนและสถาบันการศึกษาในการวางแผนการผลิตและพัฒนากำลังคนให้มีคุณภาพและปริมาณเพียงพอสอดคล้องตามความต้องการของภาคการผลิตและบริการ เร่งรัดการจัดทำมาตรฐานคุณวุฒิวิชาชีพรับรองสมรรถนะการปฏิบัติงานตามมาตรฐานอาชีพ และการจัดทำมาตรฐานฝีมือแรงงานให้ครบ ทุกอุตสาหกรรม

๒. นโยบายแรงงาน

๒.๑ ส่งเสริมให้ผู้ต้องการมีงานทำในระบบสามารถเข้าถึงข้อมูลข่าวสารตำแหน่งงานว่างของสถานประกอบการได้โดยสะดวกขณะเดียวกันก็ส่งเสริมให้สถานประกอบการสามารถรับทราบข้อมูลของผู้ต้องการมีงานทำได้ทุกระดับความต้องการและส่งเสริมให้แรงงานที่ยอยู่นอกระบบสามารถเลือกและมีงานทำได้ภายใต้เงื่อนไขที่เหมาะสมกับสถานะ

๒.๒ ให้การคุ้มครองแรงงานตามกฎหมายโดยให้ความสำคัญด้านความปลอดภัยในการทำงานและสวัสดิการแรงงาน และดูแลหลักประกันความมั่นคงในการทำงานแก่ผู้ใช้แรงงาน

๒.๓ ส่งเสริมระบบแรงงานสัมพันธ์ให้ทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องสามารถแก้ไขปัญหาแรงงานสัมพันธ์ได้อย่างมีประสิทธิภาพ เป็นธรรมและอยู่ภายใต้กรอบของกฎหมาย

๒.๔ เพิ่มสิทธิประโยชน์ประกันสังคมให้มากขึ้นเพื่อผู้ประกันตนสามารถเข้ารับการรักษาพยาบาลได้อย่างทั่วถึงและปรับปรุงแนวทางการขยายความคุ้มครองและส่งเสริมให้เกิดความเข้าใจและเห็นประโยชน์ในการประกันตนของแรงงานนอกระบบ

๒.๕ เรียงระดับแรงงานไร้ฝีมือให้เป็นแรงงานกึ่งฝีมือและแรงงานกึ่งฝีมือให้เป็นแรงงานมีฝีมือโดยภาครัฐจะทำงานร่วมกับภาคเอกชนเพื่อนำไปสู่เป้าหมายให้ประเทศไทยเป็นประเทศที่ใช้แรงงานมีฝีมือ ทั้งระบบ

๒.๖ เตรียมการรองรับการเปิดการเคลื่อนย้ายแรงงานเสรีภายใต้ประชาคมอาเซียนในปีพ.ศ. ๒๕๕๘ โดยเน้นระบบบริหารจัดการเพื่อจัดระเบียบแรงงานข้ามชาติจัดระบบอำนวยความสะดวกและมาตรการการกำกับดูแลติดตามการเข้าออกของแรงงานทุกประเภทเพื่อดึงดูดแรงงานที่มีฝีมือเข้าประเทศควบคู่กับ การป้องกันผลกระทบจากการเข้าประเทศของแรงงานไร้ฝีมือ

๒.๗ กำหนดมาตรการที่เหมาะสมในการควบคุมการเข้ามาทำงานของแรงงานต่างด้าวโดยคำนึงถึงความต้องการแรงงานของภาคเอกชนและการรักษาความสงบเรียบร้อยและความมั่นคงภายในประเทศ

๓. นโยบายการพัฒนาสุขภาพของประชาชน

๓.๑ ลงทุนด้านบริการสุขภาพ โดยการพัฒนาคุณภาพการให้บริการสุขภาพทั้งระบบอย่างมีบูรณาการเชื่อมโยงในทุกระดับ จัดให้มีระบบสารสนเทศทางสาธารณสุขที่มีประสิทธิภาพ และเร่งผลิตบุคลากรทางการแพทย์และสาธารณสุขให้เพียงพอกับปริมาณงานที่เพิ่มขึ้นตามข้อเท็จจริงใน

๓.๒ ผลิตบุคลากรทางด้านสาธารณสุขให้เพียงพอโดยกำหนดแผนงานแก้ไขปัญหาขาดแคลนบุคลากรทางการแพทย์ให้สอดคล้องกับจำนวนประชากรในพื้นที่และสนับสนุนให้มีการเร่งผลิตแพทย์และบุคลากรทางการแพทย์เพื่อให้กลับไปปฏิบัติงานในภูมิภาคและชนบท พร้อมกับการสร้างขวัญกำลังใจในเรื่องของความก้าวหน้าในอาชีพ และการมีค่าตอบแทนที่เหมาะสมและเป็นธรรม

๓.๓ จัดให้มีมาตรการสร้างสุขภาพโดยมีเป้าหมายเพื่อลดอัตราการป่วยตายและผลกระทบจากโรคไม่ติดต่อเรื้อรัง เช่น โรคเบาหวาน โรคความดันโลหิตสูง โรคหัวใจโรคหลอดเลือดสมองและโรคมะเร็งอย่างมีบูรณาการและครบวงจรตั้งแต่การมีนโยบายสาธารณะที่เอื้อต่อการลดปัจจัยเสี่ยงทางสุขภาพ จัดให้มีการสื่อสารสาธารณะของรัฐเพื่อการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมสุขภาพ ให้ความรู้ป้องกันโรคเพื่อการดูแลรักษาสุขภาพตนเองของประชาชนอย่างมีประสิทธิภาพ การสร้างความเข้มแข็งของชุมชน การให้บริการเชิงรุกตลอดจนคุ้มครองผู้บริโภคด้านสุขภาพ

๓.๔ พัฒนาขีดความสามารถของอาสาสมัครสาธารณสุขทุกคนให้เป็นนักจัดการสุขภาพชุมชน ขยายความครอบคลุมไปถึงกลุ่มผู้ด้อยโอกาสสนับสนุนอุปกรณ์พื้นฐานที่จำเป็นเพื่อให้สามารถเป็นกำลังสำคัญในการดูแลสุขภาพของคนในชุมชน พัฒนาแกนนำสุขภาพครอบครัวและการสาธารณสุขมูลฐานที่ชุมชนท้องถิ่น มีส่วนร่วมในการสร้างเสริมสุขภาพและจัดการปัญหาสุขภาพของตนเองได้อย่างเข้มแข็งและยั่งยืน

๓.๕ พัฒนาคูณภาพชีวิตของประชาชนตั้งแต่ในช่วงตั้งครรภ์วัยเด็กวัยเจริญพันธุ์วัยบรรลุนิติภาวะ วัยชราและผู้พิการสนับสนุนโครงการส่งเสริมเยาว์ปัญญาของเด็กและให้ความ

ช่วยเหลือแนะนำฝึกอบรมผู้ปฏิบัติงานศูนย์พัฒนาเด็กก่อนวัยเรียน สนับสนุนโครงการพัฒนาศูนย์ส่งเสริมสุขภาพสตรีเพื่อดูแลสุขภาพของสตรีและเด็กอย่างบูรณาการทั่วประเทศรวมทั้งเผยแพร่ให้ความรู้และดูแลป้องกันการตั้งครรภ์ในวัยรุ่นและการตั้งครรภ์ที่ไม่พึงประสงค์และลดความรุนแรงต่อเด็กและสตรีสนับสนุนโครงการจัดตั้งศูนย์ส่งเสริมคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุและผู้พิการเพื่อดูแลผู้สูงอายุและผู้พิการให้มีคุณภาพชีวิตที่ดีโดยให้ได้เข้าถึงการบริการอย่างมีศักดิ์ศรีมีคุณภาพ และเป็นธรรมรวมทั้งให้มีระบบการฟื้นฟูสุขภาพในชุมชน จัดการประชุมสัมมนาเชิงรุกเพื่อเผยแพร่ความรู้ด้านสุขภาพผ่านสื่อแขนงต่างๆอย่างเป็นระบบ

๓.๖ ส่งเสริมให้ประชาชนทุกระดับมีโอกาสออกกำลังกายและเล่นกีฬาเพื่อสร้างเสริมสุขภาพและพละนาถายที่ตีสรางนึสยความมึนน้ำใจเป็นนักกีฬาและใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์เพื่อหลีกเลี่ยงการหมกมุ่น มั่วสุมกับอบายมุขและยาเสพติด

๓.๗ ขับเคลื่อนให้ประเทศไทยเป็นเลิศในผลิตภัณฑ์และบริการด้านสุขภาพและการรักษาพยาบาลในภูมิภาคเอเชียโดยประสานความร่วมมือกับทุกภาคส่วนที่เกี่ยวข้องในการสร้างความก้าวหน้าในทางวิชาการและไม่ก่อให้เกิดผลกระทบกับบริการสุขภาพโดยรวมของคนไทย สนับสนุนเอกชนให้จัดบริการศูนย์พักฟื้นผู้ป่วยที่มีมาตรฐาน รวมทั้งแก้ไขปรับปรุงกฎระเบียบที่เกี่ยวข้องเพื่อให้มีการใช้บุคลากรทางการแพทย์ร่วมกันระหว่างภาครัฐและเอกชนให้อื้ออำนาจต่อการดำเนินงาน

๔. นโยบายศาสนา ศิลปะ และวัฒนธรรม

๔.๑ เร่งดำเนินการให้ศาสนา ศิลปะ และวัฒนธรรมมีบทบาทนำในการร่วมเทิดทูนสถาบันหลักชาติศาสนา พระมหากษัตริย์และร่วมสร้างประเทศไทยให้เป็นประเทศที่อยู่สบายโดยน้อมนำ พระบรมราโชวาทของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ที่พระราชทานให้แก่รัฐบาลในการบริหารราชการแผ่นดินด้วยการทำงานตั้งใจให้ประเทศเป็นที่อยู่ทีสบายในโลกที่มีความวุ่นวายและน้อมนำพระราชดำรัสในพิธีเปิดพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติพระนครศรีอยุธยา “การรักษาวัฒนธรรมคือการรักษาชาติ” มาหล่อหลอมและยึดเหนี่ยวจิตใจเป็นหนึ่งเดียวเพื่อเสริมสร้างความปรองดองสมานฉันท์ให้กับคนในชาติ

๔.๒ อนุรักษ์ คุ้มครอง และทำนุบำรุงพระพุทธศาสนาและศาสนาอื่น ๆ ส่งเสริมการปรับปรุงองค์กรและกลไกที่รับผิดชอบด้านศาสนา เพื่อให้การบริหารจัดการส่งเสริมทำนุบำรุงศาสนามีความเป็นเอกภาพและประสิทธิภาพ รวมทั้งส่งเสริมความเข้าใจอันดีและสมานฉันท์ระหว่างศาสนิกชนของทุกศาสนาเพื่อ นำหลักธรรมของศาสนา มาใช้ในการส่งเสริมศีลธรรม คุณธรรม จริยธรรม และสร้างแรงจูงใจให้ประชาชน ใช้หลักธรรมในการดำรงชีวิตมากขึ้น

๔.๓ อนุรักษ์ ทำนุบำรุง และบูรณปฏิสังขรณ์แหล่งศาสนา ศิลปะ วัฒนธรรม โบราณสถาน โบราณวัตถุที่เป็นเอกลักษณ์และมีคุณค่าทางประวัติศาสตร์รวมถึงอนุรักษ์และส่งเสริม

ศิลปะการแสดง ทั้งที่เป็นมรดกของชาติและการแสดงพื้นบ้านให้เป็นมรดกไทยมรดกโลกของคนรุ่นต่อไป โดยจัดหาสถานที่จัดการแสดงทั้งในส่วนกลางและส่วนภูมิภาคและเพิ่มพื้นที่เวทีทางด้านวัฒนธรรมให้สามารถจัดการแสดงได้อย่างต่อเนื่องในราคาที่เหมาะสมที่ประชาชนส่วนใหญ่เข้าชมได้เพื่อสืบสานและสืบทอดการแสดงที่ทรงคุณค่าและสมควรภาคภูมิใจสู่ประชาชนส่วนใหญ่โดยเฉพาะเด็กและเยาวชน และถ่ายทอดสู่ชาวต่างชาติให้ร่วมชื่นชมคุณค่าทางวัฒนธรรมไทย

๔.๔ สร้างสรรค์อารยธรรมที่ดึงามวิถีชีวิตและสังคมคุณภาพ ดังนี้

๑) สร้างความเชื่อมโยงระหว่างยุคสมัยอย่างต่อเนื่องโดยให้ความสำคัญต่อบุคลากรทางด้านศาสนา ศิลปะ วัฒนธรรม ทุกแขนง ทุกสาขาอาชีพ ให้ได้รับการดูแลและมีคุณภาพชีวิตที่ดีเพื่อเป็นแม่พิมพ์ในการถ่ายทอดภูมิปัญญาองค์ความรู้รวมถึงเป็นทูตวัฒนธรรมและเป็นแบบอย่างและสร้างแรงบันดาลใจให้แก่อนุชนรุ่นต่อไป

๒) ส่งเสริมความร่วมมือและเชื่อมโยงทางวัฒนธรรมและเสริมสร้างความสัมพันธ์อันดีกับอารยประเทศและประชาคมอาเซียน ร้อยเรียงเรื่องราวผ่านการสื่อสารรูปแบบใหม่และเทคโนโลยีทันสมัยผลิตสื่อการเรียนรู้ในรูปแบบอิเล็กทรอนิกส์สื่อเคลื่อนไหวสารคดีและภาพยนตร์รวมทั้งเผยแพร่และประชาสัมพันธ์ผ่านช่องทางการสื่อสารอันทันสมัย

๔.๕ นำทุนทางวัฒนธรรมของประเทศมาสร้างคุณค่าทางสังคมและเพิ่มมูลค่าทางเศรษฐกิจโดยนำวิถีชีวิตศิลปวัฒนธรรม ภูมิปัญญาท้องถิ่นมาสร้างงาน สร้างอาชีพ สร้างผลิตภัณฑ์และบริการด้านวัฒนธรรมท้องถิ่นให้เป็นวัฒนธรรมสร้างสรรค์ก่อให้เกิดคุณค่าทางสังคมและนำมาซึ่งรายได้สู่ชุมชน ตลอดจน ให้สามารถต่อยอดไปสู่อุตสาหกรรมวัฒนธรรมสร้างสรรค์อย่างครบวงจรที่สร้างรายได้เข้าประเทศ

๔.๖ พัฒนาแหล่งเรียนรู้ทางวัฒนธรรมและการนันทนาการเพื่อส่งเสริมให้วัยรุ่นไทยเกิดการเรียนรู้ที่ถูกต้อง ใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์มีคุณธรรมเอื้ออาทรต่อผู้อื่น และเกิดการเรียนรู้ศิลปะอย่างสร้างสรรค์เข้าใจถึงคุณค่าซาบซึ้งในความสุนทรีย์ของศิลปะ

๔.๗ ขยายบทบาทและสร้างเครือข่ายความร่วมมือของสภาวัฒนธรรมทุกจังหวัดกับภาคีการพัฒนาทุกภาคส่วนเพื่อขยายบทบาทสภาวัฒนธรรมทุกจังหวัดให้เป็นกลไกเฝ้าระวังทางวัฒนธรรมที่ครอบคลุม ทั้งวิถีชีวิตและสื่อทุกประเภทที่มีผลต่อการเบี่ยงเบนทางวัฒนธรรมและพฤติกรรมของเด็กและเยาวชนพร้อมทั้งขจัดสื่อที่เป็นภัยต่อสังคมขยายสื่อดีเพื่อนำไปสู่การสร้างภูมิคุ้มกันทางสังคมอย่างเท่าทันสถานการณ์

๕. นโยบายความมั่นคงของชีวิตและสังคม

๕.๑ ส่งเสริมการพัฒนาให้ครอบครัวและสังคมไทยมีความมั่นคงอบอุ่น โดยเพิ่มสัมพันธภาพที่ดีระหว่างสมาชิกในครอบครัวเชื่อมโยงเป็นเครือข่ายครอบครัวรวมทั้งพัฒนาความรู้ทางเทคโนโลยีสารสนเทศให้แก่พ่อแม่และผู้ปกครองรู้จักใช้ประโยชน์อย่างรู้เท่าทันเพื่อลดช่องว่างระหว่าง

สมาชิกในครอบครัวรวมทั้งสนับสนุนบทบาทของคณะสงฆ์และผู้นำทางศาสนาให้สามารถเป็นที่ยึดเหนี่ยวทางจิตใจของประชาชนในแต่ละชุมชนเพื่อเชื่อมประสานระหว่างบ้าน ศาสนา โรงเรียนเพื่อสร้างครอบครัวให้อบอุ่นมั่นคง นอกจากนี้จะส่งเสริมกระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชนในชุมชนท้องถิ่น โดยประสานกับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเพื่อจัดกิจกรรมสร้างความสัมพันธ์อันดีระหว่างครอบครัวและส่งเสริมให้ครอบครัวมีส่วนร่วมในกิจกรรมที่เป็นประโยชน์ต่อสังคมตลอดจนสนับสนุนการทำงานแบบบูรณาการของส่วนราชการและกองทุนต่างๆร่วมกับอาสาสมัครภาคประชาชน

๕.๒ สร้างหลักประกันความมั่นคงในศักดิ์ศรีแห่งความเป็นมนุษย์ด้วยการจัดการเลือกปฏิบัติและการละเมิดสิทธิมนุษยชนในทุกรูปแบบ ปราบปรามขบวนการค้ามนุษย์ให้หมดสิ้นไป ปรับปรุงกฎหมายและการบังคับใช้กฎหมายอย่างเคร่งครัดเพื่อควบคุมแหล่งอบายมุขสิ่งเสพติดตลอดจนป้องกัน ปราบปรามและลงโทษอย่างจริงจังต่อผู้กระทำความผิดส่งเสริมการคุ้มครองผู้บริโภคไม่ให้ถูกหลอกลวงเอาเปรียบ รวมถึงให้โอกาสประชาชนที่มีฐานะยากจนได้มีที่อยู่อาศัยเป็นของตนเอง หรือมีที่อยู่อาศัยพร้อมกับ การสร้างอาชีพเพื่อการดำรงชีวิตอย่างมีศักดิ์ศรีในความเป็นมนุษย์

๕.๓ ส่งเสริมการพัฒนาเด็กและเยาวชนให้เติบโตเป็นพลเมืองที่มีคุณภาพ ด้วยการพัฒนาเด็กตั้งแต่อยู่ในครรภ์มารดาเด็กแรกเกิดเด็กก่อนวัยเรียน และเยาวชนทุกช่วงวัยให้มีความรู้คู่จริยธรรมให้ความสำคัญในการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่ในช่วง ๖ เดือนแรกสนับสนุนให้มีศูนย์เลี้ยงเด็กก่อนวัยเรียนที่มีคุณภาพจัดการละเมิดสิทธิเด็กและเยาวชนในทุกรูปแบบ ตลอดจนสนับสนุนให้เด็กและเยาวชนรวมกลุ่มกันทำกิจกรรมจิตอาสาเพื่อสังคมควบคู่กับการเรียนรู้จากกิจกรรมรวมถึงส่งเสริมกระบวนการเรียนรู้ในลักษณะต่างๆเพื่อสร้างความฉลาดทางปัญญาและความฉลาดทางอารมณ์ให้กับเด็กและเยาวชนของชาติ

๕.๔ สนับสนุนบทบาทของสตรีไทยในการมีส่วนร่วมพัฒนาประเทศอย่างเสมอภาค ด้วยการปกป้องสิทธิของสตรีปรับปรุงกฎหมายที่คุ้มครองสตรีที่ถูกกระทำรุนแรงในครอบครัวและดึงศักยภาพของสตรีให้มีส่วนร่วมพัฒนาประเทศทั้งทางด้านเศรษฐกิจสังคมการเมือง เพิ่มโอกาสในการเข้าถึงการศึกษาและสาธารณสุขแก่สตรีทั้งในเมืองและชนบทเพื่อให้มีความรู้และมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น มีรายได้มีหลักประกันใน การดำรงชีวิตจัดตั้งสถานดูแลเด็กในที่ทำงานภาครัฐและเอกชนจนถึงระดับชุมชน การเพิ่มและพัฒนาศักยภาพของศูนย์พึ่งได้เพื่อช่วยเหลือเด็กและผู้หญิงที่ประสบปัญหาความรุนแรงในครอบครัวตลอด ๒๔ ชั่วโมงตลอดจนส่งเสริมบทบาทของสตรีให้เป็นหลักในการสร้างครอบครัวให้อบอุ่นมั่นคงรวมถึงจัดตั้งกองทุน เพื่อพัฒนาบทบาทสตรีไทยให้เท่าทันโลกยุคใหม่

๕.๕ เสริมสร้างให้ผู้สูงอายุคนพิการและผู้ด้อยโอกาสมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น ด้วยการจัดสิ่งอำนวยความสะดวกสาธารณะต่าง ๆ สำหรับรองรับผู้สูงอายุและคนพิการสร้างความพร้อมในการเป็นสังคมผู้สูงอายุพัฒนาบริการสุขภาพอนามัยให้การสงเคราะห์จัดการศึกษาจัดสวัสดิการรวมถึงหาอาชีพให้แก่ผู้ด้อยโอกาสผู้พิการหรือทุพพลภาพ และสนับสนุนให้ผู้สูงอายุร่วมเป็นพลังขับเคลื่อนสังคม

ภายใต้หลักคิดที่ว่าผู้สูงอายุเป็นบุคคลที่มีประสบการณ์สูงสมควรให้มีส่วนร่วมในการพัฒนาบ้านเมือง

๕.๖ ลดอุบัติเหตุและความสูญเสียจากอุบัติเหตุจราจรให้เหลือน้อยที่สุดส่งเสริมการเรียนรู้การเดินทางและการใช้การขนส่งอย่างปลอดภัยโดยน้อมนำหลักการแก้ไขปัญหารถ

๒.๓.๓ วิธีการสร้างความมั่นคงทางการเงิน

ตามยุคที่โลกเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว และเกิดการทดแทนได้ตลอดเวลา แม้แต่มนุษย์เงินเดือนซึ่งต่อจากนี้อาจจะไม่สามารถมั่นใจได้อีกแล้วว่าบริษัทจะจ้างจนถึงวันเกษียณอายุ สิ่งที่เราควรทำคือวางแผนทางการเงินให้ดี ทำให้มีรายได้มากกว่ารายจ่าย มีเงินสำรองไว้ใช้ในยามฉุกเฉิน มีเงินเพียงพอสำหรับเป้าหมายต่าง ๆ ของเรา และพร้อมรับการเปลี่ยนแปลงที่อาจเกิดขึ้นกับเรา ซึ่งมี ๖ วิธีสร้างความมั่นคง คือ

๑) ทำบัญชีรายรับ-รายจ่าย และบริหารเงินให้เป็นบวก โดยการบันทึกว่าแต่ละเดือนเรามีรายได้เข้ามาเท่าไร และจ่ายออกไปเท่าไร จะทำให้เรารู้สถานะทางการเงินของตัวเอง ความมั่นคงทางการเงินเกิดจากการที่เรามีรายได้มากกว่ารายจ่าย หากรายจ่ายของเราสูง ให้พิจารณาตัดค่าใช้จ่ายที่ไม่จำเป็นออก

๒) สำรองเงินเผื่อยามฉุกเฉินเราต้องมีเงินเผื่อไว้สำหรับยามฉุกเฉิน เช่น ตกงาน เข้าโรงพยาบาล ซ่อมรถ หรือเหตุอื่น ๆ ที่จำเป็นต้องใช้เงินกะทันหัน โดยปกติแล้ว ควรมีเงินสำรองไว้เพื่อให้ครอบคลุมค่าใช้จ่ายอย่างน้อย ๓-๖ เดือน หากเราเป็นมนุษย์เงินเดือนที่มีรายได้เสริมด้วย อาจจะเตรียมเงินเผื่อไว้อย่างน้อย ๓ เดือน หากมีรายได้เพียงทางเดียว ไม่มีรายได้เสริม ควรเก็บเงินไว้ให้พอค่าใช้จ่าย ๖ เดือน แต่หากเรามีรายได้ไม่แน่นอน หรืออยู่ในช่วงเศรษฐกิจไม่ดี หางานลำบาก อาจจะเก็บเงินสำรองมากกว่านี้ เงินสำรองเผื่อฉุกเฉินนี้ควรเก็บไว้ในบัญชีหรือกองทุนที่ถอนออกมาใช้ได้สะดวก เน้นรักษาเงินต้นมากกว่าทำผลตอบแทนที่สูง

๓) วางแผนทางการเงินเพื่อให้บรรลุเป้าหมายในระยะยาว เป้าหมายทางการเงินที่ทุกคนต้องมีคือเป้าหมายการเกษียณ และบริหารเงินเพื่อให้มีเงินใช้เพียงพอในวัยเกษียณจวบจนสิ้นลมหายใจ นอกจากนี้ ยังมีเป้าหมายอื่น ๆ ที่ขึ้นอยู่กับแต่ละคน เช่น เงินเพื่อการศึกษาบุตร หรือเงินเพื่อซื้อบ้าน เราควรให้ความสำคัญกับเป้าหมายระยะยาวเหล่านี้ โดยเมื่อมีรายได้หรือเงินเดือนเข้ามา ให้หักเงินไว้ส่วนหนึ่งสำหรับเป้าหมายเหล่านี้ ก่อนที่จะนำเงินไปใช้จ่ายอย่างอื่น

๔) บริหารความเสี่ยงด้วยการทำประกัน อะไรก็เกิดขึ้นได้ แม้เราจะมีเงินสำรองเผื่อฉุกเฉินไว้แล้ว แต่บางทีอาจจะไม่พอ เราจึงควรทำประกันไว้บ้าง เช่น ประกันชีวิต สุขภาพ บ้าน และรถ โดยให้เลือกทำอย่างเหมาะสม เพื่อลดความกังวลเกี่ยวกับเรื่องเหล่านี้

๕) ติดตามและปรับแผนตามสถานการณ์ส่วนตัวที่เปลี่ยนไป เมื่อเรามีแผนทางการเงินแล้ว อย่าลืมที่จะติดตามและปรับแผนเมื่อเวลาผ่านไป เพื่อให้มั่นใจว่าเราจะสามารถบรรลุ

เป้าหมายของเราได้ เช่น หากเราทำตามแผนไม่ได้เพราะใช้จ่ายมากเกินไป ต้องลดค่าใช้จ่ายที่ไม่จำเป็นลงอีก หรือหากสถานการณ์ของเราเปลี่ยน เช่น มีลูกเพิ่มขึ้นมาอีกคน เราต้องปรับแผนทางการเงินของเราใหม่ให้สอดคล้องกับสถานการณ์และความจำเป็น

๖) พัฒนาตัวเองและหารายได้เสริม สำหรับผู้ที่มีรายได้ทางเดียว อาจจะพิจารณาหารายได้เสริมในเวลาว่างหรือให้เงินช่วยทำงาน เพื่อลดความเสี่ยงจากการขาดรายได้ นอกจากนี้ยังควรพัฒนาตัวเอง ก้าวทันโลกที่เปลี่ยนไป เพื่อโอกาสและความก้าวหน้าในชีวิตการงาน รวมถึงเพื่อให้มั่นใจได้ว่าความรู้ความสามารถที่เรามีจะยังใช้ได้อยู่ในอนาคต Brian Tracy นักพูดและนักเขียนชื่อดังแนะนำไว้ว่า ความรู้ของเราควรจะเพิ่มมากขึ้นเป็นเท่าตัวทุก ๆ ๓-๕ ปีไม่เช่นนั้นแล้ว เราอาจจะตามคนอื่นไม่ทัน

๒.๔ แนวคิด ทฤษฎีเกี่ยวกับการพัฒนาสังคม

การพัฒนาสังคมเป็นองค์ประกอบที่สำคัญประการหนึ่งของการพัฒนาประเทศ ซึ่งเป็นองค์ประกอบที่ได้รับความสนใจจากสหประชาชาติตั้งแต่ในช่วงการพัฒนาในทศวรรษที่ ๒ (ค.ศ. ๑๙๗๑ - ๑๙๘๐) เป็นต้นมา ในขณะที่เดียวกันประเทศไทยได้เริ่มให้ความสนใจต่อการพัฒนาสังคม นับตั้งแต่แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ ๒ (พ.ศ. ๒๕๑๐ - ๒๕๑๔) เป็นต้นมา ทั้งนี้ การศึกษาแนวคิดการพัฒนาสังคม ผู้ศึกษาควรมีการทำความเข้าใจเกี่ยวกับ ความหมายการพัฒนาสังคม ความสำคัญของการพัฒนาสังคม เป้าหมายและ แนวทางการพัฒนาสังคม ระบบการพัฒนาสังคม ตลอดจนแนวคิดทฤษฎีการพัฒนาสังคมอย่างชัดเจน เพื่อให้สามารถเข้าใจและนำไปวิเคราะห์กับปรากฏการณ์ทางสังคมได้อย่างถูกต้อง

๒.๔.๑ ความหมายของการพัฒนาสังคม

การศึกษาความหมายของการพัฒนาสังคม มีนักวิชาการหลายได้มีการให้ความหมายไว้ในแง่มุมที่แตกต่างกัน ดังนี้

พัทยา สายหู กล่าวว่าการพัฒนาสังคม หมายถึง การทำให้การอยู่ร่วมกัน ของคนในสังคมเดียวกัน เกิดประโยชน์ส่วนบุคคลและส่วนรวมอย่างเสมอภาคและยุติธรรมมากที่สุด ให้เป็นความสุขความพอใจที่จะได้อยู่ร่วมสัมพันธ์กัน เป็นสังคมที่ผูกพันมั่นคงถาวรตลอดไป^{๒๐}

สัญญา สัญญาวิวัฒน์ อธิบายว่า การพัฒนาสังคม หมายถึง การเปลี่ยนแปลง โครงสร้างสังคมตามแผนของสังคมหนึ่งใด นั่นคือ การพัฒนา ต้องมีการเปลี่ยนแปลง และเป็นการ เปลี่ยนแปลง

^{๒๐} พัทยา สายหู, กลไกของสังคม, (กรุงเทพมหานคร : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๔), หน้า ๒๕๓.

ตามที่ต้องการเปลี่ยนแปลงกำหนด สิ่งที่จะเปลี่ยนแปลงคือ โครงสร้างสังคม ซึ่งประกอบด้วยคน ระเบียบสังคม และวิถีชีวิตของ^{๒๑}

สำนักมาตรฐานการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ อธิบาย ความหมายของการพัฒนาสังคมว่า การพัฒนาสังคม เป็นกระบวนการทำงานที่หลากหลายทางสังคม โดยมีเป้าหมายให้สังคมอยู่เย็นเป็นสุข ร่วมมือช่วยเหลือร่วมกันอย่างต่อเนื่อง จนนำไปสู่ความมั่นคงของ มนุษย์ในทุกมิติที่ บทเรียนของการพัฒนาสังคมที่ผ่านมา หากทบทวนย้อนอดีตตั้งแต่การประกาศใช้ แผนพัฒนา เศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ ๑ จนถึงฉบับที่ ๑๐ พบว่า แต่ละแผนมีความพยายามปรับตัวให้ สอดคล้องกับสถานะทางสังคมแต่ละยุคสมัย เพื่อเสริมให้สังคมอยู่ดีกินดีมีความอบอุ่นอยู่ร่วมกันเป็น ปกติสามารถดำรงชีวิต วัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อมได้^{๒๒}

สำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมการจัดสวัสดิการสังคมแห่งชาติ อธิบายว่าความหมาย ของการพัฒนาสังคม ว่า เป็นกระบวนการเปลี่ยนแปลงทางสังคมทั้งในด้านเศรษฐกิจสังคม การเมือง การปกครอง และวัฒนธรรม ให้ไปสู่สถานะที่ดีกว่าเพื่อให้เกิดความเป็นอยู่และคุณภาพชีวิตที่ดีของคน ในสังคม ซึ่งต้องเป็นการเปลี่ยนแปลงในสาระสำคัญ คุณภาพ และระบบ บนพื้นฐานการคำนึงถึง ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์^{๒๓}

วิชัย รูปขำดี ได้ให้ความหมายของการพัฒนาสังคม โดยมีการแยกออกเป็น ๔ ความหมาย ย่อยดังนี้^{๒๔}

ความหมายแรก เป็นการให้ความหมายจากคำว่า “การพัฒนา” กับคำว่า “สังคม” ใน ความหมายนี้ การพัฒนาสังคมครอบคลุมการพัฒนาในหลายๆ ด้าน โดยจะหมายถึงอะไรก็ตามที่เป็น การพัฒนาที่เกิดขึ้นในสังคม (Society) ก็จะถือว่าเป็นการพัฒนาสังคมทั้งหมด ซึ่งจะรวมถึงการพัฒนา เศรษฐกิจ สังคม การเมืองและวัฒนธรรม

ความหมายที่สอง เป็นการให้ความหมายที่เน้นเฉพาะด้านของการพัฒนาคน คือ ด้าน สังคมเป็นความหมายที่กำหนดขึ้นจากการประชุมองค์การ ECAFE (Economic Commission for Asia and the Far East) ซึ่งได้เปลี่ยนชื่อ เป็น ESCAP (Economic and Social Commission for

^{๒๑} สัญญา สัญญาวิวัฒน์, **ทฤษฎีและกลยุทธ์การพัฒนาสังคม**, (กรุงเทพมหานคร : จุฬาลงกรณ์ มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๖), หน้า ๔.

^{๒๒} สำนักมาตรฐานการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์, **ระบบการพัฒนาสังคมที่นำไปสู่ความ มั่นคงของมนุษย์**, (กรุงเทพมหานคร : เทพเพ็ญวานิสัย, ๒๕๔๙), หน้า ๒๕.

^{๒๓} สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, **สรุปสาระสำคัญ : แผนพัฒนา เศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ ๑๐ (พ.ศ. ๒๕๕๐ - ๒๕๕๔)**, (กรุงเทพมหานคร : อัดสำเนา, ๒๕๕๐), หน้า ๘.

^{๒๔} วิชัย รูปขำดี, **ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงกับการบริหารการพัฒนา**, (กรุงเทพมหานคร : สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์, ๒๕๕๑), หน้า ๑๙๕.

Asia and Pacific) เมื่อ ค.ศ. ๑๙๗๐ จากการประชุมดังกล่าวมีข้อสรุปว่า การพัฒนาสังคม เป็นอีกด้านหนึ่งของการพัฒนา มิใช่เป็นผลพลอยได้จากการพัฒนาเศรษฐกิจ แต่เป็นเงื่อนไขของการพัฒนา ดังนั้นการพัฒนาสังคมย่อมต้องก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในด้านอื่นๆ ได้แก่ การเปลี่ยนแปลงโครงสร้างทางสังคม สถาบันทางสังคม เช่น สถาบันครอบครัว สถาบันการศึกษา สถาบันการเมืองการปกครองและปัจจัยทางสังคมอื่นๆ ในความหมายนี้เน้นการที่จะทำให้สังคมมีความสงบสุข และสอดคล้องกับสภาพแวดล้อมตลอดจนการเปลี่ยนแปลงที่มีขึ้นอยู่ตลอดเวลา มีการสร้างความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างคนกลุ่มคนและสถาบันในสังคม

ความหมายที่สาม เป็นการให้ความหมายโดยแยกการพัฒนาออกเป็นส่วนๆ ตามสาขาวิชาต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง แล้วมีการจัดกลุ่มสาขาแต่ละประเภทว่าสาขาใดควรเป็นเรื่องเกี่ยวกับด้านสังคมของประชาชน เช่น ในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติที่กำหนดให้สาขาการศึกษา สาธารณสุข และสวัสดิการสังคม เป็นเรื่องของการพัฒนาสังคม

ความหมายสุดท้าย เป็นการให้ความหมายจากการกำหนดกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับเรื่องสวัสดิการสังคม โดยเป็นการพิจารณาว่าการจัดสวัสดิการทั้งระดับบุคคล กลุ่ม ชุมชนและสังคม ได้แก่ สังคมสงเคราะห์ การประชาสงเคราะห์ รวมถึงการจัดสวัสดิการช่วยเหลือและการกุศลต่างๆ ล้วนเป็นการพัฒนาสังคม

ติน ปรัชญพฤทธิ อธิบายว่า การพัฒนาสังคม หมายถึง การปรับปรุงคุณภาพชีวิตให้ดีขึ้น เพื่อให้ปลอดจากความยากจน ความไม่รู้ความเจ็บไข้ได้ป่วย และความหิวโหย ตลอดจนมุ่งที่จะทำให้ประชาชนตระหนักถึงศักยภาพ ศักดิ์ศรีความใฝ่ฝัน และ ความพึงพอใจในชีวิตของตนด้วยหรือกล่าวอีกนัยหนึ่งได้ว่า การพัฒนาสังคม ได้แก่ การปรับปรุงคุณภาพชีวิตของประชาชนให้ดีขึ้นเพื่อให้สามารถดำรงชีวิตอยู่ได้ยกย่องตนเอง และเป็นอิสระจากการตกเป็นทาสของพันธนาการทั้งปวง^{๒๕}

Department of Economic and Social Affairs อธิบายว่า การพัฒนาสังคมหมายถึง การปรับปรุงความเป็นอยู่ของประชาชนให้ดีขึ้น ซึ่งวัดจากระดับของสวัสดิการที่ประชาชนได้รับ (การลดอัตราความเจ็บปวด การส่งเสริมสุขภาพทางกาย ใจ และสังคม) ระดับความเป็นอยู่และระดับความพึงพอใจที่ประชาชนมีต่อสินค้าและบริการที่ได้รับจากรัฐ และการยอมให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนา^{๒๖}

^{๒๕} ติน ปรัชญพฤทธิ, การบริหารการพัฒนา : ความหมาย เนื้อหา แนวทางและปัญหา, พิมพ์ครั้งที่ ๑๓. (กรุงเทพมหานคร : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๕๕), หน้า ๒๕๑.

^{๒๖} Department of Economic and Social Affairs, *Development Administration : Current Approaches and Trends in Public Administration for National Development*, (New York., 1975), p 8.

จากการพิจารณาความหมายของการพัฒนาสังคมข้างต้น จะเห็นว่าการพัฒนาสังคมมีความหมายด้วยกันหลากหลาย สำหรับในสังคมไทย สามารถสรุปได้ว่า การพัฒนาสังคม หมายถึง กระบวนการเปลี่ยนแปลงที่ทำให้สมาชิกในสังคมมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้นและเป็นการกระทำใด ๆ ก็ตามที่มีผลต่อการเปลี่ยนแปลงต่อโครงสร้างทางสังคม โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อให้สมาชิกในสังคมที่อยู่ร่วมกันมีการเปลี่ยนแปลงไปในทางที่ดีขึ้น ซึ่งหมายถึงลักษณะที่เป็นทั้งด้านวัตถุและทางด้านจิตใจ

๒.๔.๒ ความสำคัญของการพัฒนาสังคม

สังคมแต่ละสังคมประกอบไปด้วยบุคคลกลุ่มต่างๆ ที่ต้องมาอยู่ร่วมกันและมีความสัมพันธ์เกี่ยวข้องกันทั้งในส่วนที่เป็นตำแหน่ง ภาระหน้าที่การงาน และพฤติกรรมที่ต้องมาใช้ชีวิตอยู่ร่วมกัน เพราะฉะนั้น สิ่งที่จะเกิดขึ้นตามมาคือปัญหา เนื่องจากแต่ละคนมีความแตกต่างกันทั้งในด้านสภาพร่างกายและทางด้านสภาพจิตใจ จึงพบได้ว่าในสังคมที่แตกต่างกันสภาพปัญหาที่จะแตกต่างกันตามไปด้วย ตัวอย่างเช่น ในชุมชนเล็กๆ ปัญหาที่เกิดขึ้นก็จะไม่ใหญ่โต มีขอบเขตที่จำกัด แต่ยังเป็นสังคมที่มีขนาดใหญ่โตขึ้น ปัญหาที่จะยังมีความซับซ้อนมากขึ้น เช่น ปัญหาความยากจนทำให้เกิดปัญหา

อาชญากรรม ปัญหายาเสพติด เป็นต้น ดังนั้น จึงพอสรุปความสำคัญของการพัฒนาสังคม ดังนี้^{๒๗}

๑. ทำให้ปัญหาที่เกิดขึ้นในสังคมลดน้อย หรือเบาบางลงไป เป็นที่ทราบกันโดยทั่วไปว่า ปัญหาสังคมที่เกิดขึ้นจำนวนมาก เช่น ปัญหายาเสพติด ปัญหาการใช้ความรุนแรง ปัญหาอาชญากรรม เป็นต้น ล้วนเกิดจากกระแสการเปลี่ยนแปลงของสังคม ฉะนั้น ในการพัฒนาสังคมจึงควรยึดหลักคุณธรรมและมีความอดทน ตลอดจนกล้าที่จะคิดหาแนวทางในการบรรเทาปัญหาต่างๆ และยอมรับการเปลี่ยนแปลงที่จะเกิดขึ้นในลักษณะของการลดปัญหา

๒. ทำให้เกิดการป้องกันปัญหาที่เคยเกิดขึ้นมาแล้ว เป็นการเรียนรู้จากบทเรียนหมายความว่า สมาชิกในสังคมได้มีการเรียนรู้ มีการคิด มีการวิเคราะห์ปัญหา เพื่อสร้างองค์ความรู้ใหม่และมีความสามารถ พร้อมทั้งจะเผชิญกับการแก้ปัญหาที่จะเกิดขึ้น เพื่อใช้เป็นแนวทางในการแก้ปัญหาที่มีความคล้ายคลึงกันในอนาคต

๓. ทำให้สังคมมีความเจริญก้าวหน้า กล่าวคือ มีความร่วมมือจากทุกฝ่ายในสังคม ไม่ว่าจะเป็นสถาบันครอบครัว สถาบันการศึกษา สถาบันศาสนา สถาบันการเมืองการปกครอง ตลอดจนสื่อมวลชน อีกทั้งหน่วยงานราชการต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง เช่น กระทรวงศึกษาธิการ กระทรวงสาธารณสุข กระทรวงมหาดไทย เป็นต้น และยังหมายรวมถึงประชาชนและชุมชนในท้องถิ่น องค์กรพัฒนาเอกชน ภาคเอกชน โดยแต่ละฝ่ายร่วมกันคิด ร่วมกันปฏิบัติให้เป็นไปตามแผนที่ได้กำหนดเอาไว้ในการพัฒนาสังคม

^{๒๗} อภิขญา อยู่ในธรรม, เอกสารการสอนชุดวิชา 15337 การสื่อสารกับการพัฒนา, ฉบับปรับปรุงครั้งที่ ๑, (กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, ๒๕๕๘), หน้า ๗-๘.

๔. ทำให้ประชาชนในสังคมอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข การทำให้ประชาชนในสังคมอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข หมายถึง การที่สมาชิกแต่ละคนในสังคมมีจิตสำนึกของความรับผิดชอบต่อสังคมและสิ่งแวดล้อม เป็นสังคมที่สงบสุข ประชาชนมีสิทธิเสรีภาพภายใต้ขอบเขตทางกฎหมาย ทุกกลุ่มคนในสังคมมีโอกาสและมีความสามารถในการพัฒนาศักยภาพของตนเองอย่างเต็มความสามารถ เป็นผู้ที่อยู่ในครอบครัวที่มีแต่ความอบอุ่นภายในชุมชนที่มีความเข้มแข็ง ภายใต้สภาพแวดล้อมที่ดีอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุขปราศจากความขัดแย้ง

๕. ทำให้สังคมมีความมั่นคงเป็นปึกแผ่น การทำให้สังคมมีความมั่นคงเป็นปึกแผ่น หมายถึงสมาชิกในสังคมมีความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน มีเอกลักษณ์ร่วมกัน รู้ซึ่งถึงคุณค่าของวัฒนธรรมคุณธรรม ภูมิปัญญาท้องถิ่น ได้รับการศึกษาที่เพียงพอ เป็นทั้งคนดีและมีความสามารถในการมีส่วนร่วมในการพัฒนาสังคม

๒.๔.๓ เป้าหมายการพัฒนาสังคม

การศึกษาเป้าหมายของการพัฒนาสังคม ได้มีการอธิบายเป้าหมายที่แตกต่างกัน โดยในที่นี้เสนอเป้าหมายของการพัฒนาสังคม โดยแบ่งออกเป็น ๓ มิติ คือ มิติทางสังคมศาสตร์มิติทางศาสนาและมิติทางเศรษฐศาสตร์ มีรายละเอียดดังนี้

๑. มิติทางสังคมศาสตร์

สัญญา สัญญาวิวัฒน์ กล่าวว่า เป้าหมายของการพัฒนาสังคม แบ่งออกเป็น ๔ ส่วน คือ^{๒๘}

๑.๑ ความสุข คือมีความสุขทางกาย คือ ความสะดวกสบาย ร่างกายแข็งแรง ไม่มีโรคภัยเบียดเบียน เป็นต้น และความสุขทางใจ คือ ความปลอดภัยโปร่งโล่งใจ ไม่มีทุกข์มีความร่าเริงแจ่มใสสงบเยือกเย็น เป็นต้น

๑.๒ คนพัฒนา คือ คนมีคุณภาพ และคุณธรรม ประกอบไปด้วย

๑.๒.๑ คนมีคุณภาพ คือ คนที่มีความรู้ความสามารถ ความชำนาญในวิชาชีพ สามารถดูแลตนเอง ครอบครัว ชุมชนให้มีสุขภาพดีทั้งร่างกายและจิตใจ เป็นต้น

๑.๒.๒ คนมีคุณธรรม คือ เป็นคนดีคิดดีและประพฤติดีไม่เบียดเบียนตนเอง และผู้อื่นในสังคม และมีเมตตากรุณาตนเองและผู้อื่น เป็นคนใฝ่รู้อยู่เสมอ รู้จักตนเอง เสียสละเพื่อส่วนรวม มองการณ์ไกล ไม่ประมาท และมีศีลธรรม

๑.๓ ครอบครัว/ชุมชนพัฒนา ทั้งครอบครัวและชุมชน เป็นองค์การสังคมเหมือนกันซึ่งมีลักษณะการพัฒนา ๕ ประการ ดังนี้

๑.๓.๑ สันติภาพ คือ ภาวะความสงบสุข

๑.๓.๒ ครอบครัว/ชุมชนเรียนรู้คือ มีการแสวงหาความรู้ใหม่ ๆ ร่วมกันอยู่เสมอ

^{๒๘} สัญญา สัญญาวิวัฒน์, **ทฤษฎีและกลยุทธ์การพัฒนาสังคม**, (กรุงเทพมหานคร : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๖), หน้า ๑๑๘-๑๒๓.

๑.๓.๓ ความสามารถในการจัดการ คือ ต้องรู้จักวิเคราะห์ตนเองทั้งทางด้าน
กายภาพ เศรษฐกิจ การเมือง สังคมของชุมชน รู้จักวางแผนจัดกระบวนการ และการประเมินผล

๑.๓.๔ จิตวิญญาณ คือ อุทิศเวลาและแรงงาน

๑.๓.๕ ปัญญาความสามารถทำงานเพื่อส่วนรวม

๑.๔ ความสมดุลของสิ่งแวดล้อม คือการรักษาระบบนิเวศของธรรมชาติให้คงอยู่รักษา
ความหลากหลายในชีวิต และไม่ทำให้ส่วนหนึ่งส่วนใดของธรรมชาติเสียหายกลายเป็นสิ่งแวดล้อมเป็น
พิษ

๒. มิติทางศาสนา

ดุซงกี เมธงกูโร กล่าวถึงเป้าหมายการพัฒนาสังคม ของ ท่านพุทธทาสคือ การพัฒนา
จะต้องเป็นไปเพื่อสุขภาพชีวิตที่ดีอุปมาชีวิตที่สมบูรณ์ต้องมีพฤษาแห่งชีวิต ๔ ต้น ได้แก่

๒.๑ กายพฤษา คือการพัฒนาร่างกายให้เจริญถูกต้อง ผาสุกด้วยการเจริญกาย
ภาวนา

๒.๒ จิตตพฤษา คือการพัฒนาจิตให้มีสุขภาพ มีสมรรถภาพ ทาหน้าที่ได้ดีด้วยการ
เจริญสมถกรรมฐาน ให้พ้นจากนิเวศรบกวนจิตใจด้วยการเจริญจิตตภาวนา

๒.๓ โภธิพฤษา คือการพัฒนาสติปัญญาให้เห็นสิ่งทั้งปวง คือโลกและชีวิตตามเป็น
จริงด้วยการเจริญวิปัสสนากรรมฐานให้พ้นจากอำนาจวิชาครอบงำด้วยการเจริญภาวนา

๒.๔ เมตตยพฤษา คือ การสร้างมิตรภาพที่มีรากฐานมั่นคงในเพื่อนมนุษย์มี
ความสัมพันธ์ที่ดีต่อกันในฐานะเพื่อนร่วมทุกข์เกิดแก่เจ็บตายด้วยกัน มีเมตตา อย่างปราศจากความ
เบียดเบียนและแบ่งฝักแบ่งฝ่ายเป็นศัตรูกัน หากเกื้อกูลกันได้ถูกต้องด้วยการเจริญศีลภาวนา^{๒๙}

๓. มิติทางเศรษฐศาสตร์

สมพร เทพสิทธา กล่าวว่า เป้าหมายการพัฒนาสังคม มี ๒ ระดับ คือระดับจุลภาค
(Micro level) และระดับมหภาค (Macro level)^{๓๐} ดังนี้

๓.๑ ระดับจุลภาค คือการพัฒนาคนหรือทรัพยากรมนุษย์ เพื่อให้มีคุณภาพชีวิตที่ดีให้
สามารถเป็นที่พึ่งแก่ตนเอง ครอบครัว และทำตนให้เป็นประโยชน์ต่อผู้อื่น สังคมและประเทศชาติ

๓.๒ ระดับมหภาค คือ การให้ประชาชนได้รับประโยชน์และความสุขอย่างทั่วถึงและ
เป็นธรรมมีการกระจายรายได้ที่เป็นธรรม ให้สังคมมีความสงบเรียบร้อย ประชาชนมีความปลอดภัยใน

^{๒๙} พระดุซงกี เมธงกูโร, การพัฒนาสังคมในทัศนะของพุทธทาสภิกขุ, (กรุงเทพมหานคร : มูลนิธิโกมล
คีมทอง, ๒๕๓๒), หน้า ๘-๙.

^{๓๐} สมพร เทพสิทธา, ยุทธศาสตร์การพัฒนาสังคม, (กรุงเทพมหานคร : สมชายการพิมพ์, ๒๕๓๕),
หน้า ๔๐-๔๒.

ชีวิตและทรัพย์สินอยู่ร่วมกันโดยปกติสุข และประการสุดท้ายให้ประเทศมีความมั่นคงและมั่งคั่งมีความเจริญก้าวหน้า

ดังนั้นสรุปได้ว่า เป้าหมายการพัฒนาสังคมคือ การพัฒนาคนให้มีสุขภาพกายและสุขภาพจิตที่ดี การพัฒนาครอบครัวและชุมชนให้มีคุณภาพและให้เกิดความสมดุลกับธรรมชาติ

๒.๔.๔ แนวทางการพัฒนาสังคม

แนวทาง (Approach) การพัฒนาสังคม เป็นทิศทางและแนวโน้มที่น่าจะเป็นของเส้นทางสู่การตอบโจทยที่กำหนดในผลลัพธ์ที่พึงปรารถนา โดยอาศัยรากฐานทางหลักคิดที่เกี่ยวข้องในแต่ละทฤษฎีปรัชญาและแนวคิด มาหาหนทางที่เป็นไปได้ในการปฏิบัติเพื่อปรับใช้ในการเน้น (Focus) การปฏิบัติว่า อะไรเป็นประเด็นที่สำคัญ ด้วยการนำมาวิเคราะห์ว่าจะกำหนดประเด็นสำคัญที่บูรณาการกันแล้วสามารถตอบโจทยว่า “จะทำอย่างไรในการบรรลุเป้าหมาย” เพื่อใช้เป็นการกำหนดทางการพัฒนาสังคมที่เกิดประสิทธิผลและมีประสิทธิภาพมากที่สุด ในการตอบสนองความคาดหวังของสมาชิกในสังคม โดยการศึกษาแนวทางการพัฒนาสังคม ควรมีการศึกษาแนวทางพื้นฐานที่สำคัญในการพัฒนาสังคม ซึ่งมีหลากหลายแนวทาง ซึ่งในที่นี้ยกตัวอย่างแนวทางการพัฒนาสังคมที่สำคัญสำหรับสังคมไทยในปัจจุบัน ๓ แนวทาง^{๓๑} มีรายละเอียดดังนี้

๑. แนวทางการพัฒนาคุณภาพชีวิต (Quality of life approach)

แนวทางนี้เน้นการมีและเพิ่มคุณค่าของมนุษย์ที่เท่าเทียมกันอย่างน้อยต้องบรรลุความจำเป็นพื้นฐาน (Basic Minimum Needs: BMN) ตามแนวทางของธนาคารโลกและของสหประชาชาติแนวทางนี้แตกต่างจากแนวทางการสร้างความสุขซึ่งกำเนิดที่ประเทศภูฐาน มีแนวคิดพื้นฐานว่าความเป็นมนุษย์ต้องวัดด้วยความสุข และต้องการให้ประเทศไทย (ในปี๒๕๕๕) สนับสนุนในการเข้าไปสู่แนวทางของสหประชาชาติแนวทางความสุขนี้นำตัวชี้วัดดัดแปลงไปจากแนวทางความจำเป็นพื้นฐาน แนวทางนี้คงลึมนิทานพื้นฐานสองเรื่องที่พาดพิงถึง “ความสุข” คือนิทานเรื่อง “ความสุขของหนอนโถงจจระ” กับนิทานพระราชานุญาตมหาดเล็ก ว่า “ทำไมเรามีทุกอย่าง ทำไมไม่มีความสุขเหมือนหลายคน ใครหนอที่มีความสุขที่สุด มหาดเล็กพาไปสวนให้ดูคนที่มีความสุขที่สุดในโลก คือ คนบ้าในสวนที่กำลังร้องเพลง/กับคนที่หมดเวรหมดกรรมขึ้นสวรรค์ไปแล้ว

จากแนวคิดของธนาคารโลกในด้านการพัฒนาคุณภาพชีวิตนี้ ประเทศไทยโดย ๔ กระทรวง (เกษตรและสหกรณ์มหาดไทย สาธารณสุข และศึกษาธิการ) ร่วมกัน โดยมีสำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติเป็นตัวประสานงาน ภายใต้ระบบการพัฒนาชนบทแห่งชาติ (กชช.) ในรูปแบบของแนวทางหลายสาขา (Interdisciplinary Approach) ทำการวิจัยและพัฒนาช่วงปีพ.ศ. ๒๕๒๓-๒๕๓๐ เพื่อตอบโจทย ๔ ประเด็น ได้แก่

^{๓๑} ดิเรก ฤกษ์ห่วย, เอกสารการสอนชุดวิชา 91701 สังคมไทยกับการส่งเสริมการเกษตร, (กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, ๒๕๕๒), หน้า ๓๖-๔๒.

(๑) พัฒนามีรายได้เฉลี่ยต่อหัวเพิ่ม แล้วเกิดผลด้านการพัฒนาคุณภาพชีวิตอย่างไรมีคำตอบด้วยการสำรวจสำมะโนประชากร (Census) รายปีของแกนนำชาวบ้านเอง

(๒) เกณฑ์มาตรฐานขั้นต่ำของคุณภาพชีวิตของคนชนบทควรอยู่ระดับใด โดยไม่ยึดเยียดความต้องการให้ชาวบ้านเพราะประชาชนเป็นปัจจัยชี้ขาด

(๓) การดำเนินการที่เน้นการพัฒนาคน (เพื่อเป็นแนวทางการพัฒนาคนในแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ห้า (พ.ศ. ๒๕๒๕-๒๕๒๙) ที่เริ่มต้นการพัฒนาคน เน้นการแสวงหารูปแบบการพัฒนาคนของไทยที่เหมาะสม) ด้วยการไม่เรียกร่องงบประมาณแผ่นดินที่อาศัยรากฐานของการมีจิตอาสาของคน/กลุ่ม/ชุมชนเป้าหมายที่มีการพัฒนาการพึ่งตนเอง

(๔) การเริ่มต้นรากฐานของการคิดเองเป็น ทำเองเป็น ในการกำหนดปัญหาพร้อมความต้องการร่วม ความสนใจร่วม และยึด “คำตอบอยู่ที่หมู่บ้าน” เป็นพื้นฐาน

โครงการคุณภาพชีวิตตามความจำเป็นพื้นฐาน (จปฐ.) สร้างผลงานทำให้เกิดการเก็บข้อมูลทุกชุมชนชนบทแบบสำรวจสำมะโนประชากรทุกปีตั้งแต่ปี พ.ศ. ๒๕๓๐ เป็นต้นมาทุกปีจนปัจจุบัน ทดลองในหลายพื้นที่โดยเฉพาะในพื้นที่ตามโครงการ “โคราชพัฒนา ทั้งจังหวัด” ตั้งแต่ปี พ.ศ. ๒๕๒๕-๒๕๒๘ โดยใช้งบประมาณจังหวัดที่มีเพียงงบสนับสนุนเล็กน้อยในการจัดประชุมโครงการคุณภาพชีวิตฯ นี้กำหนดกลยุทธ์สำคัญที่เป็นพื้นฐานในการปฏิบัติงาน ได้แก่

(๑) ความรู้สึกร่วมเป็นเจ้าของ ทั้งเจ้าหน้าที่ ชุมชนทำให้ชุมชนมีการรวมเครือข่ายด้วยการบูรณาการกันเอง เจ้าหน้าที่ร่วมกันสนับสนุนในรูปแบบการพัฒนาเชิงบูรณาการ (Integrated Development) ในด้านที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาคุณภาพชีวิต

(๒) ประชาชนเป็นปัจจัยชี้ขาด เพราะคำตอบอยู่ที่หมู่บ้าน คือการกำหนดปัญหาพร้อมของชุมชนตามการพัฒนาคุณภาพชีวิต ตามเกณฑ์ความจำเป็นพื้นฐาน (จปฐ.) แต่ประชาชนเป็นปัจจัยชี้ขาดว่าจะกำหนดระดับความสำคัญเพียงใด ถ้าเห็นว่าปัญหาร่วมที่ตกเกณฑ์มากเป็นเรื่องไม่สำคัญเจ้าหน้าที่ต้องเปลี่ยนระบบการเข้าถึงด้านการถ่ายทอดใหม่ เช่น การไม่มีสัมคม ทำให้เจ้าหน้าที่สาธารณสุขต้องให้ความรู้ด้านเชื้อโรคที่จะถ่ายทอดผ่านทางไขของพยาธิด้วยอุจจาระคนเมื่อเข้าไปในสมอง พยาธินั้นจะฟักเป็นตัวออกมาได้ทำให้เมื่อเข้าตา ตาจะบอด เข้าสมองก็ซ่อนไขไปเรื่อยตามประสาทต่าง ๆ

(๓) การแก้ไขปัญหาร่วมของชุมชนควรจะใช้เงินจากกองทุนกลาง ที่ได้กำไรมาท การพัฒนา ไม่ใช่ตั้งงบคอยรัฐ

(๔) การสร้างเครือข่ายที่บูรณาการระหว่างหมู่บ้านต่อหมู่บ้าน ในแต่ละอำเภอในการแลกเปลี่ยนเทคโนโลยี

๒. แนวทางการพัฒนาที่ยั่งยืน (Sustainable Development Approach)

การพัฒนาที่ยั่งยืน มีองค์ประกอบของพื้นฐานของแนวคิดประกอบด้วยความสมดุลของการเข้าใจความหมายของการพัฒนา ที่แตกต่างจากการเจริญเติบโตและเงื่อนไขการบรรลุการพัฒนาให้เกิดความยั่งยืน ซึ่งความหมายของการพัฒนาที่ยั่งยืน เกี่ยวข้องกับ “ความสัมพันธ์ของระบบย่อยที่เป็นองค์ประกอบสำคัญที่เชื่อมโยงกันอย่างมีระบบและเกิดความสมดุลกัน” ของสิ่งต่อไปนี้

๒.๑ โมเดลการพัฒนาและการจำลองแบบ (Simulation) ทำให้เป็น “ต้นแบบ (Prototype)” ที่เน้นการเสมอภาคในการกระจาย (Equity in Distribution) ความเป็นธรรมของการมีรายได้การกระจายรายได้คุณภาพชีวิต (Quality of Life) ตามเกณฑ์ความจำเป็นพื้นฐาน (จปฐ.: Basic Minimum Needs) การรักษาสีงแวดล้อม การเพิ่มโอกาสและคุณค่า (Values) ของคนในสังคม

๒.๒ มีการควบคุมจัดการ (Manipulate) ได้ด้วยการมียุทธศาสตร์/กลยุทธ์ที่เหมาะสมที่มีการทดลองทดสอบ มีการวัดผลได้ทั้งเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ

๒.๓ การมีประชาชนเป็นศูนย์กลางที่ได้รับการมอบอำนาจ (Empower) ในการดึงศักยภาพของตนเพื่อสร้างพลังในด้านการส่งเสริมทรัพยากรทุนด้านต่าง ๆ การบูรณาการ (Integration) ของเครือข่าย ที่จะรองรับการสนับสนุนเชิงบูรณาการ (Integrated Development)

๒.๔ มีนวัตกรรมที่สอดคล้องกับวิถีชีวิตปัจจุบันและภาพรวมอนาคตของคนในสังคมรับการถ่ายทอดอย่างมีระบบและเกิดผลที่กำหนดเป็นโมเดล และใช้เป็นต้นแบบได้

๒.๕ การมีวัฒนธรรมขององค์กรในการทำงานเชิงบวก (Proactive) คนในสังคมที่สร้างสรรค์ความสัมพันธ์และความรับผิดชอบที่ดึงมาต่อสังคม ในอันที่จะอยู่ร่วมกันแบบแสวงหาจุดร่วม สงวนจุดต่าง ๆ ได้อย่างมีความมั่งคั่งทางจิตใจ (Spiritual Wealth)

สำหรับประเทศไทย การพัฒนาที่ยั่งยืน หมายถึง การพัฒนาที่ยั่งยืนมีลักษณะที่เป็นบูรณาการหรือผสมผสาน (Integrated) เป็นองค์รวม (Holistic) และมีดุลยภาพ (Balance) หรือการพัฒนาที่มีกิจกรรมสอดคล้องกับกฎเกณฑ์ของธรรมชาติขยายความได้ว่า หมายถึง การพัฒนาที่มีลักษณะผสมผสาน คือ มีกิจกรรมพัฒนารวมทั้งมีการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในลักษณะที่เป็นส่วนรวมหรือมหภาค และเมื่อใดที่กิจกรรมพัฒนานั้นส่งผลกระทบต่อทรัพยากรธรรมชาติหรือคุณภาพสิ่งแวดล้อมในทีใดทีหนึ่ง ก็จะต้องเสริมสร้างคุณภาพสิ่งแวดล้อมในทีอื่นชดเชยเพื่อให้คุณภาพสิ่งแวดล้อมในภาพรวมคงอยู่ได้คำว่า การผสมผสาน ยังหมายความรวมถึงการผสมผสานแนวคิดทางเศรษฐศาสตร์นิเวศวิทยา และสังคมวิทยา เข้ากับการปฏิบัติงานพัฒนาโดยควรเป็นไปในทิศทางเดียวกัน หรือมุ่งตรงไปสู่จุดหมายเดียวกัน อันจะทำให้มนุษย์กับสิ่งแวดล้อมอยู่ควบคู่กันไปโดยสันติสุขสงบและยั่งยืน

นอกจากนี้แล้ว การพัฒนาที่ยั่งยืน ยังหมายถึง กระบวนการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างของสังคมและสถาบันต่างๆ ทางสังคม เช่น สถาบันทางเศรษฐกิจ การศึกษา และการเมือง ในหลายมิติ

รวมตลอดถึงกระบวนการเปลี่ยนแปลงค่านิยม ทักษะคติหรือระบบคุณค่า อันเป็นการเปลี่ยนแปลงจากเชิงปริมาณไปสู่เชิงคุณภาพให้ดียิ่งขึ้น ปลอดภัยจากระบบผูกขาดทางเศรษฐกิจและการผูกขาดอำนาจทางการเมือง ตัวอย่างการเปลี่ยนแปลงตามแนวคิดการพัฒนาที่ยั่งยืนซึ่งเอื้ออำนวยต่อระบบเศรษฐกิจ เช่น การพัฒนาที่สามารถเพิ่มผลผลิตอย่างมีคุณภาพหรือมีความสมดุลระหว่างคนกับสิ่งแวดล้อมและเทคโนโลยีพร้อมกับการแบ่งปันผลประโยชน์จากการพัฒนาอย่างเป็นธรรม และสร้างความเสมอภาคทางโอกาส

ดังเช่น ตัวอย่างการน า “การพัฒนาอย่างยั่งยืน” ไปใช้ในการกำหนดความหมายในเชิงธุรกิจโดยเครือปูนซีเมนต์ไทย (SCG) “เป็นการดำเนินธุรกิจที่มีการคำนึงถึงผลกำไรควบคู่ไปกับการปลูกฝังสร้างความรับผิดชอบทางด้านสิ่งแวดล้อม สังคมและคุณภาพชีวิตด้วย มีการใช้กลยุทธ์ความเป็นเลิศทางด้านธุรกิจ (Business Excellence) เป็นวิธีปฏิบัติที่โดดเด่น ในการบริหารจัดการเพื่อให้เกิดสัมฤทธิ์ผล และกลยุทธ์การตลาดที่ใส่ใจในคุณค่าของมนุษย์ (Human Value Marketing) ทำให้เกิดการพัฒนาอย่างยั่งยืน ซึ่งนอกจากจะขยายธุรกิจยังคงมีการประเมินตนเองเพื่อรู้จุดแข็งและสร้างแนวคิดในการพัฒนาตนเองในอนาคต ด้วยการใช้เครื่องมือเทคนิค หลากหลาย ซึ่งเลือกให้เหมาะสมตามแต่ละองค์กรที่สามารถผสมผสาน (Integration) ความหลากหลายเพื่อความยั่งยืนอย่างมีความเป็นเลิศ เนื่องมาจากความเข้าใจลูกค้า (Customer Understanding) ด้วยการ มีผลิตภัณฑ์ที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม มีนวัตกรรมต้องสอดคล้องกับความยั่งยืนและการสร้างสรรค์ร่วม (Co-creation) ด้วยการนำข้อมูลสะท้อนกลับมาวิจัยจนได้สินค้าที่สนองความต้องการและความพึงพอใจของลูกค้า/กลุ่มเป้าหมาย

ดังนั้นหมายความว่า การพัฒนาอย่างยั่งยืนเป็นการเปลี่ยนมุมมอง จากการทำธุรกิจที่แสวงหากำไรเพียงอย่างเดียว ให้ควบคู่ไปกับความรับผิดชอบต่อทางด้านสิ่งแวดล้อม สังคม และคุณภาพชีวิตด้วย ซึ่งเป็นการทำธุรกิจให้เกิดมูลค่าเพิ่มในระยะยาวขององค์กร และทำให้ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียขององค์กร มีความเชื่อมั่น มีการท างานที่มีประสิทธิภาพมากขึ้น ก้าวแรกของการท าการพัฒนาอย่างยั่งยืน ต้องเริ่มต้นจากทัศนคติและความคิดเชิงบวกของผู้บริหารในเรื่องนี้และการกระจายทัศนคติและความคิดเชิงบวกแก่บุคลากรและผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย ให้กลายเป็นดีเอ็นเอขององค์กร และผู้เกี่ยวข้องขององค์กร

๓. แนวทางความร่วมมือรับผิดชอบต่อสังคม (Corporate Social Responsibility Approach: CSR)

๓.๑ ฟิลิป คอตเลอร์ จำแนก CSR ไว้เป็น ๗ ชนิด (Type) โดยอธิบายกิจกรรมที่เป็นกิจกรรมหลัก ๒ ประเด็น ดังนี้

๓.๑.๑ ประเด็นด้านการสื่อสาร ประกอบไปด้วย ๓ กิจกรรม ได้แก่

๓.๑.๑.๑ การส่งเสริมการรับรู้ประเด็นปัญหาทางสังคม (Cause Promotion) เพื่อขยายการรับรู้และความห่วงใยต่อประเด็นปัญหาทางสังคมขององค์กร ด้วยการสนับสนุนการระดมและจัดหาเงินทุน วัสดุสิ่งของ หรือทรัพยากรอื่นขององค์กร ในการสร้างสรรค์การมีส่วนร่วม หรือการเพ็นหาอาสาสมัครเพื่อการดังกล่าว ในการตอบสนองแก่ชุมชนสังคมในรูปแบบของการคืนกำไรสู่สังคม

๓.๑.๑.๒ การตลาดที่เกี่ยวข้องโยงกับประเด็นทางสังคม (Cause-Related marketing) เป็นการอุดหนุนหรือการบริจาครายได้ส่วนหนึ่งจากการขายผลิตภัณฑ์เพื่อช่วยเหลือหรือร่วมแก้ไขประเด็นปัญหาทางสังคมเฉพาะหนึ่ง ๆ ซึ่งมักมีเวลาที่จำกัดแน่นอน หรือดำเนินการแบบเฉพาะผลิตภัณฑ์หรือให้แก่การกุศลที่ระบุไว้เท่านั้น ด้วยวิธีการเพิ่มยอดขายผลิตภัณฑ์เพื่อนำเงินรายได้ไปสนับสนุนกิจกรรมการกุศลนั้น ๆ ในขณะที่เดียวกันเป็นการเปิดโอกาสให้ผู้บริโภคมีส่วนร่วมในการช่วยเหลือการกุศลผ่านการซื้อผลิตภัณฑ์โดยไม่ต้องเสียค่าใช้จ่ายอื่นใดเพิ่มเติม

๓.๑.๑.๓ การตลาดเพื่อมุ่งแก้ไขปัญหาสังคม (Corporate Social Marketing) เป็นการสนับสนุนการพัฒนาหรือการทำให้เกิดผลจากการณรงค์ เพื่อเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมในด้านสาธารณสุข ด้านความปลอดภัย ด้านสิ่งแวดล้อม หรือด้านสุขภาวะ ความแตกต่างสำคัญระหว่างการตลาดเพื่อมุ่งแก้ไขปัญหาสังคมกับการส่งเสริมการรับรู้ประเด็นปัญหาทางสังคม คือ การตลาดเพื่อมุ่งแก้ไขปัญหาสังคมจะเน้นการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม (behavior Change) เป็นหลักในขณะที่การส่งเสริมการรับรู้ประเด็นปัญหาทางสังคมจะเน้นการสร้างตระหนักรู้ (Awareness) ตลอดจนการสนับสนุนทรัพยากรด้านทุนและอาสาสมัครเพื่อให้รับรู้ถึงประเด็นปัญหาดังกล่าว

๓.๑.๒ ประเด็นเกี่ยวข้องกับพฤติกรรมทางการกระทำกิจกรรมขององค์กรโดยใช้ทรัพยากรที่มีอยู่ภายในองค์กรเป็นหลัก (Corporate-Driven) ได้แก่

๓.๑.๒.๑ การบริจาคเพื่อการกุศล (Corporate Philanthropy) โดยมุ่งการช่วยเหลือไปที่ประเด็นปัญหาทางสังคมโดยตรง ในรูปของการบริจาคเงินหรือวัสดุสิ่งของ ควรจะเกิดจากการวางแผนหรือออกแบบกิจกรรมจากภายในองค์กรเอง ทำให้เกิดการเชื่อมโยงเข้ากับเป้าหมายหรือพันธกิจขององค์กรมากกว่าการตามกระแสความต้องการจากภายนอกหรือมีผู้เสนอให้ทำ

๓.๑.๒.๒ การอาสาช่วยเหลือชุมชน (Community Volunteering) เป็นการสนับสนุนหรือจูงใจให้พนักงาน คู่ค้า ผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย ร่วมสละเวลาและแรงงานในการทำงานให้แก่ชุมชนที่องค์กรตั้งอยู่ และเพื่อตอบสนองต่อประเด็นปัญหาทางสังคมที่องค์กรให้ความสนใจหรือห่วงใย หรือให้พนักงานเป็นผู้คัดเลือกกิจกรรมแล้ว เสนอต่อองค์กรเพื่อพิจารณาให้การสนับสนุนโดยพนักงานสามารถได้รับการชดเชยในรูปแบบของวันหยุดหรือวันลาเพิ่มเติม

๓.๑.๒.๓ การประกอบธุรกิจอย่างรับ ผิดชอบต่อสังคม (Socially Responsible Business Practices) เป็นการดำเนินกิจกรรมทางธุรกิจอย่างพินิจพิเคราะห์ทั้งในเชิงป้องกันด้วยการหลีกเลี่ยงการก่อให้เกิดปัญหาทางสังคม หรือในเชิงร่วมกันแก้ไขด้วยการช่วยเหลือเยียวยาปัญหาทาง

สังคมนั้น ๆ ด้วยกระบวนการทางธุรกิจ เพื่อการยกระดับสุขภาวะของชุมชนและการพิทักษ์สิ่งแวดล้อม

๓.๑.๒.๔ การพัฒนาและส่งมอบผลิตภัณฑ์และบริการตามกำลังซื้อของคนในระดับฐานราก (Developing and Delivering Affordable Products and Services) เป็นการใช้กระบวนการทางธุรกิจในการผลิตและจำหน่ายสินค้าและบริการสู่ตลาดที่เรียกว่า “The Bottom of the Pyramid (BoP)” ในราคาที่ไม่แพง เหมาะกับกำลังซื้อของผู้บริโภคในระดับฐานราก ให้สามารถเข้าถึงสินค้าและบริการเพื่อการพัฒนาคุณภาพชีวิต พร้อมกันกับเป็นโอกาสสำหรับธุรกิจในการเข้าถึงตลาดปริมาณมหาศาล

๓.๒ M.E. Porter เมื่อเป็น Keynote Speaker ของ Harvard Business School มีแนวคิดพื้นฐานในการดำเนินการในกิจกรรม CSR ในการตอบสนองแก่สังคมของภาคธุรกิจและโอกาสการสร้างคุณค่าร่วม โดยมีแนวคิดการสร้างคุณค่าร่วม (Creating Shared Values: CSV) แบ่งออกเป็น ๓ ระดับ ดังนี้

๓.๒.๑ ระดับการตอบสนองต่อประเด็นสังคมของธุรกิจ และโอกาสการสร้างคุณค่าร่วมของภาคธุรกิจกับภาคสังคมที่มี ๓ ระดับคือ

๓.๒.๑.๑ การทำบุญ (Philanthropy) หรือการทำความดี (do good Deed) เช่น การคืนกำไรบางส่วนของบริษัทให้แก่สังคม อาจเป็นการสร้างห้องสมุดทุนการศึกษา ฯลฯ ที่เป็นการถาวรไม่เต็ม

๓.๒.๑.๒ การทำกิจกรรมด้าน CSR และการไม่ทำลายสภาพแวดล้อม (do no Harm) เช่น การปฏิบัติตามกฎระเบียบมาตรฐานของอุตสาหกรรม การเป็นองค์กรที่ห่วงใยสังคม (Good Corporate Citizenship) การปฏิบัติตามมาตรฐานการพัฒนาที่ยั่งยืน

๓.๒.๑.๓ CSV เป็นโมเดลทางธุรกิจอนาคตที่จะนำเอาทุนนิยมมาประยุกต์ในกระบวนการแก้ปัญหาสังคมที่สามารถสร้างคุณค่าหรือกำไรแก่ภาคธุรกิจ และสร้างคุณค่าแก่สังคมที่สามารถวัดได้ (Scalable) และมีความยั่งยืน แต่ CSV ไม่ใช่การบริหารความสมดุลของ “Triple Bottom Line” ระหว่างกำไร สิ่งแวดล้อม (Planet) และสังคม (People)

๓.๒.๒ บันไดสามขั้นในการสร้างคุณค่าร่วม (CSV) เพื่อให้เกิดนวัตกรรมใหม่ ได้แก่

๓.๒.๒.๑ การผลิตสินค้าและบริการที่ตอบสนองความจำเป็นของสังคม (Social Needs) หรือส่วนตลาดที่มีลูกค้าจำนวนมาก ซึ่งธุรกิจทั่วไปอาจละเลยหรือมองข้ามไป

๓.๒.๒.๒ การเปลี่ยนโครงสร้างห่วงโซ่คุณค่า (Value Chain) ที่เป็นการเพิ่มกำลังความสามารถของคนในองค์กร คนในชุมชน ในด้านการจัดหาวัตถุดิบปัจจัยการผลิต การขายและการตลาด ที่จะส่งผลบวกแก่ผลิตภาพของธุรกิจ และสามารถตอบโจทย์ด้านสังคมและสิ่งแวดล้อมด้วย

๓.๒.๒.๓ การเปลี่ยนกรอบความคิดหรือมุมมองของผู้บริหารภาคธุรกิจใหม่ให้มองสังคมเป็นปัจจัยภายใน ไม่ใช่มองเป็นปัจจัยภายนอกเหมือนเดิม เสมือนอยู่ในระบบนิเวศเดียวกันที่มีความสัมพันธ์เกื้อกูลกัน (Eco System) ทั้งร่วมกันค้นหาคำตอบและกำหนดกลยุทธ์ร่วมเพื่อป้องกันแก้ไขประเด็นท้าทายทางด้านสังคมและสิ่งแวดล้อมของชุมชน ในการทำให้ทั้งภาคธุรกิจและภาคสังคมได้รับประโยชน์ร่วมและยั่งยืน ทำให้ธุรกิจดำเนินไปอย่างมีความรู้สึกร่วมตามความมุ่งหมาย (Sense of Purpose) มากยิ่งขึ้น ทำให้เป็นบ่อเกิดของนวัตกรรมส่งผลให้ธุรกิจและสังคมเจริญเติบโตไปพร้อมกัน

จากแนวทางการพัฒนาสังคมทั้ง ๓ แนวทางสรุปได้ว่าเป็นแนวทางการพัฒนาที่เน้นการตอบสนองความคาดหวังของสมาชิกในสังคม หรือเรียกอีกนัยหนึ่งว่า “การพัฒนาคน” ได้แก่แนวทางการพัฒนาคุณภาพชีวิตโดยเน้นการเพิ่มคุณค่าของมนุษย์อย่างเท่าเทียมกันเพื่อให้บรรลุความจำเป็นพื้นฐาน แนวทางการพัฒนาที่ยั่งยืนเน้นเรื่องของความสมดุลในระบบความสัมพันธ์ย่อยทั้งในเรื่องคนและองค์กร และแนวทางการความร่วมมือรับผิดชอบต่อสังคมที่มีพื้นฐานแนวคิดหลักจากการส่งเสริมกิจกรรมทางสังคม ตลอดจนการสร้างคุณค่าให้กับคนและองค์กรได้อย่างเหมาะสม

๒.๔.๕ ระบบการพัฒนาสังคม

สำนักมาตรฐานการพัฒนาสังคม และความมั่นคงของมนุษย์ ได้สังเคราะห์ระบบการพัฒนาสังคม แบ่งออกเป็น ๕ ระบบ^{๓๒} ดังนี้

๑. ระบบครอบครัว

วิเคราะห์ในเชิงโครงสร้างครอบครัว ประกอบด้วย สมาชิกที่เป็นพ่อแม่และบุตรเป็นเบื้องต้น เมื่อมีสมาชิกเพิ่มขึ้นมาครอบครัวจะกลายเป็นครอบครัวขยายมีสมาชิกมากขึ้นซึ่งนอกจากพ่อแม่และบุตรแล้ว จะมีญาติพี่น้องคนอื่นๆ อาศัยอยู่ด้วยในครอบครัวเดียวกันกลายเป็นครอบครัวขยาย (Extended Family) แต่ถ้ามีสมาชิกที่เป็นเฉพาะพ่อ แม่ และลูกอยู่ร่วมกันเป็นครอบครัวขนาดเล็กซึ่งเรียกว่าครอบครัวเดี่ยว (Nuclear Family) ในสังคมไทยพบว่ามีครอบครัวขนาดเล็กหรือครอบครัวเดี่ยว ส่วนในสังคมชนบทครอบครัวส่วนใหญ่จะเป็นครอบครัวขยายและบทบาทของครอบครัวทั้งสองแบบนี้โดยพื้นฐานแล้วมีลักษณะคล้ายคลึงกันแต่อาจจะเปลี่ยนแปลงไปบ้างตามบริบทของสังคมวัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อม

โดยครอบครัวมีบทบาทในการพัฒนาสังคมมากที่สุดในการมีชีวิตอยู่รอดของสมาชิกที่เกิดขึ้นมาใหม่รวมทั้งบทบาทด้านอื่นๆ อีกหลายอย่าง ซึ่งสามารถกล่าวได้ดังต่อไปนี้

๑.๑ การฝึกอบรมให้รู้จักระเบียบกฎเกณฑ์ที่ดีของสังคม ครอบครัวทำหน้าที่ฝึกอบรมสมาชิกที่เกิดขึ้นมาใหม่ให้รู้จักกฎเกณฑ์ที่ดีในสังคม (Socialization) และสามารถปฏิบัติตนให้สอดคล้อง

^{๓๒} สำนักมาตรฐานการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์, ระบบการพัฒนาสังคมที่นำไปสู่ความมั่นคงของมนุษย์, (กรุงเทพมหานคร : เทพพิชญานิสัย, ๒๕๔๙), หน้า ๙๖-๑๐๕.

กบระเบียบกฎเกณฑ์ที่สังคมมาใช้บังคับ ครอบครัวจึงมีหน้าที่ในการอบรมสมาชิกให้รู้จักบทบาทและปฏิบัติตามบทบาทนั้นๆ อย่างเหมาะสม เช่น บทบาทของพ่อแม่ บทบาทของลูกและที่สำคัญบทบาทของผู้ที่เป็นสามีและภรรยาจะพึงปฏิบัติต่อกันและกันอย่างเหมาะสมรวมทั้งการพัฒนาความสัมพันธ์ที่ดีกับสมาชิกคนอื่นๆ ในสังคมอีกด้วย

๑.๒ การอบรมสั่งสอนให้สมาชิกที่เกิดมาใหม่เป็นคนดีโดยการห้ามปรามไม่ให้ทำความชั่วและฝึกจากศีลธรรมอันดีงาม พัฒนาให้มีความรู้แต่ความดีมีทักษะสามารถช่วยตัวเองและประกอบอาชีพสุจริตเลี้ยงตนเองและครอบครัวของตนเองในอนาคต ซึ่งเป็นการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมให้มีคุณสมบัติเป็นพลเมืองดีของสังคมอีกด้วย

๑.๓ การพัฒนาความเป็นปึกแผ่นของครอบครัว ความเป็นปึกแผ่นของครอบครัว (Family Solidarity) ทำให้ครอบครัวมีความมั่นคงและมีความสุข กระบวนการในการพัฒนาความเป็นปึกแผ่นของครอบครัว ประกอบด้วย การเตรียมตัวของคู่สมรสให้มีความพร้อมก่อนมีครอบครัวการเรียนรู้ในบทบาทของสามีภรรยา การมีภาระงานที่มั่นคงและสุจริตเพื่อให้มีรายได้เลี้ยงดูสมาชิกในครอบครัวอย่างพอเพียง การอบรมพัฒนาครอบครัวให้มีความซื่อสัตย์ต่อกัน การรู้จักอดออมทรัพย์ที่หามาได้และรู้จักใช้สอยอย่างประหยัดและเกิดประโยชน์สูงสุด การมีความโอบอ้อมอารีต่อกัน มีความกตัญญูรู้จักคุณของบุพการีและการมีความร่วมมือกันในการแก้ไขปัญหาต่างๆ การทำให้ครอบครัวมีความเป็นปึกแผ่นมั่นคงซึ่งเป็นการพัฒนาสังคมให้มีความเข้มแข็งและยั่งยืนและมีผลทำให้คุณภาพชีวิตของสมาชิกในครอบครัวมีความสูงส่งตามมาตรฐานชีวิตที่ดีและที่พึงปรารถนา

๒. ระบบการศึกษา

ระบบการศึกษา หมายถึง แบบแผนบรรทัดฐานเพื่อการศึกษาอบรมโดยเป็นระบบที่เกี่ยวข้องกับระบบการเรียนการสอน การถ่ายทอดวัฒนธรรม ความรู้ความคิดต่างๆ การศึกษาเป็นกระบวนการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมสมาชิกให้เป็นไปตามที่สังคมต้องการ ถือเป็นกระบวนการพื้นฐานที่พบเห็นในทุกสังคมทั้งในชนบทและในเมืองและทุกระดับ ข้อแตกต่างจะอยู่ที่ระบบการเรียนการสอน ลักษณะผู้เรียน ผู้สอน ตำราที่สอน สื่อที่ใช้ในการสอน และวิธีการในการสอน ในสังคมไทยปัจจุบันรูปแบบการศึกษาจะมี ๓ อย่าง คือ การศึกษาอย่างเป็นทางการหรือการศึกษาในระบบ การศึกษาอย่างไม่เป็นทางการหรือศึกษานอกระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัย ทั้งนี้ระบบการศึกษามีบทบาทที่สำคัญมากในการพัฒนาคุณภาพชีวิตของบุคคล ดังนี้

๒.๑ มุ่งพัฒนาให้เกิดความรู้ (พุทธิศึกษา) ในเรื่องต่างๆ ที่บุคคลปรารถนาจะรู้เพื่อเป็นการพัฒนาโลกทัศน์เกี่ยวกับชีวิตให้กว้างไกลและสามารถรับรู้สภาพการณ์ต่างๆ ที่เกิดขึ้นในโลกได้อย่างกว้างขวางอันเป็นการช่วยให้ชีวิตมีความหมายมากยิ่งขึ้น นอกจากนี้การศึกษาช่วยให้บุคคลรู้จักสังคมที่ตนอยู่อาศัยและสังคมล้อมรอบว่ามีประวัติความเป็นมาอย่างไร มีวัฒนธรรมเป็นอย่างไร ดำรงอยู่ได้อย่างไร มีสภาพแวดล้อมทางกายภาพเป็นอย่างไร มีปัญหาเป็นอย่างไร เมื่อบุคคลมีความรู้ความเข้าใจ

ในสังคม ชุมชน และสิ่งแวดล้อมแล้วจะสามารถปรับตัวให้เข้ากับสภาพสังคม ชุมชน และสิ่งแวดล้อมรอบชุมชนได้อย่างมีความสุขพอสมควรแก่สถานภาพ

๒.๒ มุ่งพัฒนาให้บุคคลรู้จักใช้ความรู้ในการรักษาสุขภาพอนามัยให้แข็งแรง (พลศึกษา และโภชนาการการศึกษา) รู้จักหลีกเลี่ยงและงดเว้นพฤติกรรมที่เป็นอันตรายต่อสุขภาพอนามัยของตนเอง และของบุคคลอื่น การศึกษาช่วยให้บุคคลรู้จักวิธีการทำตนให้แข็งแรง เช่น การออกกำลังกายและรู้จักเลือกรับประทานอาหารที่ถูกสุขลักษณะอนามัยและครบหมวดหมู่ของโภชนาการที่จำเป็นต่อการดำรงอยู่และการพัฒนาการเจริญเติบโตของชีวิต

๒.๓ มุ่งพัฒนาให้บุคคลใช้ความรู้ในการประกอบสัมมาอาชีพะ สามารถพึ่งตนเอง และเลี้ยงดูรับผิดชอบให้มีความสุขได้ (หัตถศึกษา) โดยไม่สร้างปัญหาและสร้างภาระให้แก่สังคม จุดมุ่งหมายของการศึกษาข้อนี้จะเห็นได้ในการจัดการศึกษาในและนอกระบบการศึกษา เช่น อาชีวศึกษา และการฝึกอบรมวิชาชีพพระยาสัน เป็นต้น แม้กระทั่งการศึกษาในระดับสูง เช่นอุดมศึกษา ก็เป็นการศึกษาเพื่อมุ่งพัฒนาให้บุคคลมีวิชาชีพติดตัวสามารถใช้ความรู้ไปทำงานในหน่วยงานต่างๆได้อย่างมีความสุข

๒.๔ มุ่งพัฒนาให้บุคคลมีคุณธรรมและมีจริยธรรม (จริยศึกษา) ปฏิบัติตนเป็น พลเมืองที่ดีของสังคม ไม่ฝ่าฝืนขนบธรรมเนียม กฎระเบียบ และบรรทัดฐานทั้งหลายของสังคมซึ่ง จะมีผลทำให้สังคมสงบสุขปราศจากการเบียดเบียน นอกจากนี้การศึกษายังช่วยให้บุคคลมีจิตสำนึก รับผิดชอบต่อรู้จักควบคุมตนเอง รู้จักแยกพิจารณาว่าอะไรผิดอะไรถูก และมีวุฒิภาวะทางอารมณ์สูง การศึกษาที่สมบูรณ์จะต้องประกอบด้วย การอบรม และปลูกฝังให้บุคคลมีจริยธรรมควบคู่ไปด้วย จึงจะทำให้ชีวิตบุคคลมีคุณภาพอย่างแท้จริง

ระบบการศึกษาเป็นระบบที่เชื่อมโยงกับระบบอื่นๆ ในสังคมอย่างใกล้ชิดโดยเฉพาะอย่างยิ่งในเรื่องการพัฒนาบุคคลให้มีความรู้มีทักษะสูงขึ้นและมีอุดมการณ์ในชีวิตที่สูงส่งดีงาม ซึ่ง จะทำให้บุคคลพร้อมที่จะปฏิบัติหน้าที่การงานในระบบอื่นๆ ได้อย่างเหมาะสม

๓. ระบบเศรษฐกิจ

ระบบเศรษฐกิจ เป็นระบบที่มีบทบาทสูงมากในสังคมปัจจุบัน และสังคมปัจจุบันจะให้ความสำคัญแก่ระบบเศรษฐกิจมากกว่าระบบสังคมอื่นๆ คนในสังคมปัจจุบันมีความเชื่อว่าหากระบบเศรษฐกิจได้รับการพัฒนาอย่างยั่งยืนดีแล้วระบบอื่นในสังคมจะปรับตัวอย่างมั่นคงตามไปด้วย แต่ความเชื่อดังกล่าวอาจไม่เป็นจริงก็ได้ในบางสังคมแม้ว่าระบบเศรษฐกิจได้รับการพัฒนาและเจริญรุ่งเรืองสูงแต่ก็เผชิญกับปัญหาอาชญากรรม ปัญหาฉ้อราษฎร์บังหลวง ปัญหาการทุจริต ปัญหาสาธารณสุข และปัญหามลภาวะ ดังเช่นในสังคมเมืองขนาดใหญ่ทั้งในโลกตะวันตกและโลกตะวันออก โดยความหมายของระบบเศรษฐกิจเป็นระบบที่เกี่ยวข้องกับแบบแผนการดำเนินชีวิต การผลิต การบริโภค และการจำหน่ายสิ่งทีผลิตไปยังตลาดหรือผู้ที่ต้องการให้ได้รับการตอบสนองอย่างมี

ประสิทธิภาพและอย่างประหยัดที่สุด ระบบเศรษฐกิจยังเป็นระบบที่สัมพันธ์กับการจัดระเบียบทรัพยากรธรรมชาติการจัดระเบียบวัฒนธรรมและแรงงานของมนุษย์เพื่อดำรงและส่งเสริมสวัสดิการทางวัตถุของมนุษย์ระบบเศรษฐกิจจึงได้รับการตีค่าในระดับสูงโดยเฉพาะอย่างยิ่งในสังคมที่เน้นวัตถุนิยม สังคมใดที่ให้ความสำคัญแก่วัตถุเหนือกว่ามิติด้านอื่น สังคมนั้นจะหมกมุ่นอยู่กับการแสวงหาวัตถุ จะไม่ให้ความสำคัญแก่มิติด้านอื่นของชีวิต ในที่สุดสังคมนั้นจะตกเป็นทาสของวัตถุสังคมนั้นที่ตกเป็นทาสของวัตถุจะวุ่นวายไปกับการแข่งขันในการแสวงหาวัตถุอย่างไม่รู้จักเพียงพอพระพุทธรศาสนาเรียกสังคมนั้นว่า สังคมแห่งความโลภ คือ สังคมที่ตกอยู่ภายใต้อำนาจกระแสกิเลสคือความโลภอันเป็นตัวผลักดันให้มนุษย์ไม่รู้จักรบระบบเศรษฐกิจในสังคมปัจจุบันพิจารณาตามแบบแผนการผลิต การจำหน่ายและการบริโภคระบบเศรษฐกิจอาจจำแนกได้เป็น ๔ รูปแบบ คือ

๓.๑ ระบบเศรษฐกิจทุนนิยม เป็นระบบเศรษฐกิจแบบเสรีสมาชิกในสังคมมีกรรมสิทธิ์ในทรัพย์สินส่วนตัวอย่างชอบธรรมตามกฎหมายและมีเสรีภาพในการประกอบอาชีพตามความสนใจ ความถนัด และความรู้ความสามารถโดยจะต้องเป็นอาชีพสุจริต สมาชิกในสังคมต้องมีเสรีภาพในการเลือกบริโภคสินค้าและบริการตามรสนิยม ระบบเศรษฐกิจทุนนิยมนี้เปิดโอกาสให้มีการแข่งขันกันในการผลิตและการจำหน่ายไม่มีการผูกขาดการผลิตและการจำหน่ายรัฐบาลเข้ามาแทรกแซงน้อยมาก โดยรัฐเข้ามาควบคุมการใช้ทรัพยากรธรรมชาติและการกำหนดราคาอย่างเป็นธรรมแก่ผู้บริโภค

๓.๒ ระบบเศรษฐกิจสังคมนิยม เป็นระบบเศรษฐกิจที่ไม่ให้เสรีภาพแก่ปัจเจกบุคคลในการประกอบกิจกรรมทางเศรษฐกิจ รัฐจะเข้ามามีบทบาทในการควบคุมและกำหนดการผลิตการจำหน่ายจ่ายแจก และการบริโภค สมาชิกจะไม่มีกรรมสิทธิ์ในการครอบครองผลผลิตของตนที่หามาได้ทั้งหมด รัฐจะเข้ามาจัดการผลผลิตต่างๆ บุคคลในสังคมจะต้องทำงานแต่จะได้รับผลตอบแทนตามความจำเป็นเท่านั้น

๓.๓ ระบบเศรษฐกิจรัฐสวัสดิการ เป็นระบบเศรษฐกิจผสมที่ดึงเอาส่วนที่ดีของ ระบบเศรษฐกิจทุนนิยมและระบบเศรษฐกิจสังคมนิยมมาผสมกันแล้วกลายเป็นระบบเศรษฐกิจ แบบสวัสดิการสังคม ระบบเศรษฐกิจแบบนี้จะให้ความสำคัญแก่สวัสดิการด้านการศึกษา สาธารณสุข และดูแลผู้สูงอายุ เด็ก เยาวชน และสตรีรวมทั้งสวัสดิการแก่คนว่างงาน ดังที่ปฏิบัติกัน ในประเทศแถบสแกนดิเนเวียในยุโรปตะวันตก และประเทศไทยปัจจุบันก็รับเอารัฐสวัสดิการมาใช้เป็นนโยบายต่างประเทศ

๓.๔ ระบบเศรษฐกิจพอเพียง เป็นเศรษฐกิจที่ริเริ่มตามพระราชดำริในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชมหาราชของไทย โดยเป็นระบบเศรษฐกิจที่มีรูปแบบการดำเนินการตามทฤษฎีใหม่ ที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงดำริขึ้น ระบบเศรษฐกิจพอเพียง มุ่งเน้นให้คนทำงานเพื่อเลี้ยงตัวเองและครอบครัวให้พอเพียงแก่การดำรงชีวิตปราศจากการเป็น หนี้สินมีการอุ้มชูกันช่วยเหลือซึ่งกันและกัน ดังที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวพระราชดำรัสไว้โดย มีการอัญเชิญกระแส

พระราชดำรัสสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ในโอกาสทรงบำเพ็ญพระราชกุศลเนื่องในวโรกาสที่ประเทศไทยได้มีพระมหากษัตริย์เป็นประมุขตั้งแต่ พ.ศ. ๒๔๗๕ ดังแต่ยุคที่มีการเปลี่ยนแปลงจากระบบกษัตริย์แบบสมบูรณาญาสิทธิราช ระหว่างนี้ก็มีระบบเผด็จการเกิดขึ้นมาบ้างและยังขาดตอนไปเป็นเวลาหลายปีโดยทั่วไประบบการเมืองการปกครองของไทยมีบทบาทในการพัฒนาสำคัญ ดังต่อไปนี้

อนึ่ง การที่คนไทยยอมรับแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงได้ง่าย และรวดเร็วส่วนหนึ่งก็มาจากคำสอนของพระพุทธศาสนาซึ่งเน้นเรื่องของการพึ่งตนเอง การรู้จักประหยัด การเอื้อเฟื้ออุ้มชูกันและปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงส่วนใหญ่อิงอยู่กับคำสอนของพระพุทธศาสนาเรื่องการรู้จักประมาณพอเพียง (มัตตัญญูตา) การประกอบอาชีพสุจริต (สัมมาอาชีพ) การไม่ทำลายระบบ นิเวศวิทยา ความรักความกรุณาและการไม่เบียดเบียนซึ่งกันและกัน จะเห็นได้ว่าพระพุทธศาสนามีบทบาทเด่นชัดมากในการพัฒนาบุคคล สังคม และสิ่งแวดล้อมในสังคมไทยให้มีความมั่นคงและยั่งยืนอย่างเป็นบูรณาการ

๔. ระบบการเมืองการปกครอง

ระบบการเมืองการปกครอง เป็นระบบที่มีความสำคัญยิ่งของโครงสร้างสังคมไทย โดยเป็นระบบที่ประสานความเชื่อมโยงกับส่วนอื่นๆ ของสังคมให้เป็นอันหนึ่งอันเดียวกันและทำหน้าที่ป้องกันปราบปรามและแก้ไขปัญหาต่างๆ ในสังคมตามอำนาจหน้าที่ที่กำหนดไว้ในรัฐธรรมนูญ และทำหน้าที่พัฒนาส่งเสริมความก้าวหน้าทุกด้านในสังคม ทั้งนี้โดยอาศัยกลไกของรัฐ คือ รัฐบาล และรัฐบาลใช้อำนาจตามกฎหมายในเรื่องต่างๆ ระบบการเมืองการปกครอง หมายถึง แบบแผนการปฏิบัติที่เกี่ยวข้องกับการจัดระเบียบสังคม ป้องกันและแก้ไขปัญหาสังคม และพัฒนาความเจริญทางเศรษฐกิจ สังคม การศึกษา และทางศีลธรรมของสังคม

รูปแบบการเมืองการปกครองในโลก ประกอบด้วย ระบบประชาธิปไตย ระบบเผด็จการ และระบบคอมมิวนิสต์ ในประเทศไทยระบบประชาธิปไตยเป็นระบบการเมืองในอุดมคติของสังคมไทย ประเทศไทยได้ยอมรับระบบประชาธิปไตยที่มีพระมหากษัตริย์เป็นประมุขตั้งแต่ พ.ศ. ๒๔๗๕ ตั้งแต่ยุคที่มีการเปลี่ยนแปลงจากระบบกษัตริย์แบบสมบูรณาญาสิทธิราช ระหว่างนี้ก็มีระบบเผด็จการเกิดขึ้นมาบ้างและยังขาดตอนไปเป็นเวลาหลายปีโดยทั่วไประบบการเมืองการปกครองของไทยมีบทบาทในการพัฒนาสำคัญ ดังต่อไปนี้

๔.๑ ส่งเสริมความปรองดองสามัคคีระหว่างกลุ่มบุคคลในชาติ

๔.๒ พัฒนาสาธารณูปโภคขั้นพื้นฐาน เช่น ถนน ไฟฟ้า ประปา โทรศัพท์และการคมนาคม

๔.๓ พัฒนาความเจริญทางเศรษฐกิจ การศึกษา สาธารณสุข ศีลธรรม และความปลอดภัย

ในสังคม

๔.๔ พัฒนาอุปกรณ์ป้องกันภัยและอันตรายต่างๆ จากสังคมภายนอกและจากธรรมชาติ

๔.๕ พัฒนาคุณธรรมและจริยธรรมของข้าราชการ และลูกจ้างของรัฐและ รัฐวิสาหกิจ

๔.๖ พัฒนาความยุติธรรม ความเสมอภาค ความก้าวหน้า ความเป็นปึกแผ่น ความร่วมมือกันของผู้คนในสังคม

๔.๗ ส่งเสริมสวัสดิการในสังคมอย่างทั่วถึง

๔.๘ พัฒนาจิตสำนึกของประชาชนให้มีความรับผิดชอบและรู้จักใช้สิทธิหน้าที่ ในการสร้างสรรค์

๔.๙ ส่งเสริมการแข่งขันอย่างเป็นธรรมในการประกอบธุรกิจควบคุมมิให้มีการเอาเปรียบกันในเชิงธุรกิจและควบคุมมิให้มีการผูกขาดทางธุรกิจ

๔.๑๐ ส่งเสริมการกระจายอำนาจไปสู่ท้องถิ่นเพื่อให้ชุมชนต่างๆ ได้มีสิทธิในการดูแลตนเองอย่างรับผิดชอบและพัฒนาท้องถิ่นตามความต้องการของตน

๔.๑๑ ส่งเสริมการปฏิบัติตามหลักศาสนาอย่างเคร่งครัดเพื่อให้ศาสนิกชนเป็นคนดีแห่งศาสนา และเป็นคนดีของสังคมอีกด้วย

๔.๑๒ ส่งเสริมความสัมพันธ์อันดีงามกับประเทศอื่นๆ ร่วมมือกับประเทศอื่นๆ ในการรักษาสันติภาพของโลกและพัฒนาสังคม ชุมชน สิ่งแวดล้อมของโลกให้คงอยู่ยั่งยืน

นอกจากที่กล่าวมานี้ ระบบการเมืองการปกครองในการพัฒนานั้นครอบคลุมถึงเรื่องการป้องกันและการแก้ไขปัญหาต่างๆ อีกด้วย

๕. ระบบความเชื่อและการปฏิบัติทางศีลธรรม

ระบบความเชื่อและการปฏิบัติทางศีลธรรม ก็คือ แบบแผนความเชื่อและการปฏิบัติที่ปรากฏในหลักคำสอนในศาสนา สังคมไทยเป็นสังคมเสรีซึ่งเปิดโอกาสให้ทุกคนมีสิทธิเสรีภาพในการนับถือศาสนาได้ตามความเชื่อของตน โดยที่คนไทยส่วนใหญ่นับถือพระพุทธศาสนา (ประมาณ ๙๔% ของคนไทยนับถือพระพุทธศาสนา) ดังนั้น ระบบความเชื่อและการปฏิบัติตามหลักพระพุทธศาสนาจะได้รับการศึกษาและกล่าวถึงมากที่สุด ในที่นี้จะกล่าวถึงบทบาทของ องค์ประกอบพระพุทธศาสนาที่สำคัญ คือ ศาสนาธรรม ศาสนบุคคล ศาสนพิธีศาสนสถาน และศาสนวัตถุรวมทั้งสิ้น ๖ ประเด็นดังต่อไปนี้

๕.๑ ส่งเสริมพัฒนาการศึกษา นับตั้งแต่อดีตเป็นต้นมาสถาบันพระพุทธศาสนา คือ วัดและพระสงฆ์ได้มีส่วนช่วยการศึกษาของประเทศไทยเป็นอย่างมาก กล่าวคือ วัดเป็นที่เรียน สำหรับกุลบุตร โดยมีพระภิกษุสงฆ์เป็นครูสอนในสมัยก่อนที่จะมีโรงเรียนของรัฐบาลแบบปัจจุบัน วัดและพระสงฆ์เป็นผู้รับผิดชอบการศึกษาของชุมชน และถึงแม้ในปัจจุบันนี้ทางรัฐบาลจะจัด การศึกษาให้แก่ประชาชนก็ตาม แต่วัดยังมีบทบาทสำคัญในด้านการศึกษา เช่น คณะสงฆ์ได้เปิด สถานศึกษา คือ โรงเรียนพระปริยัติธรรม มหาวิทยาลัยสงฆ์ศูนย์อบรมเด็กก่อนเกณฑ์ศูนย์ศึกษา พระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ตลอดจนการไปเผยแผ่พระพุทธศาสนาในต่างประเทศ

๕.๒ ส่งเสริมและพัฒนาความเป็นปึกแผ่นของสังคม สังคมไทยมีความเป็นปึกแผ่นมั่นคง และดำรงเอกราชอยู่ได้โดยตลอดส่วนหนึ่งเนื่องมาจากพระพุทธศาสนา ซึ่งสอนให้คนไทยมีความสามัคคีช่วยเหลือซึ่งกันและกัน และมีความรักความเมตตาต่อเพื่อนร่วมชาติ

๕.๓ ส่งเสริมและพัฒนาสวัสดิการสังคม พระพุทธศาสนามีหลักคำสอนช่วยในการปลูกโยนจิตใจของบุคคล กล่าวคือ บุคคลที่ได้รับความสะดวกหรือร้อนทางจิตใจอันเนื่องมาจากความทุกข์ เพราะความผิดหวังในชีวิตหรือเพราะเหตุอื่นใดก็แล้วแต่ พระพุทธศาสนาจะสอนให้เข้าใจว่าความทุกข์ เป็นเรื่องที่จะต้องเกิดมาพร้อมกับชีวิต ดังนั้น ทุกคนจะต้องมีปัญญารู้เท่าทันถึงกันเหตุของความทุกข์ และจะต้องพยายามหาวิธีการที่จะแก้ความทุกข์นั้น

๕.๔ ส่งเสริมและควบคุมสังคมให้มีความเป็นปกติสุขคำสอนของพระพุทธศาสนาช่วยให้สังคมมีความเป็นปกติสุขและปราศจากปัญหาอันวุ่นวายทางสังคมได้เป็นอย่างดีเช่น ศิล ๕ เป็นต้นการรักษาศีลช่วยให้เรามีความรักและความเมตตาต่อบุคคลอื่นไม่เห็นแก่ตัว ข้อนี้จะมีผลทำให้อาชญากรรมลดน้อยลงซึ่งเป็นการควบคุมสังคมไปในตัว

๕.๕ ส่งเสริมและอบรมบุคคลให้มีความรู้ระเบียบกฎเกณฑ์และประเพณีในสังคมสถาบันพระพุทธศาสนามีบทบาทสำคัญมากในการฝึกอบรมบุคคลให้รู้จักระเบียบกฎเกณฑ์และประเพณีต่างๆ ในสังคมทำให้บุคคลรู้จักปรับตัวเข้ากับสังคมได้เป็นสมาชิกที่ดีของสังคม เช่น สอนให้รู้จักผิดชอบต่อชีวิต สอนให้ปฏิบัติตนโดยถูกต้องต่อหน้าที่โดยไม่ให้เกิดความสับสนต่อบทบาทและหน้าที่ นอกจากนี้พิธีกรรมและประเพณีต่างๆ ในสังคมมักจะได้รับการศึกษาไว้เป็นอย่างดีในวัด เช่น พิธีกรรมเวียนเทียน พิธีกรรมทอดกฐิน พิธีกรรมการบวช ประเพณีลอยกระทง เป็นต้น

๕.๖ ส่งเสริมและพัฒนาวัฒนธรรมอันดีงามของสังคม พระพุทธศาสนามีบทบาทสูงมากในการพัฒนาวัฒนธรรมไทย เอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมของชาติไทยส่วนใหญ่เป็นผลมาจากอิทธิพลของพระพุทธศาสนา วัฒนธรรมของไทยอันเป็นผลมาจากการยอมรับและปฏิบัติตามคำสอนของพระพุทธศาสนามีหลายอย่าง ทั้งที่เป็นวัฒนธรรมทางรูปธรรมและนามธรรม เช่น สถาปัตยกรรม และประติมากรรมซึ่งปรากฏในการสร้างวัด โบสถ์วิหาร เจดีย์พระพุทธรูป ซึ่งมีลักษณะสวยงามเป็นจุดเด่นทางวัฒนธรรมอันทรงคุณค่า และเป็นแหล่งดึงดูดนักท่องเที่ยวภายในประเทศนำเงินตราจากต่างประเทศมาสู่ประเทศไทยปีละหลายแสนล้าน อิทธิพลที่มีต่อวรรณกรรมไทยซึ่ง ปรากฏว่ามีวรรณคดีที่สำคัญหลายเรื่องที่เกี่ยวข้องจากพระพุทธประวัตินิทานชาดก และตำนานความเชื่อทางพระพุทธศาสนา และอิทธิพลที่สำคัญมากทางพระพุทธศาสนาอย่างหนึ่ง ก็คือ อิทธิพลของคำสอนพระพุทธศาสนาที่ช่วยกล่อมเกล้าให้คนไทยเชื่อในผลของการทำความดีมีจิตใจเมตตา และโอบอ้อมอารีต่อผู้ที่ตกทุกข์ได้ยาก มีความเคารพเชื่อถือผู้อาวุโส มีความกตัญญูรู้คุณของบุพการีมีความสงบเสถียรอ่อนน้อมถ่อมตน มีจิตใจไม่ผูกพยาบาทและรู้จักให้อภัย

สรุประบบการพัฒนาสังคมคือ ระเบียบวิธีการปฏิบัติเกี่ยวกับการพัฒนาสังคมเป็น การส่งเสริมให้เกิดความสัมพันธ์อันดีระหว่างบุคคลในครอบครัวและชุมชน ขจัดปัญหาความ ขัดแย้งใน ชุมชน สร้างสังคมให้เข้มแข็ง มีความเป็นระเบียบเรียบร้อย มีความยุติธรรมซึ่งครอบคลุม ระบบย่อย ต่างๆ ในสังคม ได้แก่ระบบครอบครัว ระบบการศึกษา ระบบเศรษฐกิจ ระบบการเมือง การปกครอง ระบบความเชื่อและการปฏิบัติทางศีลธรรม

๒.๔.๖ แนวคิดทฤษฎีการพัฒนาสังคม

ทฤษฎีการพัฒนาสังคม มีรากฐานมาจากศาสตร์ที่สำคัญคือ ปรัชญา สังคมวิทยา มานุษยวิทยาและประวัติศาสตร์ โดยการศึกษาในส่วนนี้มีการแบ่งฐานความคิดเกี่ยวกับทฤษฎีการ พัฒนาสังคมออกเป็น ๒ ประเด็นใหญ่ คือ กลุ่มทฤษฎีการพัฒนาสังคมกระแสหลักและกลุ่มทฤษฎีการ พัฒนาสังคมทางเลือก^{๓๓} โดยมีการสรุปสาระสำคัญ ดังนี้

๑. กลุ่มทฤษฎีการพัฒนาสังคมกระแสหลัก

ทฤษฎีการพัฒนาสังคมกระแสหลัก ประกอบด้วยกลุ่มทฤษฎีที่วางอยู่บนพื้นฐานของ ทฤษฎีวิวัฒนาการ ทฤษฎีการพัฒนาแบบพึ่งพา และทฤษฎีโลกาภิวัตน์ ซึ่งฐานคิดที่นักคิดในกลุ่ม พัฒนาสังคมกระแสหลักใช้ ได้แก่ การมุ่งอธิบายและทำความเข้าใจสังคมโดยใช้เหตุผล หน่วยการ วิเคราะห์ที่อยู่ใต้บริบทของความเป็นรัฐชาติ โดยมีรัฐเป็นสถาบันหลักในกระบวนการพัฒนาการ เปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในสังคมดำเนินไปตามแนวระนาบของยุคสมัย โดยนำเสนอตัวอย่างของทฤษฎี การพัฒนาสังคมกระแสหลักที่สำคัญ ๓ ทฤษฎี ดังนี้

๑.๑ ทฤษฎีวิวัฒนาการ (Evolutionary Theory)

วิวัฒนาการ (Evolution) ด้วยนัยโดยตรง หมายถึง กระบวนการเปลี่ยนแปลงของ สิ่งมีชีวิตต่างๆ ในช่วงเวลาหนึ่ง หรือหมายถึงกระบวนการเปลี่ยนแปลงหรือคลี่คลายไปสู่ฐานะที่ดีขึ้น หรือเจริญขึ้น เป็นการเปลี่ยนแปลงในทางชีววิทยาจากสิ่งที่ย่างๆ ไปสู่สิ่งที่ยู่ยากซับซ้อนมากขึ้นการ เปลี่ยนแปลงนี้จะต้องเปลี่ยน ในลักษณะค่อยเป็นค่อยไป และต้องใช้เวลานาน^{๓๔}

บุคคลที่นับว่าเป็นผู้บุกเบิกการศึกษาด้านวิวัฒนาการนี้ คือ Charles Darwin นักธรรมชาติวิทยาชาวอังกฤษ เขาเป็นคนแรกที่ปูพื้นฐานทฤษฎีว่าด้วยวิวัฒนาการของสิ่งมีชีวิต โดยมีผลงาน ตีพิมพ์ขึ้นสำคัญ ในปี ค.ศ. ๑๘๕๙ คือ The Origin of Species หรือ “ต้นกำเนิดของสิ่งมีชีวิต” จาก ผลงานชิ้นนี้เองที่ได้สร้างความสนใจแก่บรรดานักวิทยาศาสตร์และนักวิชาการจากแขนงต่างๆ ในช่วง ต้นคริสต์ศตวรรษที่ ๑๙ เป็นอย่างมาก

^{๓๓} พิชรินทร์ สิริสุนทร, แนวคิด ทฤษฎี เทคนิคและการประยุกต์เพื่อการพัฒนาสังคม, พิมพ์ครั้งที่ ๑, (กรุงเทพมหานคร : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๕๖), หน้า ๒๘๙-๓๘๕.

^{๓๔} Scupin, R. and Decorse, C. R., Anthropology : A global perspective, (New Jersey : Pearson Education, 2004), p 15.

The Origin of Species นับเป็นผลงานที่ยิ่งใหญ่ของ Darwin ซึ่งใช้เวลาร่วม ๕ ปี ในการเดินทางไปพร้อมกับเรือบีเกิล (H.M.S. Beagle) ที่มุ่งหน้าสู่เกาะแก่งและภูมิภาคอเมริกาใต้ตั้งแต่ปี ค.ศ. ๑๘๓๑ เขาได้ทำการเก็บตัวอย่างและศึกษาสิ่งมีชีวิตตามธรรมชาติ จากสถานที่ต่างๆ ที่ไปเยือน ภายหลังการเดินทางที่ยาวนาน เขากลับมาที่อังกฤษและได้ร่วมกับ Alfred Wallace ศึกษาและค้นพบกลไกพื้นฐานของวิวัฒนาการ (Basic Mechanism of Evolution) ซึ่งเป็นหลักการสำคัญของสิ่งมีชีวิต นั่นคือ หลักการเลือกสรรของธรรมชาติ (Natural Selection) และความอยู่รอดของผู้ที่เหมาะสมที่สุด^{๓๕}

Darwin และ Wallace พบว่า กลไกพื้นฐานของสิ่งมีชีวิต ๒ ประการดังกล่าวเชื่อมโยงกับวิวัฒนาการ กล่าวคือ การเปลี่ยนแปลงทางชีวภาพ จะเกิดจากการปรับตัวให้เข้ากับสภาพแวดล้อมของสิ่งมีชีวิต เมื่อสภาพแวดล้อมมีการเปลี่ยนแปลงอยู่เสมอ สิ่งมีชีวิตก็จะปรับตัวตามสภาพแวดล้อมนั้นเพื่อการอยู่รอดของตน ดังนั้น สิ่งมีชีวิตทั้งหลายจะวิวัฒนาการจากการมีอินทรีย์หรือรูปร่างแบบง่าย ๆ (Simple Organic) ไปสู่อินทรีย์ที่มีโครงสร้างที่สลับซับซ้อนขึ้น (Complex Organic) และเพื่อให้อัตราการอยู่รอดมีสูงมากยิ่งขึ้น สิ่งมีชีวิตจะทำการถ่ายทอดอุปนิสัย (Traits) ของตนสู่รุ่นต่อไปผ่านกระบวนการสืบทอดเผ่าพันธุ์^{๓๖}

กล่าวได้ว่า ทฤษฎีของ Darwin ช่วยให้เราสามารถทำความเข้าใจว่าทำไมตัวตนของเราจึงมีหน้าตาเช่นนี้ รวมไปถึงทำให้รู้ว่าทำไมวัฒนธรรมจึงมีความเจริญงอกงามและเสื่อมถอยได้ดังที่เห็นในปัจจุบัน ทั้งนี้ ก็เพื่อเป็นการรักษาเผ่าพันธุ์ของตนให้อยู่รอดสืบไป โดยอาศัยกระบวนการในการปรับตัว ผ่านการถ่ายทอดอุปนิสัยและวัฒนธรรมจากรุ่นสู่รุ่น หรือที่เรียกว่า กระบวนการสืบทอดเผ่าพันธุ์ (Process of Inheritance)

ทั้งนี้ทฤษฎีวิวัฒนาการ เชื่อว่าพัฒนาการของ มนุษย์เกิดจากกระบวนการคัดสรร (Random Process) ซึ่งเป็นการคัดเลือกตามธรรมชาติสิ่งมีชีวิตที่มีการปรับตัวดีหรือเหมาะสมกับสภาพแวดล้อมเท่านั้นจึงจะสามารถดำรงเผ่าพันธุ์ต่อไปได้

๑.๒ ทฤษฎีการพัฒนาแบบพึ่งพา (Dependency Theory)

Wallerstein นักทฤษฎีในกลุ่มการพึ่งพาคนสำคัญ กล่าวว่า การพึ่งพาเป็นระบบการแบ่งงานกัน ทำของส่วนหรืออาณาบริเวณต่าง ๆ เพื่อตอบสนองความต้องการของแต่ละส่วน โดยอาศัย กระบวนการแลกเปลี่ยนทางเศรษฐกิจที่ไม่เป็นธรรมระหว่าง ๓ ส่วนของสังคมได้แก่ส่วนของศูนย์กลาง (Core) ส่วนแนวกันชน (Semi-Periphery) และส่วนชายขอบ (Periphery) โดยเชื่อว่า

^{๓๕} McGee, R. Jon and Warms, R. L., *Anthropology theory : An introductory history*, (New York : McGraw Hill, 2004), p 27.

^{๓๖} Friedl, J., *The human portrait : introduction to cultural anthropology*, ZNew Jersey : Prentice-Hall., 1981), p 116.

ส่วนของศูนย์กลางซึ่งในที่นี้หมายถึงประเทศหรือสังคมอุตสาหกรรมที่พัฒนาแล้ว ซึ่งมีบทบาทสำคัญในการดึงดูดผลประโยชน์จากประเทศหรือสังคมชายขอบ เป็นส่วนที่นำสังคมชายขอบไปสู่ภาวะการณด้อยพัฒนาความอ่อนแอ และการพึ่งพาสังคมอื่นในที่สุด ในขณะที่ส่วนชายขอบอ่อนล้าลง ส่วนที่อยู่ในศูนย์กลางก็สร้างแนวกันชนเพื่อทำหน้าที่เป็นตัวกลางที่เป็นอุปสรรคต่อการพัฒนาของชายขอบ แต่เข้ามามีส่วนในการสร้างเสริมผลประโยชน์เพื่อเกื้อหนุนแก่ส่วนศูนย์กลาง^{๓๗}

นักทฤษฎีการพัฒนาแบบพึ่งพา มีแนวคิดที่สำคัญ พอสรุปได้ดังนี้

๑.๒.๑ กระบวนการทางประวัติศาสตร์ของสังคมที่พัฒนาแล้ว ล้วนเกิดขึ้นจากการที่สังคมหนึ่งๆ มีปฏิสัมพันธ์กับสังคมอื่นไม่ทางใดก็ทางหนึ่ง กล่าวคือ ไม่มีสังคมที่พัฒนาแล้วสังคมใดที่พัฒนาได้อย่างโดดเดี่ยว โดยรูปแบบของการปฏิสัมพันธ์ระหว่างสังคมอาจอยู่ในลักษณะของการทำสงคราม การเอาใจเอาเปรียบและการแย่งชิงทรัพยากร เพื่อนำมาเลี้ยงดูคนในชาติของตนเอง

๑.๒.๒ การเปลี่ยนแปลงค่านิยม ทศนคติ และเทคโนโลยี เพื่อนำไปสู่การเป็นสังคมอุตสาหกรรมคือ สิ่งที่สำคัญและมีความจำเป็นอย่างยิ่งในการพัฒนา โดยอาศัยกระบวนการแพร่กระจายทางวัฒนธรรม (Cultural Diffusion Process) เป็นเครื่องมือที่สำคัญ

๑.๒.๓ ประชาคมโลกจะถูกแบ่งออกเป็น ๒ ส่วน คือ ส่วนที่พัฒนาทางอุตสาหกรรมในระดับสูงหรือกลุ่มประเทศในตะวันตกที่เจริญแล้ว (Centre) กับประเทศด้อยพัฒนาที่ยังคงเป็นสังคมเกษตรกรรมที่ใช้เทคโนโลยีต่ำ (Periphery) และทั้ง ๒ ส่วนเชื่อมโยงกันด้วยระบบเศรษฐกิจโดยเฉพาะอย่างยิ่งการค้าและการลงทุนระหว่างประเทศ

๑.๒.๔ การเชื่อมโยงของสังคมทั้ง ๒ ระบบคือ ปัจจัยสำคัญที่ทำให้ประเทศด้อยพัฒนาไม่สามารถพัฒนาได้ และมีเพียงประเทศพัฒนาแล้วที่ได้รับผลประโยชน์ส่วนใหญ่ของการกระบวนการพัฒนา ในขณะที่ประเทศด้อยพัฒนาถูกผลักดันให้ไปอยู่ตามแนวชายขอบ ไม่สามารถพึ่งพาตนเองได้

โดยสรุป จุดเด่นของแนวคิดในสำนักทฤษฎีการพัฒนาแบบพึ่งพา ได้แก่การเปลี่ยนแปลงหน่วยของการวิเคราะห์ใหม่จากแนวคิดเดิมของทฤษฎีความทันสมัยที่สนใจเพียงปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นของสังคมของประเทศด้อยพัฒนา มาเป็นการให้ความสนใจในระบบโลกทั้งระบบในฐานะหน่วยของการวิเคราะห์ของกลุ่มนักคิดทฤษฎีการพึ่งพา ตลอดจนการให้ความสำคัญกับรูปแบบของความสัมพันธ์เชิงอำนาจที่เกิดขึ้นในส่วนต่างๆ ของระบบเศรษฐกิจโลก

๑.๓ ทฤษฎีโลกาภิวัตน์ (Globalization Theory)

กระบวนการโลกาภิวัตน์มีฐานคิดที่ได้รับอิทธิพลอย่างมากจากแนวคิดทฤษฎีสสมัยใหม่ (Modernization Theory) กล่าวคือ เป็นทฤษฎีที่ให้ความสำคัญอย่างมากต่ออิทธิพลของปัจจัย

^{๓๗} Wallerstein, I, The Modern World System : Capitalist Agriculture and the Origins of European World Economy in the Sixteenth Century, (New York : Academic Press, 1979), p 5.

ภายนอก ซึ่งประกอบด้วยปัจจัยด้านเศรษฐกิจ การเมือง การปกครองและวัฒนธรรมของประเทศ ตะวันตก ที่กระทำต่อประเทศด้อยพัฒนาทางอุตสาหกรรมในลักษณะทางเดียว (One-way) ผ่านการ เชื่อมโยงของระบบเทคโนโลยีสารสนเทศที่เป็นเครือข่ายโยงใยทั่วโลก เพื่อการดักตวงผลประโยชน์ กลับคืนสู่ประเทศที่พัฒนาแล้ว ผ่านการเอาเปรียบประเทศเกษตรกรรมที่ด้อยพัฒนาในโลกที่ สาม

ตามแนวคิดของนักทฤษฎีโลกาภิวัตน์ ทฤษฎากรรมชาติและวัตถุดิบทั้งหลายใน สังคมซึ่งอยู่ในระบบอุตสาหกรรมใหม่ สามารถถูกดึงและดูดซับจากประเทศที่พัฒนาอุตสาหกรรมแล้ว ได้ทั้งสิ้นไม่ว่าจะอยู่มุมใดของโลก และกระบวนการนี้นำไปสู่การพึ่งพาของประเทศที่ยากจนต่างๆ ต่อ ประเทศพัฒนาอุตสาหกรรมใหม่ โดยอาศัยเครือข่ายนายทุน นักธุรกิจและนักการเมืองที่ถูกสร้างขึ้นใน สังคมด้อยพัฒนา เป็นกลไกในการเชื่อมโยงระหว่างเครือข่ายในท้องถิ่นเข้ากับเครือข่ายในระบบโลก

นักทฤษฎีโลกาภิวัตน์เชื่อว่า กระบวนการโลกาภิวัตน์เป็นปรากฏการณ์ที่เกี่ยวข้องกับ วิธีการดำเนินชีวิตของประชาชนทั้งในระดับปัจเจกบุคคล ชุมชน ชาติและระดับประชาคมโลกใน ๓ ด้าน ดังนี้

๑.๓.๑ ด้านเศรษฐกิจ ได้แก่ การจัดการทางสังคมเพื่อการผลิต แลกเปลี่ยน การ กระจาย และการบริโภคสินค้าและบริการ

๑.๓.๒ ด้านการเมือง ได้แก่ การจัดการทางสังคมเพื่อสร้างศูนย์อำนาจทั้งด้าน ความมั่นคงในภาครัฐ พลเรือนและกองทัพ ตลอดจนการเปลี่ยนแปลงในระดับสถาบันเพื่อควบคุม ประชาชนและอาณาบริเวณ

๑.๓.๓ ด้านวัฒนธรรม ได้แก่ การจัดการทางสังคมเพื่อการผลิต แลกเปลี่ยนและ การแสดงออกซึ่งสัญลักษณ์ ซึ่งเป็นตัวแทนของข้อเท็จจริง ความหมาย ระบบคุณค่า ค่านิยม ความ เชื่อและรสนิยม

อนึ่ง ความเชื่อของกระบวนการโลกาภิวัตน์จึงเป็นความสัมพันธ์ระหว่างองค์กรหรือ สถาบันทางสังคมกับอาณาบริเวณหรือสังคมหนึ่งๆ โดยความเชื่อมโยงนี้อยู่ในรูปของการแลกเปลี่ยนที่ สำคัญๆ ได้แก่ การแลกเปลี่ยนทางวัตถุ เช่น การค้า การเช่า แรงงาน บริการและเงินทุน เป็นต้นซึ่งมัก อยู่ในความสัมพันธ์ ๒ ระดับ คือ ระดับท้องถิ่น ประกอบด้วยความสัมพันธ์ตรงที่เกิดขึ้นในชุมชนและ สังคม เพื่อแลกเปลี่ยนแรงงาน ทุนและวัตถุดิบ และระดับนานาชาติผ่านการค้าแบบไร้พรมแดนโดย ผู้เชี่ยวชาญจากภายนอกอาณาบริเวณ ทั้งนี้การแลกเปลี่ยนทางการเมืองเป็นไปในรูปของการให้ความ สนับสนุน ความมั่นคง การใช้กำลังอำนาจ และการช่วยเหลือผ่านองค์กรข้ามชาติต่างๆ

โดยสรุป กระบวนการโลกาภิวัตน์เป็นความสัมพันธ์ที่ประกอบด้วย ๓ องค์ประกอบ ใน ๓ ระดับหน่วยที่ใช้ในการวิเคราะห์ คือ การแลกเปลี่ยนด้านวัตถุในระดับท้องถิ่นหรือชุมชน (Material Exchanges Localize) การแลกเปลี่ยนด้านการเมืองการปกครองในระดับนานาชาติ

(Political exchanges Internationalize) และการแลกเปลี่ยนสัญลักษณ์ในระดับโลก (Symbolic Exchanges Globalize) แต่อย่างไรก็ตาม อัตราการเกิดขึ้นของกระบวนการโลกาภิวัตน์จะเกิดขึ้นมากที่สุดในปีของวัฒนธรรม

๒. กลุ่มทฤษฎีการพัฒนาสังคมทางเลือก

ทฤษฎีการพัฒนาสังคมทางเลือก เกิดขึ้นจากความต้องการและความสนใจของนักวิชาการ ตลอดจนนักพัฒนาสังคมในองค์กรเอกชนซึ่งต้องการแสวงหาทางออก และเสนอทางเลือกใหม่ๆ เพื่อแก้ปัญหาและบรรเทาผลกระทบที่เกิดขึ้นจากการพัฒนาตามแนวทางกระแสหลัก เนื่องจาก พบว่าการพัฒนาที่มุ่งเน้นความเติบโตทางเศรษฐกิจเพียงประการเดียว ก่อให้เกิดปัญหามากมาย และไม่สามารถนำสังคม โดยเฉพาะอย่างยิ่งประเทศที่ยากจนไปสู่การพัฒนาที่เท่าเทียม ยั่งยืนและมั่นคงได้

๒.๑ ทฤษฎีเครือข่ายทางสังคม

การศึกษาเครือข่ายทางสังคมในที่นี้หมายถึง ชุดของความเกี่ยวพันกันและความผูกพันระหว่างกันของบุคคล ที่ประกอบขึ้นเป็นสถาบันทางสังคมตั้งแต่หน่วยที่เล็กที่สุด ได้แก่ ครอบครัว ไปจนถึงหน่วยที่ใหญ่ที่สุด ได้แก่ สถาบันเศรษฐกิจ และสถาบันการเมืองการปกครอง โดยมีการติดต่อสื่อสารและการแลกเปลี่ยนผลประโยชน์ระหว่างสมาชิกในเครือข่าย เป็นกลไกในการขับเคลื่อนไปสู่เป้าหมาย

ทั้งนี้เครือข่ายทางสังคม ไม่ได้เป็นเพียงเครือข่ายการติดต่อสื่อสาร แต่เป็นเรื่องของการแลกเปลี่ยนผลตอบแทนจากการปฏิสัมพันธ์ระหว่างบุคคลตั้งแต่ ๒ คนขึ้นไป โดยสิ่งที่แลกเปลี่ยนมีตั้งแต่ข้อมูลข่าวสาร การบริการ คำแนะนำ ในลักษณะ ๒ ทิศทาง คือ สมาชิกทุกคนในเครือข่ายจะเป็นทั้งผู้ให้และผู้รับ โดยความไม่เท่าเทียมอาจเกิดขึ้นได้ หากฝ่ายหนึ่งฝ่ายใดมีอำนาจสูงกว่า และอำนาจนี้เกิดขึ้นจากกระบวนการปฏิสัมพันธ์ซึ่งมีที่มาจากความแตกต่างของสถานภาพเหนือทรัพยากรบุคคล โดยเครือข่ายทางสังคมได้ก่อให้เกิดสภาพแวดล้อมทางสังคมขึ้น ทั้งในลักษณะของความกดดันและอิทธิพลต่อพฤติกรรมของบุคคลต่างๆ ในเครือข่าย ดังนั้นในการวิเคราะห์เครือข่ายทางสังคม นักพัฒนาสังคมควรให้ความสำคัญกับลักษณะของเครือข่ายสังคมที่เปรียบเสมือนสิ่งแวดล้อมของบุคคล ซึ่งประกอบด้วยอาชีพ เชื้อชาติ ตลอดจนลักษณะอื่นๆ ที่บุคคลสร้างขึ้นจากการปฏิสัมพันธ์กัน เช่น งานอดิเรก การเป็นสมาชิกกลุ่มต่างๆ นอกจากนี้ยังควรให้ความสำคัญกับความหนาแน่นของความสัมพันธ์ด้วย โดยบุคคลที่มีความสัมพันธ์กับบุคคลอื่นๆ มากก็จะมีเครือข่ายความสัมพันธ์กว้างขวางและมีความมั่นคงของเครือข่ายทางสังคมสูง ในขณะที่คนที่มีคนรู้จักน้อยหรือไม่ค่อยมีความสัมพันธ์กับบุคคลอื่นๆ ก็จะมีความมั่นคงของเครือข่ายทางสังคมต่ำด้วย

Boissevain J. กล่าวว่า เครือข่ายทางสังคมเป็นความสัมพันธ์ของบุคคลโดยมีการติดต่อสื่อสารและ แลกเปลี่ยนผลประโยชน์ซึ่งกันและกัน โดยอาจสรุปได้ว่าการศึกษาร่องเครือข่ายสังคมนั้นวางอยู่ บนพื้นฐานคิดเรื่องการปฏิสัมพันธ์ทางสังคมของบุคคล กลุ่ม องค์กร และชุมชนที่

บุคคลเป็นสมาชิกอยู่อาจเป็นเครือข่ายตรงหรืออ้อม และมีความซับซ้อนแตกต่างกันไปในแต่ละระดับ โดยปัจจัย รูปแบบและลักษณะของเครือข่ายจะมีส่วนสำคัญในการวิเคราะห์พฤติกรรมของบุคคล ความเชื่อมโยงระหว่างคนในสังคม และการเปลี่ยนแปลงในมิติต่างๆ ของสังคม^{๓๘}

นอกจากนี้นักคิดในสำนักเครือข่ายทางสังคมได้เสนอขั้นตอนในการสร้างเครือข่ายทางสังคมที่น่าสนใจไว้หลายประการ มีสาระสำคัญสรุปได้ดังนี้

๒.๑.๑ ขั้นที่ ๑ ขั้นแสวงหา ประกอบด้วย การเชิญชวน ประชาสัมพันธ์ และการ สืบเสาะแสวงหาสมาชิก

๒.๑.๒ ขั้นที่ ๒ ขั้นยุทธศาสตร์การรณรงค์ ประกอบด้วย การสร้างความตระหนักใน ประโยชน์และความสำคัญของเครือข่าย การส่งเสริมบทบาทและเน้นการมีส่วนร่วมของสมาชิก เครือข่าย การสร้างผลงานให้เป็นที่ยอมรับ การพัฒนาความรู้สึกเป็นเจ้าของในหมู่สมาชิกเครือข่าย และการใช้ยุทธศาสตร์การสร้างแรงจูงใจ

๒.๑.๓ ขั้นที่ ๓ ขั้นดำเนินงานกิจกรรม ประกอบด้วย การศึกษาปัญหา กำหนด เป้าหมาย วัตถุประสงค์และแผนงานที่ชัดเจน สร้างแกนนำเพื่อเผยแพร่วัตถุประสงค์ของการจัดตั้ง เครือข่ายการหาสมาชิกและจัดทำทำเนียบสมาชิก การระดมความคิดเห็น เพื่อกำหนดรูปแบบของ เครือข่าย การแบ่งบทบาทหน้าที่ของสมาชิก พัฒนาจุดด้อยและเสริมจุดเด่น การเผยแพร่ ประชาสัมพันธ์ และขยายผล เชื่อมโยงเครือข่ายต่างๆ การระดมทรัพยากรเพื่อใช้ในการดำเนินงาน เครือข่าย การจัดตั้งหน่วยหรือสำนักงานเครือข่ายเพื่อให้คำแนะนำกับสมาชิก และจัดทำรายงานผล การปฏิบัติงาน ติดตามและประเมินผลการดำเนินงาน

๒.๑.๔ ขั้นที่ ๔ ขั้นการพัฒนากระบวนเครือข่าย ประกอบด้วย การสร้างความสามัคคี และความรู้สึกส่วนร่วม การสร้างขวัญกำลังใจและเจตนารมณ์ร่วมกัน การพัฒนาความรู้สึกเสียสละทั้ง ทางกาย สติปัญญาและทรัพยากร การวางระบบการจัดการและการวางแผนที่ดี การติดตามและการ ประเมินผลการปฏิบัติงานเป็นระยะโดยสม่ำเสมอ การสร้างกระบวนการ PDCA (Planning, Development, Control, Assessment) การสร้างวิสัยทัศน์ของผู้นำ คุณภาพของสมาชิกเครือข่าย การมีกิจกรรมต่อเนื่อง การมีส่วนร่วมของผู้มีส่วนเกี่ยวข้องทุกฝ่าย และการรักษาเครือข่ายเดิม เพิ่ม เครือข่ายใหม่

โดยสรุป เครือข่ายทางสังคมที่มีคุณภาพและเอื้อให้เกิดสังคมเข้มแข็ง มักวางอยู่บน หลักการที่สำคัญ ๓ ประการ คือ ความเป็นธรรม (Equity) ความโปร่งใส (Transparency) และ ผลประโยชน์ร่วมกัน (Mutual Benefit) ของภาคีทุกภาคส่วนไม่ว่าจะเป็นภาครัฐ ภาคเอกชนและภาค ประชาชน ดังนั้นนักพัฒนาสังคมจึงควรให้ความสำคัญกับความเป็นธรรม และความเท่าเทียมของ

^{๓๘} Boissevain, J., *Friend of Friend : Networks, Manipulators and Coalitions*, (Oxford : Basil Blackweel, 1974), p 39.

สมาชิกทุกคนในเครือข่ายการพัฒนา การเข้าถึงทรัพยากรและการรับผลประโยชน์จากการใช้ทรัพยากร นอกจากนี้ขั้นตอนของการบริหารจัดการและการจัดสรรทรัพยากรควรเป็นไปอย่างโปร่งใส ตรวจสอบได้โดยองค์กรสาธารณะ เป็นต้น

๒.๒ แนวคิดการมีส่วนร่วมของประชาชน

แนวคิดการมีส่วนร่วมของประชาชน (People's Participation Approach) เกิดขึ้นจากข้อดีของการพัฒนาแบบเดิมที่เน้นการรวมศูนย์ไว้ที่ส่วนกลาง และการคุกคามของระบบทุนเสรีนิยมที่ก่อให้เกิดปัญหาความยากจนและช่องว่างระหว่างคนจนและคนรวย และระหว่างประเทศที่ยากจนและประเทศที่ร่ำรวย แนวคิดการพัฒนาแบบมีส่วนร่วมมีวัตถุประสงค์ที่สำคัญ คือเพื่อเคลื่อนย้ายปัจจัยการพัฒนาทั้งทรัพยากรหรือปัจจัยในการผลิต และประชาชนเข้ามาสู่กระบวนการพัฒนา โดยเน้นกลวิธีการแก้ไขปัญหาคือความยากจน ตามกระบวนการจัดการเรียนรู้เพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนส่วนใหญ่ของสังคม

นอกจากนี้การพัฒนาแบบมีส่วนร่วม วางอยู่บนความเชื่อพื้นฐานสำคัญสองประการ ประการแรกคือการปกครองระบอบประชาธิปไตย ว่าเป็นระบอบที่ดีที่สุดที่จะช่วยให้สังคมบรรลุวัตถุประสงค์ของการพัฒนา ดังนั้นสังคมจึงมีความจำเป็นต้องนำกระบวนการตลอดจนแนวคิดประชาธิปไตยจากสังคมตะวันตก มาใช้ในสังคมของประเทศด้อยพัฒนาอุตสาหกรรมในโลกที่สาม ประการที่สองได้แก่ความทันสมัยด้าน ทศนคติสถาบัน วัฒนธรรมบริโภคนิยม และระบบเศรษฐกิจแบบทุนนิยมเสรี ดังนั้นการพัฒนาแบบมีส่วนร่วมจึงเป็นการมีส่วนร่วมในทุกขั้นตอนของกระบวนการพัฒนาตั้งแต่การตัดสินใจ การออกแบบโครงการ การวางแผนและการดำเนินงาน ตามแผน การตรวจสอบความถูกต้องและความน่าเชื่อถือโดยข้อมูลด้านสังคมประชากร ท้องถิ่น หรือหน่วยงานภายนอกอื่นๆ เก็บรวบรวมมาได้การให้ความช่วยเหลือและให้ความรู้ด้านเทคโนโลยีท้องถิ่น และการประเมินผลโครงการ^{๓๙} สำหรับการมีส่วนร่วมพัฒนาทรัพยากรหรือสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติ จำแนกได้ ๖ ระดับ คือ

๒.๒.๑ ระดับร่วมรับรู้ หมายถึง การที่ผู้แสดงทางสังคม (Social Actor) ได้ร่วมรับรู้ข้อมูลข่าวสารจากเจ้าของโครงการหรือผู้กำหนดนโยบายและมีโอกาสเข้าถึงข้อมูลข่าวสารที่เป็นประโยชน์หรือมีผลกระทบต่อตนเองหรือชุมชน

๒.๒.๒ ระดับร่วมคิด หมายถึง การร่วมค้นหาปัญหา วิเคราะห์ความจำเป็น พร้อมแสดงความคิดเห็นต่อหน่วยงานหรือองค์ที่เกี่ยวข้อง

๒.๒.๓ ระดับร่วมพิจารณา ร่วมคิด ร่วมตัดสินใจ ตั้งแต่การคัดเลือกสถานที่ตั้งโครงการ มาตรการที่นำมาใช้เพื่อลดผลกระทบด้านต่างๆ มาตรการการติดตามตรวจสอบ เป็นต้น

^{๓๙} Cernea, M.M., *Putting People First*, (London : Oxford University Press, 1991), p 465-466.

๒.๒.๔ ระดับร่วมดำเนินการ หมายถึง ร่วมลงทุน ร่วมคัดเลือกผู้ปฏิบัติงานร่วมปฏิบัติงาน

๒.๒.๕ ระดับร่วมติดตาม ตรวจสอบและประเมินผลว่านโยบายโครงการ หรือกิจกรรมต่างๆ เป็นไปตามวัตถุประสงค์หรือไม่ อย่างไร

๒.๒.๖ ระดับร่วมรับผล หมายถึง การร่วมรับผลประโยชน์และผลกระทบทั้งด้านบวกและลบ ทั้งต่อตนเองต่อชุมชนและต่อสังคม

จากแนวคิดทฤษฎีการพัฒนาสังคมข้างต้น สามารถสรุปได้ว่ากลุ่มทฤษฎีการพัฒนาสังคมกระแสหลักและกลุ่มทฤษฎีการพัฒนาสังคมทางเลือกมีแนวคิดที่ค่อนข้างแตกต่างกัน คือ กลุ่มทฤษฎีการพัฒนาสังคมกระแสหลักมีแนวคิดที่มุ่งอธิบายและทำความเข้าใจสังคมโดยใช้เหตุผล ซึ่งการวิเคราะห์ที่อยู่ภายใต้บริบทของความเป็นรัฐชาติ และมีรัฐเป็นสถาบันหลักในกระบวนการพัฒนาสำหรับกลุ่มทฤษฎีการพัฒนาสังคมทางเลือกมีแนวคิดที่เกิดจากความต้องการและความสนใจของนักวิชาการและนักพัฒนาสังคมในองค์กรเอกชนที่ต้องการแสวงหาทางออกและเสนอทางเลือกใหม่ๆ เพื่อแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นจากการพัฒนาตามแนวทางกระแสหลัก

สรุปได้ว่า การพัฒนาสังคม หมายถึง กระบวนการเปลี่ยนแปลงที่ทำให้สมาชิกในสังคมมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้นและเป็นการกระทำใด ๆ ก็ตามที่มีผลต่อการเปลี่ยนแปลงต่อโครงสร้างทางสังคม มีจุดมุ่งหมายเพื่อให้สมาชิกในสังคมที่อยู่ร่วมกันมีการเปลี่ยนแปลงไปในทางที่ดีขึ้น ซึ่งหมายถึงลักษณะที่เป็นทั้งด้านวัตถุและทางด้านจิตใจ โดยการพัฒนาสังคมมีความสำคัญหลากหลายประการ ได้แก่ ทำให้ปัญหาที่เกิดขึ้นในสังคมลดน้อย หรือเบาบางลงไป ทำให้เกิดการป้องกันปัญหาที่เคยเกิดขึ้นมาแล้ว ทำให้สังคมมีความเจริญก้าวหน้า ทำให้ประชาชนในสังคมอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุขและทำให้สังคมมีความมั่นคงเป็นปึกแผ่น โดยมีเป้าหมายของการพัฒนา แบ่งออกเป็น ๓ มิติ คือ ๑) มิติทางสังคมศาสตร์เกี่ยวข้องกับความสุข ครอบคลุมและความสมดุลของสิ่งแวดล้อม ๒) มิติทางศาสนา อธิบายว่าการพัฒนาจะต้องเป็นไปเพื่อสุขภาพชีวิตที่ดีและ ๓) มิติทางเศรษฐศาสตร์แบ่งออกเป็นระดับจุลภาคและระดับมหภาค แนวทางการพัฒนาสังคมที่สำคัญสำหรับสังคมไทยในปัจจุบัน ๓ แนวทาง ได้แก่ แนวทางการพัฒนาคุณภาพชีวิต แนวทางการพัฒนาที่ยั่งยืนและ แนวทางความร่วมมือรับผิดชอบต่อสังคม โดยทั้ง ๓ แนวทางผู้ศึกษาต้องทำความเข้าใจเกี่ยวกับระบบการพัฒนาสังคมที่มีบทบาทหน้าที่ต่างกันอย่างถ่องแท้ ซึ่งประกอบไปด้วยระบบครอบครัว ระบบการศึกษา ระบบเศรษฐกิจ ระบบการเมืองการปกครองและระบบความเชื่อมั่นและการปฏิบัติทางศีลธรรม สำหรับแนวคิดทฤษฎีการพัฒนาสังคม มีการแบ่งออกเป็น ๒ สำนักที่สำคัญ ได้แก่ ๑) กลุ่มทฤษฎีการพัฒนาสังคมกระแสหลัก ประกอบด้วย ทฤษฎีวิวัฒนาการ ทฤษฎีการพัฒนาแบบพึ่งพาและทฤษฎีโลกวิวัฒน์ และ ๒) กลุ่มทฤษฎีการพัฒนาสังคมทางเลือก ประกอบด้วย ทฤษฎีเครือข่ายทางสังคมและแนวคิดการมีส่วนร่วมของประชาชน

๒.๕ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ชลธิ์ เจริญรัฐ ได้ศึกษาเรื่อง “การเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนและเศรษฐกิจฐานราก ตำบลหนองไฮ อำเภอเมือง จังหวัดอุดรธานี” ผลการศึกษาด้านการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนพบว่า ๑) ด้านการจัดการชุมชนพบว่าการจัดตั้งกลุ่มให้มีส่วนร่วมในการตัดสินใจเพื่อการวางแผน การดำเนินงานและการแก้ไขอุปสรรค ปัญหาของชุมชนคือการขาดงบประมาณ ขาดเงินทุนในการประกอบอาชีพ การขาดเอกสารสิทธิ์ในที่ดินและการขาดสาธารณูปโภคพื้นฐาน ๒) ด้านการวางแผนชุมชน ผู้นำชุมชน เจ้าหน้าที่รัฐบาลและสมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบลมีส่วนร่วมในการวางแผนงานชุมชนระยะ ๕ ปีขององค์การบริหารส่วนตำบลประกอบการในความรู้ด้าน ต่าง ๆ แก่ประชาชน แผนพัฒนาเส้นทางคมนาคม แผนพัฒนาแหล่งน้ำเพื่อการบริโภคและการเกษตร การตรวจสอบกิจกรรมของแผนต่าง ๆ ๓) ด้านการพัฒนาชุมชนพบว่าการปรับปรุงถนนในเขตหมู่บ้านให้เป็นถนนคอนกรีตหรือถนนลาดยาง การปรับปรุงแหล่งน้ำเพื่อการเกษตร การปรับปรุงระบบประปาประจำหมู่บ้านเพื่อการบริโภคและการเกษตร การปรับปรุงสภาพแวดล้อมของชุมชน การแก้ไขปัญหาขยะและความสะอาดของชุมชน การเสริมสร้างการรวมกลุ่มและความสามัคคี ผลการศึกษาด้านการเสริมสร้างความเข้มแข็งของเศรษฐกิจฐานรากพบว่าจุดแข็งคือเป็นแหล่งผลิตดอกไม้ประดับ กลุ่มเกษตรกรมีความรู้ มีแหล่งน้ำในการผลิต จุดอ่อนคืออุปกรณ์ล้าสมัย ไม่มีแบบแผนการผลิต ขาดทักษะในการจัดมาตรฐานและแปรรูป โอกาสคือมีหน่วยงานรัฐสนับสนุนทางวิชาการและเงิน มีการเรียนรู้ระหว่างชุมชนผลิตแหล่งอื่น อุปสรรคคือมีโรคพืชหลายชนิด สภาพอากาศไม่อำนวยตลอดปี^{๕๐}

พัชรชาติ ตรีชัย ได้ศึกษา “การวิเคราะห์ความเป็นชุมชนเข้มแข็งของหมู่บ้านหนองกลางดง ตำบลศิลาลอย อำเภอสามร้อยยอด จังหวัดประจวบคีรีขันธ์” ผลจากการศึกษา พบว่า ๑. ปัจจัยสำคัญของการพลิกฟื้นจากสังคมที่มีปัญหาวิกฤติในด้านต่าง ๆ สามารถทำให้ชุมชนเกิดความเข้มแข็งและพึ่งตนเองได้เป็นลักษณะเฉพาะที่สำคัญ คือ ๑) ผู้นำ มีภาวะผู้นำโดดเด่นในด้านขีดความสามารถของผู้นำ ๒) การมีส่วนร่วมของประชาชนชุมชนบ้านหนองกลางดง การสร้างพลังการทำงานเป็นทีมสร้างคนดี คนเก่ง คนมีความสามารถ สร้างผู้นำในชุมชน ประสานผนึกกำลังร่วมคิดร่วมทำ ๓) การมีทุนทางสังคมในมิติต่าง ๆ ความสัมพันธ์เกื้อกูลภายในชุมชนความรักสามัคคี ผูกพันกัน สานสัมพันธ์กันในระบบอาวุโส ภูมิปัญญาชาวบ้าน เก่งคิดเก่งทำเห็นผลได้ในทางปฏิบัติ ๔) ทุนทางเศรษฐกิจสามารถพึ่งตนเองได้ มีการรวมกลุ่มทางอาชีพ นำภูมิปัญญาเพิ่มมูลค่าผลผลิต การจัดทำแผนชุมชนเป็นการสร้างเครือข่ายกลุ่มอาชีพ กองทุนชุมชน เพื่อแก้ไขปัญหาพลิกฟื้นเศรษฐกิจ สังคม ให้ชุมชนสามารถพึ่งตนเองได้อย่างมั่นคงบนพื้นฐานของการพัฒนาพลิกฟื้นให้เป็นชุมชนเข้มแข็งอย่างแท้จริง

^{๕๐} ชลธิ์ เจริญรัฐ, “การเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนและเศรษฐกิจฐานราก ตำบลหนองไฮ อำเภอเมือง จังหวัดอุดรธานี”, วารสารวิทยาการจัดการปริทัศน์ ปีที่ ๗ ฉบับที่ ๗ (ต.ค. ๒๕๔๗), ๒๕๔๗, หน้า ๑๙ – ๒๔.

แผนชุมชนเป็นแผนที่ชีวิตของสังคมให้ดำเนินไปตามแนวทางที่ได้ร่วมกันคิดแก้ปัญหาเพื่อเสริมความเข้มแข็งให้กับชุมชนถือเป็นกลยุทธ์สำคัญที่ทำให้ชุมชนบ้านหนองกลางดงเข้มแข็งอย่างยั่งยืน^{๕๑}

สุมาลี สันติพลวุฒิ และคณะ ได้ศึกษาแนวทางในการวางแผนระดับชุมชนเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน กรณีศึกษาตำบลเขาสามยอดและตำบลขอนแก่น จังหวัดลพบุรี โดยมีกรอบแนวคิดว่าการพัฒนาที่ยั่งยืนจะต้องมีพื้นฐานมาจากการพัฒนาในระดับชุมชน และความยั่งยืนในระดับชุมชน ขึ้นอยู่กับคุณภาพชีวิตของประชาชนและความเข้มแข็งของชุมชน โดยคุณภาพของชีวิตประกอบด้วยคุณภาพชีวิตด้านความจำเป็นพื้นฐาน ด้านชีวิตความเป็นอยู่ ด้านโอกาสในการดำรงชีวิต และด้านความสะดวกสบายในชีวิต ส่วนในด้านความเข้มแข็งของชุมชน ประกอบด้วยปัจจัยด้านทุนธรรมชาติ ปัจจัยด้านทุนมนุษย์ และปัจจัยด้านทุนการเงินผลการศึกษาพบว่าประชาชนกลุ่มตัวอย่างมีค่าเฉลี่ยของระดับคุณภาพชีวิตโดยรวมในระดับปานกลาง โดยปัจจัยที่มีผลต่อคุณภาพชีวิต คือ ปัจจัยส่วนบุคคลซึ่งมีอิทธิพลต่อคุณภาพชีวิตของประชาชนกลุ่มตัวอย่างในทั้ง ๒ ชุมชนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ในด้านความเข้มแข็งพบว่าความเข้มแข็งของชุมชน โดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง^{๕๒}

จิรศักดิ์ ปาลีพงศ์พันธุ์ ได้ศึกษาวิเคราะห์ความเข้มแข็งของชุมชนตามแนวทางการพัฒนาที่ยั่งยืน ประชากรที่ใช้ในการศึกษา ได้แก่ ประชาชนทั่วไป คณะกรรมการบริหาร สมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนตำบล และพนักงานส่วนตำบล ในเขตองค์การบริหารส่วนตำบลพัฒนานิคม และองค์การบริหารส่วนตำบลขอนแก่นน้อย ผลการศึกษาพบว่าระดับความเข้มแข็งของชุมชนขององค์การบริหารส่วนตำบล พัฒนานิคม และองค์การบริหารส่วนตำบลขอนแก่นน้อยอยู่ในระดับปานกลาง และผลการวิเคราะห์ถดถอยพหุเชิงซ้อนพบว่า ภูมิปัญญาชาวบ้านในการประกอบอาชีพ การเป็นสมาชิกองค์กรชุมชนและความพอใจในองค์กรชุมชนมีความสัมพันธ์ในทิศทางเดียวกับความเข้มแข็งของชุมชนในเขตองค์การบริหารส่วนตำบลพัฒนานิคมอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ในขณะที่การเป็นสมาชิกองค์กรชุมชน ความพอใจในองค์กรชุมชนและการมีส่วนร่วมของประชาชนมีความสัมพันธ์ในทิศทางเดียวกับความเข้มแข็งของชุมชนในเขตองค์การบริหารส่วนตำบลขอนแก่นน้อยอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ และองค์การบริหารส่วนตำบลเป็นปัจจัยทางด้านการเมืองท้องถิ่นที่มีส่วนช่วยในการสร้างความเข้มแข็งของชุมชน^{๕๓}

วิทยา จันทรแดง และจำนงค์ อติวัฒนสิทธิ์ ได้ศึกษา “การพัฒนารูปแบบการบริหารจัดการชุมชนเข้มแข็งตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในเขตจังหวัดภาคกลางตอนบน” ผลการวิจัย

^{๕๑} พัทธราวดี ตรีชัย, “การวิเคราะห์ความเป็นชุมชนเข้มแข็งของหมู่บ้านหนองกลางดง ตำบลศิลาลอย อำเภอสามร้อยยอด จังหวัดประจวบคีรีขันธ์”, *วารสารร่มพญักษ์*, ๒๗ (๑), (๒๕๕๒), หน้า ๑.

^{๕๒} สุมาลี สันติพลวุฒิ และคณะ, “แนวทางในการวางแผนระดับชุมชนเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืนกรณีศึกษาตำบลเขาสามยอดและตำบลขอนแก่นน้อย”, *รายงานการวิจัย*, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, ๒๕๕๔).

^{๕๓} จิรศักดิ์ ปาลีพงศ์พันธุ์, “วิเคราะห์ความเข้มแข็งของชุมชนตามแนวทางการพัฒนาที่ยั่งยืน”, *รายงานการวิจัย*, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, ๒๕๕๕).

พบว่า ๑) นโยบายการนำหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงไปใช้เพื่อสร้างชุมชนเข้มแข็ง มีการดำเนินการในด้านการเพิ่มศักยภาพขององค์กรชุมชน การส่งเสริมการมีส่วนร่วม การจัดการความรู้และการเรียนรู้ของคนในชุมชน ๒) ชุมชนมีการประยุกต์ใช้หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในการบริหารจัดการชุมชน การประกอบอาชีพการจัดการทรัพยากรในชุมชน และการพัฒนาองค์กรในชุมชน ๓) รูปแบบใหม่ที่ค้นพบ คือ การบริหารจัดการชุมชนเข้มแข็งแบบบูรณาการตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง และการวิจัยในครั้งนี้นำไปสู่ข้อค้นพบใหม่ คือ ๑) การมีส่วนร่วมที่สนับสนุนให้ชุมชนเข้มแข็งแบบไตรภาคี ได้แก่ องค์กรชุมชน องค์กรภาครัฐ องค์กรภาคีสนับสนุน ๒) ระบบสนับสนุนชุมชนเข้มแข็ง ได้แก่ ระบบความรู้ ระบบข้อมูล ระบบความสัมพันธ์ และมีแนวทางในการนำไปสู่การปฏิบัติเพื่อสร้างชุมชนเข้มแข็ง ๓) แนวทางในการสร้างชุมชนเข้มแข็ง คือ แนวทางด้านการฟื้นฟูชุมชน แนวทางด้านการปรับตัวของชุมชน และ แนวทางด้านการดำรงอยู่ของชุมชน^{๔๔}

ชาญเดช เจริญวิริยะกุล ได้ศึกษาวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างผู้นำในชุมชนกับความเข้มแข็งของชุมชน ในขอบเขตการศึกษาความร่วมมือแบบเครือข่ายของกลุ่มหรือองค์กรชุมชนในเขตจังหวัดลพบุรี พิษณุโลก นครศรีธรรมราชและชัยภูมิ พบว่า ตัวแปรที่มีผลต่อความเข้มแข็งขององค์กรชุมชน ได้แก่ ตัวแปรด้านระดับความเป็นผู้นำ คือ ตัวแปรความพยายามในการทำงาน และตัวแปรด้านพฤติกรรมและประเภทของผู้นำ คือ ตัวแปรการให้อำนาจสมาชิกมากกว่าอำนาจตนเอง ซึ่งมีผลกระทบทางตรง สำหรับตัวแปรด้านคุณสมบัติผู้นำในการเสริมสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชนมีผลกระทบทางอ้อม ผ่านตัวแปรด้านพฤติกรรมและประเภทของผู้นำ^{๔๕}

อิทธิศักดิ์ พลศรี ได้ศึกษาบทบาทหน้าที่และคุณลักษณะผู้นำในการสร้างความเข้มแข็งของชุมชน และศึกษากระบวนการทำงานของผู้นำในการสร้างความเข้มแข็งของชุมชน โดยทำการวิจัยเชิงคุณภาพ สัมภาษณ์เจาะเพื่อลึกผู้ที่เกี่ยวข้องในฐานะที่เป็นผู้ให้ข้อมูลสำคัญ จำนวน ๑๕ คน จากการศึกษาพบว่า การที่ชุมชนเข้มแข็งได้นั้นผู้นำชุมชนเป็นผู้มีบทบาทสำคัญในการสร้างความเข้มแข็ง โดยการเป็นผู้ประสานงานทั้งภายในและภายนอกองค์กร เป็นผู้จัดให้มีการศึกษาอบรมและดูงาน ผู้นำเป็นผู้พาคิดพาทำเป็นตัวอย่าง ผู้นำเป็นผู้ที่มีบทบาทในการควบคุมความสัมพันธ์ภายในกลุ่มผ่านกรรมการและสมาชิก เป็นผู้ให้คุณให้โทษแก่สมาชิก ผู้นำมีบทบาทเป็นผู้ที่ริเริ่มและ

^{๔๔} วิทยา จันทร์แดง และจันทรงค์ อติวัฒนสิทธิ์, “การพัฒนารูปแบบการบริหารจัดการชุมชนเข้มแข็งตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในเขตจังหวัดภาคกลางตอนบน”, วารสารมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์, (๒๕๖๐).

^{๔๕} ชาญเดช เจริญวิริยะกุล, “ผู้นำท้องถิ่นกับความเข้มแข็งของชุมชนชนบท”, รายงานการวิจัย, (กรุงเทพมหานคร: สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์, ๒๕๔๖).

กระตุ้นให้สมาชิก/ชุมชนอยากกระทำ ผู้นำทำหน้าที่เป็นที่ปรึกษาและเป็นผู้สร้างศรัทธาให้เป็นศูนย์รวมจิตใจของกลุ่ม/ชุมชน^{๔๖}

วรทัย จารุทวิชัย ได้ศึกษาการสร้างความเข้มแข็งของชุมชนตามแนวคิดเศรษฐกิจชุมชนพึ่งตนเอง ศึกษากรณีชุมชนประชุมราษฎรพัฒนา ตำบลบึงคำพร้อย อำเภอลำลูกกา จังหวัดปทุมธานี” ผลการศึกษาพบว่า การรวมกลุ่มในลักษณะเศรษฐกิจชุมชนพึ่งตนเองของชุมชนประชุมราษฎรพัฒนามีมาตั้งแต่ พ.ศ. ๒๕๓๘ โดยชาวบ้านรวมตัวกันจัดตั้งกลุ่มอาชีพต่าง ๆ ขึ้นเพื่อทำกิจกรรมการผลิต การขาย การแปรรูปและมีการระดมทุนจัดตั้งกลุ่มออมทรัพย์ของชุมชนขึ้นมาอีกครั้งในปลายปี ๒๕๔๔ กลุ่มกองปราบอาสาจัดขึ้นเพื่อให้ชาวบ้านร่วมกันดูแลความสงบเรียบร้อยของชุมชน กิจกรรมเหล่านี้ นอกจากจะก่อให้เกิดรายได้และการมีงานทำภายในชุมชนแล้ว ยังแสดงให้เห็นความเอื้ออาทรช่วยเหลือเกื้อกูลกันภายในชุมชน ที่ทำให้ชุมชนมีความเข้มแข็งและสามารถพึ่งตนเองได้ในระยะยาว ปัจจัยที่มีผลต่อการสร้างความเข้มแข็งของชุมชน ประกอบด้วย ผู้นำการมีส่วนร่วมของสมาชิก การเรียนรู้ร่วมของสมาชิก การเรียนรู้และการแก้ไขปัญหาาร่วมกัน การจัดการและการสนับสนุนจากภายนอก^{๔๗}

ฤทัยรัตน์ รัตนสร้อย ได้ศึกษาพลวัตทุนทางสังคมกับความเข้มแข็งของชุมชน : กรณีศึกษาบ้านจำรุง ตำบลเนินฆ้อ อำเภอกาญจนบุรี จังหวัดกาญจนบุรี ผลการศึกษาพบว่า ชุมชนช่วงเริ่มก่อตั้ง มีวิถีชีวิตที่เข้มแข็งพึ่งตนเองได้ พึ่งพิงอาศัยซึ่งกันและกัน เกิดจากทรัพยากรธรรมชาติที่อุดมสมบูรณ์ ความเป็นเครือญาติ ประเพณีวัฒนธรรมที่ยึดถือปฏิบัติร่วมกัน มีผู้นำตามธรรมชาติเป็นคนดี มีคุณธรรมที่ชาวบ้านเชื่อถือและเคารพนับถือ ต่อมากระแสการพัฒนาได้เข้ามาสู่ชุมชนกระทบต่อองค์ประกอบภายใน ส่งผลต่อระบบความสัมพันธ์ช่วยเหลือเกื้อกูลกันลดลง มีวิถีชีวิตที่เป็นปัจเจกและพึ่งพาภายนอกมากขึ้น ดังนั้นมีผู้นำกลุ่มที่ตระหนักต่อปัญหาได้จัดตั้งกิจกรรมร้านค้าชุมชน ศูนย์การเรียนรู้ของชุมชนและผู้สูงอายุ และเวทีประชุมสภาหมู่บ้าน ซึ่งสร้างให้เกิดความเข้มแข็งและทุนทางสังคมในเรื่องการมีส่วนร่วม การเรียนรู้ สร้างผู้นำ การสื่อสารเชื่อมความสัมพันธ์ และการรื้อฟื้นภูมิปัญญามาใช้แตกต่างกันไปตามลักษณะของกิจกรรม ความจำเป็นในการตอบสนองต่อปัญหา โดยทุนทางสังคมเกี่ยวกับการบริหารจัดการร้านค้าเข้มขันอยู่ในกลุ่มของผู้นำ ส่วนกิจกรรมศูนย์การเรียนรู้ของผู้นำ ส่วน

^{๔๖} อธิศักดิ์ พลศรี, “บทบาทผู้นำในการสร้างความเข้มแข็งของชุมชน: กรณีศึกษาบ้านชา ตำบลหนามแห่งอำเภอสรีเมืองใหม่ จังหวัดอุบลราชธานี, รายงานการวิจัย, สาขาสังคมศาสตร์และการพัฒนา, (คณะศิลปศาสตร์: มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี, ๒๕๕๑).

^{๔๗} วรทัย จารุทวิชัย, “การสร้างความเข้มแข็งของชุมชนตามแนวคิดเศรษฐกิจชุมชนพึ่งตนเองศึกษากรณีชุมชนประชุมราษฎรพัฒนา ต.บึงคำพร้อย อ.ลำลูกกา จ.ปทุมธานี”. รายงานการวิจัย, คณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๔๕).

กิจกรรมศูนย์การเรียนรู้และเวทีประชุมสภาหมู่บ้านที่เน้นการระดมความคิด ตัดสินใจ ได้สร้างให้เกิด
 ทิศทางสังคมในหมู่สมาชิกมากขึ้น^{๔๘}

Blatchford E ได้ศึกษาการทำงานร่วมกันเพื่อการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนของชุมชนชนบท
 อแลสกา ผลการวิจัยพบว่า กลยุทธ์หลักในการทำงานร่วมกันคือการตั้งเป้าหมายของชุมชนร่วมกันเพื่อ
 ดำเนินการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนในชนบท อแลสกา โดยมีแนวทางร่วมกันคือ
 ๑) กำหนดความเป็นไปได้ในทางปฏิบัติเพื่อให้เกิดความร่วมมือกันระหว่างบุคคลกับสังคมชุมชน ซึ่ง
 มุ่งเน้นไปที่ชุมชนท้องถิ่น โดยให้คนในชุมชนตระหนักว่าอะไรคือสิ่งที่ดีที่สุดในที่สามารถปฏิบัติได้จริง
 ๒) รัฐบาลควรมีบทบาทในการทำหน้าที่กระตุ้นเพื่อสนับสนุนให้เกิดการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชน
 ๓) การพัฒนาเศรษฐกิจ หมายถึงงานของคนในท้องถิ่น ซึ่งโอกาสในการสร้างงานจะไม่เกิดขึ้น
 ถ้าทักษะของงานนั้นไม่ตรงกับทักษะของคนในท้องถิ่น และ ๔) แนวทางที่ดีที่สุดคือ การสร้างงาน
 แต่อย่างไรก็ตามวิธีการปฏิบัติควรดำรงไว้ซึ่งวัฒนธรรมดั้งเดิมของชุมชนเช่น การดำรงชีพด้วยการล่า
 สัตว์ และตกปลาของคนในชุมชน แต่การสร้างงานเพียงอย่างเดียวไม่เพียงพอ การจะทำให้ชุมชนมี
 ความยั่งยืนควรสนับสนุนในปัจจัยด้านอื่น ๆ ได้แก่ น้ำสะอาดเพื่อการบริโภค การสุขภาพ การให้
 การศึกษา การสร้างคุณภาพให้แก่เด็กในชุมชน การมีโปรแกรมการฝึกอบรม และมีการบริการเพื่อ
 สุขภาพให้แก่คนในชุมชน^{๔๙}

Raymond L. C. ได้ศึกษากลยุทธ์ความเป็นผู้ประกอบการในชุมชนเพื่อพัฒนาเศรษฐกิจ
 ชุมชน ผลการศึกษาพบว่า กลยุทธ์ความเป็นผู้ประกอบการของคนในชุมชนเป็นลักษณะเฉพาะที่มีผล
 ต่อด้านเศรษฐกิจ โดยเน้นในเรื่องของผลการดำเนินงานและความสามารถในการแสวงหาประโยชน์
 จากการลงทุนของรัฐบาล มุ่งความสนใจในเรื่องของประโยชน์ที่นอกเหนือจากความเชื่อมโยงใน
 รูปแบบพื้นฐานของผลลัพธ์ ที่เน้นในเรื่องการขยายผลการดำเนินงานเพื่อสนับสนุนธุรกิจอย่าง
 เหมาะสม เช่น การวางแผนธุรกิจและการขอความช่วยเหลือด้านเทคนิคกองทุนกู้ยืมเพื่อการทำธุรกิจ
 การรักษาธุรกิจและการขยายโครงการ การตั้งเป้าหมายเพื่อสร้างความแข็งแกร่งให้ธุรกิจ สร้าง
 โครงสร้างพื้นฐานและสิ่งอำนวยความสะดวกสาธารณะ การวัดผลการฝึกอบรมแรงงาน และการ
 สนับสนุนทางการศึกษา ในด้านการพัฒนาเศรษฐกิจในระดับโลกนั้นยังมีความไม่ชัดเจน ซึ่งกล

^{๔๘} ฤทัยรัตน์ รัตนสร้อย, “พลวัตทิศทางสังคมกับความเข้มแข็งของชุมชน: กรณีศึกษาบ้านจารุง ตำบลเนิน
 ฆ้อ อำเภอกงหรา จังหวัดระยอง”. รายงานการวิจัย, คณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์,
 ๒๕๕๒).

^{๔๙} Blatchford E., Working Together for Community Economic Development in Rural Alaska.
 Economic Development Review. 12 (1), (1994), 41-45.

ยุทธ์ศาสตร์ความเป็นผู้ประกอบการของคนในชุมชนจะทำให้การพัฒนาเศรษฐกิจเกิดความชัดเจนขึ้นโดยการมุ่งเน้นภาวะความเป็นผู้นำที่นำมาเป็นเครื่องชี้วัดของการพัฒนาเศรษฐกิจในชุมชน^{๕๐}

Markusen A. ได้ศึกษาเป้าหมายด้านอาชีพในการพัฒนาภูมิภาคและเศรษฐกิจชุมชน ผลการศึกษาพบว่า การพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนเป็นเรื่องที่มีความซับซ้อนซึ่งเกี่ยวข้องกับกิจกรรมด้านแรงงานของชุมชน นำมาซึ่งการเปิดโอกาสทางการค้า และการได้รับผลกระทบจากกระแสโลกาภิวัตน์ โดยกิจกรรมด้านแรงงานดังกล่าวเกี่ยวข้องกับทุนมนุษย์ซึ่งจะมีความสำคัญเพิ่มมากยิ่งขึ้น และมีผลต่อการพัฒนาทางเศรษฐกิจ แต่การพัฒนาเศรษฐกิจส่วนใหญ่ยังให้ความสำคัญกับทุนมนุษย์ในระดับน้อย ประชาชนในชุมชนหรือผู้ประกอบการภายในชุมชนมีความสำคัญต่อเศรษฐกิจของท้องถิ่นโดยกลุ่มคนดังกล่าวสามารถเรียนรู้กับการที่จะเป็นสมาชิกในกลุ่มอาชีพ ซึ่งการที่จะทำให้เกิดความสำเร็จได้นั้น ควรมีการวางแผนและมีนโยบายอย่างสมเหตุสมผล และมีการกำหนดเป้าหมายของการประกอบอาชีพได้แก่ การทำให้แรงงานมีทักษะสูงขึ้น ให้ความสำคัญกับการเติบโตของธุรกิจ การรวมกลุ่ม การมีส่วนร่วม มีการสนับสนุนการประกอบการ และการพิจารณาศักยภาพของพื้นที่ ปัจจัยผลักดันในการพัฒนามี ๓ ประการ โดยประการแรกคือ ต้องมีการวางแผน เนื่องจากผู้ประกอบการยังมีความสับสนในเรื่องการก้าวสู่มาตรฐาน และการตัดสินใจที่มีผลกระทบต่อท้องถิ่น ประการที่สองคือ ยังไม่มีความเข้าใจในลักษณะของศักยภาพความอุดมสมบูรณ์ของท้องถิ่นและภูมิภาค โดยเฉพาะอย่างยิ่งความไม่เข้าใจในห่วงโซ่อุปทานของสินค้า และประการสุดท้ายคือ ความสำคัญของความรู้ในการประกอบอาชีพ ซึ่งเป็นความรู้ที่จำเป็นสำหรับการเลือกอาชีพให้เหมาะสม^{๕๑}

^{๕๐}Raymond L. C., The entrepreneurial community approach to community economic development. *Economic Development Review*. 14 (2), (1996), 16-20.

^{๕๑}Markusen A., Targeting Occupations in Regional and Community Economic Development. *Journal of the American Planning Association*, 70 (3), (2004), 253-268.

บทที่ ๓

วิธีดำเนินการวิจัย

โครงการวิจัยเรื่อง “เสริมสร้างความเข้มแข็งของเศรษฐกิจฐานราก ยกระดับเศรษฐกิจ สังคม และสร้างความมั่นคงทางรายได้” ซึ่งผู้วิจัยจะได้นำเสนอขั้นตอนการดำเนินการวิจัย มีกระบวนการวิจัยและขั้นตอนการดำเนินงานดังนี้

- ๓.๑ รูปแบบการวิจัย
- ๓.๒ พื้นที่การวิจัย
- ๓.๓ กลุ่มตัวอย่าง/ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ
- ๓.๔ เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย
- ๓.๕ การเก็บรวบรวมข้อมูล
- ๓.๖ การวิเคราะห์ข้อมูล
- ๓.๗ สรุปกระบวนการวิจัย

๓.๑ รูปแบบการวิจัย

โครงการวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ มีระเบียบวิธีวิจัย คือ ใช้วิธีการวิจัยแบบมีส่วนร่วม และการวิจัยเชิงปฏิบัติการ ผสมผสานเข้าด้วยกัน โดยเปิดโอกาสให้ชาวบ้านมีส่วนร่วมในการเสนอความคิดเห็นและระดมความคิด และนำข้อมูลที่ได้มาใช้ในการวางแผน กำหนดวัตถุประสงค์รวบรวมข้อมูล วิเคราะห์ข้อมูล ปรับปรุงแผนการดำเนินงานในการปฏิบัติงานและการดำเนินการวิจัย โดยจะต้องคำนึงถึงความต้องการของส่วนรวมและดำรงไว้ซึ่งองค์ความรู้และวิถีชีวิตบนพื้นฐานภูมิปัญญาท้องถิ่น เพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของเศรษฐกิจฐานราก ยกระดับเศรษฐกิจ สังคม และสร้างความมั่นคงทางรายได้ โดยศึกษาจากกลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ ประชาชนในชุมชน กลุ่มผู้ค้าและผู้ผลิต และกลุ่มครูภูมิปัญญาท้องถิ่น

๓.๒ พื้นที่การวิจัย

พื้นที่ที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ คณะผู้วิจัยมุ่งที่จะศึกษาเฉพาะ ประชาชนในชุมชน กลุ่มผู้ค้าและผู้ผลิต และกลุ่มครูภูมิปัญญาท้องถิ่นในอำเภอสังขละบุรี จังหวัดกาญจนบุรี

๓.๓ ประชากร/ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

๑) คณะผู้วิจัยได้ศึกษาเอกสารเกี่ยวกับแนวคิดเศรษฐกิจฐานราก แนวคิดการพัฒนา และแนวคิดเกี่ยวกับปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง เพื่อทราบถึงกลไกการขับเคลื่อนเศรษฐกิจและสังคมในการพัฒนาศักยภาพทุนทางทรัพยากรและทุนทางวัฒนธรรมไทย ตามนโยบายการขับเคลื่อนของภาครัฐ

๒) คณะผู้วิจัยได้สัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) โดยผู้ให้ข้อมูลสำคัญในการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) โดยใช้เกณฑ์การคัดเลือกจากผู้มีส่วนได้เสีย (Stakeholders) คือ

๒.๑ ประชาชนในชุมชน จำนวน ๑๐ ท่าน

๒.๒ กลุ่มผู้ค้าและผู้ผลิต จำนวน ๑๐ ท่าน

๒.๓ กลุ่มครุภูมิปัญญาท้องถิ่น จำนวน ๑๐ ท่าน

รวมทั้งรวม จำนวน ๓๐ ท่าน

๓) ผู้ให้ข้อมูลสำคัญในการสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group Discussion) โดยใช้เกณฑ์การคัดเลือกแบบเจาะจง ซึ่งคณะผู้วิจัยคัดเลือกแบบเจาะจง (purposive sampling) เพื่อขอความร่วมมือในการสนทนากลุ่ม โดยการสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group Discussion) พร้อมชี้แจงรายละเอียด วัตถุประสงค์ ขั้นตอน กระบวนการ สถานที่ วัน และเวลา ในการสนทนากลุ่ม รวมทั้งสิ้น ๓๐ ท่าน

๔) ผู้วิจัยกำหนดกิจกรรมการพัฒนากลุ่มผู้ค้าและผู้ผลิต เพื่อสร้างผลผลิตที่เป็นสินค้าชุมชน ซึ่งผู้วิจัยจะเป็นผู้พิจารณาว่าดีและเหมาะสมแล้ว นำกิจกรรมมาทดลองปฏิบัติการว่าใช้ได้หรือไม่ตามแนวคิด ทฤษฎี จากการศึกษาของผู้วิจัย โดยผู้วิจัยจะกำหนดเกณฑ์ในการติดตามและประเมินผล ตลอดจนควบคุมแนวทางการปฏิบัติและนำผลนั้นมาปรับปรุงรูปแบบกิจกรรมการดำเนินงาน แล้วนำไปทดลองใช้ใหม่จนกว่าจะได้ผลที่ผู้วิจัยพึงพอใจ จากนั้นไปใช้และเผยแพร่ต่อไป ซึ่งการวิจัยเชิงปฏิบัติการนี้อาจมีส่วนร่วมหรือไม่มีส่วนร่วมก็ได้

๓.๔ เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

การดำเนินการวิจัยดังกล่าว เน้นการศึกษาวิเคราะห์และการมีส่วนร่วมทั้งการเก็บรวบรวมข้อมูลจากเอกสาร งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง แบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง (Structured Interview) แบบสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม (Non-participant Observation) แบบสอบถาม (Questionnaire) การสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group Discussion) การเข้าร่วมโครงการพัฒนา ส่วนการวิเคราะห์ สังเคราะห์ข้อมูลนั้นเน้นวิธีการแสวงหาความรู้ จากการตั้งประเด็นหลักในการสัมภาษณ์ โดยดำเนินการและใช้เครื่องมือที่สำคัญ ได้แก่

๑) การสัมภาษณ์ ผู้วิจัยใช้การสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interviews) ได้แก่ หน่วยงานภาครัฐ และประชาชน

๒) การสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group Discussion) ได้แก่ ประชาชนในชุมชน กลุ่มผู้ค้าและผู้ผลิต และกลุ่มครูภูมิปัญญาท้องถิ่น ในอำเภอสังขบุรี จังหวัดกาญจนบุรี

๓) การสังเกต ซึ่งเป็นการสังเกตพฤติกรรมการผลิตและการจัดจำหน่ายสินค้าเกษตร ดังนั้น จึงมีเครื่องมือที่ใช้ในการศึกษา ประกอบด้วย

๑) แบบสอบถามประกอบการสัมภาษณ์ (Inter-view Guideline) และแนวคำถามสำหรับการสนทนากลุ่ม

๒) แบบประเมินการวิเคราะห์เปรียบเทียบด้านเศรษฐกิจ

๓.๕ การเก็บรวบรวมข้อมูล

ที่	การเก็บรวบรวมข้อมูล	ระยะเวลา (เดือน)							หมายเหตุ
		๑	๒	๓	๔	๕	๖	๗	
๑	การลงพื้นที่ เพื่อหาข้อบริบทชุมชน ผลิตภัณฑ์ สังคม วัฒนธรรม ประเพณีฯ	→							
๒	การจัดเวทีการเรียนรู้ครั้งที่ ๑ /หรือทำกิจกรรมตามโครงการเพื่อให้คณะผู้วิจัย และผู้ที่เกี่ยวข้องรับทราบข้อมูลเกี่ยวกับโครงการวิจัยและขอความร่วมมือในการเข้าร่วมเป็นกลุ่มตัวอย่างในงานวิจัย และระดมความคิดจากทุกภาคส่วน	→							
๓	สรุปผลการลงพื้นที่และการจัดเวทีการเรียนรู้ครั้งที่ ๑ สรุปเป็นรายงานเพื่อนำให้ผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบและประเมินผล		→						
๔	การจัดเวทีการเรียนรู้ครั้งที่ ๒ /หรือทำกิจกรรม/ หรือลงพื้นที่ตามโครงการ ให้ความรู้ต่าง ๆ เป็นการดำเนินการวิจัยระยะที่ ๒			→					
๕	การลงพื้นที่ปฏิบัติตามการดำเนินงานในแต่ละโครงการโดยในโครงการย่อยแต่ละโครงการปฏิบัติตามแผนการดำเนินงานให้ลุล่วง				→				
๖	สรุปผลการดำเนินการ ประชุม รายงานความก้าวหน้าแก่หัวหน้าชุดโครงการ				→				
๗	การจัดเวทีการเรียนรู้ครั้งที่ ๓ /หรือทำกิจกรรมตามโครงการเพื่อเก็บข้อมูลเชิงลึกในทุกๆ ด้าน ของทุกๆ					→			

ที่	การเก็บรวบรวมข้อมูล	ระยะเวลา (เดือน)						หมายเหตุ
		๑	๒	๓	๔	๕	๖	
	โครงการวิจัยเพื่อเตรียมสรุปผลการวิจัยระยะที่ ๒							
๘	สรุปผลการดำเนินการของแต่ละโครงการ รายงานผล ความก้าวหน้าด้านผลตอบรับที่ได้ ปัญหา อุปสรรค และแนวทางแก้ไข โดยแต่ละโครงการจะต้องมีแบบ ประเมินผลการทำงานในแต่ละกิจกรรมด้วย					→		
๙	การจัดเวทีการเรียนรู้ครั้งที่ ๔/หรือทำกิจกรรมตาม โครงการให้ความรู้แก่กลุ่มตัวอย่างจัดเวทีแยกตาม โครงการเพื่อทำกิจกรรมตามขั้นตอนแต่ละโครงการ						→	
๑๐	สรุปผลการดำเนินการของโครงการ รายงานผล ความก้าวหน้าด้านผลตอบรับที่ได้ ปัญหา อุปสรรค และแนวทางแก้ไขการทำงานในแต่ละกิจกรรม จัด ประชุม สรุปผลการดำเนินงานที่ได้ดังนี้ ๑. ผลงานที่ได้ ปัญหา อุปสรรคแนวทางแก้ไข ๒. สรุปผลแบบ ประเมินเพื่อนามาเขียนรายงานพร้อมหาแนวทาง ปรับปรุงตามข้อเสนอแนะ						→	
๑๑	รวบรวมผลการวิจัย ซึ่งสามารถฉายภาพรวมของ โครงการวิจัย การสร้างความมั่นคงทางด้านสังคม วัฒนธรรม สู่ภาคประชาสังคม โดยอาศัยการมีส่วน ร่วมของชุมชน และประสานงานกับจังหวัด กลุ่ม จังหวัด เพื่อนำข้อมูลที่ได้ไปใช้ในการสร้างแผน ยุทธศาสตร์การพัฒนาท้องถิ่นโดยเน้นการมีส่วนร่วม ของชุมชน						→	

๓.๖ การวิเคราะห์ข้อมูล

ข้อมูลที่ได้จากการสังเกตและการสัมภาษณ์ นำมาวิเคราะห์สภาพชุมชนในเรื่องที่เกี่ยวข้องกับเสริมสร้างความเข้มแข็งของเศรษฐกิจฐานราก ยกระดับเศรษฐกิจ สังคม และสร้างความมั่นคงทางรายได้ การวิเคราะห์ข้อมูลเพื่อสรุปผลการศึกษาใช้วิธีการวิเคราะห์ที่ใช้แนวคิดของสุภางค์ จันทวานิช^๑ ดังนี้

๓.๖.๑ การวิเคราะห์แบบอุปนัย การวิเคราะห์แบบอุปนัย เป็นวิธีสร้างข้อสรุปจากข้อมูลรูปธรรมหรือปรากฏการณ์ที่มองเห็น เช่น กิจกรรมในชีวิตประจำวันของชุมชนที่เป็นเหตุการณ์ปกติและการวิถีชีวิตของชุมชน อันเป็นผลมาจากความเชื่อดั้งเดิมหรือภูมิปัญญาดั้งเดิมที่ทำให้เกิดการปฏิบัติ

๓.๖.๒ การวิเคราะห์โดยการจำแนกข้อมูล การวิเคราะห์โดยการจำแนกข้อมูล คือ การจำแนกข้อมูลเป็นชนิด ตามแนวคิดของเอกนวิทย์ ณ ถลาง และคณะ^๒ เพื่อวิเคราะห์บทบาทของผู้นำชุมชนหรือแกนนำหรือผู้นำในการทำกิจกรรมต่าง ๆ ถ่ายทอดขบวนการเรียนรู้และพฤติกรรมของชุมชนที่จะส่งผลต่อการจัดการตนเอง โดยมีกรอบการวิเคราะห์ ดังนี้

๑. การกระทำ คือเหตุการณ์หรือสถานการณ์หรือพฤติกรรมที่เกิดขึ้นในช่วงระยะเวลาใดเวลาหนึ่ง ไม่ยาวนานหรือต่อเนื่อง

๒. กิจกรรม คือเหตุการณ์หรือสถานการณ์หรือขนบธรรมเนียม ประเพณีที่เกิดขึ้นที่เกิดขึ้นในลักษณะต่อเนื่อง และมีความผูกพันกับบุคคลบางคน หรือบางกลุ่ม

๓. การสื่อความหมาย คือการที่บุคคลอธิบายหรือสื่อสารหรือให้ความหมายเกี่ยวกับการกระทำหรือกิจกรรม อาจเป็นการให้ความหมายในลักษณะเกี่ยวกับโลกทัศน์ ความเชื่อ ค่านิยม บรรทัดฐาน

๔. ปฏิสัมพันธ์ คือความสัมพันธ์ที่เกี่ยวข้องระหว่างบุคคลหลาย ๆ คนในสังคมที่ศึกษาในรูปแบบใดรูปแบบหนึ่งอาจเป็นรูปของการเข้ากันได้หรือความขัดแย้งก็ได้ เป็นสภาพสังคมหรือสถานการณ์หรือสภาพกิจกรรมที่ทำการศึกษาเกิดอยู่

๕. การมีส่วนร่วมในกิจกรรม คือการที่บุคคลมีความผูกพันและเข้าร่วมกิจกรรมหรือการปรับตัวให้เข้ากับสถานการณ์หรือเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น

^๑สุภางค์ จันทวานิช, *วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ*, (กรุงเทพมหานคร : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๐), หน้า ๑๓๑-๑๔๔.

^๒เอกวิทย์ ณ ถลาง และคณะ, *ภูมิปัญญาและกระบวนการเรียนรู้ของชาวบ้านไทย*, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมราชา, ๒๕๔๖), หน้า ๘๘.

๓.๖.๓ การวิเคราะห์ข้อมูลภาคสนาม

การวิเคราะห์ข้อมูลภาคสนามใช้แนวคิดของซูเกียรตี ลีสุวรรณ์^๓ แบ่งออกเป็น ๒ ลักษณะ คือ

๑) การวิเคราะห์ข้อมูลในขณะปฏิบัติงานสนาม เป็นการวิเคราะห์อย่างไม่เป็นทางการ แต่เป็นงานที่ต้องทำเป็นประจำเพื่อเป็นแนวทางในการรวบรวมข้อมูลในช่วงต่อไป

๒) การวิเคราะห์ข้อมูลที่เก็บจากการศึกษาภาคสนาม เป็นการวิเคราะห์อย่างเป็นแบบแผนมากขึ้น และต้องทำเป็นระยะๆ เพื่อจะได้ประเมินผลงานวิจัยก้าวหน้าไปตามวัตถุประสงค์ของการวิจัยมากขึ้นเรื่อยๆ โดย

๑. จัดหมวดหมู่จากข้อมูลที่รวบรวมมาได้

๒. การวิเคราะห์คุณลักษณะของแต่ละหน่วยย่อยที่มีการจัดหมวดหมู่ไว้

๓. การจัดลำดับประเภทของข้อมูล

๔. การค้นหาแบบแผนหรือโครงสร้างหรือรูปแบบของข้อสรุปผลการศึกษา

๕. การโยงความสัมพันธ์ระหว่างเงื่อนไขปัจจัยหรือบริบทที่เกี่ยวข้องกับ

ปรากฏการณ์โดยแสดงให้เห็นถึงกระบวนการหรือกลไกที่ทำให้เงื่อนไขปัจจัยต่าง ๆ ที่ส่งผลหรือมีความสัมพันธ์กับปรากฏการณ์ที่ศึกษาอย่างแท้จริง

๓.๖.๔ ขั้นตอนการวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ มีขั้นตอนดังนี้

๑) เขียนบันทึกให้ละเอียดที่สุด เพื่อให้เห็นภาพของข้อมูล/บรรยากาศ/กิจกรรม ผู้วิจัยได้เก็บรวบรวมมา

๒) อ่านบันทึกนั้นหลายๆ ครั้ง จนเข้าใจสาระสำคัญที่ชัดเจน ผู้ทำการวิจัยเชิงคุณภาพได้ดี ต้องสัมผัสกับข้อมูลอย่างใกล้ชิด

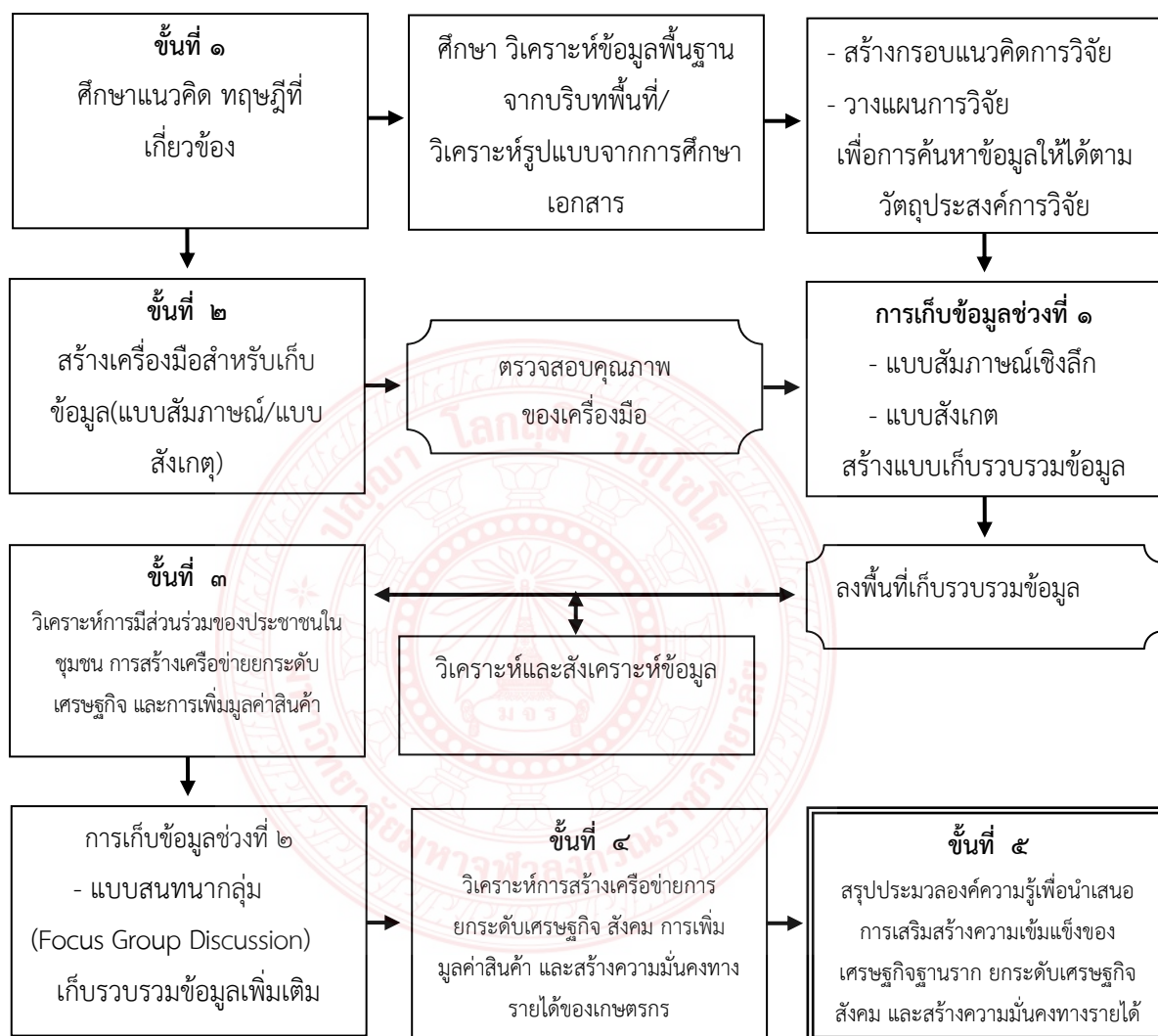
๓) ลงรหัสข้อมูล เป็นการบันทึกช่วยจำว่าช่วงที่เก็บข้อมูลนั้น มีสาระสำคัญอะไรบ้าง เป็นการช่วยแยกแยะและจัดกลุ่มข้อมูลให้เป็นระบบ และสรุปสาระสำคัญในแต่ละหน้าว่ามีประเด็นสำคัญอะไรบ้างและแต่ละกรณี

๓.๗ สรุปกระบวนการวิจัย

วิธีดำเนินการวิจัยนั้น เกิดจากการศึกษาเอกสารที่เกี่ยวข้องกับพื้นที่ ที่จะทำการศึกษาวิจัย และมีการลงภาคสนามเบื้องต้นเพื่อเก็บข้อมูลพื้นฐานในการศึกษาวิจัย มีการศึกษาจากกลุ่มต่างๆ ในชุมชน และเข้าไปศึกษากิจกรรมต่างๆ ที่ทำให้เกิดความร่วมมือ เพื่อเลือกเลือกผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) ที่จะสามารถให้ข้อมูลที่ตรงและเป็นจริงได้ในการศึกษาวิจัย จากการได้ลงพื้นที่เบื้องต้นทำให้

^๓ซูเกียรตี ลีสุวรรณ์, เรื่องเดียวกัน, หน้า ๗.

ทราบถึงปัจจัยเชิงสังคม กลุ่ม/เครือข่าย กระบวนการทำงาน และกิจกรรมต่างๆ ที่ทำให้เกิดความร่วมมือของประชาชนในชุมชน จึงนำข้อมูลที่ได้มาทำการวิเคราะห์เกี่ยวกับการเสริมสร้างความเข้มแข็งของเศรษฐกิจฐานราก ยกระดับเศรษฐกิจ สังคม และสร้างความมั่นคงทางรายได้ ต่อไปดังแผนภาพที่ ๓.๑ นี้

แผนภาพที่ ๓.๑ แผนผังแสดงภาพรวมกระบวนการวิจัย

บทที่ ๔

ผลการวิจัย

การศึกษาวิจัยเรื่อง เสริมสร้างความเข้มแข็งของเศรษฐกิจฐานราก ยกระดับเศรษฐกิจ สังคม และสร้างความมั่นคงทางรายได้ มีกรอบแนวคิดในการดำเนินการวิจัยครั้งนี้ เป็นการวิจัยโดยใช้ รูปแบบการวิจัยเชิงคุณภาพที่มีเนื้อหาสนับสนุนผลการวิจัยชัดเจนมากขึ้น ประกอบการวิเคราะห์ ข้อมูลสังเคราะห์เป็นบทสรุปการวิจัยและผลการวิจัยดังนี้

๔.๑ การมีส่วนร่วมในเสริมสร้างความเข้มแข็งของเศรษฐกิจฐานราก ยกระดับเศรษฐกิจ สังคม และสร้างความมั่นคงทางรายได้

๔.๒ เครือข่ายการเสริมสร้างความเข้มแข็งของเศรษฐกิจฐานราก ยกระดับเศรษฐกิจ สังคม และสร้างความมั่นคงทางรายได้

๔.๓ วิเคราะห์รูปแบบการเสริมสร้างความเข้มแข็งของเศรษฐกิจฐานราก ยกระดับ เศรษฐกิจ สังคม และสร้างความมั่นคงทางรายได้

๔.๔ องค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัย

๔.๑ การมีส่วนร่วมในเสริมสร้างความเข้มแข็งของเศรษฐกิจฐานราก ยกระดับ เศรษฐกิจ สังคม และสร้างความมั่นคงทางรายได้

จากการสำรวจพื้นที่วิจัยการเสริมสร้างความเข้มแข็งของเศรษฐกิจฐานราก ยกระดับ เศรษฐกิจ สังคม และสร้างความมั่นคงทางรายได้ ในจังหวัดกาญจนบุรี โดยแยกออกเป็นสามมิติ คือ มิติด้านการเกษตร มิติด้านการบริการ และมิติด้านชุมชนจัดการตนเอง ในแต่ละมิติกำหนดกรอบ แนวทางในการขับเคลื่อนชุมชนเศรษฐกิจฐานรากเบื้องต้นแยกศึกษาเป็นเชิงเดี่ยวในแต่ละมิติอย่าง ละเอียดยพบว่า ในสภาพความเป็นจริงเชิงพื้นที่การอธิบายเศรษฐกิจฐานรากแยกตามมิติดังกล่าว ข้างต้น ไม่อาจสามารถอธิบายความเข้มแข็งของเศรษฐกิจฐานรากได้อย่างชัด ในวิจัยการพัฒนาเศรษฐกิจ ฐานรากให้มีความเข้มแข็งควรมีการขับเคลื่อนเชิงพื้นที่ในระดับจังหวัด ระดับอำเภอ ระดับตำบล และ ระดับชุมชน โดยคำนึงถึงลักษณะของพื้นที่และโครงสร้างของชุมชนเป็นองค์ประกอบที่สำคัญ จึงเสนอ ประเด็นการศึกษาดังต่อไปนี้

๑. การขับเคลื่อนเศรษฐกิจฐานรากในระดับจังหวัด ด้วยความพร้อมในด้านทุนทาง สังคมเบื้องต้น พบว่า จังหวัดกาญจนบุรีมีความพร้อมทั้งในด้านภาครัฐ และภาคประชาสังคมที่มีความ

เข้มแข็ง ตลอดพื้นที่ทางด้านภูมิศาสตร์ที่มีความหลากหลายเป็นแหล่งต้นน้ำที่สำคัญ จึงเห็นควรพัฒนาโจทย์การวิจัย ในด้านการพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากภายใต้ความร่วมมือของภาคีภาครัฐ เอกชน และภาคประชาสังคม เพื่อขับเคลื่อนการสร้างเกษตรปลอดภัยในจังหวัดกาญจนบุรี และสร้างโมเดลการพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากโดยการหนุนเสริมจากกลไกภาครัฐ

๒. การขับเคลื่อนเศรษฐกิจฐานรากในระดับอำเภอ พื้นที่อำเภอสังขละบุรี มีปัจจัยเบื้องต้นในด้านทุนทางสังคม ทั้งด้านทรัพยากรธรรมชาติ ความรู้ เครือข่าย เป็นพื้นที่เกษตรกรรมที่มีความสำคัญแห่งหนึ่ง ตลอดจนมีสภาพทางด้านภูมิศาสตร์ที่เชื่อมโยงระหว่างจังหวัดราชบุรี และจังหวัดนครปฐม และชุมชนเมืองของกรุงเทพและปริมณฑล

๓. การขับเคลื่อนเศรษฐกิจฐานรากในระดับตำบล ชุมชนวังกะเป็นชุมชนที่มีฐานรากการพัฒนามายาวนาน มีความพร้อมในการพัฒนาโจทย์วิจัยในด้านการพัฒนาและยกระดับเศรษฐกิจฐานรากโดยกระบวนการชุมชนจัดการตนเอง เพื่อวิเคราะห์ทุนและระบบเศรษฐกิจฐานรากในระดับครอบครัวและชุมชน สำหรับใช้หาแนวทางการพัฒนาและยกระดับเศรษฐกิจฐานรากขับเคลื่อนเศรษฐกิจฐานรากระดับครอบครัว กลุ่มองค์กร และชุมชนเป็นชุมชนจัดการตนเอง

๔. การขับเคลื่อนเศรษฐกิจฐานรากในชุมชน เป็นประเด็นสำคัญที่ไม่อาจมองข้ามไป เนื่องจากในพื้นที่กาญจนบุรีมีพื้นที่หลายแห่งที่มีความเป็นเมืองเพิ่มมากขึ้น อีกทั้งพฤติกรรมของคนในชนบทที่เลียนแบบคนเมืองอันเกิดจากการถาโถมจากกระแสโลกาภิวัตน์และเทคโนโลยีการสื่อสารต่างๆ จึงจำเป็นต้องศึกษาแนวทางของการขับเคลื่อนและการเชื่อมโยงเกื้อหนุนกันระหว่างเศรษฐกิจในเมืองกับเศรษฐกิจในชนบทอย่างเป็นธรรม

การพัฒนาเศรษฐกิจในระดับฐานรากมีความสำคัญและสอดคล้องกับปัญหาความเหลื่อมล้ำที่เกิดขึ้นในสังคมไทย ทั้งจากผลจากการพัฒนาที่ทำให้เกิดช่องว่างของรายได้ โอกาสทางการศึกษา การมีงานทำ ความมั่นคงในอาชีพ การใช้ประโยชน์ที่ดิน สาธารณสุข และความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน โดยปัญหาดังกล่าวมีความเกี่ยวพันกันต้องอาศัยการพิจารณาเพื่อแก้ไขอย่างบูรณาการด้วยเจ้าของปัญหาในพื้นที่นั้นๆ ผนวกกับการใช้กลไกที่มีประสิทธิภาพในการหนุนเสริมเพื่อปรับเปลี่ยนวิกฤติเป็นโอกาสในการสร้างฐานเศรษฐกิจของชุมชนซึ่งเป็นระดับฐานรากให้มีศักยภาพในการพัฒนาได้อย่างเข้มแข็งและยั่งยืน

จากการสัมภาษณ์แรกเปลี่ยนความคิดเห็นเครือข่ายจังหวัดกาญจนบุรีได้มีการให้ข้อเสนอแนะในการพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากโดยสรุปได้ว่าส่วนงานพัฒนาชุมชน จังหวัดกาญจนบุรี มีบทบาทเป็นแกนหลักดำเนินการขับเคลื่อนการพัฒนาเศรษฐกิจฐานราก มุ่งเน้นในด้านการส่งเสริมเกษตรอินทรีย์ ผลการดำเนินการที่ผ่านมาพบปัญหาการขาดข้อมูลการผลิตเกษตรอินทรีย์ระหว่างผู้ผลิตกับผู้บริโภค ไม่ทราบว่าผู้บริโภคคือใคร มีความต้องการบริโภคมากน้อยเพียงไร คุณภาพระดับไหน สถานที่ที่เข้าถึงควรเป็นอย่างไร ส่วนในด้านผู้ผลิตก็ขาดข้อมูลด้านการบริโภค การเข้าถึง

กลุ่มเป้าหมาย ทั้งปริมาณ คุณภาพ สถานที่ ราคา ที่จะนำไปบริหารจัดการเชื่อม ตั้งแต่การผลิตไปจนถึงการตลาด ผลดังกล่าวส่งผลต่อประสิทธิภาพการผลิตที่สอดคล้องกับความต้องการของตลาด หรือ ผู้บริโภค นอกจากนี้ยังพบปัญหาในด้านกระบวนการที่แต่ละภาคส่วนยังต่างคนต่างทำ ขาดการบูรณาการความร่วมมือหรือการมีส่วนร่วมกันอย่างจริงจัง ให้สามารถดำเนินการได้อย่างต่อเนื่อง ยั่งยืน สามารถสรุปได้ ๕ ประเด็นปัญหาเชิงพื้นที่ ได้แก่

๑) ประสิทธิภาพในการดำเนินการด้านการตลาดสินค้าเกษตร เกี่ยวข้องกับการจัดการด้านการผลิต การบริโภค ที่จะนำไปสู่ประสิทธิภาพ และประสิทธิผลที่สูงขึ้น ทั้งในเชิงปริมาณที่จะขยายภาคการผลิต และการเพิ่มภาคการบริโภค จากศักยภาพที่มีอยู่ให้มีประสิทธิภาพอย่างสูงสุด และยังคงรักษา หรือเพิ่มคุณภาพของผลผลิต ด้วยการกำหนดมาตรฐาน ให้เกิดการสร้างความน่าเชื่อถือ ความไว้วางใจกับผู้บริโภค^๑

๒) ระบบการจัดซื้อจัดจ้างภาครัฐมีหลายขั้นตอน ไม่ตอบสนองในเชิงธุรกิจสำหรับเกษตรกรผู้ผลิต เกี่ยวข้องกับคนกลางในการจัดการการเชื่อมโยงเครือข่ายการผลิตกับการตลาดในกระบวนการจัดการด้านสินค้า^๒ และการเงินที่สามารถตอบสนองต่อระบบการผลิตให้สามารถผลิตได้อย่างต่อเนื่อง พัฒนาให้เกิดสภาพคล่องทางการเงินที่จะต้องมีการหมุนเวียนมาใช้ในการผลิตของกลุ่มเกษตรกรอินทรีย์

๓) การเชื่อมประสานพลังการทำงานระหว่างจังหวัด อำเภอ และตำบล และระหว่างภาคส่วนในพื้นที่ การมีส่วนร่วมการทำงานที่ร้อยเรียงความเชื่อมโยงในเชิงนโยบาย^๓ กับเชิงพื้นที่ ให้เกิดการบริการการพัฒนาที่ส่งต่อ สอดรับกันตลอดเส้นทางตั้งแต่ระดับชุมชน ตำบล อำเภอ และสู่จังหวัด

๔) ความต่อเนื่อง และยั่งยืน ในการทำธุรกิจนั้นมีผลต่อความมั่นใจของผู้ผลิตที่จะมีข้อมูลตัดสินใจในการลงทุนระยะยาวจากการจัดการด้านการตลาดระหว่างผู้ผลิต และผู้บริโภค^๔

๕) ข้อมูลในการตัดสินใจสำหรับการพัฒนาเศรษฐกิจฐานราก เกี่ยวข้องกับเกี่ยวข้องกับความต้องการในการพัฒนาระบบการจัดการข้อมูลด้านการผลิต การบริโภค ที่จะนำไปสู่การตัดสินใจในการผลิต^๕

^๑ สัมภาษณ์, นายภูวพล รัศมีฤกษ์เศรษฐ์, นายก อบต. หนองลู ๓ ตุลาคม ๒๕๖๓

^๒ สัมภาษณ์, นายสมสิทธิ์ นิลเพ็ง, รองนายก อบต. หนองลู ๕ ตุลาคม ๒๕๖๓

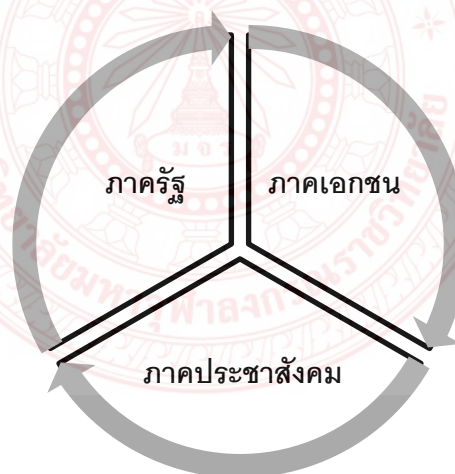
^๓ สัมภาษณ์, นายชนะแดน ถึงจ่อหอ, รองนายก อบต. หนองลู ๓ ตุลาคม ๒๕๖๓

^๔ สัมภาษณ์, นางพนิดา นาเครือ, สมาชิกสภา อบต. หมู่ที่ ๒ ๓๐ ตุลาคม ๒๕๖๓

^๕ สัมภาษณ์, นายรุ่งโรจน์ แสงทองดี, สมาชิกสภา อบต. หมู่ที่ ๑ ๓๑ ตุลาคม ๒๕๖๓

ตารางที่ ๔.๑ สรุปประเด็นปัญหาในการพัฒนาเศรษฐกิจฐานราก

ปัญหา	ความเชื่อมโยง
๑. ประสิทธิภาพในการดำเนินการด้านการตลาดสินค้าเกษตร	การจัดการด้านการผลิต การบริโภค ที่จะนำไปสู่ประสิทธิภาพ และประสิทธิผลที่สูงขึ้น ทั้งในเชิงปริมาณที่จะขยายภาคการผลิต และการเพิ่มภาคีการบริโภค
๒. ระบบการจัดซื้อจัดจ้างภาครัฐมีหลายขั้นตอน	ไม่ตอบสนองในเชิงธุรกิจสำหรับเกษตรกรผู้ผลิต เกี่ยวข้องกับคนกลางในการจัดการการเชื่อมโยงเครือข่ายการผลิตกับการตลาด
๓. การเชื่อมประสานพลังการทำงาน	การมีส่วนร่วมการทำงานที่ร้อยเรียงความเชื่อมโยงในเชิงนโยบายกับเชิงพื้นที่ ให้เกิดการบริการการพัฒนาที่ส่งต่อ
๔. ความต่อเนื่อง และยั่งยืน	ความมั่นใจของผู้ผลิตที่จะมีข้อมูลตัดสินใจในการลงทุนระยะยาวจากการจัดการด้านการตลาดระหว่างผู้ผลิต และผู้บริโภค
๕. ข้อมูลในการตัดสินใจ	ความต้องการในการพัฒนาระบบการจัดการข้อมูลด้านการผลิต การบริโภค ที่จะนำไปสู่การตัดสินใจ

จากประเด็นปัญหานั้นนำไปสู่การพัฒนาอย่างมีส่วนร่วม ผนึกกำลังกัน ประกอบด้วย ภาครัฐ ภาคเอกชน และภาคประชาสังคม ในการพัฒนาให้เกิดกลไกการทำงานด้วยการขับเคลื่อนกระบวนการพัฒนาอาหารปลอดภัยในสินค้า ข้าว และผักอินทรีย์เชื่อมโยงทั้งในระดับจังหวัด กาญจนบุรี อำเภอบางแพ และตำบล^๖ เพื่อเป็นต้นแบบในการพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากด้วยการสานพลังภาคี ดังแผนภาพที่ ๔.๑ การพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากอย่างมีส่วนร่วม

แผนภาพที่ ๔.๑ การพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากอย่างมีส่วนร่วม

^๖ สัมภาษณ์, นายสุทัต สังข์ทัศน์, ประธานสภา อบต. ๕ พฤศจิกายน ๒๕๖๓

จากสถานการณ์การแข่งขันทางเศรษฐกิจทั้งระดับภูมิภาคและระดับประเทศ พบว่ามี การรุกร้าและทำลายทรัพยากรที่มีความรุนแรงมากขึ้น การเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ การ ครอบครองปัจจัยการผลิตจากกลุ่มทุนขนาดใหญ่ และประเด็นการศึกษาวิจัยในท้องถิ่นที่พบว่ามี ประเด็นด้านเศรษฐกิจชุมชนบนฐานของวิถีเกษตรกรรม และฐานทรัพยากรจำนวนมากแสดงให้เห็นถึง ผลกระทบที่เกิดขึ้นต่อทรัพยากร รายได้ ต้นทุนการผลิต และประสิทธิภาพในการจัดการการผลิตและ ผลผลิตของเกษตรกรรายย่อย ทำให้เกิดภาวะความเสี่ยง และการปรับตัวอย่างรุนแรงของเกษตรกร^๗ และระบบเศรษฐกิจของชนฐานรากที่ยังคงต้องพึ่งพาฐานทรัพยากรในการดำรงชีพ ดังนั้นการ ยกระดับเศรษฐกิจของประชาชนระดับฐานรากของประเทศบนฐานที่สมดุลกับสภาพสังคมและ สิ่งแวดล้อมจึงมีความจำเป็นเร่งด่วนที่ต้องร่วมกันขับเคลื่อนการพัฒนาเพื่อแก้ปัญหาดังกล่าวด้วยกลไก ที่มีประสิทธิภาพภายใต้ความร่วมมือของภาคีและเครือข่ายที่เกี่ยวข้อง

การพัฒนาเพื่อสร้างคุณค่าให้เกิดขึ้นในระบบต่าง ๆ ของเกษตรอินทรีย์ที่นำไปสู่อาหารที่ ปลอดภัยสำหรับผู้บริโภคจำเป็นต้องดำเนินการตั้งแต่ต้นน้ำถึงปลายน้ำ โดยกระบวนการสำคัญที่ สามารถนำมาใช้ในการขับเคลื่อนการพัฒนาตลอดโซ่อุปทาน คือ การสร้างโซ่คุณค่า (Value chain) ด้วยการบริหารจัดการในกระบวนการสร้างโซ่คุณค่าของอาหารปลอดภัย โดยให้ความสำคัญตั้งแต่ต้น ทางคือ ศักยภาพของผู้ผลิต ปัจจัยการผลิตที่มีคุณภาพและปลอดภัย ระบบโลจิสติกส์ที่เกี่ยวข้องกับ การจัดการผลผลิต การกระจายผลผลิต การจำหน่าย ตลาดและการจัดการด้านการตลาด การบริการ และผู้บริโภค ในการสร้างโซ่คุณค่าของอาหารปลอดภัยนั้นจะช่วยเพิ่มมูลค่าของผลผลิตทาง การเกษตรที่ปลอดภัย และส่งผลให้เกิดความเข้มแข็ง ประสิทธิภาพ และประสิทธิผลของการจัดการ ในห่วงโซ่ จะช่วยยกระดับการพัฒนาศักยภาพทางเศรษฐกิจของชุมชนในท้องถิ่นอย่างเป็นรูปธรรม

ด้านประชากรจังหวัดกาญจนบุรีมีจำนวนประชากรทั้งหมด ๔๗๘,๕๓๖ คน แยกเป็น ชาย ๒๓๔,๘๐๐ คน คิดเป็นร้อยละ ๔๙.๐๗ หญิง ๒๔๓,๗๓๖ คน คิดเป็นร้อยละ ๕๐.๙๓ ประมาณ หนึ่งในสามประกอบอาชีพรับจ้าง จำนวน ๑๗๒,๑๒๗ คน คิดเป็นร้อยละ ๓๕.๙๗ และเกษตรกรรวม ๙๙,๒๙๘ คน คิดเป็นร้อยละ ๒๐.๗๕ ด้านรายได้ของครัวเรือน จังหวัดกาญจนบุรีมีรายได้เฉลี่ยคนละ ๗๗,๐๗๖.๖๑ บาทต่อปี หรือเฉลี่ยครัวเรือนละ ๒๓๐,๖๐๓.๘๕ บาทต่อปี อำเภอที่มีรายได้เฉลี่ยต่อคน ต่อปีน้อยที่สุด ได้แก่ อำเภอสังขละบุรี ๕๖,๗๐๒.๗๘ บาท/คน/ปี รายจ่ายเพื่อการอุปโภคบริโภค รายจ่ายบุคคลเฉลี่ย ๕๒,๖๒๕.๑๙ บาท/ปี รายจ่ายครัวเรือน ๑๕๗,๔๔๘.๑๘ บาท/ครัวเรือน/ปี สามารถจำแนกข้อมูลตามแหล่งรายจ่ายของครัวเรือนได้ดังนี้ รายจ่ายอุปโภคบริโภคที่จำเป็นเฉลี่ย ครัวเรือนละ ๘๓,๑๓๖.๒๗ บาท/ปี รายจ่ายอุปโภคบริโภคที่ไม่จำเป็นเฉลี่ย ครัวเรือนละ ๒๐,๑๒๐.๔๕ บาท/ปี รายจ่ายที่เป็นต้นทุนการผลิตเฉลี่ย ครัวเรือนละ ๓๒,๒๑๔.๓๘ บาท/ปี และ รายจ่ายที่เป็น การชำระหนี้สินเฉลี่ย ครัวเรือนละ ๑๘,๙๗๗.๐๘ บาท/ปี

^๗ สัมภาษณ์, นายชัยณรงค์ อ่อนเทศ, ประชาชนชาวบ้าน ๕ พฤศจิกายน ๒๕๖๓

ครัวเรือนที่มีรายได้เฉลี่ยน้อยกว่าคนละ ๓๘,๐๐๐ บาทต่อคนต่อปี (ครัวเรือนยากจน) มีจำนวน ๓,๙๘๙ ครัวเรือน ซึ่งมีอำเภอสังขละบุรีจำนวน ๗๓๙ ครัวเรือน แต่ในส่วนระดับความสุขเฉลี่ยของคนในครัวเรือน จังหวัดกาญจนบุรี มีระดับความสุขเฉลี่ยอยู่ในระดับ ๗.๗๕ (เต็ม ๑๐) อำเภอที่มีระดับความสุขเฉลี่ยมากที่สุด ได้แก่ อำเภอสังขละบุรี อยู่ในระดับ ๘.๓๘

ชุมชนเกษตรกรรมในชุมชนตำบลหนองลู อำเภอสังขละบุรี จังหวัดกาญจนบุรี จัดเป็นหน่วยของสังคมในระดับฐานรากของประเทศที่มีความสำคัญต่อระบบการผลิตทางการเกษตร โดยเฉพาะการผลิตพืชอาหารให้กับสังคม จากการศึกษาผลการดำเนินงานของชุมชนที่มีกระบวนการผลิตพืชอาหารปลอดภัย (เกษตรอินทรีย์) ตามยุทธศาสตร์การพัฒนาชุมชนในการส่งเสริมการเกษตรที่ปลอดภัยนำไปสู่การสร้างสังคมบริโภคอาหารปลอดภัย พบว่า ได้มีการดำเนินการขับเคลื่อนการพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากและประชาชน ภายใต้คณะกรรมการประสานและขับเคลื่อนนโยบายขององค์การบริหารส่วนตำบลหนองลู จังหวัดกาญจนบุรี^๘ เป็นการทำงานเชิงบูรณาการของหน่วยงาน ทั้งภาครัฐ ภาคเอกชน ภาคประชาสังคม และภาควิชาการ มีผลการดำเนินการดังนี้

๑) ด้านการเกษตร สนับสนุนกลุ่มเกษตรกร จำนวน ๒๕ กลุ่ม ในการเพิ่มช่องทางการจำหน่าย ผัก ผลไม้อินทรีย์ให้กับโรงพยาบาลตามโครงการโรงพยาบาลอาหารปลอดภัย

๒) ด้านการแปรรูป สนับสนุนกลุ่มเป้าหมาย จำนวน ๔๗ กลุ่ม ให้มีความเข้มแข็ง ดังนี้

๒.๑) การบริหารจัดการกลุ่มด้วยการปรับปรุงโครงสร้างคณะกรรมการบริหารกลุ่ม การจัดทำระเบียบกลุ่ม

๒.๒) การจัดทำแผนธุรกิจ

๒.๓) การส่งเสริมการตลาด ด้วยการสนับสนุนให้กลุ่มเป้าหมายทั้ง ๔๗ กลุ่ม ได้นำผลิตภัณฑ์วางจำหน่ายในพื้นที่ตลาดประชารัฐ

๒.๔) การส่งเสริมให้กลุ่มเป้าหมาย ดำเนินการรวบรวมองค์ความรู้เพื่อพัฒนาการผลิต

๒.๕) ส่งเสริมด้านการประชาสัมพันธ์กลุ่ม

๓) ด้านการท่องเที่ยวโดยชุมชน สนับสนุนกลุ่มเป้าหมาย จำนวน ๕ หมู่บ้าน กระบวนการทำงานที่สนับสนุนประกอบด้วย ส่งเสริมการประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยวชุมชน เสนอเป็นรูปแบบและแพ็คเกจการท่องเที่ยวในรูปแบบต่าง ๆ เช่น เป็นหมู่บ้านการท่องเที่ยวศึกษาดูงาน ศูนย์เรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียง ศูนย์เรียนรู้ชุมชน การท่องเที่ยวเชิงเกษตรวิถีธรรมชาติ การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ เข้ามาแบบมาเข้า-เย็นกลับ รายได้หลักของชุมชนมาจากค่าอาหาร การจำหน่ายสินค้าผลิตภัณฑ์ชุมชน^๙

^๘ สัมภาษณ์, นายคำสิงห์ รมชารี, สมาชิก อบต.หมู่ที่ ๘ ๙ พฤษจิกายน ๒๕๖๓

^๙ สัมภาษณ์, นางมาลินี ปรีชาสุข, ปราชญ์ชาวบ้าน ๕ พฤษจิกายน ๒๕๖๓

การผลิตพืชอาหารที่มีความปลอดภัย (เกษตรอินทรีย์) ตามยุทธศาสตร์การพัฒนาประเทศเกี่ยวกับการส่งเสริมการเกษตรปลอดภัยที่นำไปสู่การสร้างสังคมบริโภคอาหารปลอดภัย ยังคงพบปัญหาและอุปสรรคในกระบวนการโซ่อุปทานเกษตรอินทรีย์เพื่อสร้างความปลอดภัยด้านอาหาร ได้แก่ การขาดความรู้ ความเข้าใจในการผลิตเกษตรอินทรีย์ตามหลักวิชาการเพื่อเข้าสู่การรับรองมาตรฐาน การประยุกต์เทคโนโลยีสมัยใหม่ในกระบวนการผลิต การบริหารจัดการฟาร์มและผลผลิต กลไกการจัดการด้านการตลาด^{๑๐} ความเข้าใจและความต้องการของผู้บริโภคในแต่ละกลุ่มเป้าหมาย เป็นต้น นอกจากนี้ ความไม่สอดคล้องกันของอุปสงค์และอุปทานในผลผลิตเกษตรอินทรีย์ยังคงเป็นประเด็นสำคัญที่ส่งผลให้เกิดปัญหาต่อทั้งผู้ผลิต ผู้ประกอบการ ตลาด และผู้บริโภค ดังนั้น จึงจำเป็นต้องแก้ไขปัญหาของระบบต่างๆ ในโซ่อุปทานที่ก่อให้เกิดผลกระทบทางลบที่สะท้อนกลับไปสู่ระบบเศรษฐกิจของชุมชนเกษตรกรรม ตोकย้าและสังคมปัญหาด้านเศรษฐกิจและสังคมที่มีความสัมพันธ์กันในครัวเรือนและสังคมดังเช่นที่เป็นอยู่^{๑๑}

การพัฒนาระดับตำบล พบว่า ตำบลหนองลูมีความโดดเด่นในเรื่องของการจัดการตนเองเพื่อการพัฒนาเศรษฐกิจฐานราก โดยเฉพาะเรื่องข้าวที่มีการพัฒนาระบบการผลิตอย่างครบวงจรอย่างต่อเนื่อง การรวมกลุ่มที่เข้มแข็ง และการพัฒนาเป็นวิสาหกิจชุมชนที่ชาวนาสามารถระดมทุนและมีอำนาจในการต่อรองในเรื่องการตลาด และพลังในการต่อรองขอการสนับสนุนจากภาครัฐและภาคส่วนอื่น ๆ ให้เข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนากลุ่มวิสาหกิจให้มีความเข้มแข็ง การจัดการกระบวนการผลิตแบบครบวงจรตั้งแต่ต้นน้ำ กลางน้ำ และปลายน้ำ ที่เอื้อต่อการพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากของชุมชนชาวนา^{๑๒}

กระบวนการในการจัดการการผลิตข้าวของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนกลุ่มเกษตรกรทำนาหนองลู แสดงให้เห็นถึงศักยภาพและความพร้อมของชุมชนในการจัดการตนเองโดยกระบวนการมีส่วนร่วมจากภาคีเครือข่ายหลายภาคส่วนและเป็นแบบอย่างที่ดีในการพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากในภาคการผลิตข้าว กล่าวคือ

๑) การรวมกลุ่มที่เข้มแข็งช่วยให้เกษตรกรจะสามารถแบ่งปันองค์ความรู้และการบริหารจัดการในการผลิตข้าวแบบครบวงจรได้

๒) สิ่งที่กลุ่มวิสาหกิจชุมชนจะดำเนินการต่อไปในอนาคต คือ การขยายตลาดไปยังกลุ่มเป้าหมายในโรงเรียนหรือโรงพยาบาล รวมทั้งการร่วมมือกับมหาวิทยาลัย และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในการต่อยอดองค์ความรู้และเทคโนโลยีเพื่อการสร้างผลิตภัณฑ์แปรรูปจากข้าวให้ได้มากกว่าข้าวสาร เช่น ไซร์ปปลายข้าว แป้งข้าว เครื่องสำอาง ข้าวเป็นยา เป็นต้น

^{๑๐} สัมภาษณ์, นายประยุทธ์ สุขชู, ประชาชนชาวบ้าน ๕ พฤศจิกายน ๒๕๖๓

^{๑๑} สัมภาษณ์, นายสุรเชษฐ์ ดำเกิงศักดิ์ชัย, ประชาชนชาวบ้าน ๔ พฤศจิกายน ๒๕๖๓

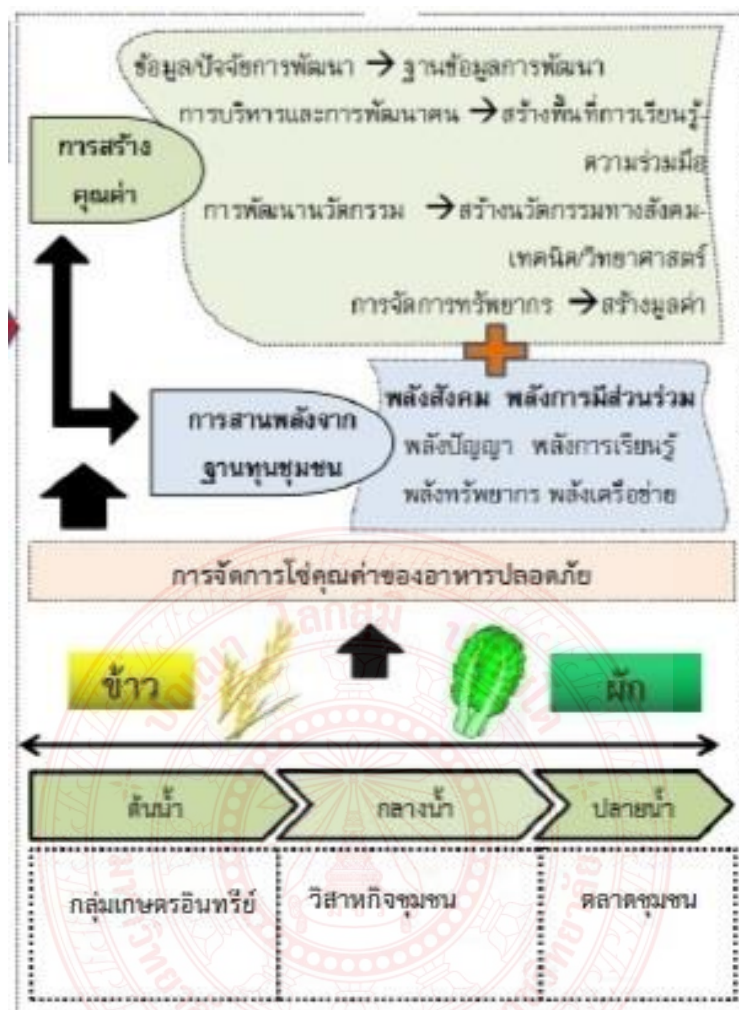
^{๑๒} สัมภาษณ์, นางมาลี จันทร์ทรงพล, ประชาชนชาวบ้าน ๔ พฤศจิกายน ๒๕๖๓

ออกแบบเพื่อแก้ไขปมปัญหาในมิติโซ่อุปทานที่เชื่อมร้อยบูรณาการการจัดการในระดับ ตำบลพบข้อมูลเชิงพื้นที่จากการจัดเวทีเครือข่ายการพัฒนาในระดับตำบล จากผลการหารือพบว่า มีช่องว่างในการขับเคลื่อนงานเศรษฐกิจฐานรากในเรื่องผักกับข้าว โดยมีประเด็นช่องว่างในห่วงโซ่คุณค่าที่จะสามารถขับเคลื่อนงานของบริษัทประชารัฐในเส้นทางของการผลิตผักอินทรีย์ที่เคยดำเนินการ มา โดยปมปัญหาสำคัญอยู่ที่การผลิตเกษตรอินทรีย์ระหว่างผู้ผลิตกับผู้บริโภคมักเดินสวนทางกัน โดยพบการกล่าวซ้ำกันในเวทีสนทนาที่ว่า “คนกินก็ไม่รู้จะไปซื้อที่ไหน คนผลิตก็หาคนกินไม่เจอ” ปมประเด็นดังกล่าวจึงเป็นที่มาของการแก้ปมปัญหาของเกษตรกรด้านข้อมูล และการบริหารจัดการ ตลอดห่วงโซ่อุปทานคือตั้งแต่การผลิตไปจนถึงการตลาดเพื่อทำให้การผลิตมีประสิทธิภาพและตรงกับความต้องการของตลาดหรือผู้บริโภค^{๑๓}

จากการจัดเวทีสนทนายังพบประเด็นอีกว่า การดำเนินการพัฒนาไม่สามารถทำได้เพียงลำพังต้องอาศัยการประสาน บูรณาการความร่วมมือกันจึงจะสามารถขับเคลื่อนไปได้สำเร็จ ดังนั้นการพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากนี้ได้นำแนวคิดการมีส่วนร่วมในการพัฒนาภายใต้ความร่วมมือของภาคีภาครัฐหลายฝ่าย ผนึกกำลังกัน ประกอบด้วย ๓ ภาคี ๑) ภาคีภาครัฐ ได้แก่พัฒนาชุมชนจังหวัด เกษตรจังหวัด สาธารณสุขจังหวัด ๒) ภาคีภาคเอกชน ได้แก่ องค์กรธุรกิจ อุตสาหกรรมจังหวัด และ ๓) ภาคีภาคประชาสังคม ได้แก่ วิสาหกิจชุมชนเกษตรอินทรีย์ กลุ่มกิจกรรมธรรมชาติ กลุ่มผู้ผลิตข้าว-ผักอินทรีย์ ในการขับเคลื่อนการสร้างโซ่คุณค่าของการผลิตอาหารปลอดภัยในตำบลหนองลู อำเภอสังขละบุรี จังหวัดกาญจนบุรี ทำให้เกิดเป็นพื้นที่แห่งการเรียนรู้ของชุมชนและสังคมโดยการร่วมกันขับเคลื่อนการพัฒนาอย่างบูรณาการในการพัฒนาเศรษฐกิจระดับฐานรากในพื้นที่ตำบลหนองลู อำเภอสังขละบุรี จังหวัดกาญจนบุรี และพัฒนาให้เกิดกลไกการทำงานที่สามารถยกระดับเศรษฐกิจของชุมชนได้อย่างเป็นรูปธรรม^{๑๔} ด้วยการขับเคลื่อนกระบวนการพัฒนาโซ่แห่งคุณค่าของอาหารปลอดภัยเชื่อมโยงทั้งในระดับตำบล โดยกำหนดกลุ่มเป้าหมายการขับเคลื่อนในเชิงพื้นที่ตำบลหนองลู อำเภอสังขละบุรี จังหวัดกาญจนบุรี ได้แก่ กลุ่มเกษตรอินทรีย์ กลุ่มวิสาหกิจชุมชนผู้ผลิตข้าวหอมมะลิ และเครือข่ายเพื่อเป็นต้นแบบในการการพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากด้วยการสานพลังภาคีภาครัฐ ภาคเอกชน และภาคประชาสังคมในการขับเคลื่อนการพัฒนาเศรษฐกิจฐานราก และความมั่นคงทางรายได้ สามารถสรุปดังแผนภาพที่ ๔.๒ ฐานรากเศรษฐกิจมั่นคง ชุมชนยั่งยืน

^{๑๓} สัมภาษณ์, นายอารมณ คณงาน, ปราชญ์ชาวบ้าน ๔ พฤศจิกายน ๒๕๖๓

^{๑๔} สัมภาษณ์, นางทองหล่อ หอมจันทร์, ปราชญ์ชาวบ้าน ๓ พฤศจิกายน ๒๕๖๓

แผนภาพที่ ๔.๒ ฐานรากเศรษฐกิจมั่นคง ชุมชนยั่งยืน^{๑๕}

๔.๒ เครือข่ายการเสริมสร้างความเข้มแข็งของเศรษฐกิจฐานราก ยกระดับเศรษฐกิจ สังคม และสร้างความมั่นคงทางรายได้

๔.๒.๑ การเสริมสร้างความเข้มแข็งของเศรษฐกิจฐานราก

“เศรษฐกิจฐานราก” คือระบบเศรษฐกิจของชุมชนท้องถิ่น ที่สามารถพึ่งตนเอง ภายใต้อุปสรรคเศรษฐกิจพอเพียงที่มีการช่วยเหลือเอื้อเฟื้อซึ่งกันและกัน มีคุณธรรม และเป็นระบบ เศรษฐกิจที่เอื้อให้เกิดการพัฒนาด้านอื่นๆ ในพื้นที่ ทั้งเศรษฐกิจ สังคม ผู้คน ชุมชน วัฒนธรรม

^{๑๕} ประสงค์ ตันพิชัย และคณะ, โครงการ การศึกษาสถานการณ์ ศักยภาพ ต้นทุน และเงื่อนไข ข้อจำกัดในการพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากกรณีศึกษา ภาคกลางตะวันตก, รายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์, (กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์), หน้า ๕-๑๒.

สิ่งแวดล้อม ทรัพยากรธรรมชาติอย่างเข้มแข็งและยั่งยืนระบบเศรษฐกิจฐานรากหรือเศรษฐกิจชุมชน เป็นระบบเศรษฐกิจแนวราบที่ส่งผลและสร้างความสัมพันธ์ทั้งทางเศรษฐกิจและสังคมระหว่างผู้คนในชุมชนท้องถิ่น มิใช่เป็นเฉพาะเศรษฐกิจแนวตั้งแบบปัจเจกแต่สามารถทำให้เกิดความร่วมมือ เกิดโอกาสและความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างเศรษฐกิจร่วมของชุมชนกับเศรษฐกิจของปัจเจก เป็นระบบเศรษฐกิจที่มีลักษณะความร่วมมือเป็นหุ้นส่วนสร้างความสัมพันธ์ทั้งในชุมชนท้องถิ่นและในระดับที่กว้างขวางอื่น ๆ และภายนอกระบบเศรษฐกิจฐานราก จะต้องมีความรู้แนวทางการพัฒนาและการจัดการ โดยชุมชนท้องถิ่น ให้ครบวงจรมากที่สุด มีการสร้างทุนและกองทุนที่เข้มแข็ง มีการผลิตพื้นฐาน การแปรรูป การบริการ การตลาดการผลิตอาหาร และความจำเป็นพื้นฐานเพื่อการดำรงชีวิต การอยู่ร่วมกัน สำหรับคนในพื้นที่อย่างพอเพียง และพัฒนาเป็นวิสาหกิจเพื่อสังคมหรือธุรกิจของชุมชน (ในมิติของการเกื้อกูล เอื้อเพื่อ การมีส่วนร่วมของคนในตำบล) ต่างๆ ทั้งขนาดย่อมหรือขนาดใหญ่ขึ้น โดยใช้ทั้งความรู้ที่สั่งสมในพื้นที่ หรือที่เป็นเอกลักษณ์วัฒนธรรมของพื้นที่ และมีการพัฒนาให้ทันสมัย พร้อมกับมีเทคนิค วิทยาการและความรู้ เทคโนโลยี มาพัฒนาเพิ่มเติมให้เหมาะสมกับตลาด หรือสังคมเศรษฐกิจที่เปลี่ยนแปลงไป ทำให้ผู้คนและชุมชนท้องถิ่นโดยรวมสามารถพึ่งตนเอง มีรายได้มากกว่ารายจ่าย และสามารถพัฒนาเป็นผู้ผลิต ผู้สร้างงานบริการต่าง ๆ จากท้องถิ่นที่เข้มแข็ง สร้างสรรค์ หลากหลาย มีเอกลักษณ์ ทันสมัย และเชื่อมโยงกับระบบตลาดอย่างมีประสิทธิภาพระบบเศรษฐกิจฐานราก^{๑๖} จะต้องมีความหลากหลาย พอเพียงเพื่อเปิดโอกาสและแบ่งปันให้คนทุกกลุ่มทุกวัยสามารถมีพื้นที่และมีโอกาสในการร่วมพัฒนาได้อย่างผสมผสานและสร้างสรรค์ รวมทั้งสามารถเชื่อมโยงกับระบบเศรษฐกิจอื่น ๆ ได้อย่างดี อย่างมีฉันทมิตรเป็นธรรม และมีความสัมพันธ์อย่างเท่าเทียม

๔.๒.๒ องค์ประกอบสำคัญของเศรษฐกิจฐานรากที่เข้มแข็ง

- ๑) มีการรวมกลุ่ม เพื่อสร้างพลังในการทำงานร่วมกันความสามารถที่จะเจรจาต่อรองและประสานงานทั้งภายในและกับภายนอกอย่างมีประสิทธิภาพ
- ๒) มีการจัดการระบบการเงินของชุมชน การบูรณาการทุนร่วมกัน มีกองทุนของชุมชนที่เข้มแข็ง สามารถเป็นกลไกการเงินของชุมชนในการพัฒนาทั้งเศรษฐกิจสังคม อาชีพ วัฒนธรรม สิ่งแวดล้อมของชุมชน และของคนในชุมชน
- ๓) มีระบบการจัดการทุนชุมชนที่ครอบคลุมทุนทางสังคม ทุนคน ฟื้นฟูทรัพยากร วิถีวัฒนธรรมภูมิปัญญาอัตลักษณ์ของชุมชนท้องถิ่น ประวัติศาสตร์

^{๑๖} สัมภาษณ์, นางบุญน้ำ ผิวม่วง, ปราชญ์ชาวบ้าน ๖ พฤศจิกายน ๒๕๖๓

๔) มีระบบข้อมูลที่ทันสมัยรอบด้านทั้งภายในและภายนอก เพื่อการวิเคราะห์ระบบของท้องถิ่น อาชีพ รายได้ รายจ่าย การผลิต ฐานเศรษฐกิจ ที่ดิน ความเป็นอยู่ของคนใน ชุมชน ข้อมูลความรู้ระบบเศรษฐกิจเกี่ยวข้องภายนอก เป็นฐานสำคัญในการวางแผนชุมชน การวางแผนเพื่อการตัดสินใจ การติดตาม วัดผลและรายงานผล

๕) มีระบบการผลิตของชุมชนทั้งขั้นพื้นฐานและก้าวหน้า ที่ได้มาตรฐาน มีมูลค่าเพิ่มและสามารถเชื่อมโยงระบบเศรษฐกิจภายนอกได้

๖) สร้างความร่วมมือในทุกระดับและทุกมิติ เพื่อให้เกิดความร่วมมือให้บรรลุเป้าหมายและสัมพันธภาพที่ดี ทั้งระดับกลุ่มต่อกลุ่ม กลุ่มกับชุมชน ตำบล อำเภอ จังหวัด ภูมิภาค หรือรวมตัวกันเป็นเครือข่ายประเด็นต่างๆได้ เช่น เครือข่ายเกษตรอินทรีย์ เครือข่ายข้าว เครือข่ายประมงพื้นบ้าน เครือข่ายท่องเที่ยวโดยชุมชน เครือข่ายภูมิทัศน์วิถีวัฒนธรรม หรือการสร้างความร่วมมือระหว่างชุมชนกับหน่วยงานต่างๆ เป็นต้น

๗) มีระบบการอยู่ร่วมกัน หรือเคารพกติกา จารีตประเพณีในการอยู่ร่วมกัน ระบบสวัสดิการการดูแลซึ่งกันและกันและการอยู่ร่วมกับธรรมชาติและสังคมใหญ่อย่างสร้างสรรค์และเกื้อกูล

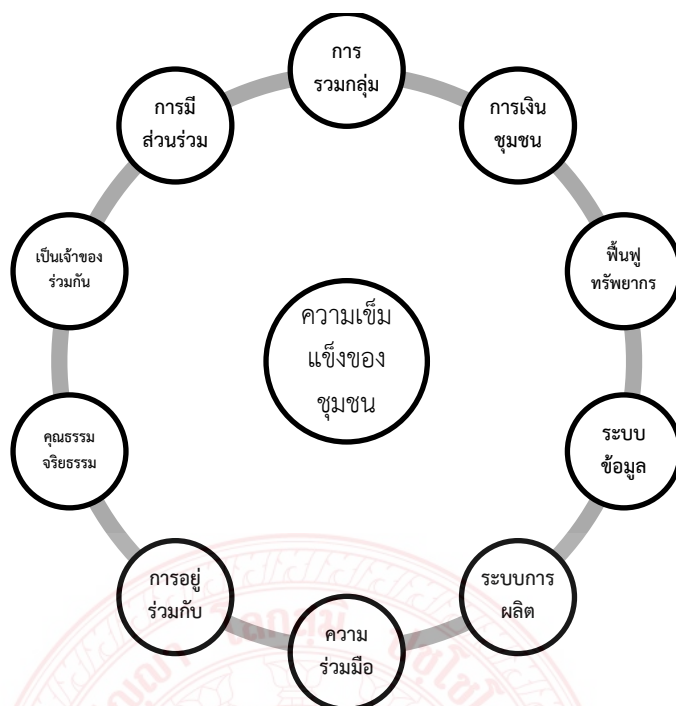
๘) มีคุณธรรม จริยธรรมในการทำกิจกรรม การประกอบกิจการ ทั้งด้านเศรษฐกิจและสังคม หรือการดำรงชีวิต

๙) มีความเป็นเจ้าของร่วมกัน โดยคนในชุมชนร่วมทุนร่วมกิจกรรมหรือกิจการในการพัฒนาต่างๆ ที่เกิดขึ้นในชุมชน มีสำนึกถึงความเป็นเจ้าของร่วมกัน

๑๐) คนในพื้นที่ของชุมชนสามารถมีส่วนร่วม มีความรู้เรื่องราวการพัฒนาในพื้นที่รวมทั้งความรู้ในสังคมอื่นๆ มีคุณภาพ มีความมั่นใจที่จะให้ความรู้ความเห็น ร่วมคิดร่วมทำตื่นรู้ มีความสร้างสรรค์ มีคุณธรรมจริยธรรมพื้นฐานครอบครัวมีความเข้มแข็ง และสามารถพึ่งตนเองทางเศรษฐกิจได้มากที่สุด^{๑๗}

จากองค์ประกอบสำคัญของเศรษฐกิจฐานรากที่เข้มแข็งทั้ง ๑๐ ประการ ข้างต้น สามารถสรุปเป็นแผนภาพที่ ๔.๓ องค์ประกอบสำคัญของเศรษฐกิจฐานรากที่เข้มแข็ง ดังนี้

^{๑๗} สัมภาษณ์, นายบุญมี เนตรสว่าง, ประชาชนชาวบ้าน ๖ พฤศจิกายน ๒๕๖๓

แผนภาพที่ ๔.๓ องค์ประกอบสำคัญของเศรษฐกิจฐานรากที่เข้มแข็ง

๔.๒.๓ เครือข่ายการยกระดับเศรษฐกิจ สังคม และสร้างความมั่นคงทางรายได้

เครือข่ายการยกระดับเศรษฐกิจ สังคม และสร้างความมั่นคงทางรายได้ พบว่ารูปแบบการขยายตัวของเมืองเป็นผลมาจากกระบวนการกลายเป็นเมืองที่น่าปัจจัยทางด้านสังคม และเศรษฐกิจมาพิจารณา ทั้งนี้การขยายตัวของเมืองอันเนื่องมาจากการเพิ่มขึ้นของประชากร ความเจริญเติบโตทางด้านเศรษฐกิจของเมืองที่เกิดขึ้นเป็นผลทำให้เกิดความต้องการพื้นที่เพื่อรองรับการประกอบกิจกรรมต่าง ๆ ของประชากรในเมืองมากขึ้น^{๑๘} การจัดการ การใช้ที่ดินภายในเมืองให้เกิดความเหมาะสม และเกิดประโยชน์สูงสุดต่อเมืองจึงความจำเป็นอย่างยิ่ง อย่างไรก็ตาม เครือข่ายการเสริมสร้างความเข้มแข็งของเศรษฐกิจฐานราก ยกระดับเศรษฐกิจ สังคม และสร้างความมั่นคงทางรายได้ นับตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันขอข่ายการดำเนินงานได้ถูกบูรณาการให้เข้ากับบริบทสังคมที่เปลี่ยนแปลงไป หลักการและวิถีชีวิตการปฏิบัติได้มีการขยายขอบเขตไปสู่การดำเนินการในมิติต่างๆ เพิ่มมากขึ้น ทั้งในด้านสังคม เศรษฐกิจชุมชน ทรัพยากรชุมชน และการบริหารจัดการชุมชน เพื่อพัฒนาหลักคุณภาพชีวิต เนื่องจากสภาพสังคมในปัจจุบันมีความซับซ้อนทางสังคมวิถีชีวิตมากขึ้น^{๑๙} มีการแสวงหาความพึงพอใจที่เป็นลักษณะเฉพาะเพื่อตอบสนองความต้องการของตน และกลุ่มบุคคล

^{๑๘} สัมภาษณ์, นายศิวโฆฒ จิตนิยม, ประธานกลุ่มเครือข่ายเกษตร ๖ พฤศจิกายน ๒๕๖๓

^{๑๙} สัมภาษณ์, นางวันเพ็ญ วิเศษสิงห์, ประธานกลุ่มเครือข่ายเกษตร ๕ พฤศจิกายน ๒๕๖๓

จากความหลากหลาย และความต้องการทางสังคมดังที่กล่าวมานั้น ผู้วิจัยจึงเห็นว่า การพัฒนาสังคมสมควรที่จะมีรูปแบบการสร้างเครือข่ายการพัฒนาความเป็นเมืองเพิ่มมากขึ้น ซึ่งจะนำไปสู่ความเปลี่ยนแปลงพัฒนาคุณภาพชีวิต และสังคม ดังกล่าว จึงเป็นจุดเริ่มต้นของการยกระดับการพัฒนาสังคมชนบทสู่ชุมชนเมืองให้มีการก้าวหน้าเท่าเทียมกัน ต่อไป

๔.๒.๓.๑ ด้านสังคม

จะเห็นได้ว่าการพัฒนาจากกระบวนการทางธรรมชาติ สิ่งแวดล้อมโดยจากการขยายตัวของสังคมในชุมชน มีการให้ความสำคัญในด้านสังคมส่วนรวม โดยมีการเข้าไปเก็บข้อมูล และทำประชาพิจารณ์ เน้นการมีส่วนร่วมของประชาชน คือการแสดงออกถึงสิทธิขั้นพื้นฐานของชุมชน จึงเกิดการมีส่วนร่วม และให้ความร่วมมือเป็นอย่างดีของประชาชน มีการช่วยเหลือเกื้อกูลกันและกัน ไม่ว่าจะเป็นเรื่องอะไรก็ตาม มีทั้งประชาชนในชุมชน และหน่วยงานต่าง ๆ หรือแม้กระทั่งวัดเอง ก็เข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากของชุมชนวังกะ อีกอย่างหนึ่งที่ทำให้ชุมชนเกิดเป็นเครือข่ายก็เพราะว่าชุมชนวังกะนี้เป็นชุมชนที่มีวัดเป็นศูนย์กลาง ไม่ว่าจะม้งานหรือกิจกรรมต่าง ๆ ส่วนใหญ่จะมีการจัดกิจกรรมนั้น ๆ ภายในวัด สิ่งหนึ่งที่มีส่วนสนับสนุนให้การพัฒนาชุมชนกระทำในกิจกรรมต่าง ๆ ก็คือหน่วยงานภาครัฐ และเอกชนที่ให้การสนับสนุนทางด้านงบประมาณ องค์ความรู้ วัสดุสิ่งของ หรือแม้แต่บุคลากรที่มีความเชี่ยวชาญทางด้านต่าง ๆ^{๒๐} กลุ่มผู้นำชุมชนและประชาชนส่วนใหญ่เห็นว่าหน่วยงานที่ให้การสนับสนุนการพัฒนาชุมชนเศรษฐกิจฐานรากให้เข้มแข็งมากที่สุดคือกรมส่งเสริมการปกครองส่วนท้องถิ่นซึ่งหมายถึงเทศบาลตำบลวังกะ และเกษตรจังหวัดกาญจนบุรีพัฒนาอย่างต่อเนื่อง โดยมีการสร้างกลุ่มวิสาหกิจภายในชุมชนให้มีส่วนร่วมในการพัฒนาอาชีพของตนเอง มีการส่งเสริมการผลิตและจัดจำหน่ายด้วยการให้ความช่วยเหลือแก่ประชาชนที่ยากจน

๔.๒.๓.๒ ด้านเศรษฐกิจชุมชน

ชุมชนบ้านวังกะมีการปรับตัวจากชุมชนชนบทสู่ชุมชนเมือง เมื่อความเป็นเมืองเข้ามาสู่ชุมชน สภาวะเศรษฐกิจในชุมชนก็มีการเปลี่ยนแปลง เริ่มมีการจัดตั้งกองทุนชุมชน สร้างตลาดนัดชุมชน และทาง อบต.หนองลูได้ประสานงานกับเทศบาลตำบลวังกะโดยมีการส่งเสริมกิจกรรมเพื่อกระตุ้นเศรษฐกิจในชุมชน เพราะนอกจากประชาชนจะมีรายได้จากอาชีพหลักแล้วยังมีรายได้จากอาชีพเสริมต่างๆ ในปัจจุบัน ชาวราชการ หรือประชาชนทั่วไปบางคนในชุมชน ได้ใช้เวลาช่วงวันหยุดประกอบอาชีพเสริมทางการเกษตร เช่น พริก ชะอม ถั่วฝักยาว เป็นต้น เพื่อไม่ปล่อยให้พื้นที่เปล่าประโยชน์ สามารถช่วยสร้างรายได้ และลดภาระค่าใช้จ่ายในครัวเรือนได้อีกทางหนึ่ง ส่วนทางด้านวัดวังแก้วเวการามนั้น ก็มีการสร้างร้านค้าไว้บริเวณเจดีย์พุทธคยา เพื่อให้ประชาชนในได้นำ

^{๒๐} สัมภาษณ์, นายสมภพ มณีวงษ์, ปราชญ์ชาวบ้าน ๕ พฤศจิกายน ๒๕๖๓

ผลผลิตในชุมชนออกมาวางขาย ทางเทศบาลตำบลวังกะพร้อมทั้งประธานชุมชนหรือผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องในชุมชน รวมทั้งภาคเอกชน ได้มีการร่วมกันพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวในชุมชนเพื่อกระตุ้นให้เศรษฐกิจในชุมชนมีการตื่นตัวอยู่ตลอดเวลา และทางหน่วยงานของภาครัฐยังเข้ามาให้ความรู้ในการประกอบที่เหมาะสมแก่ท้องถิ่น จึงทำให้เกิดกลุ่มอาชีพเสริมต่างๆ เช่น กลุ่มผลิตภัณฑ์พื้นบ้าน และผลิตภัณฑ์แปรรูปทางการเกษตร^{๒๑} เพื่อจำหน่ายให้แก่นักท่องเที่ยวที่มาเที่ยวสะพานมอญ

๔.๒.๓.๓ ด้านทรัพยากรชุมชน

การขยายตัวของชุมชนบ้านวังกะมีการพัฒนาอย่างรวดเร็ว มีประชาชนจากถิ่นอื่นเข้ามาทำงานหรือเข้ามาหาผลประโยชน์ในชุมชน จึงส่งผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมชุมชน หน่วยงานทั้งภาครัฐและภาคเอกชนมาจัดการวางแผนการป้องกันผลกระทบที่จะเกิดขึ้นในอนาคต เพราะทรัพยากรชุมชนเป็นสิ่งที่มีความสำคัญยิ่งต่อการดำรงอยู่ของชุมชน คนในชุมชนต่างก็ต้องใช้ประโยชน์จากทรัพยากรชุมชน เพื่อตอบสนองความต้องการและความอยู่รอดของชุมชน และนอกจากการใช้ประโยชน์แล้วในอีกด้านหนึ่งชุมชนก็ต้องร่วมมือกันดูแลรักษาทรัพยากรไม่ให้ถูกทำลายด้วยเช่นกัน ดังนั้น การที่ชุมชนบ้านวังกะซึ่งดำรงชีพด้วยการพึ่งพาอาศัยทรัพยากรชุมชนร่วมกัน โดยการอาศัยอำนาจทางกฎหมาย และจิตสำนึกที่ดีของประชาชนในชุมชนบ้านวังกะร่วมมือกันบริหารจัดการทรัพยากรชุมชน โดยเห็นความสำคัญของการจัดการทรัพยากร สร้างข้อตกลง กติกา และการปฏิบัติร่วมกันในการจัดการทรัพยากรชุมชน รูปธรรมที่เห็นได้ชัดจากการนำสิทธิชุมชนมาใช้เพื่อสร้างประโยชน์สุขของชุมชน และการจัดการทรัพยากรชุมชนอย่างยั่งยืน ทั้งทางระบบนิเวศ เศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม และสร้างความเป็นธรรมในชุมชน^{๒๒} โดยมีองค์กรต่างๆ ของชุมชนในการบริหารจัดการทรัพยากรชุมชนให้เป็นไปตามความต้องการร่วมกันของชุมชน ซึ่งชุมชนอาศัยอำนาจตามสิทธิทางกฎหมายในการบริหารจัดการทรัพยากรชุมชน แต่ทั้งนี้สิทธิชุมชนก็ต้องได้รับการยอมรับและคนในสังคมให้ความสำคัญด้วยเช่นกัน จึงจะทำให้สิทธิชุมชนสามารถสร้างประโยชน์ให้กับชุมชนและประเทศชาติได้อย่างแท้จริง ในการบริหารจัดการทรัพยากรชุมชนสิ่งหนึ่งที่สำคัญยิ่งนั้น คือการดูแลรักษาทรัพยากรชุมชนให้เกิดความสมดุลและยั่งยืน ให้สามารถดำรงอยู่สืบต่อไป

๔.๒.๓.๔ ด้านการบริหารจัดการชุมชน

การบริหารจัดการชุมชนโดยการกระจายอำนาจชุมชนโดยมีการจัดตั้งผู้นำชุมชน เพื่อสามารถตอบสนองต่อความต้องการของชุมชนมากขึ้น มีประสิทธิภาพมากขึ้น โดยมีการถ่ายโอนภารกิจ เป็นเครื่องมือหนึ่งในการดำเนินการ มีการแบ่งงานกันภายในชุมชนโดยมี อบต.หนองลู เป็นผู้

^{๒๑} สัมภาษณ์, นางสาวณฐา ไชยยนต์, ประชาชนชาวบ้าน ๒๑ พฤศจิกายน ๒๕๖๓

^{๒๒} สัมภาษณ์, นายนันทวัตร ภูริสุริยพงษ์สิน, ผู้ประกอบการร้านค้า ๒๑ พฤศจิกายน ๒๕๖๓

ขับเคลื่อน จัดตั้งศูนย์กลางการให้ข่าวสารแก่ประชาชน เพิ่มมากขึ้น โดยจากเดิมมีแค่ที่ อบต. จัดทำ หอกระจายข่าวเสียงตามสาย เพื่อสะดวกต่อการรับรู้ข่าวสาร และให้ประชาชนได้มีส่วนร่วม กับ โครงการต่าง ๆ ในชุมชนมากขึ้น ส่วนทางด้านของวัดก็เป็นอีกสถานที่หนึ่งที่ให้ข้อมูลข่าวสารแก่ ประชาชนในชุมชน เพราะวัดที่จุดศูนย์รวมของประชาชน คือวัดเป็นสถานที่จัดงานกิจกรรมต่างๆ เช่น งานวันสงกรานต์ งานวันเข้าพรรษา ออกพรรษา งานวันพ่อ งานวันแม่ โดยทางเทศบาลตำบลวังกะ จะมาทำการจัดกิจกรรมร่วมกับวัด^{๒๓}

สรุปได้ว่า เครือข่ายการยกระดับเศรษฐกิจ สังคม และสร้างความมั่นคงทางรายได้ เกิด จากหลักการและวิถีชีวิตการปฏิบัติได้มีการขยายขอบเขตไปสู่การดำเนินการในมิติต่างๆ เพิ่มมากขึ้น ทั้งในด้านสังคม เศรษฐกิจชุมชน ทรัพยากรชุมชน และการบริหารจัดการชุมชน เพื่อพัฒนาหลัก คุณภาพชีวิต เนื่องจากสภาพสังคมในปัจจุบันมีความซับซ้อนทางสังคมวิถีชีวิตมากขึ้น มีการแสวงหา ความพึงพอใจที่เป็นลักษณะเฉพาะเพื่อตอบสนองความต้องการของตน และกลุ่มบุคคล จากความ หลากหลาย และความต้องการทางสังคม

๔.๓ วิเคราะห์รูปแบบการเสริมสร้างความเข้มแข็งของเศรษฐกิจฐานราก ยกระดับ เศรษฐกิจ สังคม และสร้างความมั่นคงทางรายได้

จากการศึกษาข้อมูลรูปแบบการเสริมสร้างความเข้มแข็งของเศรษฐกิจฐานราก ยกระดับ เศรษฐกิจ สังคม และสร้างความมั่นคงทางรายได้ของชุมชนวังกะ ตำบลหนองลู อำเภอสังขละบุรี จังหวัดกาญจนบุรี พบว่า

๔.๓.๑ การเสริมสร้างความเข้มแข็งของเศรษฐกิจฐานราก ยกระดับเศรษฐกิจ สังคม และสร้างความมั่นคงทางรายได้

ระบบเศรษฐกิจของชุมชนท้องถิ่น ที่สามารถพึ่งตนเองภายใต้ปรัชญาเศรษฐกิจ พอเพียงที่มีการช่วยเหลือเอื้อเฟื้อซึ่งกันและกัน มีคุณธรรม และเป็นระบบเศรษฐกิจที่เอื้อให้เกิดการ พัฒนาด้านอื่นๆ ในพื้นที่ ทั้งเศรษฐกิจ สังคม ผู้คน ชุมชน วัฒนธรรม สิ่งแวดล้อม ทรัพยากรธรรมชาติ อย่างเข้มแข็งและยั่งยืนระบบเศรษฐกิจฐานรากหรือเศรษฐกิจชุมชน เป็นระบบเศรษฐกิจแนวราบที่ ส่งผลและสร้างความสัมพันธ์ทั้งทางเศรษฐกิจและสังคมระหว่างผู้คนในชุมชนท้องถิ่น มิใช่เป็นเฉพาะ เศรษฐกิจแนวตั้งแบบปัจเจกแต่สามารถทำให้เกิดความร่วมมือ เกิดโอกาสและความสัมพันธ์ที่ดี ระหว่างเศรษฐกิจร่วมของชุมชนกับเศรษฐกิจของปัจเจก เป็นระบบเศรษฐกิจที่มีลักษณะความร่วมมือ เป็นหุ้นส่วนสร้างความสัมพันธ์ทั้งในชุมชนท้องถิ่นและในระดับที่กว้างขวางอื่น ๆ และภายนอกระบบ

^{๒๓} สัมภาษณ์, น.ส.กัลยรัตน์ สอดสร, ประชาชนชุมชนหนองลู ๒๒ พฤศจิกายน ๒๕๖๓

เศรษฐกิจฐานราก จะต้องมีความต้องการพัฒนาและการจัดการโดยชุมชนท้องถิ่น ให้ครบวงจรมากที่สุด มีการสร้างทุนและกองทุนที่เข้มแข็ง มีการผลิตพื้นฐาน การแปรรูป การบริการ การตลาดการผลิตอาหาร และความจำเป็นพื้นฐานเพื่อการดำรงชีวิต การอยู่ร่วมกัน สำหรับคนในพื้นที่อย่างพอเพียง และพัฒนาเป็นวิสาหกิจเพื่อสังคมหรือธุรกิจของชุมชน (ในมิติของการเกื้อกูล เอื้อเฟื้อ การมีส่วนร่วมของคนในตำบล) ต่าง ๆ ทั้งขนาดย่อมหรือขนาดใหญ่ขึ้น โดยใช้ทั้งความรู้ที่สั่งสมในพื้นที่ หรือที่เป็นเอกลักษณ์วัฒนธรรมของพื้นที่ และมีการพัฒนาให้ทันสมัย พร้อมกับมีเทคนิค วิทยาการและความรู้ เทคโนโลยี มาพัฒนาเพิ่มเติมให้เหมาะสมกับตลาด หรือสังคมเศรษฐกิจที่เปลี่ยนแปลงไป ทำให้ผู้คนและชุมชนท้องถิ่นโดยรวมสามารถพึ่งตนเอง มีรายได้มากกว่ารายจ่าย และสามารถพัฒนาเป็นผู้ผลิต ผู้สร้างงานบริการต่างๆ จากท้องถิ่นที่เข้มแข็ง สร้างสรรค์ หลากหลาย มีเอกลักษณ์ ทันสมัย และเชื่อมโยงกับระบบตลาดอย่างมีประสิทธิภาพ ระบบเศรษฐกิจฐานรากจะต้องมีความหลากหลายพอเพียงเพื่อเปิดโอกาสและแบ่งปันให้คนทุกกลุ่มทุกวัยสามารถมีพื้นที่และมีโอกาสในการร่วมพัฒนาได้อย่างผสมผสานและสร้างสรรค์ รวมทั้งสามารถเชื่อมโยงกับระบบเศรษฐกิจอื่นๆ ได้อย่างดี อย่างมีฉันทมิตรเป็นธรรม และมีความสัมพันธ์อย่างเท่าเทียม

๔.๓.๒ รูปแบบการขับเคลื่อนเศรษฐกิจฐานราก

๔.๓.๒.๑ รูปแบบการขับเคลื่อนระดับกลุ่ม ชุมชน และตำบล

กลุ่ม ชุมชน ตำบล ถือเป็นหน่วยปฏิบัติการในระดับพื้นที่ ซึ่งเป็นที่รวมของทุกอาชีพ ทุกกลุ่มอาชีพ และการพัฒนาทุกกลุ่มอาชีพ กลุ่มต่างๆ หรือเครือข่ายต่างๆ ที่ทำเรื่องเดียวกัน มารวมกันจัดความสัมพันธ์และสร้างความร่วมมือกัน โดยมีกระบวนการขับเคลื่อนที่เป็นรูปธรรม ดังนี้

๑. สร้างความเข้าใจให้ชัดเจนเกี่ยวกับ การพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากในพื้นที่ เพื่อพัฒนาคน พัฒนาระบบการจัดทำแผนและการทำงานร่วม โดย

๑.๑) สสำรวจข้อมูลทั้งในระดับครัวเรือน และระดับกลุ่ม เพื่อการจัดทำระบบฐานข้อมูลทั้งในระดับครัวเรือนสมาชิก และระดับกลุ่มที่เป็นลายลักษณ์อักษร หรือไฟล์ข้อมูลที่ถูกต้อง ครบถ้วน

๑.๒) นำข้อมูลที่ได้มาวิเคราะห์ศักยภาพ ปัญหา ทุนด้านต่างๆ ของชุมชน เพื่อให้ชุมชนมีระบบข้อมูลและชุดความรู้ศักยภาพของชุมชนที่สามารถนำไปใช้ประโยชน์ได้

๑.๓) จัดทำแผนชีวิตชุมชน หรือแผนแม่บทชุมชนพัฒนาไปสู่การจัดทำแผนพัฒนาตำบลทุกมิติ (สังคม วัฒนธรรม ประเพณี การเมือง ฯลฯ) ครอบคลุมด้านปัจจัยสี่ โดยกำหนดเป้าหมายการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชน ที่มาจากความร่วมมือของคนในชุมชน

๑.๔) นำแผนไปปฏิบัติเพื่อการพัฒนาคน พัฒนาอาชีพ พัฒนาสวัสดิการ ให้เกิดการเปลี่ยนแปลงที่เป็น รูปธรรม ในชุมชน เช่น มีการผลิตแลกเปลี่ยนหรือแบ่งปันปัจจัยการผลิต/ผลผลิตและหรือเชื่อมโยงปัจจัยการผลิต/ ผลผลิตกับตลาดภายนอกได้เป็นต้น

๑.๕) มีการทบทวนระบบข้อมูลกลุ่ม ชุมชน ตำบล ทุกปี เพื่อเชื่อมโยงแผนไปสู่การพัฒนาในด้านอื่น ๆ

๒. สร้างกลไกการทำงานในระดับตำบล ให้เป็นกลไกการจัดการร่วม

๒.๑) สร้างกลไกการจัดการร่วม โดยเมืองค์ประกอบจากหลากหลายกลุ่ม หลากหลายอาชีพหลากหลายช่วงวัยที่มีในพื้นที่ โดยใช้สภาองค์กรชุมชนเป็นกลไกกลางในการเชื่อมโยงประสานงาน เป็นเวทีกลางของตำบล มีการประชุมอย่างต่อเนื่อง มีการวางแผนร่วม จัดการร่วม ประกาศอัตลักษณ์ของชุมชนต่อสาธารณะมีการเชื่อมโยงความร่วมมือกับภาคีการพัฒนาที่เกี่ยวข้อง

๒.๒) จัดตั้ง หรือประสานให้เกิดศูนย์กลางการรวบรวมผลผลิต-วัตถุดิบ การซื้อขาย กระจายสินค้า เชื่อมโยงการตลาด และเจรจาทางการค้าทั้งในระดับชุมชน ตำบล และจังหวัด โดยอาจใช้ระบบสหกรณ์

๒.๓) มีข้อมูลเพื่อสนับสนุนการพัฒนาระบบการผลิตและการตลาดของ ศูนย์กลาง หรือสหกรณ์

๓. สร้างกองทุนระดับตำบลที่เป็นนิติบุคคล โดยคนในตำบลเป็นเจ้าของ ซึ่ง “กองทุนระดับตำบล หมายถึง การบูรณาการทุนในระดับตำบล ที่อาจทำหน้าที่แตกต่างกัน แต่มีความเข้าใจในการทำงาน และมีข้อมูลภาพรวมของกลุ่มต่างๆ หรือมีการลงหุ้นร่วมในนามของกลุ่ม หรือการมีธนาคารของคนในตำบลเป็นธนาคารกลางของชุมชน เพื่อจัดการการเงินทั้งระบบร่วมกัน”

๔. พัฒนา และสร้างระบบการเชื่อมโยงเครือข่ายระดับตำบล โดย

๔.๑) เชื่อมโยงกลุ่มการผลิต การแปรรูป และการบริการในชุมชน เป็นเครือข่ายระดับตำบล เพื่อแลกเปลี่ยนสินค้า ความรู้ การต่อรอง ฯลฯ

๔.๒) เชื่อมโยงกลุ่ม/เครือข่ายการผลิต การแปรรูปและการบริการเป็นเครือข่ายระหว่างตำบลหรือคลัสเตอร์ เพื่อการหนุนเสริมช่วยเหลือกันและกัน

๔.๓) จัดความสัมพันธ์ในระดับตำบล เพื่อให้เกิดการขับเคลื่อนร่วมในระดับจังหวัด

๕. มีเวทีเรียนรู้ สรุบทเรียน และถอดความรู้จากการทำงาน เพื่อยกระดับงานขยายผลงานในเชิงพื้นที่ และนโยบาย

๔.๓.๒.๒ รูปแบบการขับเคลื่อนระดับจังหวัด

๑. สร้างวาระการขับเคลื่อนเรื่องเศรษฐกิจฐานราก ที่เป็นความร่วมมือของขบวนจังหวัด ระหว่างขบวนภาคชุมชน และประชาสังคม เอกชน เพื่อให้มีแผนพัฒนาระบบเศรษฐกิจฐานรากของจังหวัด ซึ่งแผนอาจประกอบด้วยองค์ประกอบของแผนในระดับต่างๆ ดังนี้

๑.๑) แผนปฏิบัติการพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากของภาคชุมชนระดับจังหวัด

๑.๒) แผนปฏิบัติการพัฒนาเศรษฐกิจฐานราก ร่วมของภาคชุมชน กับหน่วยงานภาครัฐระดับตำบล และอำเภอ

๑.๓) แผนพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากระดับจังหวัดที่มาจากกระบวนการมีส่วนร่วมระหว่างชุมชนและหน่วยงานภาครัฐที่ครอบคลุมในแต่ละประเด็นงาน หรือคลัสเตอร์ฐานการผลิต อาชีพที่หลากหลาย เช่น ท่องเที่ยวโดยชุมชน การผลิต การแปรรูป ประมง ผลไม้ เป็นต้น โดยแผนสามารถตอบสนองต่อการฟื้นฟู การพัฒนาคุณภาพชีวิตของคนในชุมชนท้องถิ่น

๑.๔) แผนพัฒนาสาธารณูปโภคพื้นฐาน ที่เป็นแผนที่เกิดขึ้นจากการมีส่วนร่วมของชุมชนท้องถิ่นโดยเปิดเผย โปร่งใส และตอบสนองต่อการพัฒนาเศรษฐกิจฐานราก

๒. มีกลไกการขับเคลื่อนในระดับจังหวัด

๒.๑) มีกลไกร่วมในการพัฒนาระบบเศรษฐกิจฐานรากในระดับจังหวัด ที่ประกอบด้วย ภาคชุมชน ภาครัฐ ภาคเอกชน ภาควิชาการ ภาคประชาสังคม ซึ่งมีองค์ประกอบ ดังนี้

- ภาคชุมชนสามารถมีส่วนร่วมได้อย่างเท่าเทียม
- มีตัวแทนจากองค์กรชุมชนในพื้นที่ ที่มาจากประเด็นงาน หรือฐานการผลิตที่หลากหลาย เช่น กลุ่มการผลิต การท่องเที่ยวโดยชุมชน ผู้ประกอบการชุมชน เป็นต้น และเข้าร่วมไม่น้อยกว่าร้อยละ ๒๐ ของจำนวนองค์ประกอบของกลไก และเข้าร่วมเพิ่มขึ้นโดยลำดับ
- มีระบบการตัดสินใจร่วมกัน

๒.๒) มีกลไกร่วมในการบริหารจัดการสินค้าจากชุมชน ตำบล และกระจายสินค้าระหว่างชุมชน จังหวัด โดยเชื่อมกับภาคเอกชน เป็นศูนย์กระจายสินค้าที่ชุมชนเป็นเจ้าของ

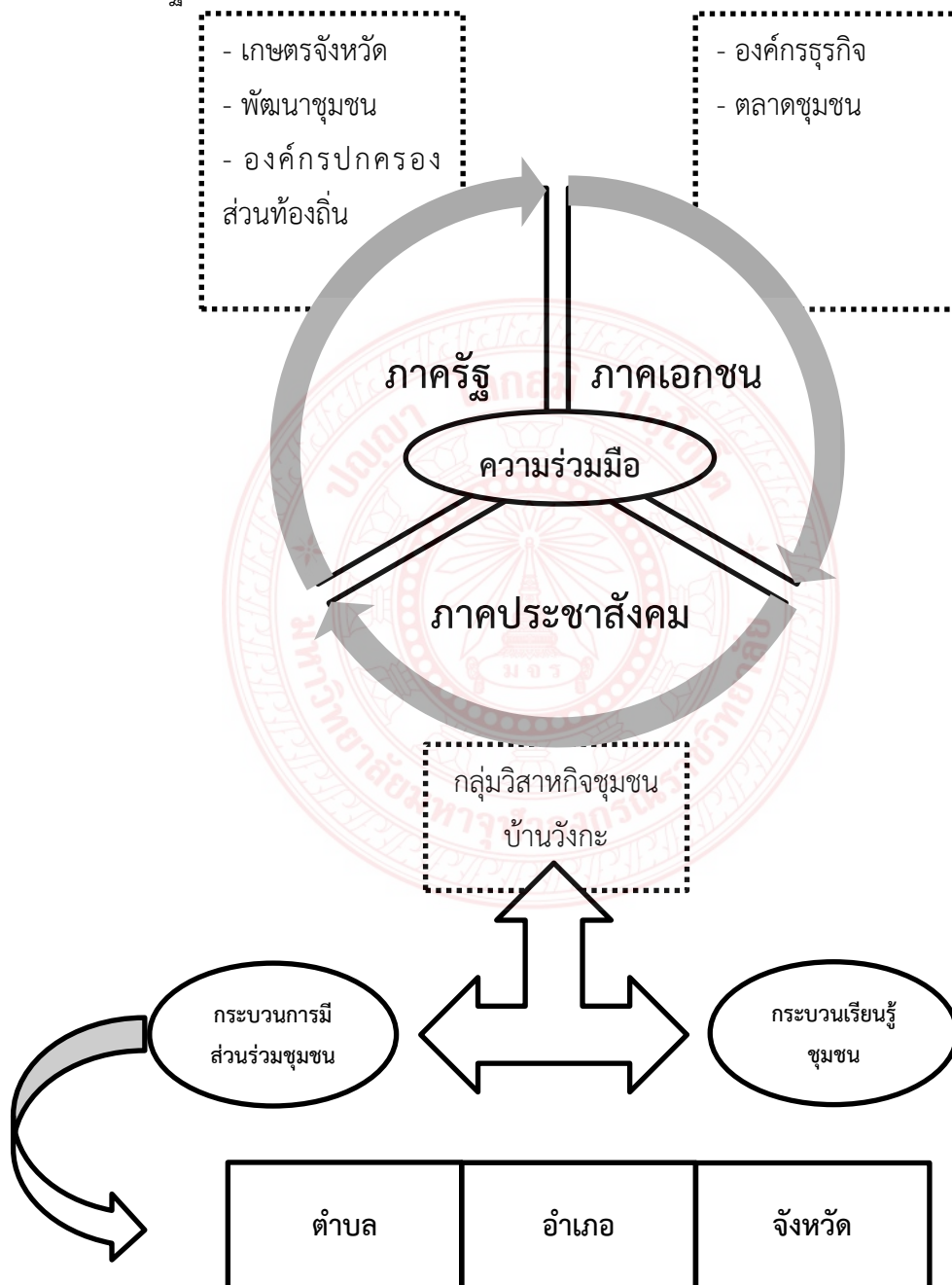
๓. เชื่อมโยงงานขบวนในทุกประเด็นให้เป็นภาพรวมของจังหวัด

๔. สร้างเครือข่ายเชิงประเด็น (Cluster) ที่เป็นเศรษฐกิจฐานรากของชุมชน เช่น การผลิต แปรรูป ท่องเที่ยวโดยชุมชน สถาบันการเงินชุมชน ประมง ฯลฯ

๕. สร้างระบบการจัดการบริหาร และระบบข้อมูล

๔.๔ องค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัย

องค์ความรู้ใหม่ที่ได้จากการศึกษาวิจัยโดยการสำรวจ การศึกษาเอกสารที่เกี่ยวข้อง การสัมภาษณ์เชิงลึก และการสนทนากลุ่ม ที่เกี่ยวข้องกับเสริมสร้างความเข้มแข็งของเศรษฐกิจฐานราก ยกระดับเศรษฐกิจ สังคม และสร้างความมั่นคงทางรายได้ ดังนี้

แผนภาพที่ ๔.๔ องค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัย

สรุปได้ว่า การดำเนินการพัฒนาไม่สามารถทำได้เพียงลำพังต้องอาศัยการประสานบูรณาการความร่วมมือกันจึงจะสามารถขับเคลื่อนไปได้สำเร็จ ดังนั้นการพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากนี้ได้นำแนวคิดการมีส่วนร่วมในการพัฒนาภายใต้ความร่วมมือของภาคีภาครัฐหลายฝ่าย ผนึกกำลังกันประกอบด้วย ๓ ภาคี

๑) ภาคีภาครัฐ ได้แก่ เกษตรจังหวัด พัฒนาชุมชนจังหวัด และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น

๒) ภาคีภาคเอกชน ได้แก่ องค์กรธุรกิจ ตลาดชุมชน

๓) ภาคีภาคประชาสังคม ได้แก่ วิสาหกิจชุมชนบ้านวังกะ

ในการขับเคลื่อนการสร้างในตำบลหนองลู อำเภอสังขละบุรี จังหวัดกาญจนบุรี ทำให้เกิดเป็นพื้นที่แห่งการเรียนรู้ของชุมชนและสังคมโดยการร่วมกันขับเคลื่อนการเสริมสร้างความเข้มแข็งของเศรษฐกิจฐานราก ยกระดับเศรษฐกิจ สังคม และสร้างความมั่นคงทางรายได้ พัฒนาชุมชนอย่างบูรณาการในการพัฒนาเศรษฐกิจระดับฐานรากในพื้นที่ตำบลหนองลู อำเภอสังขละบุรี จังหวัดกาญจนบุรี และพัฒนาให้เกิดกลไกการทำงานที่สามารถยกระดับเศรษฐกิจของชุมชนได้อย่างเป็นรูปธรรม ด้วยการขับเคลื่อนกระบวนการพัฒนาสินค้าปลอดภัยเชื่อมโยงทั้งในระดับตำบล อำเภอ และจังหวัด เพื่อเป็นต้นแบบในการการพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากด้วยการสานพลังภาคีภาครัฐ ภาคเอกชน และภาคประชาสังคมในการขับเคลื่อนการพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากและการสร้างความมั่นคงทางรายได้ของประชาชนในชุมชน

บทที่ ๕

สรุป อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

การวิจัยเรื่อง เสริมสร้างความเข้มแข็งของเศรษฐกิจฐานราก ยกระดับเศรษฐกิจ สังคม และสร้างความมั่นคงทางรายได้ มีวัตถุประสงค์เพื่อ ๑) เพื่อศึกษาการมีส่วนร่วมในเสริมสร้างความเข้มแข็งของเศรษฐกิจฐานราก ยกระดับเศรษฐกิจ สังคม และสร้างความมั่นคงทางรายได้ ๒) เพื่อสร้างเครือข่ายการเสริมสร้างความเข้มแข็งของเศรษฐกิจฐานราก ยกระดับเศรษฐกิจ สังคม และสร้างความมั่นคงทางรายได้ ๓) เพื่อวิเคราะห์รูปแบบการเสริมสร้างความเข้มแข็งของเศรษฐกิจฐานราก ยกระดับเศรษฐกิจ สังคม และสร้างความมั่นคงทางรายได้ ซึ่งมีใช้วิธีการวิจัยเชิงปฏิบัติการ (Action Research Methodology) ผลจากการศึกษาสรุปได้ตามขั้นตอนต่อไปนี้

๕.๑ สรุปผลการวิจัย

๕.๑.๑ การมีส่วนร่วมในเสริมสร้างความเข้มแข็งของเศรษฐกิจฐานราก ยกระดับเศรษฐกิจ สังคม และสร้างความมั่นคงทางรายได้

การพัฒนาเศรษฐกิจในระดับฐานรากมีความสำคัญและสอดคล้องกับปัญหาความเหลื่อมล้ำที่เกิดขึ้นในสังคมไทย ทั้งจากผลจากการพัฒนาที่ทำให้เกิดช่องว่างของรายได้ โอกาสทางการศึกษา การมีงานทำ ความมั่นคงในอาชีพ การใช้ประโยชน์ที่ดิน สาธารณสุข และความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน โดยปัญหาดังกล่าวมีความเกี่ยวพันกันต้องอาศัยการพิจารณาเพื่อแก้ไขอย่างบูรณาการด้วยเจ้าของปัญหาในพื้นที่นั้นๆ ผนวกกับการใช้กลไกที่มีประสิทธิภาพในการหนุนเสริมเพื่อปรับเปลี่ยนวิกฤติเป็นโอกาสในการสร้างฐานเศรษฐกิจของชุมชนซึ่งเป็นระดับฐานรากให้มีศักยภาพในการพัฒนาได้อย่างเข้มแข็งและยั่งยืน

จากการสัมภาษณ์แรกเปลี่ยนความคิดเห็นเครือข่ายจังหวัดกาญจนบุรีได้มีการให้ข้อเสนอแนะในการพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากโดยสรุปได้ว่าส่วนงานพัฒนาชุมชน จังหวัดกาญจนบุรี มีบทบาทเป็นแกนหลักดำเนินการขับเคลื่อนการพัฒนาเศรษฐกิจฐานราก มุ่งเน้นในด้านการส่งเสริมเกษตรกรอินทรีย์ ผลการดำเนินการที่ผ่านมาพบปัญหาการขาดข้อมูลการผลิตเกษตรกรอินทรีย์ระหว่างผู้ผลิตกับผู้บริโภค ไม่ทราบว่าผู้บริโภคคือใคร มีความต้องการบริโภคมากน้อยเพียงไร คุณภาพระดับไหน สถานที่ที่เข้าถึงควรเป็นอย่างไร ส่วนในด้านผู้ผลิตก็ขาดข้อมูลด้านการบริโภค การเข้าถึง

กลุ่มเป้าหมาย ทั้งปริมาณ คุณภาพ สถานที่ ราคา ที่จะนำไปบริหารจัดการเชื่อม ตั้งแต่การผลิตไปจนถึงการตลาด ผลดังกล่าวส่งผลต่อประสิทธิภาพการผลิตที่สอดคล้องกับความต้องการของตลาด หรือ ผู้บริโภค นอกจากนี้ยังพบปัญหาในด้านกระบวนการที่แต่ละภาคส่วนยังต่างคนต่างทำ ขาดการบูรณาการความร่วมมือหรือการมีส่วนร่วมกันอย่างจริงจัง ให้สามารถดำเนินการได้อย่างต่อเนื่อง ยั่งยืน สามารถสรุปได้ ๕ ประเด็นปัญหาเชิงพื้นที่ ได้แก่

๑) ประสิทธิภาพในการดำเนินการด้านการตลาดสินค้าเกษตร เกี่ยวข้องกับการจัดการด้านการผลิต การบริโภค ที่จะนำไปสู่ประสิทธิภาพ และประสิทธิผลที่สูงขึ้น ทั้งในเชิงปริมาณที่จะขยายภาคการผลิต และการเพิ่มภาคการบริโภค จากศักยภาพที่มีอยู่ให้มีประสิทธิภาพอย่างสูงสุด และยังคงรักษา หรือเพิ่มคุณภาพของผลผลิต ด้วยการกำหนดมาตรฐาน ให้เกิดการสร้างความน่าเชื่อถือ ความไว้วางใจกับผู้บริโภค

๒) ระบบการจัดซื้อจัดจ้างภาครัฐมีหลายขั้นตอน ไม่ตอบสนองในเชิงธุรกิจสำหรับเกษตรกรผู้ผลิต เกี่ยวข้องกับคนกลางในการจัดการการเชื่อมโยงเครือข่ายการผลิตกับการตลาดในกระบวนการจัดการด้านสินค้า และการเงินที่สามารถตอบสนองต่อระบบการผลิตให้สามารถผลิตได้อย่างต่อเนื่อง พัฒนาให้เกิดสภาพคล่องทางการเงินที่จะต้องมีการหมุนเวียนมาใช้ในการผลิตของกลุ่มเกษตรกรอินทรีย์

๓) การเชื่อมประสานพลังการทำงานระหว่างจังหวัด อำเภอ และตำบล และระหว่างภาคส่วนในพื้นที่ การมีส่วนร่วมการทำงานที่ร้อยเรียงความเชื่อมโยงในเชิงนโยบาย กับเชิงพื้นที่ ให้เกิดการบริการการพัฒนาที่ส่งต่อ สอดรับกันตลอดเส้นทางตั้งแต่ระดับชุมชน ตำบล อำเภอ และสู่จังหวัด

๔) ความต่อเนื่อง และยั่งยืน ในการทำธุรกิจนั้นมีผลต่อความมั่นใจของผู้ผลิตที่จะมีข้อมูลตัดสินใจในการลงทุนระยะยาวจากการจัดการด้านการตลาดระหว่างผู้ผลิต และผู้บริโภค

๕) ข้อมูลในการตัดสินใจสำหรับการพัฒนาเศรษฐกิจฐานราก เกี่ยวข้องกับเกี่ยวข้องกับความต้องการในการพัฒนาระบบการจัดการข้อมูลด้านการผลิต การบริโภค ที่จะนำไปสู่การตัดสินใจในการผลิต

การพัฒนาเพื่อสร้างคุณค่าให้เกิดขึ้นในระบบต่าง ๆ ของเกษตรกรอินทรีย์ที่นำไปสู่อาหารที่ปลอดภัยสำหรับผู้บริโภคจำเป็นต้องดำเนินการตั้งแต่ต้นน้ำถึงปลายน้ำ โดยกระบวนการสำคัญที่สามารถนำมาใช้ในการขับเคลื่อนการพัฒนาตลอดโซ่อุปทาน คือ การสร้างโซ่คุณค่า (Value chain) ด้วยการบริหารจัดการในกระบวนการสร้างโซ่คุณค่าของอาหารปลอดภัย โดยให้ความสำคัญตั้งแต่ต้นทางคือ ศักยภาพของผู้ผลิต ปัจจัยการผลิตที่มีคุณภาพและปลอดภัย ระบบโลจิสติกส์ที่เกี่ยวข้องกับการจัดการผลผลิต การกระจายผลผลิต การจำหน่าย ตลาดและการจัดการด้านการตลาด การบริการ และผู้บริโภค ในการสร้างโซ่คุณค่าของอาหารปลอดภัยนั้นจะช่วยเพิ่มมูลค่าของผลผลิตทาง

การเกษตรที่ปลอดภัย และส่งผลให้เกิดความเข้มแข็ง ประสิทธิภาพ และประสิทธิผลของการจัดการ ในห่วงโซ่ จะช่วยยกระดับการพัฒนาศักยภาพทางเศรษฐกิจของชุมชนในท้องถิ่นอย่างเป็นรูปธรรม

ด้านประชากรจังหวัดกาญจนบุรีมีจำนวนประชากรทั้งหมด ๔๗๘,๕๓๖ คน แยกเป็น ชาย ๒๓๔,๘๐๐ คน คิดเป็นร้อยละ ๔๙.๐๗ หญิง ๒๔๓,๗๓๖ คน คิดเป็นร้อยละ ๕๐.๙๓ ประมาณหนึ่งในสามประกอบอาชีพรับจ้าง จำนวน ๑๗๒,๑๒๗ คน คิดเป็นร้อยละ ๓๕.๙๗ และเกษตรกรรวม ๙๙,๒๙๘ คน คิดเป็นร้อยละ ๒๐.๗๕ ด้านรายได้ของครัวเรือน จังหวัดกาญจนบุรีมีรายได้เฉลี่ยคนละ ๗๗,๐๗๖.๖๑ บาทต่อปี หรือเฉลี่ยครัวเรือนละ ๒๓๐,๖๐๓.๘๕ บาทต่อปี อำเภอที่มีรายได้เฉลี่ยต่อคนต่อปีน้อยที่สุด ได้แก่ อำเภอสังขละบุรี ๕๖,๗๐๒.๗๘ บาท/คน/ปี รายจ่ายเพื่อการอุปโภคบริโภค รายจ่ายบุคคลเฉลี่ย ๕๒,๖๒๕.๑๙ บาท/ปี รายจ่ายครัวเรือน ๑๕๗,๔๔๘.๑๘ บาท/ครัวเรือน/ปี สามารถจำแนกข้อมูลตามแหล่งรายจ่ายของครัวเรือนได้ดังนี้ รายจ่ายอุปโภคบริโภคที่จำเป็นเฉลี่ย ครัวเรือนละ ๘๓,๑๓๖.๒๗ บาท/ปี รายจ่ายอุปโภคบริโภคที่ไม่จำเป็นเฉลี่ย ครัวเรือนละ ๒๐,๑๒๐.๔๕ บาท/ปี รายจ่ายที่เป็นต้นทุนการผลิตเฉลี่ย ครัวเรือนละ ๓๒,๒๑๔.๓๘ บาท/ปี และรายจ่ายที่เป็น การชำระหนี้สินเฉลี่ย ครัวเรือนละ ๑๘,๙๗๗.๐๘ บาท/ปี

ครัวเรือนที่มีรายได้เฉลี่ยน้อยกว่าคนละ ๓๘,๐๐๐ บาทต่อคนต่อปี (ครัวเรือนยากจน) มีจำนวน ๓,๙๘๙ ครัวเรือน ซึ่งมีอำเภอสังขละบุรีจำนวน ๗๓๙ ครัวเรือน แต่ในส่วนของความสุขเฉลี่ยของคนในครัวเรือน จังหวัดกาญจนบุรี มีระดับความสุขเฉลี่ยอยู่ในระดับ ๗.๗๕ (เต็ม ๑๐) อำเภอที่มีระดับความสุขเฉลี่ยมากที่สุด ได้แก่ อำเภอสังขละบุรี อยู่ในระดับ ๘.๓๘

ชุมชนเกษตรกรรมในชุมชนตำบลหนองลู อำเภอสังขละบุรี จังหวัดกาญจนบุรี จัดเป็นหน่วยของสังคมในระดับฐานรากของประเทศที่มีความสำคัญต่อระบบการผลิตทางการเกษตร โดยเฉพาะการผลิตพืชอาหารให้กับสังคม จากการศึกษาผลการดำเนินงานของบริษัทประชารัฐรักสามัคคีกาญจนบุรี (วิสาหกิจเพื่อสังคม) จำกัด ที่มีกระบวนการผลิตพืชอาหารปลอดภัย (เกษตรอินทรีย์) ตามยุทธศาสตร์การพัฒนาประเทศในการส่งเสริมการเกษตรที่ปลอดภัยนำไปสู่การสร้างสังคมบริโภคอาหารปลอดภัย พบว่า ได้มีการดำเนินการขับเคลื่อนการพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากและประชารัฐ ภายใต้คณะกรรมการประสานและขับเคลื่อนนโยบายสานพลังประชารัฐประจำ จังหวัดกาญจนบุรี (คสป.) เป็นการทำงานเชิงบูรณาการของหน่วยงาน ทั้งภาครัฐ ภาคเอกชน ภาคประชาสังคม และภาควิชาการ

จากการจัดเวทีสนทนายังพบประเด็นอีกว่า การดำเนินการพัฒนาไม่สามารถทำได้เพียงลำพังต้องอาศัยการประสาน บูรณาการความร่วมมือกันจึงจะสามารถขับเคลื่อนไปได้สำเร็จ ดังนั้นการพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากนี้ได้้นำแนวคิดการมีส่วนร่วมในการพัฒนาภายใต้ความร่วมมือของภาคีภาครัฐหลายฝ่าย ผนึกกำลังกัน ประกอบด้วย ๓ ภาคี ๑) ภาคีภาครัฐ ได้แก่พัฒนาชุมชนจังหวัด เกษตรจังหวัด สาธารณสุขจังหวัด ๒) ภาคีภาคเอกชน ได้แก่ องค์กรธุรกิจ อุตสาหกรรมจังหวัด และ

๓) ภาควิชาประชาสังคม ได้แก่ วิชาหกิจชุมชนเกษตรอินทรีย์ กลุ่มกิจกรรมธรรมชาติ กลุ่มผู้ผลิตข้าว-ผักอินทรีย์ ในการขับเคลื่อนการสร้างโซ่คุณค่าของการผลิตอาหารปลอดภัยในตำบลหนองลู อำเภอสังขละบุรี จังหวัดกาญจนบุรี ทำให้เกิดเป็นพื้นที่แห่งการเรียนรู้ของชุมชนและสังคมโดยการร่วมกันขับเคลื่อนการพัฒนาอย่างบูรณาการในการพัฒนาเศรษฐกิจระดับฐานรากในพื้นที่ตำบลหนองลู อำเภอสังขละบุรี จังหวัดกาญจนบุรี และพัฒนาให้เกิดกลไกการทำงานที่สามารถยกระดับเศรษฐกิจของชุมชนได้อย่างเป็นรูปธรรม ด้วยการขับเคลื่อนกระบวนการพัฒนาโซ่คุณค่าของอาหารปลอดภัยเชื่อมโยงทั้งในระดับตำบล โดยกำหนดกลุ่มเป้าหมายการขับเคลื่อนในเชิงพื้นที่ตำบลหนองลู อำเภอสังขละบุรี จังหวัดกาญจนบุรี ได้แก่ กลุ่มเกษตรอินทรีย์ กลุ่มวิชาหกิจชุมชนผู้ผลิตข้าวทดลองและเครือข่ายเพื่อเป็นต้นแบบในการการพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากด้วยการสานพลังภาควิชาภาครัฐ ภาคเอกชน และภาคประชาสังคมในการขับเคลื่อนการพัฒนาเศรษฐกิจฐานราก และความมั่นคงทางรายได้

๕.๑.๒ เครือข่ายการเสริมสร้างความเข้มแข็งของเศรษฐกิจฐานราก ยกระดับเศรษฐกิจ สังคม และสร้างความมั่นคงทางรายได้

เครือข่ายการยกระดับเศรษฐกิจ สังคม และสร้างความมั่นคงทางรายได้ พบว่า รูปแบบการขยายตัวของเมืองเป็นผลมาจากกระบวนการกลายเป็นเมืองที่น่าปัจจัยทางด้านสังคม และเศรษฐกิจมาพิจารณา ทั้งนี้การขยายตัวของเมืองอันเนื่องมาจากการเพิ่มขึ้นของประชากร ความเจริญเติบโตทางด้านเศรษฐกิจของเมืองที่เกิดขึ้นเป็นผลทำให้เกิดความต้องการพื้นที่เพื่อรองรับการประกอบกิจกรรมต่าง ๆ ของประชากรในเมืองมากขึ้น การจัดการ การใช้ที่ดินภายในเมืองให้เกิดความเหมาะสม และเกิดประโยชน์สูงสุดต่อเมืองจึงมีความจำเป็นอย่างยิ่ง อย่างไรก็ตาม เครือข่ายการเสริมสร้างความเข้มแข็งของเศรษฐกิจฐานราก ยกระดับเศรษฐกิจ สังคม และสร้างความมั่นคงทางรายได้ นับตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันขอขยายการดำเนินงานได้ถูกบูรณาการให้เข้ากับบริบทสังคมที่เปลี่ยนแปลงไป หลักการและวิถีชีวิตการปฏิบัติได้มีการขยายขอบเขตไปสู่การดำเนินการในมิติต่างๆ เพิ่มมากขึ้น ทั้งในด้านสังคม เศรษฐกิจชุมชน ทรัพยากรชุมชน และการบริหารจัดการชุมชน เพื่อพัฒนาหลักคุณภาพชีวิต เนื่องจากสภาพสังคมในปัจจุบันมีความซับซ้อนทางสังคมวิถีชีวิตมากขึ้น มีการแสวงหาความพึงพอใจที่เป็นลักษณะเฉพาะเพื่อตอบสนองความต้องการของตน และกลุ่มบุคคลจากความหลากหลาย และความต้องการทางสังคมดังที่กล่าวมานั้น ผู้วิจัยจึงเห็นว่า การพัฒนาสังคมควรที่จะมีรูปแบบการสร้างเครือข่ายการพัฒนาความเป็นเมืองเพิ่มมากขึ้น ซึ่งจะนำไปสู่ความเปลี่ยนแปลงพัฒนาคุณภาพชีวิต และสังคม ดังกล่าว จึงเป็นจุดเริ่มต้นของการยกระดับการพัฒนาสังคมชนบทสู่ชุมชนเมืองให้มีการก้าวหน้าเท่าเทียมกัน

๕.๑.๒.๑ ด้านสังคม

จะเห็นได้ว่าการพัฒนาจากกระบวนการทางธรรมชาติ สิ่งแวดล้อมโดยจากการขยายตัวของสังคมในชุมชน มีการให้ความสำคัญในด้านสังคมส่วนรวม โดยมีการเข้าไปเก็บข้อมูล และทำประชาพิจารณ์ เน้นการมีส่วนร่วมของประชาชน คือการแสดงออกถึงสิทธิขั้นพื้นฐานของชุมชน จึงเกิดการมีส่วนร่วม และให้ความร่วมมือเป็นอย่างดีของประชาชน มีการช่วยเหลือเกื้อกูลกันและกัน ไม่ว่าจะเป็นเรื่องอะไรก็ตาม มีทั้งประชาชนในชุมชน และหน่วยงานต่าง ๆ หรือแม้กระทั่งวัดเอง ก็เข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากของชุมชนวังกะ อีกอย่างหนึ่งที่ทำให้ชุมชนเกิดเป็นเครือข่าย ก็เพราะว่าชุมชนวังกะนี้เป็นชุมชนที่มีวัดเป็นศูนย์กลาง ไม่ว่าจะมิงานหรือกิจกรรมต่าง ๆ ส่วนใหญ่จะมีการจัดกิจกรรมนั้น ๆ ภายในวัด สิ่งหนึ่งที่มีส่วนสนับสนุนให้การพัฒนาชุมชนกระทำในกิจกรรมต่าง ๆ ก็คือหน่วยงานภาครัฐ และเอกชนที่ให้การสนับสนุนทางด้านงบประมาณ องค์กรความรู้ วัสดุสิ่งของ หรือแม้แต่บุคลากรที่มีความเชี่ยวชาญทางด้านต่างๆ กลุ่มผู้นำชุมชนและประชาชนส่วนใหญ่เห็นว่าหน่วยงานที่ให้การสนับสนุนการพัฒนาชุมชนเศรษฐกิจฐานรากให้เข้มแข็งมากที่สุดคือ กรมส่งเสริมการปกครองส่วนท้องถิ่นซึ่งหมายถึงเทศบาลตำบลวังกะ และเกษตรจังหวัดกาญจนบุรีพัฒนามาอย่างต่อเนื่อง โดยมีการสร้างกลุ่มวิสาหกิจภายในชุมชนให้มีส่วนร่วมในการพัฒนาอาชีพของตนเอง มีการส่งเสริมการผลิตและจัดจำหน่ายด้วยการให้ความช่วยเหลือแก่ประชาชนที่ยากจน

๕.๑.๒.๒ ด้านเศรษฐกิจชุมชน

ชุมชนบ้านวังกะมีการปรับตัวจากชุมชนชนบทสู่ชุมชนเมือง เมื่อความเป็นเมืองเข้ามาสู่ชุมชน สภาวะเศรษฐกิจในชุมชนก็มีการเปลี่ยนแปลง เริ่มมีการจัดตั้งกองทุนชุมชน สร้างตลาดนัดชุมชน และทางเทศบาลมีการส่งเสริมกิจกรรมเพื่อกระตุ้นเศรษฐกิจในชุมชน เพราะนอกจากประชาชนจะมีรายได้จากอาชีพหลักแล้วยังมีรายได้จากอาชีพเสริมต่างๆ ในปัจจุบัน ชาวราชการ หรือประชาชนทั่วไปบางคนในชุมชน ได้ใช้เวลาช่วงวันหยุดประกอบอาชีพเสริมทางการเกษตร เช่น ปลูกชะอม ถั่วฝักยาว เป็นต้น เพื่อไม่ปล่อยให้พื้นที่เปล่าประโยชน์ สามารถช่วยสร้างรายได้ และลดภาระค่าใช้จ่ายในครัวเรือนได้อีกทางหนึ่ง ส่วนทางด้านวัดวังกะวิเวการามนั้น ก็มีการสร้างร้านค้าไว้บริเวณเจดีย์พุทธคยา เพื่อให้ประชาชนในได้นำผลผลิตในชุมชนออกมาวางขาย ทางเทศบาลตำบลวังกะพร้อมทั้งประธานชุมชนหรือผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องในชุมชน รวมทั้งภาคเอกชน ได้มีการร่วมกันพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวในชุมชนเพื่อกระตุ้นให้เศรษฐกิจในชุมชนมีการตื่นตัวอยู่ตลอดเวลา และทางหน่วยงานของภาครัฐยังเข้ามาให้ความรู้ในการประกอบที่เหมาะสมแก่ท้องถิ่น จึงทำให้เกิดกลุ่มอาชีพเสริมต่างๆ เช่น กลุ่มผลิตถัณฑ์พื้นบ้าน และผลิตถัณฑ์แปรรูปทางการเกษตร เพื่อจำหน่ายให้แก่นักท่องเที่ยวที่มาเที่ยวสะพานมอญ

๕.๑.๒.๓ ด้านทรัพยากรชุมชน

การขยายตัวของชุมชนบ้านวังกะมีการพัฒนาอย่างรวดเร็ว มีประชาชนจากถิ่นอื่นเข้ามาทำงานหรือเข้ามาหาผลประโยชน์ในชุมชน จึงส่งผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมชุมชน หน่วยงานทั้งภาครัฐและภาคเอกชนมาจัดการวางแผนการป้องกันผลกระทบที่จะเกิดขึ้นในอนาคต เพราะทรัพยากรชุมชนเป็นสิ่งที่มีความสำคัญยิ่งต่อการดำรงอยู่ของชุมชน คนในชุมชนต่างก็ต้องใช้ประโยชน์จากทรัพยากรชุมชน เพื่อตอบสนองความต้องการและความอยู่รอดของชุมชน และนอกจากการใช้ประโยชน์แล้วในอีกด้านหนึ่งชุมชนก็ต้องร่วมมือกันดูแลรักษาทรัพยากรไม่ให้ถูกทำลายด้วยเช่นกัน ดังนั้น การที่ชุมชนบ้านวังกะซึ่งดำรงชีพด้วยการพึ่งพาอาศัยทรัพยากรชุมชนร่วมกัน โดยการอาศัยอำนาจทางกฎหมาย และจิตสำนึกที่ดีของประชาชนในชุมชนบ้านวังกะร่วมมือกันบริหารจัดการทรัพยากรชุมชน โดยเห็นความสำคัญของการจัดการทรัพยากร สร้างข้อตกลง กติกา และการปฏิบัติร่วมกันในการจัดการทรัพยากรชุมชน รูปธรรมที่เห็นได้ชัดจากการนำสิทธิชุมชนมาใช้เพื่อสร้างประโยชน์สุขของชุมชน และการจัดการทรัพยากรชุมชนอย่างยั่งยืน ทั้งทางระบบนิเวศ เศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม และสร้างความเป็นธรรมในชุมชน โดยมีองค์กรต่างๆ ของชุมชนในการบริหารจัดการทรัพยากรชุมชนให้เป็นไปตามความต้องการร่วมกันของชุมชน ซึ่งชุมชนอาศัยอำนาจตามสิทธิทางกฎหมายในการบริหารจัดการทรัพยากรชุมชน แต่ทั้งนี้สิทธิชุมชนก็ต้องได้รับการยอมรับและคนในสังคมให้ความสำคัญด้วยเช่นกัน จึงจะทำให้สิทธิชุมชนสามารถสร้างประโยชน์ให้กับชุมชนและประเทศชาติได้อย่างแท้จริง ในการบริหารจัดการทรัพยากรชุมชนสิ่งหนึ่งที่สำคัญยิ่งนั้น คือการดูแลรักษาทรัพยากรชุมชนให้เกิดความสมดุลและยั่งยืน ให้สามารถดำรงอยู่สืบต่อไป

๕.๑.๒.๔ ด้านการบริหารจัดการชุมชน

การบริหารจัดการชุมชนโดยการกระจายอำนาจชุมชนโดยมีการจัดตั้งผู้นำชุมชนเพื่อสามารถตอบสนองต่อความต้องการของชุมชนมากขึ้น มีประสิทธิภาพมากขึ้น โดยมีการถ่ายโอนภารกิจ เป็นเครื่องมือหนึ่งในการดำเนินการ มีการแบ่งงานกันภายในชุมชนโดยมีเทศบาลตำบลวังกะเป็นผู้ขับเคลื่อน จัดตั้งศูนย์กลางการให้ข่าวสารแก่ประชาชน เพิ่มมากขึ้น โดยจากเดิมมีแค่ที่เทศบาลจัดทำหอกระจายข่าวเสียงตามสาย เพื่อสะดวกต่อการรับรู้ข่าวสาร และให้ประชาชนได้มีส่วนร่วมกับโครงการต่างๆ ในชุมชนมากขึ้น ส่วนทางด้านของวัดก็เป็นอีกสถานที่หนึ่งที่ให้ข้อมูลข่าวสารแก่ประชาชนในชุมชน เพราะวัดที่จุดศูนย์รวมของประชาชน คือวัดเป็นสถานที่จัดงานกิจกรรมต่างๆ เช่น งานวันสงกรานต์ งานวันเข้าพรรษา ออกพรรษา งานวันพ่อ งานวันแม่ โดยทางเทศบาลตำบลวังกะจะมาทำการจัดกิจกรรมร่วมกับวัด

สรุปได้ว่า เครือข่ายการยกระดับเศรษฐกิจ สังคม และสร้างความมั่นคงทางรายได้ เกิดจากหลักการและวิถีชีวิตการปฏิบัติได้มีการขยายขอบเขตไปสู่การดำเนินการในมิติต่างๆ เพิ่มมากขึ้น ทั้งในด้านสังคม เศรษฐกิจชุมชน ทรัพยากรชุมชน และการบริหารจัดการชุมชน เพื่อพัฒนาหลัก

คุณภาพชีวิต เนื่องจากสภาพสังคมในปัจจุบันมีความซับซ้อนทางสังคมวิถีชีวิตมากขึ้น มีการแสวงหาความพึงพอใจที่เป็นลักษณะเฉพาะเพื่อตอบสนองความต้องการของตน และกลุ่มบุคคล จากความหลากหลาย และความต้องการทางสังคม

๕.๑.๓ วิเคราะห์รูปแบบการเสริมสร้างความเข้มแข็งของเศรษฐกิจฐานราก ยกระดับเศรษฐกิจ สังคม และสร้างความมั่นคงทางรายได้

ระบบเศรษฐกิจของชุมชนท้องถิ่น ที่สามารถพึ่งตนเองภายใต้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ที่มีการช่วยเหลือเอื้อเฟื้อซึ่งกันและกัน มีคุณธรรม และเป็นระบบเศรษฐกิจที่เอื้อให้เกิดการพัฒนา ด้านอื่นๆ ในพื้นที่ ทั้งเศรษฐกิจ สังคม ผู้คน ชุมชน วัฒนธรรม สิ่งแวดล้อม ทรัพยากรธรรมชาติอย่าง เข้มแข็งและยั่งยืนระบบเศรษฐกิจฐานรากหรือเศรษฐกิจชุมชน เป็นระบบเศรษฐกิจแนวราบที่ส่งผล และสร้างความสัมพันธ์ทั้งทางเศรษฐกิจและสังคมระหว่างผู้คนในชุมชนท้องถิ่น มิใช่เป็นเฉพาะ เศรษฐกิจแนวตั้งแบบปัจเจกแต่สามารถทำให้เกิดความร่วมมือ เกิดโอกาสและความสัมพันธ์ที่ดี ระหว่างเศรษฐกิจร่วมของชุมชนกับเศรษฐกิจของปัจเจก เป็นระบบเศรษฐกิจที่มีลักษณะความร่วมมือ เป็นหุ้นส่วนสร้างความสัมพันธ์ทั้งในชุมชนท้องถิ่นและในระดับที่กว้างขวางอื่นๆ และภายนอกระบบ เศรษฐกิจฐานราก จะต้องมีความรู้และการจัดการโดยชุมชนท้องถิ่น ให้ครบวงจรมากที่สุด มีการสร้างทุนและกองทุนที่เข้มแข็ง มีการผลิตพื้นฐาน การแปรรูป การบริการ การตลาดการผลิต อาหาร และความจำเป็นพื้นฐานเพื่อการดำรงชีวิต การอยู่ร่วมกัน สำหรับคนในพื้นที่อย่างพอเพียง และพัฒนาเป็นวิสาหกิจเพื่อสังคมหรือธุรกิจของชุมชน (ในมิติของการเกี่ยวคู่ เอื้อเฟื้อ การมีส่วนร่วม ของคนในตำบล) ต่างๆ ทั้งขนาดย่อมหรือขนาดใหญ่ขึ้น โดยใช้ทั้งความรู้ที่สั่งสมในพื้นที่ หรือที่เป็น เอกอภิมณฑลวัฒนธรรมของพื้นที่ และมีการพัฒนาให้ทันสมัย พร้อมกับมีเทคนิค วิทยาการและความรู้ เทคโนโลยี มาพัฒนาเพิ่มเติมให้เหมาะสมกับตลาด หรือสังคมเศรษฐกิจที่เปลี่ยนแปลงไป ทำให้ผู้คน และชุมชนท้องถิ่นโดยรวมสามารถพึ่งตนเอง มีรายได้มากกว่ารายจ่าย และสามารถพัฒนาเป็นผู้ผลิต ผู้สร้างงานบริการต่างๆ จากท้องถิ่นที่เข้มแข็ง สร้างสรรค์ หลากหลาย มีเอกลักษณ์ ทันสมัย และ เชื่อมโยงกับระบบตลาดอย่างมีประสิทธิภาพระบบเศรษฐกิจฐานราก จะต้องมีความหลากหลาย พอเพียงเพื่อเปิดโอกาสและแบ่งปันให้คนทุกกลุ่มทุกวัยสามารถมีพื้นที่และมีโอกาสในการร่วมพัฒนา ได้อย่างผสมผสานและสร้างสรรค์ รวมทั้งสามารถเชื่อมโยงกับระบบเศรษฐกิจอื่นๆ ได้อย่างดี อย่างมี ฉันทมิตรเป็นธรรม และมีความสัมพันธ์อย่างเท่าเทียม

๕.๑.๓.๑ รูปแบบการขับเคลื่อนระดับกลุ่ม ชุมชน และตำบล

กลุ่ม ชุมชน ตำบล ถือเป็นหน่วยปฏิบัติการในระดับพื้นที่ ซึ่งเป็นที่รวมของทุก อาชีพ ทุกกลุ่มอาชีพ และการพัฒนาทุกกลุ่มอาชีพ กลุ่มต่างๆ หรือเครือข่ายต่างๆ ที่ทำเรื่องเดียวกัน มารวมกันจัดความสัมพันธ์และสร้างความร่วมมือกัน โดยมีกระบวนการขับเคลื่อนที่เป็นรูปธรรม ดังนี้

๑. สร้างความเข้าใจให้ชัดเจนเกี่ยวกับ การพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากในพื้นที่ เพื่อพัฒนาคน พัฒนาระบบการจัดการจัดทำแผนและการทำงานร่วม โดย

๑.๑) สํารวจข้อมูลทั้งในระดับครัวเรือน และระดับกลุ่ม เพื่อการจัดทำระบบฐานข้อมูลทั้งในระดับครัวเรือนสมาชิก และระดับกลุ่มที่เป็นลายลักษณ์อักษร หรือไฟล์ข้อมูลที่ถูกต้อง ครบถ้วน

๑.๒) นำข้อมูลที่ได้มาวิเคราะห์ศักยภาพ ปัญหา ทู้นด้านต่างๆ ของชุมชน เพื่อให้ชุมชนมีระบบข้อมูลและชุดความรู้ศักยภาพของชุมชนที่สามารถนำไปใช้ประโยชน์ได้

๑.๓) จัดทำแผนชีวิตชุมชน หรือแผนแม่บทชุมชนพัฒนาไปสู่การจัดทำแผนพัฒนาตำบลทุกมิติ (สังคม วัฒนธรรม ประเพณี การเมือง ฯลฯ) ครอบคลุมด้านปัจจัยสี่ โดยกำหนดเป้าหมายการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชน ที่มาจากการมีส่วนร่วมของคนในชุมชน

๑.๔) นำแผนไปปฏิบัติเพื่อการพัฒนาคน พัฒนาอาชีพ พัฒนาสวัสดิการ ให้เกิดการเปลี่ยนแปลงที่เป็น รูปธรรม ในชุมชน เช่น มีการผลิตแลกเปลี่ยนหรือแบ่งปันปัจจัยการผลิต/ผลผลิตและหรือเชื่อมโยงปัจจัยการผลิต/ ผลผลิตกับตลาดภายนอกได้เป็นต้น

๑.๕) มีการทบทวนระบบข้อมูลกลุ่ม ชุมชน ตำบล ทุกปี เพื่อเชื่อมโยงแผนไปสู่การพัฒนาด้านอื่น ๆ

๒. สร้างกลไกการทำงานในระดับตำบล ให้เป็นกลไกการจัดการร่วม

๒.๑) สร้างกลไกการจัดการร่วม โดยมีองค์ประกอบจากหลากหลายกลุ่ม หลากหลายอาชีพหลากหลายช่วงวัยที่มีในพื้นที่ โดยใช้สภาองค์กรชุมชนเป็นกลไกกลางในการเชื่อมโยงประสานงาน เป็นเวทีกลางของตำบล มีการประชุมอย่างต่อเนื่อง มีการวางแผนร่วม จัดการร่วม ประกาศอัตลักษณ์ของชุมชนต่อสาธารณะมีการเชื่อมโยงความร่วมมือกับภาคีการพัฒนาที่เกี่ยวข้อง

๒.๒) จัดตั้ง หรือประสานให้เกิดศูนย์กลางการรวบรวมผลผลิต-วัตถุดิบ การซื้อขาย กระจายสินค้า เชื่อมโยงการตลาด และเจรจาทางการค้าทั้งในระดับชุมชน ตำบล และจังหวัด โดยอาจใช้ระบบสหกรณ์

๒.๓) มีข้อมูลเพื่อสนับสนุนการพัฒนากระบวนการผลิตและการตลาดของศูนย์กลาง หรือสหกรณ์

๓. สร้างกองทุนระดับตำบลที่เป็นนิติบุคคล โดยคนในตำบลเป็นเจ้าของ ซึ่ง “กองทุนระดับตำบล หมายถึง การบูรณาการทุนในระดับตำบล ที่อาจทำหน้าที่แตกต่างกัน แต่มีความเข้าใจในการทำงาน และมีข้อมูลภาพรวมของกลุ่มต่างๆ หรือมีการลงทุนร่วมในนามของกลุ่ม หรือการมีธนาคารของคนในตำบลเป็นธนาคารกลางของชุมชน เพื่อจัดการการเงินทั้งระบบร่วมกัน”

๔. พัฒนา และสร้างระบบการเชื่อมโยงเครือข่ายระดับตำบล โดย

๔.๑) เชื่อมโยงกลุ่มการผลิต การแปรรูป และการบริการในชุมชน เป็นเครือข่ายระดับตำบล เพื่อแลกเปลี่ยนสินค้า ความรู้ การต่อรอง ฯลฯ

๔.๒) เชื่อมโยงกลุ่ม/เครือข่ายการผลิต การแปรรูปและการบริการเป็นเครือข่ายระหว่างตำบลหรือคลัสเตอร์ เพื่อการหนุนเสริมช่วยเหลือกันและกัน

๔.๓) จัดความสัมพันธ์ในระดับตำบล เพื่อให้เกิดการขับเคลื่อนร่วมในระดับจังหวัด

๕. มีเวทีเรียนรู้ สรุบบทเรียน และถอดความรู้จากการทำงาน เพื่อยกระดับงานขยายผลงานในเชิงพื้นที่ และนโยบาย

๕.๑.๓.๒ รูปแบบการขับเคลื่อนระดับจังหวัด

๑. สร้างวาระการขับเคลื่อนเรื่องเศรษฐกิจฐานราก ที่เป็นความร่วมมือของขบวนจังหวัด ระหว่างขบวนภาคชุมชน และประชาสังคม เอกชน เพื่อให้มีแผนพัฒนาระบบเศรษฐกิจฐานรากของจังหวัด ซึ่งแผนอาจประกอบด้วยองค์ประกอบของแผนในระดับต่างๆ ดังนี้

๑.๑) แผนปฏิบัติการพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากของภาคชุมชนระดับจังหวัด

๑.๒) แผนปฏิบัติการพัฒนาเศรษฐกิจฐานราก ร่วมของภาคชุมชน กับหน่วยงานภาครัฐระดับตำบล และอำเภอ

๑.๓) แผนพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากระดับจังหวัดที่มาจากกระบวนการมีส่วนร่วมระหว่างชุมชนและหน่วยงานภาครัฐที่ครอบคลุมในแต่ละประเด็นงาน หรือคลัสเตอร์ฐานการผลิตอาชีพที่หลากหลาย เช่น ท่องเที่ยวโดยชุมชน การผลิต การแปรรูป ประมง ผลไม้ เป็นต้น โดยแผนสามารถตอบสนองต่อการฟื้นฟู การพัฒนาคุณภาพชีวิตของคนในชุมชนท้องถิ่น

๑.๔) แผนพัฒนาสาธารณูปโภคพื้นฐาน ที่เป็นแผนที่เกิดขึ้นจากการมีส่วนร่วมของชุมชนท้องถิ่นโดยเปิดเผย โปร่งใส และตอบสนองต่อการพัฒนาเศรษฐกิจฐานราก

๒. มีกลไกการขับเคลื่อนในระดับจังหวัด

๒.๑) มีกลไกร่วมในการพัฒนาระบบเศรษฐกิจฐานรากในระดับจังหวัด ที่ประกอบด้วย ภาคชุมชน ภาครัฐ ภาคเอกชน ภาควิชาการ ภาคประชาสังคม ซึ่งมีองค์ประกอบ ดังนี้

- ภาคชุมชนสามารถมีส่วนร่วมได้อย่างเท่าเทียม

- มีตัวแทนจากองค์กรชุมชนในพื้นที่ ที่มาจากประเด็นงาน หรือฐานการผลิตที่หลากหลาย เช่น กลุ่มการผลิต การท่องเที่ยวโดยชุมชน ผู้ประกอบการชุมชน เป็นต้น และเข้าร่วมไม่น้อยกว่าร้อยละ ๒๐ ของจำนวนองค์ประกอบของกลไก และเข้าร่วมเพิ่มขึ้นโดยลำดับ

- มีระบบการตัดสินใจร่วมกัน

๒.๒) มีกลไกร่วมในการบริหารจัดการสินค้าจากชุมชน ตำบล และกระจายสินค้าระหว่างชุมชน จังหวัด โดยเชื่อมกับภาคเอกชน เป็นศูนย์กระจายสินค้าที่ชุมชนเป็นเจ้าของ

๓. เชื่อมโยงงานขบวนในทุกประเด็นให้เป็นภาพรวมของจังหวัด
๔. สร้างเครือข่ายเชิงประเด็น (Cluster) ที่เป็นเศรษฐกิจฐานรากของชุมชน เช่น การผลิต แปรรูป ท่องเที่ยวโดยชุมชน สถาบันการเงินชุมชน ประมง ฯลฯ
๕. สร้างระบบการจัดการบริหาร และระบบข้อมูล

๕.๒ อภิปรายผล

๕.๒.๑ การมีส่วนร่วมในเสริมสร้างความเข้มแข็งของเศรษฐกิจฐานราก ยกระดับเศรษฐกิจ สังคม และสร้างความมั่นคงทางรายได้

การพัฒนาเศรษฐกิจในระดับฐานรากมีความสำคัญและสอดคล้องกับปัญหาความเหลื่อมล้ำที่เกิดขึ้นในสังคมไทย ทั้งจากผลจากการพัฒนาที่ทำให้เกิดช่องว่างของรายได้ โอกาสทางการศึกษา การมีงานทำ ความมั่นคงในอาชีพ การใช้ประโยชน์ที่ดิน สาธารณสุข และความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน โดยปัญหาดังกล่าวมีความเกี่ยวพันกันต้องอาศัยการพิจารณาเพื่อแก้ไขอย่างบูรณาการด้วยเจ้าของปัญหาในพื้นที่นั้นๆ ผนวกกับการใช้กลไกที่มีประสิทธิภาพในการหนุนเสริมเพื่อปรับเปลี่ยนวิกฤติเป็นโอกาสในการสร้างฐานเศรษฐกิจของชุมชนซึ่งเป็นระดับฐานรากให้มีศักยภาพในการพัฒนาได้อย่างเข้มแข็งและยั่งยืน

จากการสัมภาษณ์แรกเปลี่ยนความคิดเห็นเครือข่ายจังหวัดกาญจนบุรีได้มีการให้ข้อเสนอแนะในการพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากโดยสรุปได้ว่าส่วนงานพัฒนาชุมชน จังหวัดกาญจนบุรี มีบทบาทเป็นแกนหลักดำเนินการขับเคลื่อนการพัฒนาเศรษฐกิจฐานราก มุ่งเน้นในด้านการส่งเสริมเกษตรกรอินทรีย์ ผลการดำเนินการที่ผ่านมาพบปัญหาการขาดข้อมูลการผลิตเกษตรกรอินทรีย์ระหว่างผู้ผลิตกับผู้บริโภค ไม่ทราบว่าผู้บริโภคคือใคร มีความต้องการบริโภคมากน้อยเพียงไร คุณภาพระดับไหน สถานที่ที่เข้าถึงควรเป็นอย่างไร ส่วนในด้านผู้ผลิตก็ขาดข้อมูลด้านการบริโภค การเข้าถึงกลุ่มเป้าหมาย ทั้งปริมาณ คุณภาพ สถานที่ ราคา ที่จะนำไปบริหารจัดการเชื่อม ตั้งแต่การผลิตไปจนถึงการตลาด ผลดังกล่าวส่งผลต่อประสิทธิภาพการผลิตที่สอดคล้องกับความต้องการของตลาด หรือ ผู้บริโภค นอกจากนี้ยังพบปัญหาในด้านกระบวนการที่แต่ละภาคส่วนยังต่างคนต่างทำ ขาดการบูรณาการความร่วมมือหรือการมีส่วนร่วมกันอย่างจริงจัง ให้สามารถดำเนินการได้อย่างต่อเนื่อง ยั่งยืน สามารถสรุปได้ ๕ ประเด็นปัญหาเชิงพื้นที่ ได้แก่

๑) ประสิทธิภาพในการดำเนินการด้านการตลาดสินค้าเกษตร เกี่ยวข้องกับการจัดการด้านการผลิต การบริโภค ที่จะนำไปสู่ประสิทธิภาพ และประสิทธิผลที่สูงขึ้น ทั้งในเชิงปริมาณที่จะขยายภาคการผลิต และการเพิ่มภาคการบริโภค จากศักยภาพที่มีอยู่ให้มีประสิทธิภาพอย่างสูงสุด และยังคงรักษา หรือเพิ่มคุณภาพของผลผลิต ด้วยการกำหนดมาตรฐาน ให้เกิดการสร้างความน่าเชื่อถือ ความไว้วางใจกับผู้บริโภค

๒) ระบบการจัดซื้อจัดจ้างภาครัฐมีหลายขั้นตอน ไม่ตอบสนองในเชิงธุรกิจสำหรับเกษตรกรผู้ผลิต เกี่ยวข้องกับคนกลางในการจัดการการเชื่อมโยงเครือข่ายการผลิตกับการตลาดในกระบวนการจัดการด้านสินค้า และการเงินที่สามารถตอบสนองต่อระบบการผลิตให้สามารถผลิตได้อย่างต่อเนื่อง พัฒนาให้เกิดสภาพคล่องทางการเงินที่จะต้องมีการหมุนเวียนมาใช้ในการผลิตของกลุ่มเกษตรกรอินทรีย์

๓) การเชื่อมประสานพลังการทำงานระหว่างจังหวัด อำเภอ และตำบล และระหว่างภาคส่วนในพื้นที่ การมีส่วนร่วมการทำงานที่ร้อยเรียงความเชื่อมโยงในเชิงนโยบาย กับเชิงพื้นที่ ให้เกิดการบริการการพัฒนาที่ส่งต่อ สอดรับกันตลอดเส้นทางตั้งแต่ระดับชุมชน ตำบล อำเภอ และสู่จังหวัด

๔) ความต่อเนื่อง และยั่งยืน ในการทำธุรกิจนั้นมีผลต่อความมั่นใจของผู้ผลิตที่จะมีข้อมูลตัดสินใจในการลงทุนระยะยาวจากการจัดการด้านการตลาดระหว่างผู้ผลิต และผู้บริโภค

๕) ข้อมูลในการตัดสินใจสำหรับการพัฒนาเศรษฐกิจฐานราก เกี่ยวข้องกับเกี่ยวข้องกับความต้องการในการพัฒนาระบบการจัดการข้อมูลด้านการผลิต การบริโภค ที่จะนำไปสู่การตัดสินใจในการผลิต

การพัฒนาเพื่อสร้างคุณค่าให้เกิดขึ้นในระบบต่าง ๆ ของเกษตรกรอินทรีย์ที่นำไปสู่อาหารที่ปลอดภัยสำหรับผู้บริโภคจำเป็นต้องดำเนินการตั้งแต่ต้นน้ำถึงปลายน้ำ โดยกระบวนการสำคัญที่สามารถนำมาใช้ในการขับเคลื่อนการพัฒนาตลอดโซ่อุปทาน คือ การสร้างโซ่คุณค่า (Value chain) ด้วยการบริหารจัดการในกระบวนการสร้างโซ่คุณค่าของอาหารปลอดภัย โดยให้ความสำคัญตั้งแต่ต้นทางคือ ศักยภาพของผู้ผลิต ปัจจัยการผลิตที่มีคุณภาพและปลอดภัย ระบบโลจิสติกส์ที่เกี่ยวข้องกับการจัดการผลผลิต การกระจายผลผลิต การจำหน่าย ตลาดและการจัดการด้านการตลาด การบริการ และผู้บริโภค ในการสร้างโซ่คุณค่าของอาหารปลอดภัยนั้นจะช่วยเพิ่มมูลค่าของผลผลิตทางการเกษตรที่ปลอดภัย และส่งผลให้เกิดความเข้มแข็ง ประสิทธิภาพ และประสิทธิผลของการจัดการในห่วงโซ่ จะช่วยยกระดับการพัฒนาศักยภาพทางเศรษฐกิจของชุมชนในท้องถิ่นอย่างเป็นรูปธรรม

ชุมชนเกษตรกรรมในชุมชนตำบลหนองลู อำเภอสังขละบุรี จังหวัดกาญจนบุรี จัดเป็นหน่วยของสังคมในระดับฐานรากของประเทศที่มีความสำคัญต่อระบบการผลิตทางการเกษตร โดยเฉพาะการผลิตพืชอาหารให้กับสังคม จากการศึกษาผลการดำเนินงานของบริษัทประชารัฐรักสามัคคีกาญจนบุรี (วิสาหกิจเพื่อสังคม) จำกัด ที่มีกระบวนการผลิตพืชอาหารปลอดภัย (เกษตรอินทรีย์) ตามยุทธศาสตร์การพัฒนาประเทศในการส่งเสริมการเกษตรที่ปลอดภัยนำไปสู่การสร้างสังคมบริโภคอาหารปลอดภัย พบว่า ได้มีการดำเนินการขับเคลื่อนการพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากและประชารัฐ ภายใต้คณะกรรมการประสานและขับเคลื่อนนโยบายสานพลังประชารัฐประจำ จังหวัด

กาญจนบุรี (คสป.) เป็นการทางานเชิงบูรณาการของหน่วยงาน ทั้งภาครัฐ ภาคเอกชน ภาคประชาสังคม และภาควิชาการ

จากการจัดเวทีสนทนายังพบประเด็นอีกว่า การดำเนินการพัฒนาไม่สามารถทำได้เพียงลำพังต้องอาศัยการประสาน บูรณาการความร่วมมือกันจึงจะสามารถขับเคลื่อนไปได้สำเร็จ ดังนั้นการพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากนี้ได้นำแนวคิดการมีส่วนร่วมในการพัฒนาภายใต้ความร่วมมือของภาคีภาครัฐหลายฝ่าย ผนึกกำลังกัน ประกอบด้วย ๓ ภาคี ๑) ภาคีภาครัฐ ได้แก่พัฒนาชุมชนจังหวัดเกษตรจังหวัด สาธารณสุขจังหวัด ๒) ภาคีภาคเอกชน ได้แก่ องค์กรธุรกิจ อุตสาหกรรมจังหวัด และ ๓) ภาคีภาคประชาสังคม ได้แก่ วิสาหกิจชุมชนเกษตรอินทรีย์ กลุ่มกิจกรรมธรรมชาติ กลุ่มผู้ผลิตข้าว-ผักอินทรีย์ ในการขับเคลื่อนการสร้างโซ่คุณค่าของการผลิตอาหารปลอดภัยในตำบลหนองลู อำเภอสังขละบุรี จังหวัดกาญจนบุรี ทำให้เกิดเป็นพื้นที่แห่งการเรียนรู้ของชุมชนและสังคมโดยการร่วมกันขับเคลื่อนการพัฒนาอย่างบูรณาการในการพัฒนาเศรษฐกิจระดับฐานรากในพื้นที่ตำบลหนองลู อำเภอสังขละบุรี จังหวัดกาญจนบุรี และพัฒนาให้เกิดกลไกการทำงานที่สามารถยกระดับเศรษฐกิจของชุมชนได้อย่างเป็นรูปธรรม ด้วยการขับเคลื่อนกระบวนการพัฒนาโซ่แห่งคุณค่าของอาหารปลอดภัยเชื่อมโยงทั้งในระดับตำบล โดยกำหนดกลุ่มเป้าหมายการขับเคลื่อนในเชิงพื้นที่ตำบลหนองลู อำเภอสังขละบุรี จังหวัดกาญจนบุรี ได้แก่ กลุ่มเกษตรอินทรีย์ กลุ่มวิสาหกิจชุมชนผู้ผลิตข้าวหลงลู และเครือข่ายเพื่อเป็นต้นแบบในการการพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากด้วยการสานพลังภาคีภาครัฐ ภาคเอกชน และภาคประชาสังคมในการขับเคลื่อนการพัฒนาเศรษฐกิจฐานราก และความมั่นคงทางรายได้ ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ ชลธิ์ เจริญรัฐ ได้ศึกษาเรื่อง “การเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนและเศรษฐกิจฐานราก ตำบลหนองไฮ อำเภอเมือง จังหวัดอุดรธานี” ผลการศึกษาด้านการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนพบว่า ๑) ด้านการจัดการชุมชนพบว่าการจัดตั้งกลุ่มให้มีส่วนร่วมในการตัดสินใจเพื่อการวางแผน การดำเนินงานและการแก้ไขปัญหาอุปสรรค ปัญหาของชุมชนคือการขาดงบประมาณ ขาดเงินทุนในการประกอบอาชีพ การขาดเอกสารสิทธิ์ในที่ดินและการขาดสาธารณูปโภคพื้นฐาน ๒) ด้านการวางแผนชุมชน ผู้นำชุมชน เจ้าหน้าที่รัฐบาลและสมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบลมีส่วนร่วมในการวางแผนงานชุมชนระยะ ๕ ปีขององค์การบริหารส่วนตำบล ประกอบด้วยความรู้ด้าน ต่าง ๆ แก่ประชาชน แผนพัฒนาเส้นทางคมนาคม แผนพัฒนาแหล่งน้ำเพื่อการบริโภคและการเกษตร การตรวจสอบกิจกรรมของแผนต่าง ๆ ๓) ด้านการพัฒนาชุมชนพบว่าการปรับปรุงถนนในเขตหมู่บ้านให้เป็นถนนคอนกรีตหรือถนนลาดยาง การปรับปรุงแหล่งน้ำเพื่อการเกษตร การปรับปรุงระบบประปาประจําหมู่บ้านเพื่อการบริโภคและการเกษตร การปรับปรุงสภาพแวดล้อมของชุมชน การแก้ไขปัญหาขยะและความสะอาดของชุมชน การเสริมสร้างการรวมกลุ่มและความสามัคคี ผลการศึกษาด้านการเสริมสร้างความเข้มแข็งของเศรษฐกิจฐานรากพบว่า จุดแข็งคือเป็นแหล่งผลิตดอกไม้ประดับ กลุ่มเกษตรกรมีความรู้ มีแหล่งน้ำในการผลิต จุดอ่อนคือ

อุปกรณ์ล้ำสมัย ไม่มีแบบแผนการผลิต ขาดทักษะในการจัดมาตรฐานและแปรรูป โอกาสคือมีหน่วยงานรัฐสนับสนุนทางวิชาการและเงิน มีการเรียนรู้ระหว่างชุมชนผลิตแหล่งอื่น อุปสรรคคือมีโรคพืชหลายชนิด สภาพอากาศไม่อำนวยตลอดปี^๑

๕.๒.๒ เครื่องข่ายการเสริมสร้างความเข้มแข็งของเศรษฐกิจฐานราก ยกระดับเศรษฐกิจ สังคม และสร้างความมั่นคงทางรายได้

เครือข่ายการยกระดับเศรษฐกิจ สังคม และสร้างความมั่นคงทางรายได้ พบว่ารูปแบบการขยายตัวของเมืองเป็นผลมาจากกระบวนการกลายเป็นเมืองที่นำปัจจัยทางด้านสังคม และเศรษฐกิจมาพิจารณา ทั้งนี้การขยายตัวของเมืองอันเนื่องมาจากการเพิ่มขึ้นของประชากร ความเจริญเติบโตทางด้านเศรษฐกิจของเมืองที่เกิดขึ้นเป็นผลทำให้เกิดความต้องการพื้นที่เพื่อรองรับการประกอบกิจกรรมต่าง ๆ ของประชากรในเมืองมากขึ้น การจัดการ การใช้ที่ดินภายในเมืองให้เกิดความเหมาะสม และเกิดประโยชน์สูงสุดต่อเมืองจึงมีความจำเป็นอย่างยิ่ง อย่างไรก็ตาม เครือข่ายการเสริมสร้างความเข้มแข็งของเศรษฐกิจฐานราก ยกระดับเศรษฐกิจ สังคม และสร้างความมั่นคงทางรายได้ นับตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันขอขยายการดำเนินงานได้ถูกบูรณาการให้เข้ากับบริบทสังคมที่เปลี่ยนแปลงไป หลักการและวิถีชีวิตการปฏิบัติได้มีการขยายขอบเขตไปสู่การดำเนินการในมิติต่าง ๆ เพิ่มมากขึ้น ทั้งในด้านสังคม เศรษฐกิจชุมชน ทรัพยากรชุมชน และการบริหารจัดการชุมชน เพื่อพัฒนาหลักคุณภาพชีวิต เนื่องจากสภาพสังคมในปัจจุบันมีความซับซ้อนทางสังคมวิถีชีวิตมากขึ้น มีการแสวงหาความพึงพอใจที่เป็นลักษณะเฉพาะเพื่อตอบสนองความต้องการของตน และกลุ่มบุคคลจากความหลากหลาย และความต้องการทางสังคมดังที่กล่าวมานั้น ผู้วิจัยจึงเห็นว่า การพัฒนาสังคมสมควรที่จะมีรูปแบบการสร้างเครือข่ายการพัฒนาความเป็นเมืองเพิ่มมากขึ้น ซึ่งจะนำไปสู่ความเปลี่ยนแปลงพัฒนาคุณภาพชีวิต และสังคม ดังกล่าว จึงเป็นจุดเริ่มต้นของการยกระดับการพัฒนาสังคมชนบทสู่ชุมชนเมืองให้มีการก้าวหน้าเท่าเทียมกัน ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ วิทยา จันทร์แดง และจำนงค์ อติวัฒน์สิทธิ์ ได้ศึกษา “การพัฒนาแบบการบริหารจัดการชุมชนเข้มแข็งตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในเขตจังหวัดภาคกลางตอนบน” ผลการวิจัยพบว่า ๑) นโยบายการนาหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงไปใช้เพื่อสร้างชุมชนเข้มแข็ง มีการดำเนินการในด้านการเพิ่มศักยภาพขององค์กรชุมชน การส่งเสริมการมีส่วนร่วม การจัดการความรู้และการเรียนรู้ของคนในชุมชน ๒) ชุมชนมีการประยุกต์ใช้หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในการบริหารจัดการชุมชน การประกอบอาชีพการจัดการทรัพยากรในชุมชน และการพัฒนาองค์กรในชุมชน ๓) รูปแบบใหม่ที่ค้นพบ คือ การบริหารจัดการชุมชนเข้มแข็งแบบบูรณาการตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง และการวิจัยในครั้งนี้ไปสู่ข้อค้นพบใหม่ คือ ๑) การมีส่วนร่วมที่สนับสนุนให้ชุมชนเข้มแข็งแบบไตรภาคี ได้แก่ องค์กรชุมชน

^๑ ชลธิ์ เจริญรัฐ, “การเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนและเศรษฐกิจฐานราก ตำบลหนองไฮ อำเภอเมือง จังหวัดอุดรธานี”, วารสารวิทยาการจัดการปริทัศน์ ปีที่ ๗ ฉบับที่ ๗ (ต.ค. ๒๕๔๗), ๒๕๔๗, หน้า ๑๙ – ๒๔.

องค์กรภาครัฐ องค์กรภาคีสนับสนุน ๒) ระบบสนับสนุนชุมชนเข้มแข็ง ได้แก่ ระบบความรู้ ระบบข้อมูล ระบบความสัมพันธ์ และมีแนวทางในการนำไปสู่การปฏิบัติเพื่อสร้างชุมชนเข้มแข็ง ๓) แนวทางในการสร้างชุมชนเข้มแข็ง คือ แนวทางด้านการฟื้นฟูชุมชน แนวทางด้านการปรับตัวของชุมชน และ แนวทางด้านการดำรงอยู่ของชุมชน^๒

๕.๒.๒.๑ ด้านสังคม

จะเห็นได้ว่าการพัฒนาจากกระบวนการทางธรรมชาติ สิ่งแวดล้อมโดยจากการขยายตัวของสังคมในชุมชน มีการให้ความสำคัญในด้านสังคมส่วนรวม โดยมีการเข้าไปเก็บข้อมูล และทำประชาพิจารณ์ เน้นการมีส่วนร่วมของประชาชน คือการแสดงออกถึงสิทธิขั้นพื้นฐานของชุมชน จึงเกิดการมีส่วนร่วม และให้ความร่วมมือเป็นอย่างดีของประชาชน มีการช่วยเหลือเกื้อกูลกันและกัน ไม่ว่าจะเป็นเรื่องอะไรก็ตาม มีทั้งประชาชนในชุมชน และหน่วยงานต่าง ๆ หรือแม้กระทั่งวัดเอง ก็เข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากของชุมชนวังกะ อีกอย่างหนึ่งที่ทำให้ชุมชนเกิดเป็นเครือข่ายก็เพราะว่าชุมชนวังกะนี้เป็นชุมชนที่มีวัดเป็นศูนย์กลาง ไม่ว่าจะมิงงานหรือกิจกรรมต่าง ๆ ส่วนใหญ่จะมีการจัดกิจกรรมนั้น ๆ ภายในวัด สิ่งหนึ่งที่มีส่วนสนับสนุนให้การพัฒนาชุมชนกระทำในกิจกรรมต่าง ๆ ก็คือหน่วยงานภาครัฐ และเอกชนที่ให้การสนับสนุนทางด้านงบประมาณ องค์ความรู้ วัสดุสิ่งของ หรือแม้แต่บุคลากรที่มีความเชี่ยวชาญทางด้านต่างๆ กลุ่มผู้นำชุมชนและประชาชนส่วนใหญ่เห็นว่าหน่วยงานที่ให้การสนับสนุนการพัฒนาชุมชนเศรษฐกิจฐานรากให้เข้มแข็งมากที่สุดคือ กรมส่งเสริมการปกครองส่วนท้องถิ่นซึ่งหมายถึงเทศบาลตำบลวังกะ และเกษตรจังหวัดกาญจนบุรีพัฒนาอย่างต่อเนื่อง โดยมีการสร้างกลุ่มวิสาหกิจภายในชุมชนให้มีส่วนร่วมในการพัฒนาอาชีพของตนเอง มีการส่งเสริมการผลิตและจัดจำหน่ายด้วยการให้ความช่วยเหลือแก่ประชาชนที่ยากจน

๕.๒.๒.๒ ด้านเศรษฐกิจชุมชน

ชุมชนบ้านวังกะมีการปรับตัวจากชุมชนชนบทสู่ชุมชนเมือง เมื่อความเป็นเมืองเข้ามาสู่ชุมชน สภาวะเศรษฐกิจในชุมชนก็มีการเปลี่ยนแปลง เริ่มมีการจัดตั้งกองทุนชุมชน สร้างตลาดนัดชุมชน และทางเทศบาลมีการส่งเสริมกิจกรรมเพื่อกระตุ้นเศรษฐกิจในชุมชน เพราะนอกจากประชาชนจะมีรายได้จากอาชีพหลักแล้วยังมีรายได้จากอาชีพเสริมต่างๆ ในปัจจุบัน ชาวราชการ หรือประชาชนทั่วไปบางคนในชุมชน ได้ใช้เวลาช่วงวันหยุดประกอบอาชีพเสริมทางการเกษตร เช่น พริก ชะอม ถั่วฝักยาว เป็นต้น เพื่อไม่ปล่อยให้พื้นที่เปล่าประโยชน์ สามารถช่วยสร้างรายได้ และลดภาระค่าใช้จ่ายในครัวเรือนได้อีกทางหนึ่ง ส่วนทางด้านวัดวังกะวิเวการามนั้น ก็มีการสร้างร้านค้าไว้บริเวณเจดีย์พุทธคยา เพื่อให้ประชาชนในได้นำผลผลิตในชุมชนออกมาวางขาย ทางเทศบาลตำบลวังกะ

^๒ วิทยา จันทร์แดง และจันทร์ค อติวัฒน์สิทธิ์, “การพัฒนารูปแบบการบริหารจัดการชุมชนเข้มแข็งตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในเขตจังหวัดภาคกลางตอนบน”, วารสารมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์, (๒๕๖๐).

พร้อมทั้งประธานชุมชนหรือผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องในชุมชน รวมทั้งภาคเอกชน ได้มีการร่วมกันพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวในชุมชนเพื่อกระตุ้นให้เศรษฐกิจในชุมชนมีการตื่นตัวอยู่ตลอดเวลา และทางหน่วยงานของภาครัฐยังเข้ามาให้ความรู้ในการประกอบที่เหมาะสมแก่ท้องถิ่น จึงทำให้เกิดกลุ่มอาชีพเสริมต่างๆ เช่น กลุ่มผลิตภัณฑ์พื้นบ้าน และผลิตภัณฑ์แปรรูปทางการเกษตร เพื่อจำหน่ายให้แก่นักท่องเที่ยวที่มาเที่ยวสะพานมอญ

๕.๒.๒.๓ ด้านทรัพยากรชุมชน

การขยายตัวของชุมชนบ้านวังกะมีการพัฒนาอย่างรวดเร็ว มีประชาชนจากถิ่นอื่นเข้ามาทำงานหรือเข้ามาหาผลประโยชน์ในชุมชน จึงส่งผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมชุมชน หน่วยงานทั้งภาครัฐและภาคเอกชนมาจัดการวางแผนการป้องกันผลกระทบที่จะเกิดขึ้นในอนาคต เพราะทรัพยากรชุมชนเป็นสิ่งที่มีความสำคัญยิ่งต่อการดำรงอยู่ของชุมชน คนในชุมชนต่างก็ต้องใช้ประโยชน์จากทรัพยากรชุมชน เพื่อตอบสนองความต้องการและความอยู่รอดของชุมชน และนอกจากการใช้ประโยชน์แล้วในอีกด้านหนึ่งชุมชนก็ต้องร่วมมือกันดูแลรักษาทรัพยากรไม่ให้ถูกทำลายด้วยเช่นกัน ดังนั้น การที่ชุมชนบ้านวังกะซึ่งดำรงชีพด้วยการพึ่งพาอาศัยทรัพยากรชุมชนร่วมกัน โดยการอาศัยอำนาจทางกฎหมาย และจิตสำนึกที่ดีของประชาชนในชุมชนบ้านวังกะร่วมมือกันบริหารจัดการทรัพยากรชุมชน โดยเห็นความสำคัญของการจัดการทรัพยากร สร้างข้อตกลง กติกา และการปฏิบัติร่วมกันในการจัดการทรัพยากรชุมชน รูปธรรมที่เห็นได้ชัดจากการนำสิทธิชุมชนมาใช้เพื่อสร้างประโยชน์สุขของชุมชน และการจัดการทรัพยากรชุมชนอย่างยั่งยืน ทั้งทางระบบนิเวศ เศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม และสร้างความเป็นธรรมในชุมชน โดยมีองค์กรต่างๆ ของชุมชนในการบริหารจัดการทรัพยากรชุมชนให้เป็นไปตามความต้องการร่วมกันของชุมชน ซึ่งชุมชนอาศัยอำนาจตามสิทธิทางกฎหมายในการบริหารจัดการทรัพยากรชุมชน แต่ทั้งนี้สิทธิชุมชนก็ต้องได้รับการยอมรับและคนในสังคมให้ความสำคัญด้วยเช่นกัน จึงจะทำให้สิทธิชุมชนสามารถสร้างประโยชน์ให้กับชุมชนและประเทศชาติได้อย่างแท้จริง ในการบริหารจัดการทรัพยากรชุมชนสิ่งหนึ่งที่สำคัญยิ่งนั้น คือการดูแลรักษาทรัพยากรชุมชนให้เกิดความสมดุลและยั่งยืน ให้สามารถดำรงอยู่สืบต่อไป

๕.๒.๒.๔ ด้านการบริหารจัดการชุมชน

การบริหารจัดการชุมชนโดยการกระจายอำนาจชุมชนโดยมีการจัดตั้งผู้นำชุมชนเพื่อสามารถตอบสนองต่อความต้องการของชุมชนมากขึ้น มีประสิทธิภาพมากขึ้น โดยมีการถ่ายโอนภารกิจ เป็นเครื่องมือหนึ่งในการดำเนินการ มีการแบ่งงานกันภายในชุมชนโดยมีเทศบาลตำบลวังกะเป็นผู้ขับเคลื่อน จัดตั้งศูนย์กลางการให้ข่าวสารแก่ประชาชน เพิ่มมากขึ้น โดยจากเดิมมีแค่ที่เทศบาลจัดทำหอกระจายข่าวเสียงตามสาย เพื่อสะดวกต่อการรับรู้ข่าวสาร และให้ประชาชนได้มีส่วนร่วมกับโครงการต่างๆ ในชุมชนมากขึ้น ส่วนทางด้านของวัดก็เป็นอีกสถานที่หนึ่งที่ให้ข้อมูลข่าวสารแก่

ประชาชนในชุมชน เพราะวัดที่จุดศูนย์รวมของประชาชน คือวัดเป็นสถานที่จัดงานกิจกรรมต่างๆ เช่น งานวันสงกรานต์ งานวันเข้าพรรษา ออกพรรษา งานวันพ่อ งานวันแม่ โดยทางเทศบาลตำบลวังกะจะมาทำการจัดกิจกรรมร่วมกับวัด

สรุปได้ว่า เครือข่ายการยกระดับเศรษฐกิจ สังคม และสร้างความมั่นคงทางรายได้ เกิดจากหลักการและวิถีชีวิตการปฏิบัติได้มีการขยายขอบเขตไปสู่การดำเนินการในมิติต่างๆ เพิ่มมากขึ้น ทั้งในด้านสังคม เศรษฐกิจชุมชน ทรัพยากรชุมชน และการบริหารจัดการชุมชน เพื่อพัฒนาหลักคุณภาพชีวิต เนื่องจากสภาพสังคมในปัจจุบันมีความซับซ้อนทางสังคมวิถีชีวิตมากขึ้น มีการแสวงหาความพึงพอใจที่เป็นลักษณะเฉพาะเพื่อตอบสนองความต้องการของตน และกลุ่มบุคคล จากความหลากหลาย และความต้องการทางสังคม ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ อธิศักดิ์ พลศรี ได้ศึกษาบทบาทหน้าที่และคุณลักษณะผู้นำในการสร้างความเข้มแข็งของชุมชน และศึกษากระบวนการทำงานของผู้นำในการสร้างความเข้มแข็งของชุมชน โดยทำการวิจัยเชิงคุณภาพ สัมภาษณ์เจาะเพื่อลึกผู้ที่เกี่ยวข้องในฐานะที่เป็นผู้ให้ข้อมูลสำคัญ จำนวน ๑๕ คน จากการศึกษาพบว่า การที่ชุมชนเข้มแข็งได้นั้นผู้นำชุมชนเป็นผู้มีบทบาทสำคัญในการสร้างความเข้มแข็ง โดยการเป็นผู้ประสานงานทั้งภายในและภายนอกองค์กร เป็นผู้จัดให้มีการศึกษาอบรมและดูงาน ผู้นำเป็นผู้พาคิดพาทำเป็นตัวอย่าง ผู้นำเป็นผู้ที่มีบทบาทในการควบคุมความสัมพันธ์ภายในกลุ่มผ่านกรรมการและสมาชิก เป็นผู้ให้คุณให้โทษแก่สมาชิก ผู้นำมีบทบาทเป็นผู้ที่ริเริ่มและกระตุ้นให้สมาชิก/ชุมชนอยากกระทำ ผู้นำทำหน้าที่เป็นที่ปรึกษาและเป็นผู้สร้างศรัทธาให้เป็นศูนย์รวมจิตใจของกลุ่ม/ชุมชน^๓

๕.๒.๓ วิเคราะห์รูปแบบการเสริมสร้างความเข้มแข็งของเศรษฐกิจฐานราก ยกระดับเศรษฐกิจ สังคม และสร้างความมั่นคงทางรายได้

ระบบเศรษฐกิจของชุมชนท้องถิ่น ที่สามารถพึ่งตนเองภายใต้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงที่มีการช่วยเหลือเอื้อเฟื้อซึ่งกันและกัน มีคุณธรรม และเป็นระบบเศรษฐกิจที่เอื้อให้เกิดการพัฒนาด้านอื่นๆ ในพื้นที่ ทั้งเศรษฐกิจ สังคม ผู้คน ชุมชน วัฒนธรรม สิ่งแวดล้อม ทรัพยากรธรรมชาติอย่างเข้มแข็งและยั่งยืนระบบเศรษฐกิจฐานรากหรือเศรษฐกิจชุมชน เป็นระบบเศรษฐกิจแนวราบที่ส่งผลและสร้างความสัมพันธ์ทั้งทางเศรษฐกิจและสังคมระหว่างผู้คนในชุมชนท้องถิ่น มิใช่เป็นเฉพาะเศรษฐกิจแนวตั้งแบบปัจเจกแต่สามารถทำให้เกิดความร่วมมือ เกิดโอกาสและความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างเศรษฐกิจร่วมของชุมชนกับเศรษฐกิจของปัจเจก เป็นระบบเศรษฐกิจที่มีลักษณะความร่วมมือเป็นหุ้นส่วนสร้างความสัมพันธ์ทั้งในชุมชนท้องถิ่นและในระดับที่กว้างขวางอื่นๆ และภายนอกระบบเศรษฐกิจฐานราก จะต้องมีแนวทางการพัฒนาและการจัดการโดยชุมชนท้องถิ่น ให้ครบวงจรมากที่สุด

^๓อธิศักดิ์ พลศรี, “บทบาทผู้นำในการสร้างความเข้มแข็งของชุมชน: กรณีศึกษาบ้านชา ตำบลหนามแท่ง อำเภอศรีเมืองใหม่ จังหวัดอุบลราชธานี, รายงานการวิจัย, สาขาสังคมศาสตร์และการพัฒนา, (คณะศิลปะศาสตร์: มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี, ๒๕๕๑).

มีการสร้างทุนและกองทุนที่เข้มแข็ง มีการผลิตพื้นฐาน การแปรรูป การบริการ การตลาดการผลิตอาหาร และความจำเป็นพื้นฐานเพื่อการดำรงชีวิต การอยู่ร่วมกัน สำหรับคนในพื้นที่อย่างพอเพียงและพัฒนาเป็นวิสาหกิจเพื่อสังคมหรือธุรกิจของชุมชน (ในมิติของการเกื้อกูล เอื้อเฟื้อ การมีส่วนร่วมของคนในตำบล) ต่างๆ ทั้งขนาดย่อมหรือขนาดใหญ่ขึ้น โดยใช้ทั้งความรู้ที่สั่งสมในพื้นที่ หรือที่เป็นเอกลักษณ์วัฒนธรรมของพื้นที่ และมีการพัฒนาให้ทันสมัย พร้อมกับมีเทคนิค วิทยาการและความรู้เทคโนโลยี มาพัฒนาเพิ่มเติมให้เหมาะสมกับตลาด หรือสังคมเศรษฐกิจที่เปลี่ยนแปลงไป ทำให้ผู้คนและชุมชนท้องถิ่นโดยรวมสามารถพึ่งตนเอง มีรายได้มากกว่ารายจ่าย และสามารถพัฒนาเป็นผู้ผลิตผู้สร้างงานบริการต่างๆ จากท้องถิ่นที่เข้มแข็ง สร้างสรรค์ หลากหลาย มีเอกลักษณ์ ทันสมัย และเชื่อมโยงกับระบบตลาดอย่างมีประสิทธิภาพระบบเศรษฐกิจฐานราก จะต้องมีความหลากหลายพอเพียงเพื่อเปิดโอกาสและแบ่งปันให้คนทุกกลุ่มทุกวัยสามารถมีพื้นที่และมีโอกาสในการร่วมพัฒนาได้อย่างผสมผสานและสร้างสรรค์ รวมทั้งสามารถเชื่อมโยงกับระบบเศรษฐกิจอื่นๆ ได้อย่างดี อย่างมีฉันทมิตรเป็นธรรม และมีความสัมพันธ์อย่างเท่าเทียมถ้อยสัตย์ รัตนสร้อย ได้ศึกษาพลวัตทุนทางสังคมกับความเข้มแข็งของชุมชน : กรณีศึกษาบ้านจ่ารุง ตำบลเนินฆ้อ อำเภอแกลง จังหวัดระยอง ผลการศึกษาพบว่า ชุมชนช่วงเริ่มก่อตั้ง มีวิถีชีวิตที่เข้มแข็งพึ่งตนเองได้ พึ่งพึ่งอาศัยซึ่งกันและกัน เกิดจากทรัพยากรธรรมชาติที่อุดมสมบูรณ์ ความเป็นเครือญาติ ประเพณีวัฒนธรรมที่ยึดถือปฏิบัติร่วมกัน มีผู้นำตามธรรมชาติเป็นคนดี มีคุณธรรมที่ชาวบ้านเชื่อฟังและเคารพนับถือ ต่อมากระแสการพัฒนาได้เข้ามาสู่ชุมชนกระทบต่อองค์ประกอบภายใน ส่งผลต่อระบบความสัมพันธ์ช่วยเหลือเกื้อกูลกันลดลง มีวิถีชีวิตที่เป็นปัจเจกและพึ่งพาภายนอกมากขึ้น ดังนั้นมีผู้นำกลุ่มที่ตระหนักต่อปัญหาได้จัดตั้งกิจกรรมร้านค้าชุมชน ศูนย์การเรียนรู้ของชุมชนและผู้สูงอายุ และเวทีประชุมสภาหมู่บ้าน ซึ่งสร้างให้เกิดความเข้มแข็งและทุนทางสังคมในเรื่องการมีส่วนร่วม การเรียนรู้ สร้างผู้นำ การสื่อสารเชื่อมความสัมพันธ์ และการรื้อฟื้นภูมิปัญญามาใช้แตกต่างกันไปตามลักษณะของกิจกรรม ความจำเป็นในการตอบสนองต่อปัญหา โดยทุนทางสังคมเกี่ยวกับการบริหารจัดการร้านค้าเข้มขันอยู่ในกลุ่มของผู้นำ ส่วนกิจกรรมศูนย์การเรียนรู้ของผู้นำ ส่วนกิจกรรมศูนย์การเรียนรู้และเวทีประชุมสภาหมู่บ้านที่เน้นการระดมความคิด ตัดสินใจ ได้สร้างให้เกิดทุนทางสังคมในหมู่สมาชิกมากขึ้น^๕

๕.๒.๓.๑ รูปแบบการขับเคลื่อนระดับกลุ่ม ชุมชน และตำบล

กลุ่ม ชุมชน ตำบล ถือเป็นหน่วยปฏิบัติการในระดับพื้นที่ ซึ่งเป็นที่รวมของทุกอาชีพ ทุกกลุ่มอาชีพ และการพัฒนากลุ่มอาชีพ กลุ่มต่างๆ หรือเครือข่ายต่างๆ ที่ทำเรื่องเดียวกัน มาร่วมกันจัดความสัมพันธ์และสร้างความร่วมมือกัน โดยมีกระบวนการขับเคลื่อนที่เป็นรูปธรรม ดังนี้

^๕ ฤทัยรัตน์ รัตนสร้อย, “พลวัตทุนทางสังคมกับความเข้มแข็งของชุมชน: กรณีศึกษาบ้านจ่ารุง ตำบลเนินฆ้อ อำเภอแกลง จังหวัดระยอง”. รายงานการวิจัย, คณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๕๒).

๑. สร้างความเข้าใจให้ชัดเจนเกี่ยวกับ การพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากในพื้นที่ เพื่อพัฒนาคน พัฒนาระบบการจัดการจัดทำแผนและการทำงานร่วม โดย

๑.๑) สํารวจข้อมูลทั้งในระดับครัวเรือน และระดับกลุ่ม เพื่อการจัดทำระบบฐานข้อมูลทั้งในระดับครัวเรือนสมาชิก และระดับกลุ่มที่เป็นลายลักษณ์อักษร หรือไฟล์ข้อมูลที่ถูกต้อง ครบถ้วน

๑.๒) นำข้อมูลที่ได้มาวิเคราะห์ศักยภาพ ปัญหา ทู้นด้านต่างๆ ของชุมชน เพื่อให้ชุมชนมีระบบข้อมูลและชุดความรู้ศักยภาพของชุมชนที่สามารถนำไปใช้ประโยชน์ได้

๑.๓) จัดทำแผนชีวิตชุมชน หรือแผนแม่บทชุมชนพัฒนาไปสู่การจัดทำแผนพัฒนาตำบลทุกมิติ (สังคม วัฒนธรรม ประเพณี การเมือง ฯลฯ) ครอบคลุมด้านปัจจัยสี่ โดยกำหนดเป้าหมายการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชน ที่มาจากการมีส่วนร่วมของคนในชุมชน

๑.๔) นำแผนไปปฏิบัติเพื่อการพัฒนาคน พัฒนาอาชีพ พัฒนาสวัสดิการ ให้เกิดการเปลี่ยนแปลงที่เป็น รูปธรรม ในชุมชน เช่น มีการผลิตแลกเปลี่ยนหรือแบ่งปันปัจจัยการผลิต/ผลผลิตและหรือเชื่อมโยงปัจจัยการผลิต/ ผลผลิตกับตลาดภายนอกได้เป็นต้น

๑.๕) มีการทบทวนระบบข้อมูลกลุ่ม ชุมชน ตำบล ทุกปี เพื่อเชื่อมโยงแผนไปสู่การพัฒนาด้านอื่น ๆ

๒. สร้างกลไกการทำงานในระดับตำบล ให้เป็นกลไกการจัดการร่วม

๒.๑) สร้างกลไกการจัดการร่วม โดยมีองค์ประกอบจากหลากหลายกลุ่ม หลากหลายอาชีพหลากหลายช่วงวัยที่มีในพื้นที่ โดยใช้สภาองค์กรชุมชนเป็นกลไกกลางในการเชื่อมโยงประสานงาน เป็นเวทีกลางของตำบล มีการประชุมอย่างต่อเนื่อง มีการวางแผนร่วม จัดการร่วม ประกาศอัตลักษณ์ของชุมชนต่อสาธารณะมีการเชื่อมโยงความร่วมมือกับภาคีการพัฒนาที่เกี่ยวข้อง

๒.๒) จัดตั้ง หรือประสานให้เกิดศูนย์กลางการรวบรวมผลผลิต-วัตถุดิบ การซื้อขาย กระจายสินค้า เชื่อมโยงการตลาด และเจรจาทางการค้าทั้งในระดับชุมชน ตำบล และจังหวัด โดยอาจใช้ระบบสหกรณ์

๒.๓) มีข้อมูลเพื่อสนับสนุนการพัฒนากระบวนการผลิตและการตลาดของศูนย์กลาง หรือสหกรณ์

๓. สร้างกองทุนระดับตำบลที่เป็นนิติบุคคล โดยคนในตำบลเป็นเจ้าของ ซึ่ง “กองทุนระดับตำบล หมายถึง การบูรณาการทุนในระดับตำบล ที่อาจทำหน้าที่แตกต่างกัน แต่มีความเข้าใจในการทำงาน และมีข้อมูลภาพรวมของกลุ่มต่างๆ หรือมีการลงทุนร่วมในนามของกลุ่ม หรือการมีธนาคารของคนในตำบลเป็นธนาคารกลางของชุมชน เพื่อจัดการการเงินทั้งระบบร่วมกัน”

๔. พัฒนา และสร้างระบบการเชื่อมโยงเครือข่ายระดับตำบล โดย

๔.๑) เชื่อมโยงกลุ่มการผลิต การแปรรูป และการบริการในชุมชน เป็นเครือข่ายระดับตำบล เพื่อแลกเปลี่ยนสินค้า ความรู้ การต่อรอง ฯลฯ

๔.๒) เชื่อมโยงกลุ่ม/เครือข่ายการผลิต การแปรรูปและการบริการเป็นเครือข่ายระหว่างตำบลหรือคลัสเตอร์ เพื่อการหนุนเสริมช่วยเหลือกันและกัน

๔.๓) จัดความสัมพันธ์ในระดับตำบล เพื่อให้เกิดการขับเคลื่อนร่วมในระดับจังหวัด

๕. มีเวทีเรียนรู้ สรุบบทเรียน และถอดความรู้จากการทำงาน เพื่อยกระดับงานขยายผลงานในเชิงพื้นที่ และนโยบาย

๕.๒.๓.๒ รูปแบบการขับเคลื่อนระดับจังหวัด

๑. สร้างวาระการขับเคลื่อนเรื่องเศรษฐกิจฐานราก ที่เป็นความร่วมมือของขบวนจังหวัด ระหว่างขบวนภาคชุมชน และประชาสังคม เอกชน เพื่อให้มีแผนพัฒนาระบบเศรษฐกิจฐานรากของจังหวัด ซึ่งแผนอาจประกอบด้วยองค์ประกอบของแผนในระดับต่างๆ ดังนี้

๑.๑) แผนปฏิบัติการพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากของภาคชุมชนระดับจังหวัด

๑.๒) แผนปฏิบัติการพัฒนาเศรษฐกิจฐานราก ร่วมของภาคชุมชน กับหน่วยงานภาครัฐระดับตำบล และอำเภอ

๑.๓) แผนพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากระดับจังหวัดที่มาจากกระบวนการมีส่วนร่วมระหว่างชุมชนและหน่วยงานภาครัฐที่ครอบคลุมในแต่ละประเด็นงาน หรือคลัสเตอร์ฐานการผลิตอาชีพที่หลากหลาย เช่น ท่องเที่ยวโดยชุมชน การผลิต การแปรรูป ประมง ผลไม้ เป็นต้น โดยแผนสามารถตอบสนองต่อการฟื้นฟู การพัฒนาคุณภาพชีวิตของคนในชุมชนท้องถิ่น

๑.๔) แผนพัฒนาสาธารณูปโภคพื้นฐาน ที่เป็นแผนที่เกิดขึ้นจากการมีส่วนร่วมของชุมชนท้องถิ่นโดยเปิดเผย โปร่งใส และตอบสนองต่อการพัฒนาเศรษฐกิจฐานราก

๒. มีกลไกการขับเคลื่อนในระดับจังหวัด

๒.๑) มีกลไกร่วมในการพัฒนาระบบเศรษฐกิจฐานรากในระดับจังหวัด ที่ประกอบด้วย ภาคชุมชน ภาครัฐ ภาคเอกชน ภาควิชาการ ภาคประชาสังคม ซึ่งมีองค์ประกอบ ดังนี้

- ภาคชุมชนสามารถมีส่วนร่วมได้อย่างเท่าเทียม

- มีตัวแทนจากองค์กรชุมชนในพื้นที่ ที่มาจากประเด็นงาน หรือฐานการผลิตที่หลากหลาย เช่น กลุ่มการผลิต การท่องเที่ยวโดยชุมชน ผู้ประกอบการชุมชน เป็นต้น และเข้าร่วมไม่น้อยกว่าร้อยละ ๒๐ ของจำนวนองค์ประกอบของกลไก และเข้าร่วมเพิ่มขึ้นโดยลำดับ

- มีระบบการตัดสินใจร่วมกัน

๒.๒) มีกลไกร่วมในการบริหารจัดการสินค้าจากชุมชน ตำบล และกระจายสินค้าระหว่างชุมชน จังหวัด โดยเชื่อมกับภาคเอกชน เป็นศูนย์กระจายสินค้าที่ชุมชนเป็นเจ้าของ

๓. เชื่อมโยงงานขบวนในทุกประเด็นให้เป็นภาพรวมของจังหวัด
๔. สร้างเครือข่ายเชิงประเด็น (Cluster) ที่เป็นเศรษฐกิจฐานรากของชุมชน เช่น การผลิต แปรรูป ท่องเที่ยวโดยชุมชน สถาบันการเงินชุมชน ประมง ฯลฯ
๕. สร้างระบบการจัดการบริหาร และระบบข้อมูล

๕.๓ ข้อเสนอแนะ

๕.๓.๑ ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

๕.๓.๑.๑ หน่วยงานที่เกี่ยวข้องและชุมชนท้องถิ่นควรมีส่วนร่วมในเสริมสร้างความเข้มแข็งของเศรษฐกิจฐานราก ยกกระดับเศรษฐกิจ สังคม และสร้างความมั่นคงทางรายได้อย่างจริงจัง

๕.๓.๑.๒ หน่วยงานท้องถิ่นและชุมชนควรมีการร่วมจัดกิจกรรมการมีส่วนร่วมในเสริมสร้างความเข้มแข็งของเศรษฐกิจฐานราก ยกกระดับเศรษฐกิจ สังคม และสร้างความมั่นคงทางรายได้

๕.๓.๑.๓ หน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรพัฒนาบริการทางสังคมที่มีคุณภาพ และสามารถสร้างความมั่นคงทางรายได้ของประชาชนในพื้นที่ได้

๕.๓.๒ ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

๕.๓.๒.๑ ในการวิจัยครั้งนี้เป็นการเก็บรวบรวมข้อมูลจากชุมชนหนองรู จังหวัดกาญจนบุรี เท่านั้น ดังนั้นในการวิจัยครั้งต่อไปควรมีการเก็บรวบรวมข้อมูลกับพื้นที่อื่น ๆ เพื่อเป็นข้อมูลในการมีส่วนร่วมในเสริมสร้างความเข้มแข็งของเศรษฐกิจฐานราก ยกกระดับเศรษฐกิจ สังคม และสร้างความมั่นคงทางรายได้

๕.๓.๒.๒ ควรมีการศึกษาหรือเพิ่มเครือข่ายการมีส่วนร่วมในเสริมสร้างความเข้มแข็งของเศรษฐกิจฐานราก ยกกระดับเศรษฐกิจ สังคม และสร้างความมั่นคงทางรายได้

๕.๓.๒.๓ ควรมีการศึกษาด้านการมีส่วนร่วมในเสริมสร้างความเข้มแข็งของเศรษฐกิจฐานราก ยกกระดับเศรษฐกิจ สังคม และสร้างความมั่นคงทางรายได้

บรรณานุกรม

๑. ภาษาไทย :

ก. ข้อมูลวิทยุภูมิ

(๑) หนังสือ :

- กระทรวงเกษตรและสหกรณ์. **แผนพัฒนาการเกษตร**. กรุงเทพมหานคร: กระทรวงเกษตรและสหกรณ์, ๒๕๕๙.
- กระทรวงมหาดไทย. **แผนยุทธศาสตร์เศรษฐกิจชุมชนพึ่งตนเอง**. กรุงเทพมหานคร: บริษัทพิชการพิมพ์, ๒๕๔๑.
- กระทรวงมหาดไทย. **แผนยุทธศาสตร์เศรษฐกิจชุมชนพึ่งตนเอง**. กรุงเทพมหานคร: บริษัทพิชการพิมพ์, ๒๕๖๑.
- จรัสศักดิ์ สุรังคพิพรรธน์. **ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน**. กรุงเทพมหานคร: ทริปปเพิ้ล เอ็ดดูเคชั่น, ๒๕๕๔.
- ดิเรก ฤกษ์ห่วย. **เอกสารการสอนชุดวิชา 91701 สังคมไทยกับการส่งเสริมการเกษตร**. กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, ๒๕๕๒.
- ติน ปรัชญพฤทธิ. **การบริหารการพัฒนา : ความหมาย เนื้อหา แนวทางและปัญหา**. พิมพ์ครั้งที่ ๑๓. กรุงเทพมหานคร : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๕๕.
- ประจวบ ไชยสาส์น. **กระทรวงการต่างประเทศกับการพัฒนานโยบายความมั่นคงแห่งชาติ**. กรุงเทพมหานคร : อมรินทร์พริ้นติ้ง แอนด์ พับลิชชิ่งจำกัด (มหาชน), ๒๕๔๑.
- พระคุษฎี เมธงกุโร. **การพัฒนาสังคมในทัศนะของพุทธทาสภิกขุ**. กรุงเทพมหานคร : มูลนิธิโกลมคติเมือง, ๒๕๓๒.
- พัชรินทร์ สิริสุนทร. **แนวคิด ทฤษฎี เทคนิคและการประยุกต์เพื่อการพัฒนาสังคม**. พิมพ์ครั้งที่ ๑. กรุงเทพมหานคร : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๕๖.
- พัทยา สายหู. **กลไกของสังคม**. กรุงเทพมหานคร : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๔.
- มงคล ตำนานินทร์. **เศรษฐกิจชุมชนพึ่งตนเอง : แนวความคิดและยุทธศาสตร์**. กรุงเทพมหานคร: กรมการปกครอง กระทรวงมหาดไทย, ๒๕๔๑.
- วิชัย รูปขำดี. **ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงกับการบริหารการพัฒนา**. กรุงเทพมหานคร : สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์, ๒๕๕๑.
- สมพร เทพสิทธา. **ยุทธศาสตร์การพัฒนาสังคม**. กรุงเทพมหานคร : สมชายการพิมพ์, ๒๕๓๕.

สัญญา สัญญาวิวัฒน์. **ทฤษฎีและกลยุทธ์การพัฒนาสังคม**. กรุงเทพมหานคร : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๖.

สัญญา สัญญาวิวัฒน์. **ทฤษฎีและกลยุทธ์การพัฒนาสังคม**. กรุงเทพมหานคร : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๖.

สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. **แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ ๑๒ (พ.ศ. ๒๕๖๐ - ๒๕๖๔)**. กรุงเทพมหานคร: สำนักนายกรัฐมนตรี, ๒๕๖๐.

สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. **สรุปสาระสำคัญ : แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ ๑๐ (พ.ศ. ๒๕๕๐ - ๒๕๕๔)**. กรุงเทพมหานคร : อัดสำเนา, ๒๕๕๐.

สำนักงานจังหวัดกาญจนบุรี. **แผนพัฒนาจังหวัดกาญจนบุรี (พ.ศ. ๒๕๖๑-๒๕๖๔)**. กาญจนบุรี: สำนักงานจังหวัดกาญจนบุรี, ๒๕๖๐.

สำนักมาตรฐานการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์. **ระบบการพัฒนาสังคมที่นำไปสู่ความมั่นคงของมนุษย์**. กรุงเทพมหานคร : เทพเพ็ญวานิสัย, ๒๕๔๙.

สำนักมาตรฐานการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์. **ระบบการพัฒนาสังคมที่นำไปสู่ความมั่นคงของมนุษย์**. กรุงเทพมหานคร : เทพเพ็ญวานิสัย, ๒๕๔๙.

สุภางค์ จันทวานิช. **วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ**. กรุงเทพมหานคร : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๐.

อภิขญา อยู่ในธรรม. **เอกสารการสอนชุดวิชา 15337 การสื่อสารกับการพัฒนา**. ฉบับปรับปรุงครั้งที่ ๑. กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช, ๒๕๕๘.

เอกวิทย์ ณ ถลาง และคณะ. **ภูมิปัญญาและกระบวนการเรียนรู้ของชาวบ้านไทย**. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช, ๒๕๔๖.

(๒) บทความ :

ชลธิ์ เจริญรัฐ. “การเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนและเศรษฐกิจฐานราก ตำบลหนองไฮ อำเภอเมือง จังหวัดอุดรธานี”. **วารสารวิทยาการจัดการปริทัศน์** ปีที่ ๗ ฉบับที่ ๗ ต.ค. ๒๕๔๗, ๑๙ - ๒๔.

พัชรชาติ ตรีชัย. “การวิเคราะห์ความเป็นชุมชนเข้มแข็งของหมู่บ้านหนองกลางดง ตำบลศิลาลอย อำเภอสามร้อยยอด จังหวัดประจวบคีรีขันธ์”. **วารสารร่วมพฤษ**, ๒๗ (๑) . ๒๕๕๒, ๑.

วิทยา จันท์แดง และจำนงค์ อติวัฒน์สิทธิ์. “การพัฒนารูปแบบการบริหารจัดการชุมชนเข้มแข็งตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในเขตจังหวัดภาคกลางตอนบน”. **วารสารมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์**, ๒๕๕๖.

(๓) รายงานการวิจัย :

จิรศักดิ์ ปาลีพงศ์พันธุ์. “วิเคราะห์ความเข้มแข็งของชุมชนตามแนวทางการพัฒนาที่ยั่งยืน”. รายงาน

การวิจัย. กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, ๒๕๕๕.

ชาญเดช เจริญวิริยะกุล. “ผู้นำท้องถิ่นกับความเข้มแข็งของชุมชนชนบท”. รายงานการวิจัย.

กรุงเทพมหานคร: สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์, ๒๕๕๖.

ฤทัยรัตน์ รัตนสร้อย. “พลวัตทุนทางสังคมกับความเข้มแข็งของชุมชน: กรณีศึกษาบ้านจำรุง ตำบล

เนินข่อ อำเภอกาญจนบุรี จังหวัดระยอง”. รายงานการวิจัย. คณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์:

มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๕๒.

วรทัย จารุทวิชัย. “การสร้างความเข้มแข็งของชุมชนตามแนวคิดเศรษฐกิจชุมชนพึ่งตนเองศึกษากรณี

ชุมชนประชุมราษฎร์พัฒนา ต.บึงคำพร้อย อ.ลำลูกกา จ.ปทุมธานี”. รายงานการวิจัย.

คณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๕๕.

สุมาลี สันติพลวุฒิ และคณะ. “แนวทางในการวางแผนระดับชุมชนเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืนกรณีศึกษา

ตำบลเขาสามยอดและตำบลขอนแก่นน้อย”. รายงานการวิจัย. กรุงเทพมหานคร :

มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, ๒๕๕๔.

อิทธิศักดิ์ พลศรี. “บทบาทผู้นำในการสร้างความเข้มแข็งของชุมชน: กรณีศึกษาบ้านชา ตำบลหนาม

แท่ง อำเภอสรีเมืองใหม่ จังหวัดอุบลราชธานี. รายงานการวิจัย. สาขาสังคมศาสตร์และ

การพัฒนา. คณะศิลปศาสตร์: มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี, ๒๕๕๑.

(๔) ออนไลน์ :

กรมการพัฒนาชุมชน. เกี่ยวกับโครงการ OTOP นวัตกรรมเชื่อมโยงภูมิปัญญา วิถีชุมชน. เข้าถึงได้

จาก <http://nawatwithi.com/about/>, เข้าถึงเมื่อวันที่ ๑๐ เมษายน ๒๕๖๓.

เศรษฐกิจฐานราก”. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา. [http://www.codi.or.th/attachments/article/](http://www.codi.or.th/attachments/article/๑๕๐๕๘/Guide_economic_๒๘๐๙๕๙.pdf)

๑๕๐๕๘/Guide_economic_๒๘๐๙๕๙.pdf, ๑๐ มีนาคม ๒๕๖๓.

สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ สำนักงานนายกรัฐมนตรี. แผนพัฒนา

เศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่สิบสอง พ.ศ, ๒๕๖๐ - ๒๕๖๔.

<http://plan.bru.ac.th/wp-content/uploads/2018/12/แผนพัฒนา-12-.pdf>,

เข้าถึงเมื่อวันที่ ๑๑ เมษายน ๒๕๖๓.

สำนักงานพัฒนาวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งชาติ สวทช. .
<https://www.nstda.or.th/th/nstda-knowledge/11426-strategy-3>, ๗ มีนาคม
 ๒๕๖๓.

๒. ภาษาอังกฤษ :

Blatchford E.. Working Together for Community Economic Development in Rural Alaska. **Economic Development Review**. 12 (1), 1994.

Boissevain. J.. **Friend of Friend : Networks. Manipulators and Coalitions**. Oxford : Basil Blackweel, 1974.

Cernea. M.M.. **Putting People First**. London : Oxford University Press, 1991.

Department of Economic and Social Affairs. **Development Administration : Current Approaches and Trends in Public Administration for National Development**. New York., 1975.

Friedl. J.. **The human portrait : introduction to cultural anthropology**. New Jersey : Pretige-Hall., 1981.

Markusen A.. Targeting Occupations in Regional and Community Economic Development. *Journal of the American Planning Association*. 70 (3), 2004.

McGee. R. Jon and Warms. R. L.. **Anthropology theory : An introductory history**. New York : McGraw Hill, 2004.

Ratanasajatham. R. et al. Documentation of preparation Community University Laboratory. Banpu Heal Spa Resort. ๖ September. Chon Buri. Burapa University, 2003.

Raymond L. C.. The entrepreneurial community approach to community economic development. **Economic Development Review**. 14 (2), 1996.

Scupin. R. and Decorse. C. R.. **Anthropology : A global perspective**. New Jersey : Pearson Education, 2004.

Wallerstein. I. **The Modern World System : Capitalist Agriculture and the Origins of European World Economy in the Sixteenth Century**. New York : Academic Press, 1979.

ภาคผนวก ข

กิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการนำผลจากโครงการวิจัยไปใช้ประโยชน์

กิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการนำผลจากโครงการวิจัยไปใช้ประโยชน์

๑. กิจกรรมด้านการเรียนการสอนในสถาบันศึกษา

สามารถนำกระบวนการศึกษาวิจัยไปประยุกต์ใช้ในการเรียนการสอนในรายวิชา เช่น วิชานโยบายสาธารณะ วิชาทรัพยากรมนุษย์ วิชาการบริหารโครงการ วิชาปัญหาชุมชนและสิ่งแวดล้อม ฯลฯ ทั้งสาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์ สาขาวิชาพระพุทธศาสนา และสาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ ของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

สามารถนำผลการศึกษานำเสนอต่อกลุ่ม หรือองค์กรในชุมชน เพื่อแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกัน เสนอความคิดเห็นแนวเสริมสร้างความเข้มแข็งของเศรษฐกิจฐานราก ยกระดับเศรษฐกิจสังคม และสร้างความมั่นคงทางรายได้

สามารถนำผลการศึกษาไปวิเคราะห์เพื่อหาแนวทางที่เหมาะสม ชัดเจน และมีความเป็นจริงในการนำไปใช้ ทั้งด้านเกี่ยวกับหลักธรรมพระพุทธศาสนา และการประยุกต์ใช้ ด้านการส่งเสริมกิจกรรม ด้านการเพิ่มการมีส่วนร่วมของเครือข่ายการพัฒนาชุมชน

๒. กิจกรรมการพัฒนาชุมชน

สามารถพัฒนาชุดกิจกรรมชุมชน โดยสอดแทรกกระบวนการหรือกิจกรรมเสริมสร้างความเข้มแข็งของเศรษฐกิจฐานราก ยกระดับเศรษฐกิจ สังคม และสร้างความมั่นคงทางรายได้ มีความเข้มแข็งพึ่งพาตนเองได้

สามารถส่งเสริมการมีส่วนร่วมในการพัฒนาโครงการที่มีความร่วมมือกันเป็นเครือข่ายขององค์กรชุมชนอย่างเป็นระบบ มุ่งเน้นผลลัพธ์ที่ดีต่อประชาชน ใช้งบที่คุ้มค่า ไม่ซ้ำซ้อน และเกิดประโยชน์สูงสุด

๓. ด้านกิจกรรมวิชาการ

มีการสนทนากลุ่มย่อยเพื่อระดมและสรุปความคิดเห็น ๓ ครั้ง สอดแทรกความรู้และประสบการณ์จากผู้ทรงคุณวุฒิที่มีความรู้ความสามารถเฉพาะด้าน โดยสามารถสรุปเป็นชุดกิจกรรม

มีการศึกษาร่วมกับองค์กรชุมชนที่เกี่ยวข้อง เพื่อวิเคราะห์หาแนวทางพัฒนารูปแบบ ชุดกิจกรรมที่เหมาะสมกับแต่ละสถานที่

มีการพัฒนาทักษะด้านการวิจัยให้กับทีมงานวิจัย ผู้ช่วยวิจัย และนิสิตทั้งในการวิจัยเชิงปริมาณ และการวิจัยเชิงคุณภาพ เพื่อการเรียนรู้ในมิติที่หลากหลาย เช่น การสัมภาษณ์ เทคนิคการเก็บข้อมูล เป็นต้น

ภาคผนวก ค

ตารางเปรียบเทียบวัตถุประสงค์ กิจกรรมที่วางแผนไว้
และกิจกรรมที่ได้ดำเนินการมาและผลที่ได้รับของโครงการ

**ตารางเปรียบเทียบวัตถุประสงค์ กิจกรรมที่วางแผนไว้
และกิจกรรมที่ได้ดำเนินการมาและผลที่ได้รับของโครงการ**

กิจกรรม	ผลที่ได้รับ	บรรลุ วัตถุประสงค์	โดยทำให้
๑. ศึกษาข้อมูลปฐมภูมิ, ทุติยภูมิของการเสริมสร้างความเข้มแข็งของเศรษฐกิจฐานราก ยกกระดับเศรษฐกิจ สังคม และสร้างความมั่นคงทางรายได้	ทราบถึงนโยบาย, การจัดกิจกรรมและการปฏิบัติตามนโยบายรวมถึงนโยบายที่ยังไม่ได้ดำเนินการ	ข้อที่ ๑-๒	สามารถวิเคราะห์ศักยภาพการเสริมสร้างความเข้มแข็งของเศรษฐกิจฐานราก ยกกระดับเศรษฐกิจ สังคม และสร้างความมั่นคงทางรายได้ และระบบการบริหารจัดการของแต่ละภาคส่วน
๒. การสำรวจพื้นที่กรณีศึกษา	ทราบถึงข้อมูลด้านพื้นที่ของการเสริมสร้างความเข้มแข็งของเศรษฐกิจฐานราก ยกกระดับเศรษฐกิจ สังคม และสร้างความมั่นคงทางรายได้	ข้อที่ ๑-๒-๓	สามารถวิเคราะห์การดำเนินงานของเสริมสร้างความเข้มแข็งของเศรษฐกิจฐานราก ยกกระดับเศรษฐกิจ สังคม และสร้างความมั่นคงทางรายได้และการประสานงานแต่ละหน่วยงาน
๓. การประชุมกลุ่มย่อยผู้บริหารผู้นำท้องถิ่นและองค์กรชุมชน นักวิชาการ	ได้แนวทาง ข้อมูลเสริมสร้างความเข้มแข็งของเศรษฐกิจฐานราก ยกกระดับเศรษฐกิจ สังคม และสร้างความมั่นคงทางรายได้ ลักษณะกิจกรรมการส่งเสริมสภาพปัญหา อุปสรรค กระบวนการพัฒนารูปแบบ ชุดกิจกรรมที่เหมาะสม	ข้อที่ ๑-๒-๓	ได้เห็นข้อมูล กิจกรรมการเสริมสร้างความเข้มแข็งของเศรษฐกิจฐานราก ยกกระดับเศรษฐกิจ สังคม และสร้างความมั่นคงทางรายได้ และกระบวนการ และแนวทางการพัฒนาที่หลากหลาย
๔. การจัดประชุมกลุ่มย่อยระดมความคิดเห็นจากผู้ทรง	ทราบถึงรูปแบบการเสริมสร้างความเข้มแข็งของเศรษฐกิจฐานราก ยกกระดับเศรษฐกิจ สังคม	ข้อที่ ๑-๒-๓	ได้กิจกรรม รูปแบบ แนวทางการเสริมสร้างความเข้มแข็งของเศรษฐกิจฐาน

กิจกรรม	ผลที่ได้รับ	บรรลุ วัตถุประสงค์	โดยทำให้
คุณวุฒิ	และสร้างความมั่นคงทางรายได้		ราก ยกระดับเศรษฐกิจ สังคม และสร้างความ มั่นคงทางรายได้
๕. ข้อเสนอแนะ	ทราบถึงข้อเสนอแนะทั้งด้าน นโยบายและแนวทางปฏิบัติของ การเสริมสร้างความเข้มแข็งของ เศรษฐกิจฐานราก ยกระดับ เศรษฐกิจ สังคม และสร้างความ มั่นคงทางรายได้	ข้อ ๑-๒-๓	ได้ข้อเสนอแนะต่อหน่วย งาน องค์กรชุมชนที่เกี่ยวข้อง ข้อในหลายมิติ ทั้งด้าน การส่งเสริม การพัฒนา ความร่วมมือ การมีส่วนร่วม ร่วม และการสร้างเครือข่าย ส่งเสริมสร้างความ เข้มแข็งของเศรษฐกิจฐาน ราก ยกระดับเศรษฐกิจ สังคม และสร้างความ มั่นคงทางรายได้

ภาคผนวก ง
ตัวอย่างแบบสอบถาม/สัมภาษณ์

แบบสัมภาษณ์

การเสริมสร้างความเข้มแข็งของเศรษฐกิจฐานราก ยกกระดับเศรษฐกิจ สังคม และสร้างความมั่นคงทางรายได้

คำชี้แจง : ขอความกรุณาให้ตอบแบบสัมภาษณ์ตามความเป็นจริงตามหัวข้อความที่ผู้สัมภาษณ์ได้
สอบถามซึ่งข้อมูลที่ได้จะแปลผลเฉพาะในภาพรวมเท่านั้น ไม่มีผลกระทบต่อท่านเป็น
รายบุคคลแต่ประการใด

แบบสัมภาษณ์ฉบับนี้แบ่งออกเป็น ๓ ตอน ประกอบด้วย

ตอนที่ ๑ ข้อมูลทั่วไปของผู้ให้สัมภาษณ์

ตอนที่ ๒ การเสริมสร้างความเข้มแข็งของเศรษฐกิจฐานราก ยกกระดับเศรษฐกิจ สังคม และ
สร้างความมั่นคงทางรายได้

ตอนที่ ๓ ข้อเสนอแนะ

ตอนที่ ๑ ข้อมูลทั่วไปของผู้ให้สัมภาษณ์

๑.๑ ข้อมูลทั่วไป

๑) ชื่อ.....

๒) ตำแหน่ง/สถานะทางสังคม.....

๓) ที่อยู่.....

.....

.....

แบบสรุปโครงการวิจัย

สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

สัญญาเลขที่	MCURS 800763005
ชื่อโครงการ	เสริมสร้างความเข้มแข็งของเศรษฐกิจฐานราก ยกระดับเศรษฐกิจ สังคม และสร้างความมั่นคงทางรายได้
หัวหน้าโครงการ	พระครูใบฎีกาอภิชาติ พรสุทธิชัยพงศ์ และคณะ
ความเป็นมาและความสำคัญ	
<p>กระบวนการพัฒนาความเข้มแข็งของชุมชนท้องถิ่น ควรเป็นไปตามลำดับขั้นตอน เริ่มจากการพึ่งตนเองในระดับครอบครัวในเรื่องปัจจัยสี่แล้วจึงพัฒนาตนเองให้สามารถอยู่ได้อย่างพอเพียงด้วยการลดรายจ่าย เพิ่มรายได้และอดออมให้พอมีพอกินพอใช้ไม่เบียดเบียนตนเองและผู้อื่น แก้ไขปัญหาตามเหตุและปัจจัยด้วยความสามารถและศักยภาพที่ตนเองมีอยู่ก่อนคิดพึ่งผู้อื่น เมื่อมีความเข้มแข็งและเป็นอิสระแล้ว จึงพัฒนาขึ้นมาเป็นการแลกเปลี่ยนในชั้นพึ่งพากันและกัน นำไปสู่การรวมกลุ่มกันในระดับชุมชนและท้องถิ่น และทำประโยชน์เพื่อส่วนรวม โดยมีการจัดการความรู้และกระบวนการเรียนรู้ของชุมชน ให้ค้นพบและพัฒนาศักยภาพของตนเอง ได้รับอำนาจและสิทธิในการเข้าถึงและจัดการทรัพยากรสามารถตัดสินใจได้อย่างอิสระ และจัดการทุนของตนเองได้อย่างมีประสิทธิภาพ โดยเฉพาะการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนท้องถิ่นเพื่อบรรเทาปัญหาความยากจนในชุมชน และมีธรรมาภิบาลในการจัดการองค์กรชุมชนท้องถิ่นจนสามารถพึ่งตนเองในระดับชุมชนท้องถิ่น แล้วจึงพัฒนาเครือข่ายสู่ภายนอกกับชุมชนอื่นแบบช่วยเหลือเกื้อกูลกัน</p>	
วัตถุประสงค์โครงการ	
<p>๑) เพื่อศึกษาการมีส่วนร่วมในเสริมสร้างความเข้มแข็งของเศรษฐกิจฐานราก ยกระดับเศรษฐกิจ สังคม และสร้างความมั่นคงทางรายได้</p> <p>๒) เพื่อสร้างเครือข่ายการเสริมสร้างความเข้มแข็งของเศรษฐกิจฐานราก ยกระดับเศรษฐกิจ สังคม และสร้างความมั่นคงทางรายได้</p> <p>๓) เพื่อวิเคราะห์รูปแบบการเสริมสร้างความเข้มแข็งของเศรษฐกิจฐานราก ยกระดับเศรษฐกิจ สังคม และสร้างความมั่นคงทางรายได้</p>	
ผลการวิจัย	
<p>๑. การมีส่วนร่วมในเสริมสร้างความเข้มแข็งของเศรษฐกิจฐานราก ยกระดับเศรษฐกิจ สังคม และสร้างความมั่นคงทางรายได้ พบว่า การพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากนี้ได้นำแนวคิดการมีส่วนร่วมในการพัฒนาภายใต้ความร่วมมือของภาคีภาครัฐหลายฝ่าย ผนึกกำลังกัน ประกอบด้วย ๓ ภาคี ๑) ภาคีภาครัฐ ได้แก่ พัฒนาชุมชนจังหวัด เกษตรจังหวัด สาธารณสุขจังหวัด ๒) ภาคีภาคเอกชน ได้แก่ องค์กรธุรกิจ</p>	

อุตสาหกรรมจังหวัด และ ๓) ภาคีภาคประชาสังคม ได้แก่ วิสาหกิจชุมชนเกษตรอินทรีย์ กลุ่มเกษตรกรธรรมชาติ กลุ่มผู้ผลิตข้าว-ผักอินทรีย์ ในการขับเคลื่อนการสร้างโซ่คุณค่าของการผลิตอาหารปลอดภัยในตำบลหนองลู อำเภอสังขละบุรี จังหวัดกาญจนบุรี ทำให้เกิดเป็นพื้นที่แห่งการเรียนรู้ของชุมชนและสังคมโดยการร่วมกันขับเคลื่อนการพัฒนาอย่างบูรณาการในการพัฒนาเศรษฐกิจระดับฐานรากในพื้นที่ตำบลหนองลู อำเภอสังขละบุรี จังหวัดกาญจนบุรี และพัฒนาให้เกิดกลไกการทำงานที่สามารถยกระดับเศรษฐกิจของชุมชนได้อย่างเป็นรูปธรรม ด้วยการขับเคลื่อนกระบวนการพัฒนาโซ่แห่งคุณค่าของอาหารปลอดภัยเชื่อมโยงทั้งในระดับตำบล โดยกำหนดกลุ่มเป้าหมายการขับเคลื่อนในเชิงพื้นที่ตำบลหนองลู อำเภอสังขละบุรี จังหวัดกาญจนบุรี ได้แก่ กลุ่มเกษตรอินทรีย์ กลุ่มวิสาหกิจชุมชนผู้ผลิตข้าวหอมมะลิและเครือข่ายเพื่อเป็นต้นแบบในการการพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากด้วยการสานพลังภาคีภาครัฐ ภาคเอกชน และภาคประชาสังคมในการขับเคลื่อนการพัฒนาเศรษฐกิจฐานราก และความมั่นคงทางรายได้

๒. เครือข่ายการเสริมสร้างความเข้มแข็งของเศรษฐกิจฐานราก ยกระดับเศรษฐกิจ สังคม และสร้างความมั่นคงทางรายได้ เกิดจากหลักการและวิถีชีวิตการปฏิบัติได้มีการขยายขอบเขตไปสู่การดำเนินการในมิติต่าง ๆ เพิ่มมากขึ้น ทั้งในด้านสังคม เศรษฐกิจชุมชน ทรัพยากรชุมชน และการบริหารจัดการชุมชน เพื่อพัฒนาหลักคุณภาพชีวิต เนื่องจากสภาพสังคมในปัจจุบันมีความซับซ้อนทางสังคมวิถีชีวิตมากขึ้น มีการแสวงหาความพึงพอใจที่เป็นลักษณะเฉพาะเพื่อตอบสนองความต้องการของตน และกลุ่มบุคคล จากความหลากหลาย และความต้องการทางสังคม

๓. รูปแบบการเสริมสร้างความเข้มแข็งของเศรษฐกิจฐานราก ยกระดับเศรษฐกิจ สังคม และสร้างความมั่นคงทางรายได้ พบว่า การพัฒนาและการจัดการโดยชุมชนท้องถิ่น ให้ครบวงจรมากที่สุด มีการสร้างทุนและกองทุนที่เข้มแข็ง มีการผลิตพื้นฐาน การแปรรูป การบริการ การตลาดการผลิตอาหาร และความจำเป็นพื้นฐานเพื่อการดำรงชีวิต การอยู่ร่วมกัน สำหรับคนในพื้นที่อย่างพอเพียง และพัฒนาเป็นวิสาหกิจเพื่อสังคมหรือธุรกิจของชุมชน (ในมิติของการเกื้อกูล เอื้อเฟื้อ การมีส่วนร่วมของคนในตำบล) ต่าง ๆ ทั้งขนาดย่อมหรือขนาดใหญ่ขึ้น โดยใช้ทั้งความรู้ที่สั่งสมในพื้นที่ หรือที่เป็นเอกลักษณ์วัฒนธรรมของพื้นที่ และมีการพัฒนาให้ทันสมัย พร้อมกับมีเทคนิค วิทยาการ และความรู้ เทคโนโลยี มาพัฒนาเพิ่มเติมให้เหมาะสมกับตลาด หรือสังคมเศรษฐกิจที่เปลี่ยนแปลงไป ทำให้ผู้คนและชุมชนท้องถิ่นโดยรวมสามารถพึ่งตนเอง มีรายได้มากกว่ารายจ่าย และสามารถพัฒนาเป็นผู้ผลิต ผู้สร้างงานบริการต่างๆ จากท้องถิ่นที่เข้มแข็ง สร้างสรรค์ หลากหลาย มีเอกลักษณ์ทันสมัย และเชื่อมโยงกับระบบตลาดอย่างมีประสิทธิภาพ

การนำผลการวิจัยไปใช้ประโยชน์

๑) มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย สามารถนำชุดความรู้เกี่ยวกับเสริมสร้างความเข้มแข็งของเศรษฐกิจฐานราก ยกระดับเศรษฐกิจ สังคม และสร้างความมั่นคงทางรายได้ ไปใช้ประโยชน์

ทางการเรียนการสอน โดยประยุกต์กับวิชานโยบายสาธารณะ วิชาองค์การและการจัดการ วิชาการบริหารทรัพยากรมนุษย์ เป็นต้น

๒) องค์กรชุมชนที่เกี่ยวข้อง ได้รับทราบแนวทางการดำเนินงาน เสริมสร้างความเข้มแข็งของเศรษฐกิจฐานราก ยกกระดับเศรษฐกิจ สังคม และสร้างความมั่นคงทางรายได้ รวมถึงการประสานเป็นเครือข่ายการดำเนินงานที่มีประสิทธิภาพ ทำงานอย่างเป็นระบบและต่อเนื่องมากขึ้น

๓) องค์กรชุมชนใกล้เคียง นักวิชาการ อาจารย์ และนิสิตของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ให้ความสนใจและนำข้อมูลการวิจัยไปพัฒนากิจกรรมเกี่ยวกับการบริหารงานในความดูแลของตนเอง

การประชาสัมพันธ์

มีการประชาสัมพันธ์เผยแพร่ทางสิ่งพิมพ์ทาง วารสารที่ผ่านการรับรองคุณภาพของ TCI

ภาคผนวก ฉ
ประมวลภาพกิจกรรม

ประวัติผู้วิจัย (หัวหน้าโครงการ)

๑. ประวัติผู้วิจัย (หัวหน้าโครงการวิจัย)

ชื่อ - ฉายา/นามสกุล (ภาษาไทย) พระครูใบฎีกาอภิชาติ ธรรมสุโท, ดร. (พรสุทธิชัยพงศ์)

ชื่อ - ฉายา/นามสกุล (ภาษาอังกฤษ) Phrakhrubaidika Aphichat Dhammasuddho

(Pornsutthichaipong), Dr.

เลขหมายบัตรประจำตัวประชาชน -

สังกัดหน่วยงาน (ปัจจุบัน) วิทยาลัยสงฆ์พุทธปัญญาศรีทวารวดี มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วัดไร่ขิง พระอารามหลวง จังหวัดนครปฐม

ที่อยู่และสถานที่ติดต่อได้สะดวก วัดไร่ขิง พระอารามหลวง ๕๒ หมู่ ๑ ตำบลไร่ขิง อำเภอสามพราน จังหวัดนครปฐม ๗๓๒๑๐ โทรศัพท์ ๐๘๔-๕๕๙๑๔๙๔ E-Mail: aphichat.9@gmail.com

ประวัติการศึกษา

- นักธรรมชั้นเอก
- ป.บส. หลักสูตรประกาศนียบัตรการบริหารกิจการคณะสงฆ์ (รุ่น ๑)
- พุทธศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ (รุ่น ๑)
- พุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ (รุ่น ๑)
- พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ (รุ่น ๑) มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

ประวัติการทำงาน

- ครูสอนพระปริยัติธรรม แผนกธรรม
- อาจารย์ประจำ นวบ. วัดหลวงพ่อดธรรมกายาราม
- เจ้าหน้าที่ดูแลประสานงานบัณฑิตวิทยาลัย
- อาจารย์ประจำ วิทยาลัยสงฆ์พุทธปัญญาศรีทวารวดี มจร. วัดไร่ขิง
- รก.ผู้อำนวยการสำนักวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์พุทธปัญญาศรีทวารวดี มจร. วัดไร่ขิง

(สิงหาคม ๒๕๕๙ - ๓๑ มกราคม ๒๕๖๐)

งานวิจัย

พระครูใบฎีกาอภิชาติ ธรรมสุโท, (พรสุทธิชัยพงศ์), ดร. การสร้างเครือข่ายความร่วมมือในการเสริมสร้างสุขภาพของผู้สูงอายุขององค์กรชุมชนในอำเภอสามพราน จังหวัดนครปฐม ได้รับทุนอุดหนุนงานวิจัยจากมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พ.ศ. ๒๕๖๐

บทความวิชาการ

พระครูใบฎีกาอภิชาติ ธรรมสุโท, (พรสุทธิชัยพงศ์). (๒๕๕๙). ภาวะผู้นำเชิงนวัตกรรมการบริหาร
 กิจการคณะสงฆ์ในทศวรรษหน้า. วารสารสันติศึกษาปริทรรศน์ มจร, ๔ (๒ กรกฎาคม-ธันวาคม) :
 ๓๑๓-๓๒๕

Phrakhrubaidika Aphichat Dhammasuddho, Dr. (Researcher). (2017). The Noble
 Eightfold Path Conceptualization for Peaceful World. **Conference Program 31st**
March 2017 Khon Kaen Thailand, The 4th National and the 2nd International
 Conference 2017 : 390-402

บทความวิจัย

พระครูใบฎีกาอภิชาติ ธรรมสุโท, ดร. (พรสุทธิชัยพงศ์). (ผู้วิจัยร่วม). (๒๕๖๑). การพัฒนานโยบาย
 และศักยภาพขององค์กรชุมชนในการเสริมสร้างสุขภาวะผู้สูงอายุ อำเภอสามพราน จังหวัดนครปฐม.
 วารสารสันติศึกษาปริทรรศน์ มจร, ๖ (๑ มกราคม-มีนาคม) :

